

ΝΙΚ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ - Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ - ΜΕΛΗ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ Κ. Α.

ΝΕΘΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1947

495

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Μαρία Φεσαΐδην

Μαργ Φεσαΐδη

Ματία Φεσαΐδη

Αρ. εω. 45001

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΠΑΛΑΙΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1947

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ - ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Ο ΦΤΩΧΟΣ ΑΓΙΟΣ

A'

"Οταν ἥμεθα παιδία, μή ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἄκθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τάς μητέρας καὶ τάς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς δρμοὺς παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλοὺς ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ νὰ χασομεροῦμεν μὲ τὰς ἀταξίας μας τάς φιλέργους γυναῖκας τάς ἀσχολουμένας εἰς τὸ λεύκασμα τῶν δθονῶν.

"Ἐάν γειτόνισσά τις εἶχε τάξιμον ν' ἀνάψῃ τὰ κανδήλια τοῦ δεῖνος ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου της, ἐάν ἀγαθός τις ἵερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἔξωκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαβῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἔξεπλήττοντο αἱ ἔδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰμὴ μόνον δλίγον ἅρτον, ὃν εἴχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἔρμαριον τῆς πατρώας οἰκίας.

"Ἡ ἔξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ Κάστρον*, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἔρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρον τοῦτο ἦτο ἀληθῆς φωλεά γλάρου, βράχος ἔξεχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν δύργυλάς ύπερανω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἣς συγκοινωνεῖ διὰ κινητῆς ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τάς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν, ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκρατή κλίματα καὶ τάς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

"Ἡ σημερινὴ κώμη, δπου συνῳκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶται μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν

τοπίον. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθοῦντα* αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλώτεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἵσχυον νὰ σκεπάσουν αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ τῶν νησίδων ἐκείνων, οὐδὲ δράκα χώματος ἔχουσῶν, ἐφύετο παράδοξον εἶδος ἀγρίας κράμβης, ύπόπτικρον ἀλλ' εὔχυμπτατον ἔδεσμα, καὶ πολλοὶ πολλάκις ἐκινδύνευον τὴν ζωήν των ἀγωνιζόμενοι νὰ τὸ συλλέξουν ἐπὶ τοῦ ἀπορρώγος* βράχου.

Τόσον κραταιός ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἑκεῖνο· τὰ δένδρα μαστίζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικά ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δέ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι, προσφύσμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον φρικτὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ ἐννοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης, ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἑκείνου βράχου· ἀλλ' ἡ συνελαύνουσα καὶ προσβιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων, τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀποθήτου ἑκείνης κόγχης.

Ἐντὸς λοιπὸν καὶ πέριξ τοῦ παλαιοῦ ἑκείνου φρουρίου ἐσώζοντο εἰσέτι, ὅτε ἥμην παιδίον, περὶ τὰ τριάκοντα παρεκκλήσια, λείψανα εὔσεβοῦς παρελθούσης ἐποχῆς· τὰ πλεῖστα τούτων ἦσαν ἐρείπια, ἀλλα μὲ τοὺς τέσσαρας τοίχους ὀρθούς καὶ ἄλλα σεσυλημένα τὰ ἱερά καὶ τὰς εἰκόνας· δλίγα μόνον ἐλειτουργοῦντο ἀκόμη. Τούτων τινὰ ὑψοῦντο γραφικῶς ἐπὶ ὑπερηφάνων βράχων καὶ σκοπέλων παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ἐν τῇ θαλάσσῃ, χρυσιζόμενα τὸ θέρος ὑπὸ ἀπλέτου φωτός, βρεχόμενα τὸν χειμῶνα ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἃτινα μαινόμενος βορρᾶς ἐτάραζε καὶ ἀνετίναζεν, δργώνων ἀνενδότως τὸ πέλαγος ἑκεῖνο, σπείρων εἰς τοὺς αἰγιαλούς ναυάγια καὶ συντρίμματα, ἀλέθων τοὺς γρανίτας εἰς ἄμμον, ζυμώνων τὴν ἄμμον εἰς βράχους καὶ σταλακτίτας, ἐκλικμίζων* τὸν ἀφρὸν εἰς ἀκτινωτοὺς ραντισμούς.

Βαθὺς καὶ ἀτέρμων ἔξετείνετο ὁ ὀρλίζων, εὔρεται καὶ ἀχανῆς ἡπλοῦτο ἡ θάλασσα. Ἀλλ' δποία ἀνηλεής τρικυμία ἐθόλωνεν ἑκεῖνον καὶ συνετάραττε ταύτην κατὰ τὰς ἥμέρας τοῦ

χειμῶνος! Ἐκεῖθεν ἡδύνατό τις ν' ἀπολαύσῃ πράγματι τὸ αἷσθημα τοῦ ὑψηλοῦ, οἴον μόνον δὲν ἀσφαλείᾳ θεατῆς ἀπὸ τοῦ ὕψους ἀπορρῳγος ἀκτῆς δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν δυμηλίκων μου, κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα, δταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις. Καὶ ἔβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαρωπὴν ὅψιν καὶ αἱ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἥχοι ἥρχιζον ν' ἀντιλαλῶσι τὰς φαιδρὰς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιάν τῶν νεαρῶν γυναικῶν.

Οσάκις μικρός τις σύντροφός μας ἔξετέλει διὰ πρώτην φορὰν τὴν εὐσεβῆ προσκύνησιν, διότι ἔκαστος ἡμῶν ἀνετρέφετο μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ κάστρου καὶ ἐδειματοῦτο* μὲ τὰς εἰκόνας τῶν ἐν αὐτῷ ἐπιδημούντων ἀπειραρίθμων φασμάτων, ἡ πρώτη φιλάδελφος φροντίς μας ἦτο, παραφυλάττοντες τὴν ὄραν καθ' ἣν θά εἰσειτρπε χάσκων εἰς τὸν ὑποσκότεινον πυλῶνα, νὰ κτυπήσωμεν, διὰ τὸ καλορίζικον, τὴν κεφαλήν του ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς πύλης, ἐπιφωνοῦντες «Σιδεροκέφαλος!»

Οἱ πλεῖστοι ὅμως ἔξ ἡμῶν ἄφατον εὔρισκον τέρψιν εἰς τὸ νὰ κρούωσι μανιωδῶς τοὺς ραγισμένους παλαιοὺς κώδωνας τῶν δύο ἢ τριῶν ναΐσκων, νῦν σωζομένων ἀκόμη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀμιλλώμενοι τίς νὰ διαρρήξῃ αὐτοὺς μίαν ὄραν ἀρχύτερα, μεθ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἀγαθοῦ λερέως καὶ τὸ ἐπισειδύμενον μαστίγιον τοῦ κλητῆρος τῆς δημαρχίας ἢ τοῦ χωροφύλακος.

Προσέτι δὲ εἶχον τὴν συνήθειαν μικροὶ βάνδαλοι τινες ἔξ ἡμῶν — πῶς νὰ τὸ γράψω; — νὰ καταρρίπτωσι διὰ πυγμῶν καὶ λακτισμάτων τοὺς ὀλίγους τοίχους τῶν οἰκιῶν, δσοι ἵσταντο ἀκόμη ὅρθιοι, ἀνεκλάλητον ἡδονὴν εύρισκοντες εἰς τὸ νὰ ρίπτωσι τοὺς λιθους τούτους εἰς τὸ πέλαγος, τὸ ἀπλούμενον βαθὺ καὶ βούζον μανιωδῶς κάτωθεν τοῦ μεγαλοπρεποῦς βράχου, δπόθεν μακραὶ παρήρχοντο στιγμαὶ, ἔως ὅτου ἀκουσθῆ καὶ φθάσῃ εἰς τὰ δέτα ἡμῶν ὑπόκωφος δὲ πλαταγισμὸς τῆς πτώσεως τῶν συντριμμάτων τούτων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης

εις τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὠνομάζετο «δ μεγάλος δρόμος». Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφοῦ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὃν ἐκάστη εἶχε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νερατίδων παραδόσεις τῆς, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ύψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγόν μεταξὺ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὠνομάζετο Σταυρός.

Ἴσταντο τῷ ὅντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὃν δ χρόνος καὶ αἱ καταιγίδες εἰχον ἔξαλειψει τὸ ἔρυθρὸν ἐπίχρισμα.

Ἐκατὸν βῆματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ δόδος ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὅρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἥτο ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι μας καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο, διτὶ τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἔξεπεμπε προσέτι εὑώδιαν ἀνεξήγητον.

Ἄνθρωπος εἶχεν ἀγιάσει ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν, δὲν ἔξήτασσα ἀρκετὰ καὶ δὲν ἡδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται δμως, ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρὰ καὶ τὰ καθέκαστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἄγιος δοξολογιά δὲν ἔχει».

Παρῆλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετής ὡν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἔντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἀνευ στόμφου ὁ ἄνὴρ οὗτος μ' ἐδιδαξει πολλά, μοὶ διηγήθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας.

Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἔρωτήσω, ἀν ἔγνώριζέ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὑώδιας ἢ ἀν ἥκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, δστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν τριῶν Σταυρῶν, μοὶ διηγήθη δὲ τὰ ἔξῆς :

B'

Ἐγερθεὶς περὶ ὅρθον βαθὺν δ πτωχὸς τσόμπανος, δ βόσκων τὰς ὀλίγας αἴγας καὶ μανδρίζων αὐτάς εἰς τὸ κατάμερον

τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἥμελξε τάς αἶγας του καὶ ἀφυπνίσας τὸν παραγιόν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον πρὸς τὸν κολίγαν* του, τὸν προεστόν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα ὄπίσω. 'Εὰν ἵδη καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε, νὰ κράξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρὸν καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ τὸ παλάγκο* εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. 'Αλλὰ νὰ μὴν φύγῃ, πρὶν λάβῃ εἰδησιν ἀπὸ τὸν κύρῳ Ἀναγνώστην, τὸν προεστόν, τὸν κολίγαν του, μὴ τυχὸν ἥθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε. 'Ο παῖς ἐπέταξε τὴν κάπαν του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν του, ἐσφογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἥρπασε τὴν καρδάραν καὶ ἔψυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφοῦ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρριψεν ἄφθονον ἀλας ἐντός, ἐξ ἑκείνου τὸ δόποῖον μόνος του ἐμάζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, δπου ἔβγαζε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλοις* ἥναψε πῦρ καὶ ἥσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν, ὅτι θὰ εύρισκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἵδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, δικολίγας του ὠλιγώρει νὰ τοῦ στείλῃ «κανένα ἀρμυρὸ ϕάρι».

Διότι αὐτὸς δ αἰπόλοις δὲν ἦτο ἀπὸ ἑκείνους, ποὺ γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ἀν δικολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμη στανικῶς νὰ τὸν φιλέψῃ ἢ ἀλμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε ἄς ποῦμε. "Αλλοι οἵμως εύρισκουν, τρόπον τινά, τὸ μέσον, διὰ νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολίγαν κι ἐνῶ τὰ ἀρνάκια τὰ μισιακά*, κατὰ κανόνα, διετὸς τὰ τρώγει, ἀν καὶ τὰ ἰδικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καὶ πάλι — νάχωμε καλὴ ψυχὴ — τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρά! Καὶ νὰ ἦτο τουλάχιστον ἀρκετὸ τὸ γάλα, διὰ νὰ πήξῃ τυρὸν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή! 'Αλλ' ὅργη Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἑκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράγματα τὰ μισά τοῦ εἶχαν ψοφήσει, ὀλίγαι μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμεναν· ὅλο καὶ στέρφες. Δὲν ἔκαμε δ Θεός καλὸν καιρὸ νὰ βγάλῃ ἡ γῆ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πράματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράματα!

Εἶτα δ πτωχὸς τσόμπανος ἥρχισε νὰ σοβῆ* τὸ αἰπόλιον,

ξέξαγων τὰ ζῶα πρὸς νομῆν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα.
Τσού ! τσού ! στέρφα ! ἔ ! ψαρή ! ὅι ! ὅι !

Μόλις προέβη δλίγα βήματα καὶ ίδού δύο ἄγνωστοι
ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνωπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν
δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθη περιβολὴν καὶ τὸ ἥθος των ἐφαί-
νετο ὅχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ’ ὅπωσοῦν ἀλλόκοτον.

‘Ο βοσκός δὲν ἐφοβήθη, ἔξεπλάγη μόνον.

‘Ο μικρὸς σκύλαξ, προπηδήσας εἰς ἀπάντησίν των, τοὺς
ὑπεδέχθη μὲν ὑλακάς.

Καὶ οἱ δύο ἔχαιρέτησαν τὸν αἰπόλον, φέροντες τὴν χεῖρα
εἰς τὸ στῆθος, εἶτα εἰς τὸ μέτωπον.

‘Ο εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν
ἀγρότην εἶπε μὲν λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἐλληνοβάρβα-
ρον ἀκατανόητον γλῶσσαν.

— ‘Εσύ μπελέκ, ἀνάραφ ἔμετις ντρόμο σούφτ ; (‘Εσύ τοῦ
χωρίου ἡξέύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δειξης ;)

‘Ο αἰπόλος ἐπανέλαβε συνοδεύων τὰς λέξεις δι’ ἐκφραστι-
κῶν χειρονομιῶν.

— Μπελέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ, ἐλεφίν !
(Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει δρόμος... ὅπου κατοικοῦν πολλοί,
πολλοί, χλιοί, χιλιαδες !)

‘Ο βοσκός τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῇ, ὅτι τὸν ἥρωτησαν τὸν
δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον.

Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον
δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, δστις ἄλλως τε ἥτο καὶ
δ μόνος δρωτὸς καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωσε νὰ ἐννοήσωσιν,
ὅτι ἔὰν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἐκατοστύας τινὰς βημάτων, θὰ ἔβλε-
πον μακρόθεν τὸ Κάστρον, προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν
μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης.

Οἱ ξένοι ἕκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθη-
σαν. Ἀλλὰ μετά τινας στιγμὰς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας
μὲ δμοια ἐνδύματα, ἔξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχυμης*
καὶ βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησίν τῶν
πρώτων.

Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγιναν δρατοί, ἄμα ἔξελθόν-
τες εἰς τινα ἀλωὴν*, καὶ ἔστρεφον τὰς κεφαλὰς διπίσω, ὡς νὰ

άνησύχουν μὴ τυχόν παρετηρήθησαν καὶ πάλιν ἔχωθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

‘Ο αἰπόλος αὐθορμήτως, καὶ χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβάν καὶ ἐκρύβη ὅπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἱ-σθανθῆ ἀμυδρῶς, διτὶ συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἔκεινοι, διτὶ τοὺς εἶδε.

Τέλος καὶ οἱ ἔξι ἔγιναν ἄφαντοι.

‘Ο βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὅχθου τῆς γῆς, ἐφ’ οὗ εύρισκετο, ὑψηλός, εύθυτενής, μὲ ἀγριόδανθον τραχεῖαν στοιβωτὴν κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ράβδου του τῆς μακρᾶς καὶ ἥρχισε νὰ σκέπτηται, καὶ ὑποψίαι καὶ φόβοι τὸν ἐκυρίευαν. Κατ’ ἐκε-νην τὴν στιγμὴν ἡ πρώτη ἀκτὶς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώ-τισε τὸ προώρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τοὺς χαρα-κτῆρας τοῦ ἵσχνοῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρα-κονταετοῦς καὶ ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγήτρου μετέχουσα καὶ δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους δ τραχὺς καὶ ἄξεστος τούμπανος, δ ὑψηλός καὶ σκλη-ραγγημένος καὶ ἡλιοκαής, δ ἐβόσκων τὰς ὀλίγας αἶγας του εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

‘Ολίγαι παρῆλθον στιγμαί, καὶ ἀκούει ὅπισθέν του, ὅχι πολὺ μακράν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. ‘Ο βο-σκὸς ἀνεσκίρτησεν.

‘Ο θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμῶν ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωβάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

—Κι ἄλλοι κι ἄλλοι ἔρχονται, ἐψιθύρισε· τ’ εἶναι τάχα, Θεέ μου;

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὁφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του καὶ οἰονεὶ μυστηριώδης ἐπίνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

—Θά εἶναι κλέφτες! εἶπε.

Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὅπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

—Εἰς τὸ ὄνομα Κυρίου! ἐψιθύρισε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἐκατονταετηρίδος πειρα-
τικὸν πλοῖον πλήρες ἄγριων καὶ αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων*
προσωριμόσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὅρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ
νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου.

Πάνοπλος συμμορία ἐκ 15 ἢ 20 ἀνδρῶν ἀποβιβασθεῖσα
περὶ τὸ λυκαυγὲς ἥρχισεν' ἀνέρχεται τὰς κλιτῦς τοῦ Ἀναργύ-
ρου, γραφικωτάτου βουνοῦ, εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου,
προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπόν.

'Ως διὰ νὰ ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὡχρὰ μήνη*
φθίνουσα εἶχεν ἀνατελεῖ ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν
δρόμον τῶν πειρατῶν.

'Η ἀγκάλη ἔκεινη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινή, ἐθεωρεῖτο
ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους, ἔχρησίμευε δὲ
μόνον, διὰ νὰ ἐκβράζῃ ἡ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομέ-
νων, ὅσους δὲ ἀντικρὺ κείμενος Λευτέρης — ἡ περίφημος αὕτη
ὕφαλος, ἦν δὲ 'Ηρόδοτος δονομάζει Μύρμηκα καὶ ίστορεῖ, ὅτι
δὲ Ξέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς — ὅσους,
λέγομεν, δὲ Λευτέρης ἡλευθέρωνε κατὰ καιρούς, ἀπαλλάττων τὰ
μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυβάτας τοῦ
προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

'Ο Σολμάν-βέλ-Μείμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας,
ἐβεβαίου, ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε,
ποῦ κατέκουν οἱ ἄπιστοι. "Αλλως εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρό-
νοι πολλοὶ καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον.

Καθ' ὃν χρόνον δὲ Σολμάν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν
ἀπίστων, δὲ μακρὸς στριμμένος καὶ ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του
ἥτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν· καὶ τώρα ἡ χιῶν τοῦ
γήρατος εἶχε λευκάνει δαψιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

'Ἐν τούτοις δὲ γερο-Σολμάν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται,
τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας καὶ ὑπ' αὐτῆς
δόδηγούμενος ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. 'Εκεῖ ἥτο ἡ φωλεά τῶν νησ-
σῶν, τὰς δύοις ἥθελον νὰ μαδήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἥτο πολὺ πεπλεγμένον.

“Οσον μικρά καὶ ἀν ἥτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός.

Προσωριμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. “Αν ἔπλεον ὑπ’ αὐτὸ τὸ φρούριον, ἥτο ὡς νὰ ἔδιδον εἴδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἡ δεκαοκτὼ οὖτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, δπως ἔξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους καὶ μὴ προλάβωσιν ἐκεῖνοι νὰ προφυλαχθῶσιν. ‘Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἥλιου, ὑπήνεμον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἔπλεεν εἰς “Αγιον Σώστην καταντικρὺ τοῦ φρουρίου καὶ ὅλη ἡ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευεν ἔξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἐλλήνων κλεφτῶν, δσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις δρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξὺ Κασσάνδρας, Ὁλύμπου καὶ Ἀσπρης Θαλάσσης, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὅλης τῆς νῆσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν ὡς αἱ χανούμισαι μαλθακαὶ, ἀλλ’ ἐργατικαὶ, καὶ ἐκρίνοντο ἄξιαι νὰ στολίσωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

“Οταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὔγῃ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ροδίνην ἀλουργίδα* τῆς καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἔφαινοντο ἔνθεν ἔξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς δθόνη μὲ κυανοῦν στήμονα καὶ μὲ ἄλικην κρόκην*, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπόδν ἀόρατον ἀπὸ τὰ πεῦκα, ἔξ ὕν ἥτο κατάφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς δμάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἡ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοι εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, δστις τυχὸν δρθρίζων* ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνὸν

θά τούς παρετήρει έκ τοῦ μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ δπλα των ὑπὸ τὰ πλατέα βουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, δρθά καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ώμοιαζον μὲν Ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

‘Η δόδος διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἔκατηφόριζαν κατ’ εὐθεῖαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν καλούμενην «τ’ Ἀρβανίτη», ἥτο πολὺ συντομωτέρα, ἀλλ’ διγερο·Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφήν, τὴν Καραφλτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ώδηγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιά, καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ώραίαν γραφικήν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλίου, δπου ἐπιον ὅδωρ δροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν σκιάν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἡτο δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀπριλίου καὶ μὲ δλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον, ἥτο ἄκρα νηνεμία καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμή, εἰ καὶ διλιος δὲν εἶχεν ἀνατελεῖ ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινές δροπέδιον, δόπθεν ἡ θέα ἔκτείνεται ἀνά τὸ Αιγαῖον ἀχανής μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἀθω, τῆς Εύβοίας καὶ τῶν νήσων* καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλτζανάκας, ἥρχισαν νέρχωνται πρὸς τὸ ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς σύδενδρον σκιερὸν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλούμενην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν «Τριῶν Σταυρῶν», δπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἔξερχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μὲ τὴν τσιμπούκαν, οὐχὶ ἄραψ μελαψός, δπως αὐτοὶ, ἀλλ’ αἰθίοψ παμμέλας. ‘Ο, γερο·Σολμάν, δστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καὶ ἔκαμαν ὅλοι, ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου, εύσεβῃ προσευχήν, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἔλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθήσκου των, δστις, τίς οἰδε διὰ ποίαν ἀμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ Παραδείσου καὶ τὸ φάσμα του ἔξηκολούθει νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικήν ἔκεινην τοποθεσίαν.

Δ'

Τάς αιγας του ό πτωχός αἰπόλος τάς ἄφησεν, ὅπως εύρεθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὁ πίσω εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἀλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἑκείνην. 'Ο ψυχογιός του δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ παλιόπαιδο θὰ ηὗρε τὰς πύλας ἀνοικτὰς καὶ θὰ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανὲν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν, ἀν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολίγαν, ἀντὶ ἥμισεις δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν.

'Ο βοσκὸς δὲλιγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερά καὶ ἔχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν δόποιαν εἶχε δειξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. 'Εγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδούς καὶ μονοπάτια, γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του.

'Εκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἥρχιζεν ἐν μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπάτιον τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τουλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ κι ἑκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ητο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. 'Ωμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημάδους ἄσματος. 'Αλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ μονοπάτια. 'Απὸ τέτοια «δὲν ἴδρωνε τὸ μάτι του». 'Ἐπάτει τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηνε σχεδὸν ἵχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἐκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνώδες προσεκολλῶντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρά καὶ φοιλιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἴμαντες τῶν πεδίλων του ἦσαν ὡς πτερά εἰς τοὺς πόδας του.

*Ἐτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος |εὶς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτήν, ταλαντεύομενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, διου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι

άζωι καὶ ἄφυλλοι καὶ ἀσφόδελοι ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενοι ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντες μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρώγος ἀκτῆς, ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμέλέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιβάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἥλιου, νὰ τὴν καταβιβάζωσι δὲ τὸ πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὔρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἀν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἔξημερώσει ἦδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴν τὴν καταβιβάσῃ δι'. ὂνομα τοῦ Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὔρισκε καταβιβασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἔξωρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἑηράν, ἀν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται.

Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ καὶ τοιούτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἴγες μόνον δύνανται νὰ πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρύ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Σάββατος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρύθμως ἐπὶ τινος σκοπέλου, δλίγας δργυιάς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπεκαλέσθη τὸν "Ἀγιον τώρα δὰ νὰ τὸ δείξῃ, νὰ μὴν ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, κατῆλθεν ἀκόμη χαμηλότερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἥρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργά πατῶν ν' ἀνέρχηται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὔρισκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου.

Φοβερὸν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἤλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεύει τὸν ἄνθρωπον, ἄβυσσος καὶ ξηρά, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

"Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἀν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ.

"Ο βοσκὸς δὲν ἤδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγιόν του καὶ ἤπόρει τὶ νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε; μὴν ἔπεσε — Θεός φυλάκοι — εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων; μῆπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλάβον; Διότι δὲ βοσκὸς ἐννόει ἀμυδρῶς, ὅτι, ἀν

αύτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι, πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ κάστρον. 'Ἄλλ' ὅχι, δὲ παραγιός του δὲν εἶχε πάθει — σίδερο στὴ μέση του — τίποτε.

'Εκ τῆς ἀπορίας ἐμελλε νὰ ἔξαχθῇ δὲ βοσκός, πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

'Ασθμαίνων δὲ πτωχὸς τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ύψηλοῦ πετρίου θριγγοῦ* καὶ ἥρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου :

— "Ε ! ἀπ' τὸ Κάστρο ! ἔ ! πορτάρη !

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν. 'Ο βοσκὸς ἔκραξε μὲ δσην δύναμιν εἶχε διὰ τῆς κεφαλικωτέρας καὶ βραχνοτέρας φωνῆς του :

— "Ε ! πορτάρη ! ἀπ' τὴν ταράτσα ! ἔ ! ἀπ' τὸ κιόσκι !

Ταράτσα ἦτο ύψηλὸς ἀκρόδομος* ύπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος μὲ τὰς πολεμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον ζεματίστραν του, τὴν ύπερθεν τῆς πύλης μικρὰν δπήν, δι' ἣς δια τελευταῖον δπλον καὶ καταφύγιον ἡπείλουν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσκι ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον, δπου συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἡργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν :

— "Ε ! πορτάρη ! ἔ ! σεῖς προεστοί !

Τὴν φορὰν ταύτην ἥκούσθη βραχνὸς δὲ βαρὺς καὶ ὀξὺς τριγμὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν.

'Άλλ' ούχ ἥτον παραδόξως ἡ πύλη ἐμεινε κλειστή, ώς νὰ μετενόησεν ἑκεῖνος, δστις ἐμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ.

Συγχρόνως διά τινος πολεμίστρας ἀπὸ τοῦ ύψους τοῦ ἀκροδόμου ἥκούσθη φωνή :

— "Ε ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, τσόμπανε ; ἔχε ύπομονὴ νὰ κατεβάσωμε τὸ γεφύρι. 'Η θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο*, καθὼς ἀνέβασσα τὸν παραγιό σου τὴν αὔγή ;

— Τὸν ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο ; εἶπεν αὐτομάτως δὲ βοσκός.

— "Εφερε τὸ γάλα τοῦ κύρου Ἀναγνώστη τοῦ προεστοῦ καὶ ὁ κύρος Ἀναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγὼ κατέβασα τὸ παλάγκο*, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρα στὸ γάντζο κι ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ Ἰδιος, χωρὶς νὰ μοῦ τὸ πῆ. Σὰν βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραβῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὑψος, βλέπω τὴν μούρη τοῦ ψυχογιοῦ σου καὶ μ' ἔκοιταζε καὶ γελούμεσε σὰν μαϊμού. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοινί, ποὺ νὰ τοῦ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφοντύλι... νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή... Μὰ ἀς ἔχει χάρη· λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κύρου Ἀναγνώστη, εἰδεμή, ἔνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἔνα περισσότερο, θελὰ χάση, κατάλαβες, ή Πόλη...

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἄρχισας νὰ δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, δστις ἀόρατος ὅπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν, ηύχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράζῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς* καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί πράγματα ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— "Ακουσε νὰ σοῦ πῶ! ποῦ εἶσαι! "Εκραξεν ἀνυπόμονος οὗτος, τρέχα νὰ πῆς στούς προεστούς, τὸ καλὸ ποὺ σᾶς θέλω! Νὰ μὴν κατεβάσετε τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ ποὺ σᾶς θέλω! 'Ακοῦς;

— Νὰ μὴν κατεβάσωμε τὸ γεφύρι; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρός ὅπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεβάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιατί; ἐσύ θὰ μᾶς προστάξῃς; νὰ μὴν ὀνειρεύτηκες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βασανίσῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἴδιαιτέρων του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν

άρχυτερα, εἰς τὸ πεῖσμα τοῦ αἰπόλου κελεύοντος νὰ μείνῃ ύψωμένη ἡ γέφυρα.

‘Ο μπαρμπα·Δῆμος—οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρός τοῦ φρουρίου — ἦτο ἡ παραξενιά καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— ‘Ηρθαν κλέφτες! ἐπανέλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ.

‘Ηρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου.

— Κλέφτες; κορσάροι; ἐπανεῖπεν ὁ μπαρμπα· Δῆμος.

— Σύρε νὰ πῆς στοὺς προεστούς, πές καὶ τοῦ κύρου Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου, χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἥρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα ἀπάν’, στὸ Σταυρό! ‘Ἐτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος. Εἶδα παραπάν’ ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τὸ καΐκι τους... ‘Ως τόσο τοὺς εἶδα. ‘Ηρθαν νὰ ρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Καστρου ἀπὸ μένα.

‘Ο μπαρμπα·Δῆμος ἥρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σπουδαιοτέρων ὅψιν τὸ πρᾶγμα, ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του:

— Μὴν εἶδες ὅνειρο, ἄνθρωπε; ἐφώναξε. Ποῦ θελὰ νὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. ‘Οπου καὶ ἀνεῖναι, ἔφτασαν! Μὴν κατεβάσῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδειαν οἱ προεστοί. ‘Ας βάλουν βάρδια καὶ στὸ Πρεγάδι καὶ ἄλλοῦ, γιὰ νὰ μὴ σᾶς πατήσουν τὴν νύχτα.

Καὶ ταῦτα λέγων ὁ βοσκὸς ἥρχισε ν’ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου; τοῦ ἐφώναξε διὰ τελευταίαν φοράν ὁ μπαρμπα· Δῆμος.

— ‘Εγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου· ἡσύχασε, τώρα θὰ ἰδῆς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πῆς; τὸν ἡρώτησεν ὁ πυλωρός.

— ‘Εγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι ὅλες τίς σπηλιές νὰ κρυφτῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὅντι τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἥλθε τοῦ μπαρμπα· Δῆμου ἡ ἀπορία: διατί, ἀν πράγματι εἶχον ἔλθει οἱ πειραταί, δ τσόμπανος δὲν ἔφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του! ‘Αλλ’ ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν’ ἀπομακρύνεται καὶ μετ’ ὀλίγον ἔγινεν ἄφαντος.

‘Ο μπαρμπα - Δήμος ήρχισε νά σταυροκοπήται αφειδῶς δηπισθεν τῆς πολεμίστρας, ἔπειτα ἔσπευσε νά καταβῇ εἰς τὴν Ταράτσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωσε τὴν εἴδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ φρουρίου.

Ε'

Τῷ ὅντι οὕτε ίδέα τοῦ ἥλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἴγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νά ζητήσῃ παρὰ τοῦ μπαρμπα - Δήμου νά τοῦ ρίψη τὴν σχοινίνην κλίμακα ἢ νά τοῦ καταβιβάσῃ τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην καὶ τὴν θηλειάν, δι’ ἣς ἀνήλθεν εἰς τὴν Ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγιός του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἥλπιζεν, δτὶ οἱ πειραταὶ δὲν θά ύπωπτεύοντο τὸ παρ’ αὐτοῦ γινόμενον διάβημα, ἔπειτα αὐτός, δστις ἐγνώριζεν δλους τούς κρημνούς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας, τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχώδεις βορεινὰς ἐσχατιάς τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὄποιον ἔθεωρει ως παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ύπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν.

‘Ο κολίγας του, ὁ κύρος Ἀναγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, κι ἃν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἴγας του, ἦτο κατεστραμμένος καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νά εὔρῃ σερμαγιά*, διὰ νά ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θά τὸν ὠνόμαζον ἀνάξιον. Ἔννόει αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἄς ἦτο καὶ αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νά εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνο «σοῦ κάνουν πρόσωπο» καὶ ἀπὸ πισω σοῦ σκάβουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νά εἶσαι πάλι, «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν δλοι. Καὶ οὕτε ὡνειροπόλει ἀμοιβήν ἥ μισθόν τινα, διότι κατὰ τὸ φαινόμενον προσέφερε μεγάλην ἑκδούλευσιν πρὸς τούς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμάμενον φοβερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὀλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι — πῶς νά εἴπῃ τις; — «Ιερά πράγματα», καὶ ἃν ύπάρχῃ ἀμοιβή τις, θά εἶναι ἀλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδράν τὴν συναίσθησιν ταύτην.

Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἴγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν καὶ ἀνήρ-

χετο δρομαίως τὴν Ιδίαν ἀτραπόν, δι' ᾧ εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

‘Αλλ’ ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημνοῦ, ὁπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράτηται, τρεῖς ἄνδρες κρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους ἀναπηδήσαντες τὸν συνέλαβον. ‘Ο βοσκὸς ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγήν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἔφιμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφερον πλησίον τῶν συντρόφων των.

‘Ητο ἡ ὁπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἥτις φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἑκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὗρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἴγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς τράγους καὶ ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον, τὰ ἔγδαραν καὶ τὰ ἑσούβλισαν.

‘Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὁποῖον εἶχε συμφωνηθῆναι μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. ‘Αμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἥτινον εἰς τούτων ἦναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων. Τρεῖς ἡ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆναι παρὰ τὸν κρημνὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν ‘Αγιον Σώστην. ‘Ἐπερίμεναν δοσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των.

Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον.

Τὸν ἔκρατησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τὸν ἤνωχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εύρισκοντο ἐν ὀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδὲν ὑπωπτεύθησαν, ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἰδῆσιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρῆλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν’ ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς ‘Αγιας Ἐλένης καὶ ἐλθόν προσωριμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ ‘Αγίου Σώστη. ‘Εκ τοῦ φρουρίου δύμως οὐδὲν σημεῖον ἤκουούσθη.

Τέλος περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἡδη πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοί των, κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἔφθασαν ἀπρακτοί πλησίον των.

‘Ο πτωχὸς τσόμπανος, διεσμώτης, ἐννόει ἐκ τῶν ὀργίλων

βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των — χωρὶς νὰ ἔννοη τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των — ὅτι εὑρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἀγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμα του. Αἴφνης εἰς τῶν βαρβάρων διαπρεπής καὶ μεγαλόσωμος, δστις ἐφαίνετο ἔξασκῶν ἔξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὁφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀραβιστί :

— Ὁμνύω εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἀν πέσῃ δὲ προδότης εἰς τὰς χεῖρας μου, νὰ τὸν θυσιάσω ώς τοὺς τράγους !

— Ποῖος προδότης; ἡρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲ πρῶτος λαλήσας, δστις ἥτο αὐτὸς ἐκεῖνος, μετὰ τοῦ γερο-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν Ἑλληνοβαρβαρον, εἶχεν ἔρωτήσει τὸ πρωὶ τὸν αἰπόλον περὶ τῆς δόδοις τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, δν ἀπετέλει δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρά τινα σχοῖνον.

— Τί εἰν' αὐτό; εἶπε.

Καὶ κύψας ἔξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἰδού δὲ προδότης, σύντροφε, ἀπήντησε τότε δὲ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἔρωτήσαντα προηγουμένως.

Καὶ εἴτα ἥρχισε νὰ ἔξηγῇ ἐν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατάς, ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως, ἦν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἔξησκημένον ὅμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τὰ δόποια ἐμάντευεν ὅπισθεν τῶν πολεμιστρῶν ἐκ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει, ὅτι κάποιος ἔδωσεν εἰδῆσιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

·Ακολούθως τοὺς ἡρώτησε ποιὸ ηῦραν τὸν ἀπιστὸν αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγήθησαν, ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνὸν ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἥλήθευσε διὰ μυριοστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος ἔδοξε λατρείαν προσφέρειν τῷ Θεῷ.

·Απήχθη μεταξὺ τῶν ἐρεικῶν καὶ τῶν σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλαια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἐφρινὸν τῆς γῆς τάπητα, ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ

αἷμα του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωρούς κλάδους καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκκίνισε τὴν γῆν, ἡτις εὔμενής τὸ ἐδέχθη, ἢ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέλαβεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον δι πτωχός αἰπόλοις, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπέρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὑστερον πᾶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;

Περιοδ. «Εστία», 1892

*Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΥΠΟ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΗΝ ΔΡΥΝ

“Οταν παιδίον διηρχόμην ἐκεῖ πλησίον, ἐπὶ δναρίου ὀχούμενος, διὰ νὰ ὑπάγω νὰ ἀπολαύσω τὰς ἀγροτικάς μας πανηγύρεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τῆς Πρωτομαγιᾶς, ἐρρέμβαζον γλυκά μὴ χορταίνων νὰ θαυμάζω περικαλλές δένδρον μεμονωμένον, πελώριον, μίαν βασιλικὴν δρῦν. ‘Οποῖον μεγαλεῖν εἶχεν! Οἱ κλάδοι της χλωρόφαιοι, κατάμεστοι, κραταιοί’ οἱ κλῶνοι της γαμψοὶ ὡς ἡ κατατομὴ τοῦ ἀετοῦ, οὖλοι ὡς ἡ χαίτη τοῦ λέοντος, προεῖχον ἀναδεδεμένοι εἰς βασιλικὰ στέμματα. Καὶ ἦτο ἐκείνη ἄνασσα τοῦ δρυμοῦ, δέσποινα ἀγρίας καλλονῆς, βασίλισσα τῆς δρόσου...

‘Απὸ τὰ φύλα της ἐστάλαζε καὶ ἔρρεεν δλόγυρά της «μάννα ζωῆς, δρόσος γλυκασμοῦ, μέλι τὸ ἐκ πέτρας». “Ἐθαλπον οἱ ζωηφόροι ὅποι της ἔρωτα θείας ἀκμῆς καὶ ἔπνεεν ἡ θεσπεσία φυλλάς της ἵμερον τρυφῆς ἀκηράτου*. Καὶ ἡ κορυφή της βαθύκομος ἥγειρετο ὡς στέμμα παρθενικόν, διάδημα θεῖον.

‘Ἡσθανόμην ἄφατον συγκίνησιν νὰ θεωρῶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο δένδρον. ‘Εφάνταζεν εἰς τὸ δῆμα, ἔμελπεν εἰς τὸ οὖς, ἐψιθύριζεν εἰς τὴν ψυχὴν φθόγγους ἀρρήτου γοητείας. Οἱ κλῶνοι, οἱ ράμνοι*, τὸ φύλλωμά της, εἰς τοῦ ἀνέμου τὴν σεῖσιν, ἔφαίνοντο ὡς νὰ ψάλλωσι μέλος ψαλμικόν, τὸ «Ως ἐμεγαλύνθην...». Μ’ ἔθελγε, μ’ ἐκάλει ἔγγυς της. ‘Ἐπόθουν νὰ πηδήσω ἀπὸ τοῦ ὑποζυγίου, νὰ τρέξω πλησίον της, νὰ τὴν ἀπολαύσω, νὰ περιπτυχθῶ τὸν κορμόν της, ὅστις θὰ ἦτο ἀγκάλιασμα διὰ πέντε παιδιά ὡς ἐμέ, καὶ νὰ τὸν φιλήσω. Νὰ προσπαθήσω ν’ ἀναρριχηθῶ εἰς τὸ πελώριον στέλεχος, τὸ ἀδρὸν καὶ

άμαυρόν, ν' ἀναβῶ εἰς τὸ σταύρωμα τῶν κλάδων της ν'
ἀνέλθω εἰς τοὺς κλώνους, νὰ ύψωθῶ εἰς τοὺς ἀκρέμονας*. Καὶ
ἄν δὲν μ' ἐδέχετο καὶ ἄν μ' ἀπέβαλλεν ἀπὸ τὸ σῶμα της καὶ
μ' ἔρριπτε κάτω, ἃς ἔπιπτον νὰ κυλισθῶ εἰς τὴν χλόην της, νὰ
στεγασθῶ ὑπὸ τὴν σκιάν της, ὑπὸ τὰ δετώματα τῶν κλώνων
της, τὰ δύμοια μὲ στέμματα Δαβὶδ θεολήπτου.

*Ἐπόθουν, ἀλλ' ἡ συνοδεία τῶν οἰκείων μου, μεθ' ὧν ἐτέ-
λουν τὰς ἐκδρομὰς ἐκείνας ἀνὰ τὰ ὅρη, δὲν θὰ ἥθελε νὰ μοι
τὸ ἐπιτρέψῃ. Καὶ μίαν χρονιάν, ἦτο κατὰ τὰς ἔορτὰς τοῦ σω-
τηρίου ἔτους 18..., καθὼς εἶχομεν διέλθει πλησίον τοῦ δέν-
δρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ Μέγα Μανδρὶ ἦτο δὲ τὸ Μέγα Μανδρὶ¹
μικρὸς συνοικισμός, θερινὸν σκήνωμα τῶν βοσκῶν τοῦ τόπου.
*Ἐκατοίκουν ἐκεῖ ἐπτά ἡ δύτικά οἰκογένειαι ἀγροτῶν. Δύο ἔκ
τῶν οἰκογενειῶν τούτων συνεδέοντο πρὸς τοὺς γονεῖς μου
διὰ δεσμῶν βαπτίσματος, κολιγοσύνης κτλ. καὶ ὅλοι ἥσαν φί-
λοι καὶ συμπατριῶται μας.

Κατηρχόμεθα ἐκεῖ συνήθως τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα, εἶτα
πάλιν τοῦ 'Αγ. Γεωργίου ἡ τὴν Πρωτομαγιάν, ἀλλοτε δὲ τοῦ
'Αγ. Κωνσταντίνου ἡ τῆς 'Αναλήψεως. *Ἐπὶ τερπνοῦ λόφου
ὑπῆρχε τὸ παρεκκλήσιον τοῦ 'Αγ. Ιωάννου τοῦ Θεολόγου,
ὅπου ἐλειτουργούμεθα.

"Ηγοντο ἐκεῖ χοροὶ καὶ πανηγύρεις" δρόσος καὶ ἀναψυχὴ
καὶ χάρμα ἔβασιλευεν. *Ἐθύοντο ἀρνία καὶ ἑρίφια, καὶ σπον-
δαὶ ἐγίνοντο πυροξάνθου ἀνθοσμίου*. *Ἐτελοῦντο ἀγῶνες ἀμίλ-
λης, δισκοβολίαι καὶ ἀλματα. "Ἐπληττε τὰς πραείας ἡχοῦς ὁ
φθόγγος τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας, συνοδεύων τὸ ἔρρυθμον
βῆμα τῶν παρθένων πρὸς κύκλιον χορόν. Καὶ ξανθαὶ ἐρυθρό-
πεπλοι βοσκοπούλαι ἐπήδων, ἐπέτων, ἐκελάδουν.

Καθὼς εἶχομεν φθάσει ἐκεῖ, τὴν χρονιάν ἐκείνην, μὲ εἶχε
κυριεύσει ζωηρότερον ἡ ἐντύπωσις ἡ μαγικὴ τῆς δρυσός. Διηρ-
χόμεθα ἐκάστοτε οὐχὶ μακράν τοῦ δένδρου, ἀπέχοντος ἡμι-
σείας ὥρας δόδον ἀπὸ τὸ Μέγα Μανδρὶ. 'Ο δρόμος μας ἦτο
ἐπὶ τῆς κλιτύος, δλίγον ύψηλότερον τῆς θέσεως, ὅπου ἴστατο
τὸ δένδρον, ἔτεμνε δὲ πλαγίως τὸ βουνόν, καὶ ἡ δρῦς ἡ μα-
γική, καθὼς ἔξηκολούθουν νὰ τὴν βλέπω ἐπὶ ίκανὴν ὥραν, μὲ

έγοήτευε καὶ μὲν ἐκάλει, ὡς νὰ ἦτο πλάσμα ἔμψυχον, κόρη παρθενικὴ τοῦ βουνοῦ.

Κατὰ τὰς ποικίλας κυμάνσεις τῆς ὁδοῦ, σύμφωνα μὲν τὰ κοιλώματα ἥτας προεξοχάς τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰς κινήσεις τοῦ ὄνταρίου τὰς ἰδιοτρόπους καὶ πείσμονας — καθὼς ἔξανοιγα τὸ πρῶτον τὴν δρῦν, καθόσον ἐπλησίαζα ἥτις ἀπεμακρυνόμην ἀπὸ αὐτῆς, — τόσας θέας, ἀπόψεις καὶ φάσεις ἐλάμψανε τὸ δένδρον. Ἐκ πλαγίου καὶ μακρόθεν εἶχεν ὅψιν λιγυρᾶς χάριτος, ἔγγυθεν καὶ κατὰ μέτωπον προέκυπτεν ὅλη μεστὴ καὶ ἀμφιλαφῆς*, βαθύχλωρος, ἐπιβάλλουσα ὡς νύμφη.

“Ολην τὴν νύκτα, κοιμώμενος καὶ ἀγρυπνῶν, ὧνειρευόμην τὴν δρῦν, τὴν θεσπεσίαν καὶ ὑψηλήν... Τὴν πρωΐαν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, καθὼς εἶχεν εὔωδιάσει διατοκος ἀπὸ δάφνας καὶ λιβανωτίδας καὶ εἰχε κρουσθῆν τρελά ἀπὸ παιδικάς χεῖρας δικρόδιος κώδων διπεράνω τοῦ γείσου τῆς στέγης τῆς πλακοσκεποῦς, χαιρετίζων τὸ «'Ανάστα δ Θεός», τὸ δποῖον ἔψαλλεν διπάτας ραίνων τοὺς πιστοὺς μὲν πέταλα ρόδων καὶ ἵων... εἶτα, πρὶν ἀπολύσῃ ἡ λειτουργία ἔγῳ ἔγινα ἄφαντος.

Διὰ πλαγίου κρυφοῦ δρομίσκου, τὸν δποῖον εἶχον ἀνακαλύψει τὴν προτεραίαν, ἥρχισα νὰ ἀνέρχωμαι τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ διευθυνόμενος πρὸς τὸ μέρος, διόπου εύρισκετο ἡ βασιλικὴ δρῦς. Ἐπίστευα, διότι ἔγνωρίζον καλὰ τὸν δρόμον.

“Ἡτο ὅλη ἡ ὁδὸς ἀνωφερῆς κι ἔγῳ ἔτρεχον, ἔτρεχον, διὰ νὰ φθάσω ταχέως, ν' ἀσπασθῶ τὴν ἀγαπημένην μου καὶ ταχέως πάλιν νὰ ἐπιστρέψω, φανταζόμενος, διότι ἡ ἀπουσία μου τότε δὲν θὰ παρετηρεῖτο καὶ δὲν θὰ εἶχον ν' ἀκούσω ἐπιπλήξεις ἀπὸ τοὺς οἰκείους.

Πρὸ ἔμοῦ εἶχον ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ ποιμενικὸν σκήνωμα δλίγοι ἐκ τῆς τάξεως τῶν βοσκῶν, ἀπερχόμενοι εἰς τὴν πολιχνην, διὰ νὰ κομίσωσιν ἀρνία καὶ τυρίον εἰς τοὺς κολίγας, ἀποφέρωσι δὲ ἄλλα ὄψώνια ἐκ τῆς πόλεως. Οὗτοι θὰ ἐπέστρεψον πρὸς ἐσπέραν καὶ δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ συναντήσω τινὰς καθ' ὁδόν. Πλὴν παρ' ἐλπίδα εἶδον μακρόθεν ἄλλους ἐρχομένους πρὸς τὰ ἐδῶ, συνοδείᾳ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ὑποζυ-

γίων' οὗτοι ἥρχοντο ἐκ τῆς πόλεως, διὰ νὰ συνεορτάσωσιν ἐν τῇ ἔξοχῇ πλησίον τῶν συγγενῶν των, τῶν βοσκῶν.

Πάραυτα ἔξετράπην τῆς δόδοι καὶ ἔσπευσα νὰ κρυβῶ ὅπισθεν πυκνῶν θάμνων. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἀν μὲ συνήντων μεμονωμένον μακρὰν τῶν γονέων μου, πορευόμενον ἄγνωστον ποῦ, θὰ ἐπαραξενεύοντο καὶ ἀν δὲν μ' ἔπειθον νὰ κατέλθω μετ' αὐτῶν εύθὺς δπίσω, ἔξ ἀπαντος θὰ μὲ κατήγγελλον κάτω εἰς τὸ Μέγα Μανδρὶ. "Ημην ἔνδεκα ἐτῶν παιδί.

"Εκεῖνοι ταχέως ἀντιπαρῆλθον κι ἔγῳ ἀνέλαβα τὸν δρόμον μου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἔχασα. Εἰς ἐν σταυροδόρμιον, ὅπου ἔφθασα, ἐπῆρα τὸν δρόμον ἀριστερά, τὸν ύψηλότερον, καὶ ἀσθμαίνων ἔφθασα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ. Πλὴν ἡ μεγάλη δροῦς ύπηρεν εὐεργέτις μου καὶ κηδεμών μου. Αὕτη μ' ἔξηγαγεν ἐκ τῆς ἀπάτης, ἐφαίνετο δὲ ὡς νὰ μοῦ ἔνευε μακρόθεν καὶ μὲ ὀδῆγει νὰ ἔλθω πλησίον της.

Καθώς τὴν εἶδα χαμηλότερα, δεξιόθεν, ἀρκετὰ μακράν, ἀφησα τὸν δρομίσκον εἰς τὸν ὁποῖον ἔτρεχα καὶ στραφεὶς πρὸς δυσμάς ἥρχισα νὰ κατέρχωμαι μέσω τῶν ἀγρῶν, ύπερπηδῶν αἰμασίας*, χάνδακας, φραγμούς θάμνων καὶ βάτων, σχίζων τὰς σάρκας μου, αἰμάσσων χείρας καὶ πόδας... Τέλος ἔφθασα πλησίον τῆς ποθητῆς νύμφης τῶν δασῶν.

"Ημην κατάκοπος, κάθιδρος καὶ πνευστιῶν. "Αμα ἔφθασα, ἐριφθην ἐπὶ τῆς χλόης, ἐκυλίσθην ἐπάνω εἰς παπαροῦνες καὶ χαμολούλουδα. 'Αλλ' ὅμως ἡσθανόμην κρυφὴν εύτυχίαν, ὀνειρώδη ἀπόλαυσιν. 'Ερρέμβαζον ἀναβλέπων εἰς τοὺς κλώνους της τοὺς κραταιούς καὶ ἀνοιγόκλειον ἡδυπαθῶς τὰ χείλη εἰς τὴν πνοὴν τῆς αὔρας της, εἰς τὸν θροῦν τῶν φύλλων της. 'Εκατοντάδες πουλιῶν ἀνεπαύοντο εἰς τοὺς κλώνους της, ἔμελπον τρελά τραγούδια... Δρόσος, ἄρωμα καὶ χαρμονή ἐθώπευον τὴν ψυχήν μου.

"Ημουν ἀποσταμένος καὶ δὲν εἶχον κοιμηθῆ καλὰ τὴν νύκτα. 'Ο υπνος μοῦ ἔλειπεν. Εἰς τὴν σκιάν τοῦ πελωρίου δένδρου, ἐν μέσω τῶν μηκώνων του τῶν κατακοκκίνων, δ Μορφεύς* ἥλθε καὶ μ' ἐβαυκάλισε καὶ μοὶ ἔδειξεν εἰκόνας ὡς εἰς περίεργον παιδίον.

Μοῦ ἐφάνη, δτι τὸ δένδρον — ἔσωζον καθ' ὑπον τὴν ἔννοιαν τοῦ δένδρου — μικρὸν κατὰ μικρὸν μετέβαλλεν ὄψιν, εἶδος καὶ μορφήν. Εἰς μίαν στιγμὴν ἡ ρίζα του μοῦ ἐφάνη ὡς δύο ὥραῖαι κνῆμαι, κολλημέναι ἡ μία ἐπάνω εἰς τὴν ἄλλην, εἴτα μετ' ὀλίγον ἐξεκόλλησαν καὶ ἔχωρισθησαν εἰς δύο· ὁ κορμὸς μοῦ ἐφάνη, δτι διεπλάσσετο καὶ ἐμορφοῦτο εἰς ὅσφύν, εἰς κοιλίαν καὶ στέρνον· οἱ δύο παμμέγιστοι κλάδοι μοῦ ἐφάνησαν ὡς δύο βραχίονες, χεῖρες ὀρεγόμεναι τὸ ἄπειρον, εἴτα κατερχόμεναι συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν γῆν, ἐφ' ἣς ἐγώ ἐκείμην· καὶ τὸ βαθύφαιον, ἀειθαλές φύλλωμα μοῦ ἐφάνη ὡς κόμη πλουσία κόρης, ἀναδεδημένη πρὸς τ' ἄνω, εἴτα λυομένη, κυματίζουσα, χαλαρουμένη πρὸς τὰ κάτω.

Τὸ πόρισμά μου τὸ ἐν δύνειρῷ ἐξαχθὲν καὶ εἰς λῆπον* ἐν εἴδει συλλογισμοῦ διατυπωθέν, ὑπῆρξε τοῦτο. «Α! δὲν εἶναι δένδρον, εἶναι κόρη¹ καὶ τὰ δένδρα, ὅσα βλέπομεν, εἶναι γυναῖκες!»

“Οταν μετ’ ὀλίγον ἐξύπνησα, ὡς συνέχειαν τοῦ δύνειρου ἔσχον ἐν νῷ τὴν ἀνάμνησιν τῆς Ἰστορίας τοῦ τυφλοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐθεράπευσε, καθὼς εἶχον ἀκούσει τὸν διδάσκαλόν μας εἰς τὴν Ἱεράν Ἰστορίαν: «Κατ' ἀρχὰς μὲν εἶδε τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα· δεύτερον δὲ τοὺς εἶδε καθαρά...»

Πλὴν δὲν ἐξύπνησα ἀκόμη, πρὶν ἀκούσω τί ἔλεγε τὸ φάσμα. ‘Η κόρη — ἡ δρῦς — εἶχε λάβει φωνὴν καὶ μοὶ ἔλεγε:

— Εἴπε νὰ μοῦ φεισθοῦν, νὰ μὴ μὲ κόψουν..., διὰ νὰ μὴ κάμω ἀκουσίως κακόν. Δὲν εἰμ' ἐγώ νύμφη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ δένδρον....

•Ἐξύπνησα ἔντρομος κι ἔφυγον... • Ήτο ἥδη μεσημβρία καὶ ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει. “Εκαιεν ὑψηλά, ὑπεράνω τῆς κορυφῆς τῆς δρυός, ἥτις ἦτο σκιά ἀδιαπέραστος...” Απὸ τὸν ἀντικρυνὸν λόφον ἤκουσα φωνὴν νὰ μὲ καλῇ ἐξ δνόματος.

• Ήτο εἶς μικρὸς βισκός μὲ τὴν κάπαν του, μὲ τὴν στραβολέκαν* του καὶ μὲ δέκα αἶγας, τὰς ὁποίας ὠδήγει. Μοῦ ἐφώναξεν, δτι ὁ πατήρ μου μὲ ἀνεζήτει ἀνήσυχος καὶ νὰ τρέξω νὰ φθάσω ταχέως ἐκεῖ κάτω...

Δὲν ἐννόησα τίποτε ἀπὸ τὸ μαντικὸν ὅνειρον. • Αργότερα

έδιδάχθην ἀπὸ ἐγχειρίδιον Μυθολογίας, δτι ἡ Ἀμαδρυάς* συν-
αποθνήσκει μὲ τὴν δρῦν, ἐν ᾧ εύρισκεται ἐνσαρκωμένη...

Μετὰ πολλὰ ἔτη, δταν ξενιτευμένος ἀπὸ μακροῦ ἐπέ-
στρεψα εἰς τὸ χωρίον μου κι ἐπεσκέφθην τὰ χωρία ἐκεῖνα, τὰ
προσκυνητάρια τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων, δὲν εἶρον πλέον
οὐδὲ τὸν τόπον, ἔνθα ἦτο ποτὲ ἡ Δρῦς ἡ Βασιλική, τὸ πάγ-
καλον καὶ μεγαλοπρεπές δένδρον, ἡ νύμφη ἡ ἀνάσσουσα τῶν
δρυμώνων.

Μία γραῖα μὲ τὴν ρόκαν της, μὲ δύο προβατίνας, τὰς
ὅποιας ἔβοσκεν ἐντὸς ἀγροῦ πλησίον, εύρισκετο ἐκεῖ, καθημέ-
νη ἔξωθεν τῆς μικρᾶς καλύβης της.

“Οταν τὴν ἥρωτησα τί εἶχε γίνει τὸ «Μεγάλο Δένδρο», τὸ
δποῖον ἦτο ἔναν καιρὸ ἐκεῖ, μοῦ ἀπήντησεν :

— ‘Ο σχωρεμένος δι Βαργέντης τὸ ἔκοψε... μὰ κι ἐκεῖνος
δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του’ δλα θεόρατα δένδρα,
τόσα σημαδιακά πράματα. Σὰν τόκοψε κι ύστερα, δὲν εἶδε προ-
κοπή. ‘Αρρώστησε καὶ σὲ λιγες μέρες πέθανε... Τὸ Μεγάλο
Δένδρο ἦταν στοιχειωμένο.

Περιοδ. «Παναθήναια», 1901

‘Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης

Η ΘΑΛΑΣΣΑ

A'

‘Ο πατέρας μου — μύρο τὸ κύμα ποὺ τὸν τύλιξε — δὲν εἶχε
σκοπὸ νὰ μὲ κάμη ναυτικό.

— Μακριά, ἔλεγε, μακριά, παιδί μου, ἀπ’ τ’ ἄτιμο στοιχειό.
Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος. Λάτρεψέ την δσο θές· δόξασέ
την· ἐκείνη τὸ σκοπό της. Μήν κοιτᾶς, ποὺ χαμογελᾶ, ποὺ σοῦ
τάζει θησαυρούς. ‘Αργά γρήγορα θὰ σοῦ σκάψῃ τὸ λάκκο ἢ
θὰ σὲ ρίξῃ πετσί καὶ κόκαλο, ἄχρηστο στὸν κόσμο.

Καὶ τὰ ἔλεγε αὐτὰ ἄνθρωπος, ποὺ ἔφαγε τὴ ζωή του στὸ
καράβι, ποὺ δι πατέρας, δι πάππος, δι πρόπαππος, δλοι ώς τὴ
ρίζα τῆς γενιᾶς ξεψύχησαν στὸ παλαμάρι.

Μὰ δὲν τὰ ἔλεγε μόνον αὐτός, ἀλλὰ κι ἄλλοι γέροντες τοῦ νησιοῦ, οἱ ἀπόμαχοι τῶν ἀρμένων, τώρα κι οἱ νεώτεροι, ποὺ εἶχαν ἀκόμη τοὺς κάλους στὰ χέρια, ὅταν κάθιζαν στὸν καφενὲ νὰ ρουφήξουν τὸ ναργιλέ, κουνοῦσαν τὸ κεφάλι καὶ στενάζοντας ἔλεγαν:

— 'Η θάλασσα δὲν ἔχει πιὰ ψωμί. "Ας εἶχα ἔνα κλῆμα στὴ στεριά, μαύρη πέτρα νὰ ρίξω πίσω μου.

'Η ἀλήθεια εἶναι, πάὸς πολλοὶ τους ὅχι κλῆμα, ἀλλὰ νησὶ δλάκερο μποροῦσαν ν' ἀποχτήσουν μὲ τὰ χρήματά τους. Μὰ δλα τὰ ἔριχναν στὴ θάλασσα. Παράβγαιναν ποιός νὰ χτίσῃ μεγαλύτερο καράβι· ποιός νὰ πρωτογίνη καπετάνιος. Καὶ ἐγώ, ποὺ ἄκουγα συχνὰ τὰ λόγια τους καὶ τὰ ἔβλεπτα τόσο ἀσύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, δὲν μπορόδησα νὰ λύσω τὸ μυστήριο. Κάτι, ἔλεγα, θεϊκὸ ἐρχόταν κι ἔσερνε ὅλες ἐκεῖνες τὶς ψυχές καὶ τὶς γκρέμιζε ἄβουλες στὰ πέλαγα, δπως δ τρελοβοριάς τὰ στειρολίθαρα.

'Αλλὰ τὸ ἕδιο κάτι μ' ἔσπρωχνε καὶ μένα ἐκεῖ. 'Απὸ μικρὸς τὴν ἀγαποῦσα τὴ θάλασσα. Τὰ πρῶτα βήματά μου, νὰ εἰπῆς, στὸ νερὸ τὰ ἔκαμα. Τὸ πρῶτο μου παιχνίδι, ἥταν ἔνα κουτὶ ἀπὸ λουμίνια* μ' ἔνα ξυλάκι δρθὸ στὴ μέση γιὰ κατάρτι, μὲ δύο κλωστὲς γιὰ παλαμάρια, ἔνα φύλλο χαρτὶ γιὰ πανάκι καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὸ ἔκανε μπάρκο* τρικούβερτο. Πήγα καὶ τὸ ἔριξα στὴ θάλασσα μὲ καρδιοχτύπι. "Αν θέλης, ἥμουν καὶ γὼ κεῖ μέσα. Μόλις ὅμως τὸ ἀπίθωσα, καὶ βούλιαξε στὸν πάτο. Μὰ δὲν ἄργησα νὰ κάμω ἄλλο μεγαλύτερο, ἀπὸ σανίδια. Τὸ ἔριξα στὴ θάλασσα καὶ τὸ ἀκολούθησα κολυμπώντας ώς τὴν ἐμπατὴ τοῦ λιμανιοῦ, ποὺ τὸ πήρε τὸ ρέμα μακριά. 'Αργότερα ἔγινα πρῶτος στὸ κουπί, στὸ κολύμπι πρῶτος· τὰ λέπια μοῦ ἔλειπαν.

— Μωρὲ γειά σου καὶ σὺ θὰ μᾶς ντροπιάσης ὅλους! "Ελεγαν οἱ γεροναῦτες, ὅταν μ' ἔβλεπαν νὰ τσαλαβουτῶ σὰ δέλφινας.

'Ἐγὼ καμάρωνα καὶ πίστευα νὰ δείξω προφητικὰ τὰ λόγια τους. Τὰ βιβλία,— πήγαινα στὸ σχολαρχεῖο θυμοῦμαι — τὰ ἔκλεισα γιὰ πάντα. Τίποτε δὲν εὕρισκα μέσα τους νὰ συμφωνῇ

μὲ τὸν πόθο μου. Ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ εἶχα γύρω μου, ψυχωμένα καὶ ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια. Οἱ ναῦτες μὲ τὰ ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καὶ τὰ φανταχτερὰ ροῦχα· οἱ γέροντες μὲ τὰ διηγήματά τους· τὰ ξύλα μὲ τὴ χτυπητὴ κορμοστασιά.

Ναι· τὴν ἀγαποῦσα τὴν θάλασσα! Τὴν ἔβλεπα ν' ἀπλώνεται ἀπ' τὸ ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται στὰ οὔρα· νοθέμελα σὰ ζαφειρένια πλάκα στρωτή, βουβή, καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικό της. Τὴν ἔβλεπα ὀργισμένη ἄλλοτε, νὰ δέρνη μὲ ἀφρούς τ' ἀκρογιάλι, νὰ καβαλικεύῃ τὰ χάλαρα*, νὰ σκαλώνῃ στὶς σπηλιές, νὰ βροντᾶ καὶ νὰ ἥχα, λέες καὶ ζητοῦσε νὰ φτάσῃ στὴν καρδιά τῆς γῆς, νὰ σβήσῃ τὶς φωτιές της. Κι ἔτρεχα μεθυσμένος νὰ παίξω μαζί της, νὰ τὴ θυμώσω, νὰ τὴν ἀναγκάσω νὰ μὲ κυνηγήσῃ, νὰ νιώσω τὸν ἀφρό της ἀπάνω μου, ὅπως πειράζομε ἀλυσοδεμένα τ' ἀγρίμια. Καὶ δταν ἔβλεπα καράβι νὰ σηκώνῃ τὴν ἄγκυρα, νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ ν' ἀρμενίζῃ στ' ἀνοιχτά, δταν ἄκουγα τὶς φωνὲς τῶν ναυτῶν, ποὺ γύριζαν τὸν ἀργάτη* καὶ τὰ κατευοδώματα τῶν γυναικῶν, ἡ ψυχὴ μου πετοῦσε θλιβερὸ πουλάκι ἀπάνω του. Τὰ σταχτόμαυρα πανιά, τὰ ὀλοφούσκωτα σχοινιά, τὰ κοντυλογραμμένα, τὰ πόμολα, ποὺ ἀφηναν φωτεινὴ γραμμὴ ψηλά, μ' ἔκραζαν νὰ πάω μαζί τους, μοῦ ἔταζαν ἄλλους τόπους, ἀνθρώπους ἄλλους, πλούτη, χαρές. Καὶ νυχτόμερα ἡ ψυχὴ μου κατάντησε ἄλλον πόθο νὰ μὴν ἔχῃ παρὰ τὸ ταξίδι. Ἀκόμα καὶ τὴν ὥρα, ποὺ ἐρχόταν πικρὸ χαμπέρι στὸ νησὶ καὶ ὁ πνιγμὸς πλάκωνε τὶς ψυχές ὅλων καὶ χυνόταν βουβὴ ἡ θλίψη ἀπὸ τὰ ζαρωμένα μέτωπα ὡς τ' ἄψυχα λιθάρια τῆς ἀκρογιαλιδᾶς· δταν ἔβλεπα τὰ ὄρφανόπαιδα στοὺς δρόμους καὶ τὶς γυναῖκες μαυροφόρες, ἀπαρηγόρητες τὶς ἀρραβωνιαστικές· δταν ἄκουγα νὰ διηγοῦνται οἱ ναυαγοὶ τὸ μαρτύριο τους, πεῖσμα μ' ἔπιανε, ποὺ δὲν ἥμουν καὶ γὼ μέσα, πεῖσμα καὶ σύγκρυ μαζί.

Δὲν κρατήθηκα περισσότερο· ἔλειπε ὁ πατέρας μου μὲ τὴ σκούνα στὸ ταξίδι. Μίσευε κι ὁ καπετάν Καλιγέρης, ὁ θεῖος μου, γιὰ τὴ Μαύρη θάλασσα. Τοῦ ἔπεσα στὸ λαιμό, τὸν παρα-

κάλεσε καὶ ἡ μάνα μου ἀπὸ φόβο, μὴν ἀρρωστήσω· μὲ πῆρε
μαζὶ του.

— Θὰ σὲ πάρω, μοῦ λέει, μὰ θὰ δουλέψης· τὸ καράβι θέ-
λει δουλειά. Δὲν εἶναι ψαρότρατα νάχης φαῖ καὶ ὑπνο.

Τὸν φοβόμουν πάντα τὸ θεῖο. Ὁταν ἄγριος καὶ κακός σὲ
μένα, δπῶς καὶ στοὺς ναῦτες του: — Κάλλιο σκλάβος στ' Ἀλι-
τζέρι* παρὰ μὲ τὸν Καλιγέρη, ἔλεγαν, γιὰ νὰ δείξουν τὴν ἀπο-
νιά του. "Ο, τι παστὸ παλιοκρέατο, μουχλιασμένος μπακαλάος,
ἀλεύρι πικρό, σκουληκιασμένη γαλέτα, τυρί τεμπεσίρι, στὴν
ἀποθήκη τοῦ Καλιγέρη βρισκόταν. Καὶ ὁ λόγος του πάντα
προσταγὴ καὶ βρισίδι. Μόνο ἀπελπισμένοι πήγαιναν στὴ δού-
λεψή του. Μὰ ὁ μαγνήτης, ποὺ ἔσερνε τὴν ψυχή μου, ἔκανε
νὰ τὰ λησμονήσω ὅλα. Νὰ πατήσω μιὰ στὴν κουβέρτα, ἔλεγα,
καὶ δουλειά ὅση θέες.

*Ἀλήθινὰ ρίχτηκα στὴ δουλειὰ μὲ τὰ μοῦτρα. "Εκανα παι-
χνίδι τὶς ἀνεμόσκαλες. "Οσο ψηλότερα ἡ δουλειά, τόσο πρόθυ-
μος ἔγω. Μπορεῖ ὁ θεῖος μου νὰ ἥθελε νὰ παιδευτῷ ἀπὸ τὴν
ἀρχή, γιὰ νὰ μετανιώσω. Ἀπὸ τὴν πλύση τῆς κουβέρτας, στὸ
ξύσιμο· ἀπὸ τὸ ράψιμο τῶν πανιῶν, στῶν σχοινιῶν τὸ πλέ-
ξιμο, ἀπὸ τὸ λύσιμο τῶν ἀρμένων, στὸ δέσιμο. Τώρα στὴν
τρόμπα· τώρα στὸν ἀργάτη*, φόρτωμα, ξεφόρτωμα, καλαφά-
τισμα, χρωμάτισμα, πρῶτος ἔγω. Πρῶτος; πρῶτος· τί μ' ἔμελε;
Μοῦ ἔφτανε, πὼς ἀνέβαινα ψηλά στὴ σταύρωση· κι ἔβλεπα
κάτω τὴ θάλασσα νὰ σχίζεται καὶ νὰ πισωδροῦμῇ ὑποταχτική
μου. Τὸν ἄλλο κόσμο, τοὺς στεριανούς, μὲ θλίψη τοὺς ἔβλεπα.
Ψέ!... ἔλεγα μὲ περιφρόνηση. Ζοῦνε τάχα κι ἔκεῖνοι!

B'

Τρεῖς βδομάδες ἀργότερα κατεβήκαμε στὴν Πόλη φορτω-
μένοι. *Εκεῖ ἔλαβα τὸ πρῶτο γράμμα τῆς μάνας μου. Πρῶτο
γράμμα, πρῶτο μαχαίρι στὴν καρδιά μου.

— Παίδι μου, Γιάννη μου! ἔλεγε ἡ γριά. "Οταν γυρίσῃς
πάλι στὸ νησὶ μὲ τὴ βοήθεια τ'^τ Ἀι-Νικόλα καὶ τὴν εὐκή μου,
δὲ θὰ εἶσαι πιὰ καπετάνιου παιδί. Πάει ὁ πατέρας σου· ἡ
δύμορφη σκούνα πάει· πᾶνε οἱ δόξες μας. Τὰ ρούφηξε ὅλα ἡ

μαύρη θάλασσα. Τώρα δὲν ἔχεις τίποτα παρά τὸ χαμόσπιτο, ἐμένα τὴν ἄφτουρη^{*} καὶ τὸ Θεό. Γειὰ στὰ χέρια σου! Δούλεψε, παιδί μου, καὶ τίμα τὸ θεῖο σου. "Αν σοῦ μένη κάποτε ξεδούλειο, στέλνε τον ν' ἀνάβω τὸ καντήλι τοῦ "Αγιου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου.

Σταύρωσα τὰ χέρια μου, κοίταξα μὲ βουρκωμένα μάτια τὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τῆς γραφῆς μοῦ φάνηκαν ἀπόφωνο στὰ λόγια τοῦ πατέρα μου. Τόσα χρόνια καραβοκύρης, ἡ χήρα του πρόσμενε τὸ δικό μου ξεδούλειο, γιὰ νὰ κάμη τὰ κόλλυβά του. Κι ἐκείνου τὸ κορμί, τὰ σιδερένια μπράτσα, ποιός ξέρει τάχα σὲ τί χάλαρα δέρνονται, ποιός γλάρος τὰ πετσοκόβει, ποιό κύμα νὰ λευκαίνῃ τὰ ψιλόλιγνα κόκαλα!

— 'Οīμε! Ή θάλασσα στὸ πρῶτο μου ταξίδι πλήρωσε τὴν ἀγάπη μου.

"Εμεινα πιὰ ἀναγκαστικὸς δουλευτὴς τοῦ καπετάν Καλιγέρη. Δουλευτὴς γιὰ κομμάτι ψωμάκι.

Ψωμάκι, τὸ δικό μου καὶ τῆς καπετάνισσας.

Άλλα μὲ ὅλη τὴ συμβουλή της οὕτε νὰ τιμήσω, οὕτε νὰ δουλέψω μπόρεσα περισσότερο τὸ θεῖο μου. "Αν εἶναι νὰ δουλέψω ναύτης, σκέφτηκα, δόξα σοι δ Θεός, βρίσκονται κι ἄλλα καράβια.

Απὸ τὸ νὰ δέχωμαι τίς βρισιές τοῦ συγγενῆ μου, καλύτερα ἐνὸς ξένου. Αποφάσισα στὸ πρῶτο λιμάνι νὰ ξεμπαρκάρω μὲ τὸ καλό.

— Μὲ τὸ καλό; ἄσε καὶ νὰ ἰδῆς, λέει δ καπετάν Καλιγέρης, δταν μάντεψε τὸ σκοπό μου.

Πάω μιὰ μέρα νὰ τοῦ ζητήσω λάδι γιὰ τὸ φαγύ.

— Δὲν ἔχει, μοῦ λέγει· τὸ τρώει κεῖνος ποὺ κάθεται στὸ τιμόνι. Πάω δεύτερη, τὸ ἵδιο. Πάω τρίτη· πάλι τὸ ἵδιο. Φυλάω καὶ γὼ μιὰ μέρα, ποὺ ἥμουν στὸ τιμόνι, παίρνω τὸν 'Αι - Νικόλα, τὸν δένω στὸ δοιάκι καὶ τὸ ἀφήνω μάρμαρο. Τὸ καράβι ἀρχισε νὰ γυρίζῃ, σὰν ἄμυαλο, στὴ θάλασσα.

— Μπρὲ Γιάννη! φωνάζει δ καπετάνιος. Ποιόν ἄφησες στὸ τιμόνι!

— 'Εκείνον, ποὺ τρώει τὸ λάδι.

Οι ναύτες σκάνε στά γέλια. Θυμώνει.

— Νά φύγης! μου λέει· γρήγορα τά ροῦχα σου κι ἔξω.

— Νά φύγω· τό λογαριασμό.

Μὲ παίρνει στήν κάμαρα κι ἀρχίζει νά στρώνη τό λογαριασμό κατά τὴν συνήθειά του.

— Τὴν τάδε μέρα συμφωνήσαμε, τὴν τάδε μπήκες μέσα· τὴν ἄλλη ἔφερες τά ροῦχα σου· τὴν ἄλλη φύγαμε, τὴν ἄλλη ἐπιασες δουλειά. Δέν εἶναι ἔτσι;

Οὕτε πολλές οὕτε λίγες. Πέντε ήμερῶν μισθό μου ἔτρωγε, Πάλι καλά.

— "Ετσι, τοῦ ἀπήντησα.

Καὶ βγῆκα μὲ δύο σφάντσικες* στή Μεσσήνα.

"Αρχισε τώρα καὶ ζωὴ τοῦ ναύτη μὲ τὰ ὅλα τῆς. Ζωὴ καὶ τήξη*. Μερμήγκι σωστό. Μερμήγκι στὴ δουλειά, ποτὲ δμως καὶ στὸ σύναγμα. Τί νὰ εὔρης, τί νὰ συνάξῃς! Μεροδούλι, μεροφά. "Ἐνα ζευγάρι ποδήματα, ἔνας μισθός. "Ἐνας μουσαμάς, ἄλλος μισθός. "Ἐνα γλέντι, ἄλλος. "Ἐνας μήνας ἄδουλος, ἔξι χρέος. Σύρε νά κάμης κομπόδεμα, γιὰ νά κυβερνήσης σπίτι!

Μὰ δ χάρος, μοῦ τόκλεισε γρήγορα· στὸ χρόνο ἀπάνω πέθανε καὶ καπετάνισσα. Ἀπὸ καράβι σὲ καράβι, ἀπὸ καπετάνιο σὲ καπετάνιο, ἀπὸ ταξίδι σὲ ταξίδι, δέκα χρόνια τὰ ἔκλεισα στὴ θάλασσα. Τὰ λόγια τοῦ πατέρα μου νυχτοήμερα στ' αὐτιά μου... Μὰ τὶ τ' ὅφελος! "Ἀν εἶχα καὶ γὼ ἔνα κλῆμα στὴ στεριά, πέτρα μαύρη θὰ ἔριχνα. Μὰ ποῦ τὸ κλῆμα; Ἀπόφαση τὸ πῆρα. "Ἡ τὸ κύμα θὰ μὲ φάη η θὰ μὲ δώσῃ πετσί καὶ κόκαλο στὸν κόσμο. Καλὰ λοιπόν, ζωὴ χαρισάμενη! Δουλειά καὶ γλέντι. Μήν ἥμουν μοναχός; "Όλος δ ναυτόκοσμος ἔτσι δέρνεται. Παντοῦ η ἵδια ζωὴ τοῦ ναύτη. Βρισιές ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ἀπὸ τὸ φορτωτὴ καταφρόνια, φοβέρες ἀπὸ τὴ θάλασσα, σπρωξίματα ἀπὸ τὴ στεριά· ὅπου καὶ νά γυρίσης, στὰ κόντρα βρίσκεσαι.

Γ'

Μιὰ φορά, ποὺ ἥρθα στὸν Πειραιᾶ μὲ ἑγγλέζικη φρεγάδα, εἶπα νά πάω στήν πατρίδα. Ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγα μὲ τὸν κα-

πετάν Καλιγέρη, δὲ γύρισα ποτέ. 'Η τύχη μὲ ἄρπαξε στὰ φτερά της καὶ μ' ἔφερε σβούρα στὴ γῆ. Πήγα, ἥβρα τὸ σπίτι χάρβαλο, τὸν τάφο τῆς μάνας μου χορταριασμένο. "Εκαμα τρισάγιο τῆς μάνας μου, ἄναψα κερί στὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου.

— Ποιός ξέρει, πικροσυλλογίστηκα, ποιός ξέρει, ἀν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα δ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

'Ο πατέρας της, ὁ καπετάν Πάραρης, ἦταν παλιὸς καραβοκύρης συνομήλικος τοῦ δικοῦ μου. Στάθηκε τυχερὸς στὴ θάλασσα, τὴν τρύγησε καλά, ἥβρε τὴν περίσταση, πούλησε τὸ μπάρκο, ἀγόρασε χωράφια καὶ τάκαμε περιβόλι.

Τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔψυγα, δπως εἶχα σκοπό, οὕτε τὴν ἄλλη, οὕτε ἀποβδομάδα. Δὲν ξέρω τί μὲ κράταγε κεῖ, δουλειὰ δὲν εἶχα. Μὰ κάθε στιγμὴ στὸ νοῦ μου ἐρχόταν λυχνοσβήστης δ συλλογισμός:

— "Αν ἄκουα τοῦ πατέρα μου τὰ λόγια, τάχα δὲ θὰ ἤμουν σήμερα δ ἄντρας τῆς Μαριῶς;

"Ἐβαλα προξενήτρα τὴ γριὰ Καλομοίρα.

Δὲ φεύγω, ἀν δὲν πάρω ἀπόκριση, συλλογίστηκα.

'Η προξενήτρα τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ζάχαρη ἔβαλε στὰ λόγια της.

— Νὰ σοῦ εἰπῶ· μισ λέει δ καπετάν Πάραρης ἔνα βράδυ παράμερα. 'Ο σκοπός σου καλὸς καὶ τίμιο τὸ φέρσιμό σου. Δὲ θέλω καὶ καλύτερο νὰ μπάσω στὸ σπίτι μου, παρὰ τὸ γιὸ τοῦ φίλου, τοῦ ἀδερφοῦ μου. Τὸ Μαριώ εἶναι δικό σου μὲ μιὰ συμφωνία: Θ' ἀρνηθῆς τὴ θάλασσα. 'Εκεῖνο, ποὺ ἔλεγε δ πατέρας σου, τὸ λέω κι ἔγω. Δὲν ἔχει πίστη, δὲν ἔχει ἔλεος, θὰ τὴν ἀφήσῃς λοιπὸν τὴ θάλασσα.

— Μὰ τί νὰ κάμω, τοῦ εἶπα· πῶς θὰ ζήσω! Ξέρεις καλά, πῶς ἄλλη τέχνη δὲν ἔμαθα.

— Τὸ ξέρω. Μὰ τὸ Μαριώ ἔχει τὸ δικό του.

— Λοιπὸν θὰ πάρω γυναίκα νὰ μὲ θρέφη;

— "Οχι, δὲ θὰ σὲ θρέφῃ μὴ θυμώνης! Δὲ θέλω νὰ σὲ προσβάλω. Θὰ δουλέψης· θὰ δουλέψετε κι οἱ δύο. Εἶναι τὸ περιβόλι, εἶναι τ' ἀμπέλι, εἶναι τὸ χωράφι. Δουλευτάδες καρτεροῦν.

‘Η δλήθεια εἶναι πώς δὲν ἥθελα καὶ τίποτε ἄλλο. Τὴν θάλασσα τὴν ἀρνιόμουν καὶ τὴν ἀπαρνιόμουν. Εἶχα καταντήσει σὰν τὸν Ἀι-Λιά, ποὺ πῆρε στὸν ὅμο τὸ κουπὶ καὶ ἀνέβη στὰ βουνὰ ζητώντας κατοικία ἐκεῖ, ποὺ οἱ ἀνθρωποι δὲν ἥξεραν τὸ δνομά του. Παρόμοια καὶ ἔγω. Οὕτε τ’ δνομά της, οὕτε τὸ χρώμα της. Τὰ κάλλη της δὲν εἶχαν γιὰ μένα μυστικά· τὰ μάγια λύθηκαν.

—Σύμφωνοι, τοῦ εἶπα· ἔχεις τὸ λόγο μου.

Τρία χρόνια ἔκαμα μὲ τὴ Μαριώ πάνω στὸ χωριὸ τοῦ πεθεροῦ μου· τρία χρόνια ζῶῃ ἀληθινή. “Εμαθα τὴν ἀξίνα καὶ δούλευα μαζὶ της τὸ περιβόλι, τὸ ἀμπέλι, τὸ χωράφι. Πῶς πέρναγε ὁ καιρός, δὲν τὸ κατάλαβα. “Εμαθα νὰ σκαλίζω τὶς κιτρές, νὰ κλαδεύω τὸ ἀμπέλι, νὰ ὅργωνω τὸ χωράφι. Εἶχα πενήντα τάλαρα τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ κίτρο, εἴκοσι ἀπὸ τὸ κρασί, ἀπὸ τὸ σιτάρι σαράντα, χωριστὰ ὁ σπόρος καὶ ἡ τροφὴ τοῦ σπιτιοῦ. Πρώτη φορὰ εἶδα ζωντανὴ στὰ χέρια μου πληρωμή. Τὸ ἄλαλο χῶμα ἔκανε χίλιους τρόπους, χρώματα, σχήματα, μυρουδιές, καρπούς καὶ ἄνθη, γιὰ νὰ λαλήσῃ, «εύχαριστῶ» νὰ μοῦ εἰπῇ, ποὺ τὸ δούλευα.

“Ανοιγα τὸ ὅργωμα καὶ τὸ ὅργωμα ἔμενε στὴ θέση του· δεχόταν τὸ σπόρο, τὸν ἔκρυψε ἀπὸ τὰ πετεινά, τὸν ζέσταινε καὶ τὸν νότιζε, ὡσπου τὸν ἔδειχνε πάλι στὰ μάτια μου δλόδροσο, χλωροπράσινο, χρυσαφένιο σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε:

—Κοίτα, πῶς τὸν ἀνάστησα!

‘Αλάφρωνα τὸ κλῆμα ἀπὸ τὸ βάρος του καὶ τὸ κλῆμα δακρύζοντας τιναζόταν χαρούμενο, τὰ μάτια του ἄνοιγαν σὰν πεταλούδα καὶ ἄξαφνα πρόβαινε σταφυλοφορτωμένο. Καθάριζα τὴν κιτριά, κι ἐκείνη βεργολυγερή, πανώρια, ψήλωνε φουντωτή, καμαρωτή, μοῦ χάριζε ὕσκιο τὰ μεσημερινὰ κάματα καὶ ὑπνὸν ἀρωματισμένο τὶς νύχτες, τὸ εἶναι μου δλο τὸ δρόσιζε μὲ τὸν χρυσόδανθο καρπὸ της! ”Α! ‘Ο Θεός εὐλόγησε τὴ γῆ, ποὺ τῆς ἔδωσε αἰσθημα! ”Οχι ἐκεῖνο τὸ ἀναίσθητο στοιχειό, ποὺ τὸ αύλακώνεις καὶ τρέχει νὰ σβήσῃ τὸ ἀχνάρι σου· τὸ καλοπιάνεις, τὸ παινεύεις, τὸ τραγουδᾶς κι ἐκεῖνο σὲ σπρώχνει, σὰ νὰ σοῦ λέη «τί θές ἐδῶ!» καὶ βρυχιέται νὰ σοῦ

ἀνοίξῃ τὸ λάκκο. ‘Ο Κάης θαλασσινὸς ἔπρεπε νὰ γίνη ἔπειτ’ ἀπὸ τὸ κακούργημα.

Κάθε ήλιοβασίλεμα ἀνεβαίναμε στὸ χωριό. ‘Εμπρὸς ἔκεινη μὲ τὰ κατικάκια κουδουνοστόλιστα καὶ παιχνιδιάρικα’ πίσω ἐγὼ μὲ τὴν ἀξίνα στὸν δῶμο καὶ τὴ μούλα φορτωμένη καυσό-ξυλα. “Αναβε τὴ φωτὶ τὸ Μαριώ νὰ ἔτοιμάσῃ τὸ δεῖπνο μας. “Αναβα καὶ ἐγὼ τὴν πίπα μου στὸ κατώφλι ξαπλωμένος ἀνά-μεσα στὸ ξανθὸ ἀγιόκλημα, ποὺ σκάλωνε στοὺς τοίχους δι-πλα στοὺς βασιλικούς, τοὺς δυόσμους, τίς μαντζουράνες, ποὺ δὲ ζητούμσαν παρὰ λίγο σκάλισμα, κόμπο νεράκι, γιὰ νὰ μᾶς λούσουν μὲ μόσχους.

— Καλησπέρα.

— Καλή σου σπέρα.

— Καληνύχτα.

— Καλὸ ξημέρωμα.

“Αλλαζα καρδιοστάλαχτες εύχες μὲ τοὺς συντοπίτες μου. Δὲν κοίταζα πιὰ τὸν οὐρανό. Δὲν ξέταζα τοῦ φεγγαριοῦ τὴ θέση, τὸ τρεμολάμπημα τῶν ἄστρων, τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα, τῆς πούλιας τὴν ἀνατολή.

Δ'

“Ετσι πέρασε δ δεύτερος χρόνος καὶ μπήκαμε στὸν τρίτο.

Μιὰ Κυριακὴ τοῦ Φλεβάρη κατέβηκα μὲ τὴ γυναίκα μου στὸν ‘Αι-Νικόλα. ‘Ο ξάδερφός της, δ καπετάν Μαλάμος, βά-φτιζε τὸ μπρίκι* του καὶ μᾶς εἶχε καλεσμένους στὴ χαρά.’ Ήταν ώραία ἡμέρα, ἀρχὴ τοῦ πόθου μου. Τὸ ναυπηγεῖο γεμάτο μα-δέρια, κατάρτια, σανίδες, πελεκούδια, ροκανίδια. Καὶ ἀπ’ ἄκρη σ’ ἄκρη τῆς ἀκρογιαλιᾶς βαρκούλες δύμορφοβαμμένες, μπρίκια ἀνασκελωμένα, γολέτες ξαρμάτωτες, σκελετοί καϊκιῶν, σκού-νας, τρεχαντηριοῦ. “Ολα τοῦ ναυτόκοσμου τὰ σύνεργα, οἱ ἀπλοὶ πόθοι καὶ οἱ μεγάλες ἐλπίδες, ξυλόχτιστες ἔστεκαν στὴν ἀμμουδιά.

Οἱ καλεσμένοι, δλο τὸ νησὶ μας, γιορτινοντυμένοι γύριζαν στὰ σκαριά, πηδούσαν μέσα τὰ παιδιά, τὰ ψηλαφούσαν οἱ

άντρες, τά καμάρωναν, τούς μιλούσαν πολλές φορές, ἔλεγαν τὴν ἀξία τους, λογάριαζαν τὴ γρηγοράδα τους, συμβούλευαν τὸν πρωτομάστορα γιὰ τὸ κάθε τὶ.

Τὸ μπρίκι τοῦ καπετάν Μαλάμου ἀπάνω στὴ σκάρα του μὲ τὴν πλάρη σπαθωτή, στεφανοζωσμένη τὴν πρύμνη, μὲ τὰ ποντίλια* του ἀπλωτὰ ζερβόδεξα, ἔμοιαζε σαρανταποδαρούσα κοιμάμενη στὴν ἀμμουδιά. 'Ολογάλαζη ἡ θάλασσα ἀστραφτε καὶ παιχνίδιζε κι ἔφτανε γλώσσες γλωσσίτσες στὰ πόδια του, τὸ ράντιζε μὲ τὸν ἀφρό της, τοῦ κελαηδοῦσε μυστικὰ καὶ μπιστεμένα :

— "Ελα, ἔλα νὰ σὲ πλαγιάσω στοὺς κόρφους μου, νὰ σ' ἀναστήσω μ' ἔνα μου φίλημα. Τὶ κάθεσαι ἄψυχο δύλο καὶ βάρυπνο ; δὲ βαρέθηκες τοῦ δάσους τὴ νάρκη καὶ τὴν ἄβουλη ζωή ; ντροπή σου ! "Εβγα νὰ παλαιψης μὲ τὸ κύμα. "Ορμησε στηθάτο νὰ κουρελιάσης τὸν ἄνεμο. "Ελα νὰ γίνης ζήλεια τῆς φάλαινας, σύντροφος στὸ δελφίνι, τοῦ γλάρου ἀνάπαψη, τραγούδι τῶν ναυτῶν, καύχημα τοῦ καπετάνιου σου. "Ελα, χρυσό μου, ἔλα !

'Ο καπετάν Μαλάμος φρεσκοξυρισμένος, γελαστός, μὲ τὴν τσόχινη βράκα καὶ τὸ πλατύ ζωνάρι δίπλα του ἡ καπετάνισσα ντυμένη στὰ μεταξωτά ἀστραφταν κι οἱ δυό τους, σὰ νὰ ἔκαναν πάλι τὸ γάμο τους. Καὶ τὸ βιολί, τὸ λαγοῦτο, λάλαγαν τὴ χαρὰ στὰ τετραπέρατα.

"Εγώ, τὶ νὰ σοῦ εἰπῶ ; δὲ χαιρόμουν καθόλου. Καθισμένος κατάνακρα* ἔβλεπα τὴ θάλασσα νὰ φτάνῃ στὰ πόδια μου καὶ κάποια θλίψη μοῦ ἔσφιγγε τὴν καρδιά. "Επειτα ἀπὸ χρόνια ἔβλεπα τὴν πρώτη μου ἀγάπη γαλαζοντυμένη, γελαστή, χαρούμενη. Πίστεψα, πώς μὲ κοίταζε κατάματα, πώς μοῦ μιλούσε θλιψμένα, πώς μ' ἔβριζε παραπονιάρικα.

— "Απιστε, ἀπατεώνα, δειλέ !

— Πίσω μου !.., εἶπα κάνοντας τὸ σταυρό μου.

Θέλησα νὰ φύγω, ἀλλὰ δὲ βάσταγαν τὰ πόδια μου. Μολύβι τὸ σῶμα κόλλησε στ' ὀρθολίθι καὶ τὰ μάτια μου, τ' αὐτιά μου, ἡ ψυχή μου δλη παραδομένη στὸ κύμα ἄκουε τὸ παράπονό :

— "Απιστε, ἀπατεώνα, δειλέ !

Λίγο ἔλειψε ν' ἀρχίσω τὰ δάκρυα.

— "Ε, πουλί μου, τί συλλογέσαι ; ἀκούω δίπλα μου.

Καὶ βλέπω τὸ Μαριώ, πάντα γελαστή μὲ τὸ λεβέντικο ἀνάστημά της. Σάστισα.

— Τίποτα, εἶπα, τίποτα... Πιάσε με νὰ σηκωθῶ, γιατὶ ζαλιστηκα.

Καὶ γαντζώθηκα ἐπάνω της, σὰ νὰ φοβόμουν μὴ μὲ συνεπάρη τὸ κύμα.

'Ο παπὸς ντυμένος στ' ἄμφια διάβαζε τὴν εύχὴ στὸ πλεούμενο. 'Ο πρωτομάστορης ἄρχισε τὰ προστάγματα... καὶ μὲ τὸ σπρώξιμο τῶν καλεσμένων τὸ πλοῖο στέναξε καὶ γλιστρήσε στὰ νερά σὰν πάπια, μαζὶ μὲ τὸ ἀμούστακο πλήρωμά του.

— Καλοτάξιδο, καπετάν Μαλάμο, καλοτάξιδο ! Καὶ τὸ καρφὶ του μάλαμα ! φώναξε δὲ ναυτόκοσμος, βρέχοντας τὸ ἀντρόγυνο μὲ θάλασσα.

Μὰ κείνη τὴν ὥρα ἔνα παιδί χτύπησε κάπου καὶ ἔπεσε λιπόθυμο. Δὲ χάνω καιρό, πηδῶ μέσα μὲ τὰ ροῦχα μου. Δυὸς ουσιές κι ἔσυρα τὸ παιδί ἀπ' τὴ θάλασσα. "Έσυρα ἐκεῖνο, μὰ μπλέχτηκα ἔγῳ στὰ δίχτυα της.

'Απὸ τότε ἔφυγε δὲ ὅπνος, ή χαρὰ ἀπὸ κοντά μου. 'Εκεῖνο τὸ θαλασσοβούτημα, τὸ χλιό νερό, ποὺ ἀγκάλιασε τὸ κορμί μου, ἔσυρε τὴν ψυχή μου σκλάβα κατόπι του. Τὸ θυμόμουν καὶ νόμιζα, πώς κάτι ζωντανὸ ἔσερνε στὴ ραχοκοκαλιά μου φιλήματα.

Δὲν ἔπιασα πιὰ δουλειά. Δοκίμασα νὰ πάω στὸ περιβόλι, στὸ χωράφι, στ' ἀμπέλι, δῆλα στενόχωρα.

Γύριζα δλημερὶς στ' ἀκρογιάλι, βούταγα στὸ νερό, ρουφούσα τὴν ἀρμύρα, κυλιόμουν στὰ φύκια· κυνηγοῦσα ἀχινούς καὶ καβούρια. Συχνὰ κατέβαινα στὸ λιμάνι καὶ δειλά πλησίαζα τὶς συντροφιές τῶν ναυτικῶν ν' ἀκούσω κουβέντα γιὰ τ' ἀρμενα, γιὰ ταξίδια, γιὰ τρικυμίες, γιὰ ναυάγια. 'Εκεῖνοι δμως δὲ γύριζαν νὰ μὲ ίδοιν. Χωριάτης βλέπεις ἔγῳ, παλιογεωργός, ἐκεῖνοι ναυτικοί, ἀγριοδέλφινοι.

Κι ἔφευγα πάλι στ' ἀκρογιάλι νὰ εἰπῶ τὴ θλίψη μου στὰ κύματα. Τέλος ἔκανα καραβάκια περίτεχνα μὲ κατάρτια πριναρίσια, μὲ παλαμάρια καὶ πανιά καὶ μὲ τὴν πύρινη φαντασία μου, ποὺ τὰ ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο.

‘Η Μαριώ μ’ ἔβλεπε κι ἔκανε τὸ σταυρό της.

—Παναγία μου, παλάβωσε δ ἄντρας μου! ἔλεγε. Κι ἔταξε λαμπάδες στὴν Τηνιακιά, πήγαινε ξυπόλυτη στὰ ξωκλήσια, διαβάζε τὰ ροῦχα μου καὶ στηθοχτυπιόταν μερόνυχτα, γιὰ νὰ πείση τοὺς ἀγίους νὰ μὲ φέρουν στὰ λογικά μου.

—Τὶ πᾶς, τὶ τὰ γυρεύεις, Μαριώ· τῆς λέω μιὰ μέρα. Οὔτε τάματα, οὔτε ἄγιοι ωφελοῦν στὴν ἀρρώστια μου. Ἐγὼ εἶμαι παιδὶ τῆς θάλασσας. Μὲ κράζει καὶ θὰ πάω. Θές τώρα, θὲς ἀργότερα, θὰ γυρίσω πάλι στὴν τέχνη μου.

Καθώς τὸ ἄκουσε, ντύθηκε στὰ μαῦρα.

—Τὴν τέχνη σου; λέει· ναύτης θὰ πᾶς νὰ γένης! Θὰ καταντήσης ναύτης πάλι!

—Ναὶ· ναύτης, δὲν μπορῶ. Μὲ κράζ’ ή θάλασσα!...

Μὰ ποῦ ἔκεινη! Νὰ μὴν τὸ ἰδῆ, νὰ μὴν τὸ ἄκουση. Ἀρχισε τὰ δάκρυα, τὰ παρακάλια· ριχνόταν ἀπάνω μου. Ἐβριζε τὴ θάλασσα, τὴν ψεγάδιζε, τὴν καταριόταν. Τοῦ κάκου! “Ολα μοῦ φαίνονταν ἄνοστα.

“Ἐνα ἡλιοβασίλεμα, ποὺ καθόμουν στὸ ἀκρωτήρι, βλέπω μιὰ φρεγάδα μὲ γιομάτα τὰ πανιά. Θεόρατη πέτρα ἔμοιαζε στὴ θάλασσα. “Ολα της τὰ ξάρτια εξεχώριζαν... ‘Η ψυχή μου μελαγχολικὸ πουλάκι κάθισε ἀπάνω της. ”Ακουσα τὸν ἀέρα νὰ σχίζεται στὰ ξάρτια καὶ νὰ τραγουδῇ τοῦ ναύτη τὴ ζωὴ.

‘Εκεῖ ἄκουσα ἔνα ναύτη νὰ μὲ δείξῃ στοὺς συντρόφους του καὶ νὰ εἰπῇ:

—Νά κι ἔνας, ποὺ ἀρνήθηκε τὰ καλὰ τῆς θάλασσας ἀπὸ φόβο.

Τινάχτηκα ἀπάνω! ”Οχι ἀπὸ φόβο, ποτέ. Τρέχω στὸ σπίτι. ‘Η Μαριώ ἔλεπε στὸ ρέμα. Κόβω τὰ ροῦχα στὸν ὅμο καὶ χάνομαι σάν κλέφτης.

Σκοτεινὰ ἔφτασα στὸν ‘Αι-Νικόλα, λύνω μιὰ βάρκα καὶ φτάνω στὴ φρεγάδα.

·Απὸ τότε φάντασμα ἡ ζωή. Θὰ μοῦ εἰπῆς: δὲ μετάνιωσα;
Καὶ ἔγὼ δὲν ξέρω. ·Άλλα, καὶ νὰ γυρίσω τώρα στὸ νησί,
πάλι δὲ θὰ ήσυχάσω.

—Μὲ κράζει ἡ θάλασσα!

«Λόγια τῆς πλώρης»

·Αντρέας Καρκαβίτσας

ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ - ΠΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΑΘΩΝΑΣ

"Οταν ποτέ, περιηγούμενος τὸ "Αγιον" Ὁρος, διέβαινον τα-
πεινὸς προσκυνητὴς ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, συχνὰ
δ ἄνεμος τῆς Χερσονήσου, δ ἡγιασμένος ἀπὸ τὰ τόσα καιό-
μενα θυμιάματα τῶν προσευχῶν, διανοίγων τῶν πυκνοφύλλων
καστανεῶν τοὺς κλάδους, μοῦ ἀπεκάλυπτε μίαν τριγωνικὴν κο-
ρυφήν, ὡς ἀσκητοῦ πολιοῦ κεφαλήν, προσευχομένου, ἔγγὺς τῶν
νεφῶν, ἔνα κῶνον πέτρινον, δστις σὰν νὰ μ' ἐκοίταζε καὶ σάν
νὰ μὲ συνώδευε πανταχοῦ παρών, μὲ τὸ τεφρὸν ἐκεῖνο μέτω-
πόν του.

Κατ' ἀρχὰς ἡσθανόμην ἀναφρικίασιν φόβου καὶ περιδεής
ἀπέστρεφον ἀλλαχοῦ τὸ βλέμμα, κλίνων τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὰ
μαῦρα ἔλατα τοῦ Ξηροποταμίνου* δάσους. 'Αλλ' ἐν τῇ παρα-
καμπῆ τῆς δδοῦ, πάλιν, ἰδοὺ ἐνώπιόν μου δ πέτρινος ἀσκητῆς,
μὲ τὴν μολυβδίνην ἐκείνην δψιν του ἵλαρῶς προσμειδιῶν μοι
ἀπὸ τοῦ κρημνῶδους του ὅψους. "Αλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλ-
λοτε ὡς πέτρα αἰωρουμένη. Κι ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν, ἀναμέ-
νων κάτι τι νὰ πέσῃ ἐπ'" ἐμοῦ. 'Αλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνή-
θισα, ὥστε τὸν ἔθεωρουν πλέον συμπροσκυνητήν μου. "Οπου
καὶ ἂν ἤμουν, δ φαλακρὸς γέρων πάντοτε ἐμπρός μου. 'Ἐν
δδῷ βαδίζοντα μὲ παρηκολούθει. Εἰς τὰς ξυλίνας ἀπλωταριάς
τῶν Μονῶν καθήμενον μ' ἐσυντρόφευεν. 'Ἐν θαλάσσῃ παρα-
πλέοντα τὴν ἀπότομον ἀκτὴν μὲ κατευώδωνεν. Εἰς τὸν ὅπνον
μου μ' ἐσκέπαζε. Καὶ δταν ἀφυπνιζόμενος ἐπήγαινον νὰ νιφθῶ
εἰς τὴν βρύσιν τὴν κρύαν, τὸν ἔβλεπον πρῶτον πρῶτον, ὡς ἄγ-
γελον νεφελοσκέπαστον, τὸν πέτρινον σύντροφόν μου. 'Ἐπρό-
βαινον εἶτα ἀπὸ τὸν λεμονεῶνα τῶν Ἰβήρων* εἰς τοὺς ἀμπελῶ-
νας, πέραν εἰς τοὺς πέντε Μάρτυρας, νὰ δ ἐρημίτης ἐνώπιόν
μου μὲ τὸ συννεφένιον του κουκούλιον. 'Ανηρχόμην ἀπὸ τὰ
Παντοκρατορινὰ κελία πρὸς τὰς Καρυάς*, μοῦ ἐθώπευε τὸ

βλέμμα ή στακτερά ὅψις του. Ἐξετρύπωνον ἀπό καμίαν χαράδραν, πέραν ἀπό τὸν τάφον τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ή ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἵδοὺ πάλιν μ' ἔχειραγώγει δισύντροφός μου ἀπό τὰ οὐράνια ὕψη του.

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔχασα τὸν προσφιλῆ συμπροσκυνητήν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του συντροφιάν. Ὁ οὐρανὸς μ' ἔφανη, διτι κατῆλθε μολύβδινος καὶ βαρύς πρὸς τὰ κάτω κι ἐλειψαν ἐν τῷ ἄμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνδιμισα πρὸς στιγμήν, διτι εύρισκόμην εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἀλλ' αἴφνης, μετά τὴν ἐκπνοήν τῆς τρικυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ Ἱερά τοῦ Ἀθωνος κορυφῇ ὥστὲ μία βυζαντινοῦ Παντοκράτορος εἰκών, ἐζωσμένη γύρω γύρω τοῦ ἀγίου στήθους του ἀπό φαιὰ νεφελώματα ὡς πυκνωμένου ἐκεῖ λιβανοκαπνοῦ.

‘Ο “Αθωνας εἶναι αύτός !

‘Ο “Αθωνας, τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδίασε ποτε νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Μακεδόνος, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμένας χεῖρας του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλεν αὐτὸν χοριέστερον εἰς «Περιβόλι τῆς Παναγίας», καλλιδενδρον καὶ εύανθης. Ἀπὸ τούτου ἀναρίθμητοι προσευχαὶ καθ' ἑκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδευόμεναι ἀπὸ τὰ ἐύαδεστερα ἄνθη, τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἀρμονίᾳ γοητευτικῇ καλλικελάδων ἐρημικῶν πτηνῶν, τῶν δξεψώνων τῶν μονῶν σημάντρων ἀπὸ μέσα ἀπὸ ἀνθοβολοῦντας θάμνους, τ' ἀναρίθμητα μαρτυρικὰ καὶ ὁσιακὰ λειψανα τ' ἀποκείμενα εἰς τοὺς θησαυροὺς ἑκάστου μοναστηρίου.

— Καὶ δοσοὶ ἀναβοῦν, μετανοοῦν καὶ δοσοὶ δὲν ἀναβοῦν, πάλιν μετανοοῦν !

Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν ‘Αγίᾳ’ Ορει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀθωνος, δστις κυρίως ὑπὸ τοῦ λασοῦ καλεῖται Ἀθωνας.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων τὸ ὕψος του,

‘Η ἀνάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευ-

ρᾶς, διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως, διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἴτινες καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι σκεπασμέναι ἀπὸ κρυσταλλωμένας χιόνας.

Πρέπει ἀφ' ἐσπέρας νὰ ἔχῃ βρέξει καὶ τότε λίαν πρωὶ ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφήν, ὅτε ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι διαυγής καὶ καθαρά, ἀμειβομένων ἀπεριγράπτως τῶν κόπων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἔξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρεποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὅμως γίνεται ἡ ἀνάβασις τῇ βῃ Αὔγούστου, ὅτε πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναΐσκος. Τότε ἀφ' ἐσπέρας, ἀφ' ὅλης τῆς Χερσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται, βαστάζοντες εἰς χεῖρας, ἀντὶ ράβδου, ἀπὸ ἐν χονδρὸν ξύλον, ἵνα τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσι φωτιὰν καὶ θερμανθῶσι διὰ τὸ ψῦχος, τὸ δόπιον ἐπάνω ἐκεῖ εἶναι λίαν ἐπαισθητόν, ίδιως ἐν αἱργιδίᾳ μεταβολῇ τοῦ καιροῦ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ Αὔγούστου.

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερασιάν, τὴν ύδατόρρυτον καὶ χλοεράν ἐκείνην κοιλάδα, ἀρχίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάβασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως καὶ πότε δι' ἐλιγμῶν, διὰ μέσου ὀραιοτάτου δάσους ἐλατῶν καὶ πευκῶν, τῶν ὅποιων πολλοὶ κορμοὶ κατάξηροι ύψοιονται κεραυνόπληκτοι, ώς σκελετοί παλαιῶν τιτάνων.

Οὕτω μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μικρὸν ναΐσκον, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν εὐδίαν* τοῦ ὅρθρου διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ο ναΐσκος οὗτος ώς μία ἀετοφωλεά διακρινόμενος ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶναι ἀόρατος, σαβανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας μὲ τὸ μικρὸν παράρτημά του, ὅπου ἀναπαύονται οἱ Λαυριώται πατέρες μὲ τοὺς ἡμιόνους των, οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὴν Λαύραν*, εἰς τὴν δόπιαν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἔδω ἀφ' ἐσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ κατάβασει, παραθέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

*Απὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶναι ἄβατος ἐπὶ τοῦ

βράχου δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμνων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἵκανάς λι-
ρας ἔξι ίδίων του δ πατριάρχης Ἰωακείμ δ Γ', ὅντα καταστήσῃ βα-
τὴν εἰς τοὺς ἡμιόνους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάν-
τοτε εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ μέχρι τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόνου ἀνάβασις,
διότι τὸ μέρος εἶναι δλῶς ἀδενδρον, δλισθηρὸν καὶ πετρώδες.

Εἶναι αὐτὴ ἡ φαλακρὰ κορυφὴ πλέον, ἡ πανταχόθεν τῆς
Χερσονήσου θεωρουμένη μὲ τὸ μολύβδινόν της κουκούλιον.
Εἰς ἓν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶναι σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ
εἰς ἓν αὐτῆς μέρος, ἀπόστασιν ἔως πέντε βημάτων, ἔνας ἔνας
διέρχονται οἱ προσκυνηταί, ἔντρομοι θεωροῦντες τὴν ἄβυσσον,
τὴν χαίρουσαν κάτω μὲ τοὺς δυσαναβάτους κρημνούς της.

Μετὰ ἡμίσειαν ἀκριβῶς ὅραν ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Πα-
ναγίτσαν, εύρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Ούδεις ποιητής, ούδεις ζωγράφος, κανὲν χρῶμα καὶ καμία
φαντασία, καμία πτερωτὴ λογογράφου γραφὶς δὲν ἡμπορεῖ νὰ
παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Θεάματος, τὸ δποῖον πληροὶ¹
θάμβους βαθυτάτου τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. "Ολη ἡ Χερσό-
νησος, μὲ τὰ βουνά της καὶ μὲ τοὺς λόφους της, τὰ ἀκρωτή-
ριά της καὶ τοὺς ὅρμους της, δλη εύρισκεται, θαρρεῖς, γύρω
γύρω, εἰς τὴν εύρεῖαν τοῦ "Αθωνος ποδιάν. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς
καὶ πολυώροφοι μοναὶ, ἀλλαι μὲν ὡς καλυβάκια ἐν τῷ δάσει,
ἀλλαι δὲ ὡς πεταλίδες ἐπὶ τῶν σκοπέλων. "Ἐνθεν ἡ Χαλκι-
δικὴ δλη καὶ δ Θερμαϊκὸς λάμπων ὡς καθρέφτης ἀπὸ ἄργυ-
ρον. "Ο "Ολυμπος καὶ τὰ βουνά τῆς Θεσσαλίας. "Ἐκεῖθεν τὸ
Θρακικὸν πέλαγος μὲ τὰς νήσους του ὡς κύκνους κολυμβῶν-
τας πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Κάτω τὸ Αίγαλον μὲ τὰ κύματα τὰ
κάτασπρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήτη φουρτουνιασμένα καὶ
συμμαζευμένα ὡς πρὸς σωτηρίαν ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ μεγα-
λοπρεποῦς βουνοῦ. "Οπισθεν τῶν βουνῶν ίδού οἱ κάμποι τῆς
Μακεδονίας, μὲ τοὺς ποταμούς της ὡς ὄφεις ἀσημένιους διολι-
σθαίνοντας μὲ γυαλιστερούς ἔλιγμούς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν
πρώτων τοῦ ἥλιου ἀκτίνων. "Οσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶναι
καλῶς ἔτοιμασμένοι μὲ ἵσχυρὰς διόπτρας βλέπουν καὶ τὴν Προ-
ποντίδα ὡς δμίχλην ἀπλουμένην, καὶ τὸ ὄγκωδες Ἐπταπύργιον,
τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου Ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρί-

λαν μὲ έπτά στεφανωμένην κορυφάς, τοὺς έπτὰ πύργους τῆς.

”Έχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν, ὅτι καὶ ὅσοι ἀναβοῦν εἰς τὸν ”Αθωνα, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν πάλιν μετανοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταβαίνοντες χάνοιν μίαν τοιαύτην μυθικοῦ μεγαλείου εἰκόνα. Μετανοοῦν καὶ οἱ δεύτεροι, διότι ἀπὸ τὴν δλιγοψυχίαν των δὲν ἡξιώθησαν νὰ ἀπολαύσουν μίαν ἀλησμόνητον ἥδονήν ἀπὸ ἑκείνας, τὰς δποίας σπανίως χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία δημιουργία.

”Ο ναΐσκος τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ ἔως δκτὼ μοναχούς, ὡς λευκὴ κολονίτσα φαινόμενος, ἐπὶ τῆς βραχώδους αἰχμῆς ἀκριβῶς ἐκτισμένος. ”Εξω δμως αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἰσοπέδωσις πελεκητή, δποῦ ἡμποροῦν νὰ σταθοῦν ἔως διακόσιοι ἄνθρωποι. ”Η ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουργίας, διότι ἀν αἴφνης μεταβληθῆ ὁ καιρὸς καὶ ψῦχος ἐπιπνεύσῃ, οἱ δδόντες πάραυτα ἀρχίζουν νὰ τρίζουν καὶ κτυποῦν, αἱ χεῖρες παγώνουν, τὰ γόνατα ξυλιάζουν. ”Οταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνώθοῦν, τότε—δεινόν! —οἱ κεραυνοὶ ἐκρήγνυνται. Καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πετρίνην κορυφὴν φοβερὰ πάλη τῶν στοιχείων, ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. Χαλασμὸς κόσμου· εἰκὼν ὑπερνεφοῦς τιτανομαχίας, ἐν ᾧ συντρίβονται αἱ ἀπορρρώγες* πέτραι τῆς φαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν καὶ ἐνίστε φεῦ καὶ ἄνθρωποι παραπεσόντες ἀπροσδοκήτως ἐν μέσῳ τῆς κραταιᾶς τῶν στοιχείων πάλης. ”Ο τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπαρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ’ ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν, δστις τότε μόνον καταπαύει, δταν αἰσίως καταβαίνοντες οἱ δλίγοι ἐκείνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν. Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὸ δποῖον μένει ἀλησμόνητον πλέον εἰς ὅλην των τὴν ζωήν.

”Μὲ τοῦ Βοριᾶ τὰ Κύματα”, τόμ. ᢂ

”Ἀλέξανδρος Μωραΐτιδης

ΑΚΡΟΠΟΛΗ

‘Από μακριά τὴν ἀποχαιρετοῦσα τὴν Ἀκρόπολη τὸ βράδυ, ὅσσο ἔτρεχε τὸ τραῖνο καὶ κατέβαινα στὸν Πειραιᾶ νὰ μὲ πάρη τὸ βαπτόρι, ποὺ μὲ πῆγε στὴν Τῆνο. Τὴν ἀποχαιρετοῦσα τὴν Ἀκρόπολη καὶ λυπόμουν. Ἀνοίγει ἡ καρδιά μου, ἄμα πατήσω τὰ χώματα τῆς Ἀθήνας.’ Ελεγα μέσα μου: «Ποῦ ἀλλοῦ θὰ βρῶ τόσους φίλους καὶ ἐφημερίδες τόσες; Ποῦ θὰ γελοῦν οἱ δρόμοι, ὅπως γελοῦν στὴν Ἀθήνα;»

Μ’ ἄρεσαν ὅλα καὶ τὰ καμάρωνα ὅλα. Τὰ βουνὰ ἐκεῖνα τῆς Ἀττικῆς, ποὺ τάβλεπα πρώτη φορά στὴν Κηφισιά καὶ δὲν μποροῦσα νὰ τὰ χορτάσω, ποὺ θὰ τὰ χαροῦν τὰ μάτια μου, τώρα ποὺ φεύγω; ‘Οταν δὲ ἥλιος βασιλεύῃ, πέρα πέρα τὰ βουνάκια ροδοσκοτεινάζουν ἀράδα ἀράδα, τὸ ἔνα πίσω ἀπὸ τὸ ἄλλο, λές πώς πλαγιάζουν νὰ κοιμηθοῦν· τὸ τελευταῖο βουνάκι κάτω κάτω, ποὺ φαίνεται μόλις, τόχει ψιλὴ καταχνιά κουκουλωμένο καὶ δὲν μπορεῖς νὰ καταλάβῃς, ἀν εἶναι σύννεφο, ἀν εἶναι βουνό. Πήγαινε νὰ δῆς καὶ δὲν ἔχεις νὰ διαβάσης μυθολογία, μήτε κανένα βιβλίο, ποὺ γράφει γιὰ τοὺς θεούς. Τὸ βλέπεις κι ἀνατριχιάζεις. Λές ἀμέσως, πώς ἐκεῖ κάτω, νά, στὸ σύννεφο καὶ στὴν καταχνιά, ἐκεῖ θὰ κάθωνται, θεοί.

Τέτοια θυμόμουν, δταν ἀνέβηκα στὸ βαπτόρι κι ἥμουν πολὺ συλλογισμένος. Εἶχα μεγάλο καημό. Τὴν καινούργια τὴν Ἀκρόπολη, στοχαζόμουν, τώρα ποιός καὶ ποὺ θὰ μᾶς τὴν χτίσῃ; Τοὺς καινούργιους μας θεούς σὲ τί βουνό, σὲ τί μέρος θὰ τοὺς δοῦμε;

9 τοῦ Σταυροῦ, 1893

Ἐφημερίς «Ἄστυ»

Γιάννης Ψυχάρης

ΣΤΑ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ

Σύρα.

Νά μήν ἦταν οἱ παπάδες, τί θὰ γινόμουν, καὶ γὼ δὲν τὸ ξέρω. "Οπου πῆγα, πρῶτος φίλος μου δ παπάς. Πολὺ τοὺς ἀγαπῶ τοὺς παπάδες. Εἶναι προκομμένοι, εἶναι καλοί, εἶναι κι ἔξυπνοι κι ἀθώοι. Τοὺς βλέπω καὶ καμαρώνω. Αὐτοὶ βάσταξαν τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ σήμερα ἀκόμη σὲ μέρη πολλὰ αὐτοὺς ἔχει πατρίδα ή Ρωμιοσύνη. Τί περίεργο πράμα! Καὶ μένα μ' ἀγαποῦν οἱ παπάδες. Ἀλήθεια, δὲν τ' ἀξίζω... Στὴ Σύρα ως τόσο δὲν εἶδα παπά· καλοπέρασσα ὅμως καὶ στὴ Σύρα.

Τ' ὥραίο, τ' ἀγαπημένο νησί! Τόβαλα στὴν καρδιά μου. Εἶναι τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ χῶμα, ἡ νὰ ποῦμε πιὸ σωστά, ἡ πρώτη ἐλληνικὴ πέτρα, ποὺ πάτησα τότε, δταν ἥρθα στὴν Ἐλλάδα. Καὶ τώρα πόσο πιὸ ὅμορφη μισθά φάνηκε ἀκόμη. "Εφτασε νύχτα τὸ βαπόρι. Μὲ τὰ φῶτα της ὅλα ἔμοιαζε ἡ Σύρα ἀπὸ μακριά, ποὺ τὴν εἶδα, σὰν ἔνας μικρούτσικος στρογγυλὸς χρυσοκέντητος οὐρανός, γεμάτος ἄστρα πηγτοκαρφωμένα. Τί θαρρεῖτε; ἔχει καὶ ἡ Σύρα ὀστερουδάκια δικά της. Ξέρουν ἐκεῖ τί θὰ πῆ ἐπιστήμῃ· σοῦ φτιάνουν κάτι λαμπρούς γεωγραφικούς χάρτες, γράφουν ιστορικά σπουδαῖα βιβλία, σοῦ κάνουν καὶ κωμωδίες. Κι ἀπὸ τὸ πρωὶ ως τὸ βράδυ φιλονικοῦν γιὰ δ, τι θέλεις, καὶ γιὰ τὸν "Ιψεν*" καὶ γιὰ μένα...

Πολὺ ὅμως δυσαρεστήθηκα στὴ Σύρα, δταν κατέβηκα στὴν πλατεῖα καὶ δὲν εἶδα παρὰ τ' ἀγαλμα τοῦ Μιαούλη. Πρόσμενα, πῶς θὰ ἦταν καὶ τοῦ Βικέλα*. Τοῦ ἔπρεπε, ἀφοῦ εἶναι Συριανός. Κάμποσο θὰ μ' ἄρεσε νάβλεπα καὶ τὸ Βικέλα.

"Ωραῖα τ' ἀγάλματα κι ἡ τέχνη ὥραια. Σὰν τὴν ὥραιότητα τῆς φύσης τίποτε ὅμως δὲν εἶναι. Κι ἡ τέχνη, γιὰ ν' ἀξίζῃ, τὴ φύση πρῶτα πρέπει νὰ μιμηθῇ. Δὲν πιστεύω ποτὲ στὴ ζωὴ μου νὰ εἶδα δ, τι εἶδα στὴ Σύρα, μήτε νὰ τὸ εἶδε κανένας. Τὴ νύχτα μὲ τὸ φεγγάρι δὲν ύπάρχει πράμα στὸν κόσμο, ποὺ νάχη τῆς Σύρας τὴν ὅμορφιά. Γιὰ νὰ τὸ καταλάβης, πρέπει ν' ἀνεβῆς ἀπάνω στὴ στράτα, ως ποὺ νὰ δῆς ἔναν καφενέ, ποὺ ἔχει δνομα «'Ορφεύς».

"Αμα εἶναι ἡσυχία κι ἀγεράκι δὲ φυσᾶ, θώρει τὴ θάλασσα πέρα πέρα, ποὺ γυαλίζει σὰ γυάλινος ἀπέραντος κάμπος. Κοίταξε καὶ τοὺς βράχους, ποὺ γκρεμοῦν καὶ πᾶνε κάτου ὡς τὸ γιαλό, δλόλαμπροι βράχοι, ποὺ ἀστράφτουν σὰν τ' ἀσήμι. 'Ανέβα ἀκόμα· πιὸ ψηλὰ ἔξαφνα στρίβει ὁ δρόμος καὶ λές πώς μπαίνει μέσα στὰ βουνά, στὴ ρεματιὰ μέσα. Τὰ βουνὰ μοιάζουν σὰ νὰ ἥταν ἀπὸ ἀτσάλι καμωμένα κι ἀχτινοβιολοῦν. Κάτασπρη ἡ στράτα. Περπατεῖς καὶ τὸ βῆμα σου δὲν τ' ἀκοῦς. Σωπασιὰ μεγάλη παντοῦ. Ποῦ εἶσαι καὶ σὺ πιὰ δὲν τὸ ξέρεις· ξεχνᾶς, πώς ὑπάρχει ζωή, θαρρεῖς, πώς εἶσαι φάντασμα καὶ ποὺ βαδίζεις μέσα στὸ φεγγάρι, στὰ βουνά του καὶ στοὺς γκρεμούντους του, μέσα στὸ φῶς του.

"Ανδρος.

Καὶ ποιό νησὶ στὴν 'Ελλάδα δὲ σὲ μαγεύει; 'Η "Ανδρος πάλι ἔχει καὶ τὴ θάλασσα μαγεμένη. Πρέπει νὰ δῆς τὶς ἀμμουδιές ἐκεῖνες βαθιὰ μέσα στὸ λιμάνι μὲ τὰ βουνὰ γύρω. "Ερχονται τὰ κύματα φαρδιὰ μὲ τὸν ἀφρό τους, ἔρχονται καὶ ξαπλώνονται καὶ φωνάζουν τῆς ἀμμουδιᾶς:

— "Ελα, ἔλα μαζί μας, ἔσύ, ποὺ μᾶς μαγεύεις καὶ μᾶς τραβᾶς, ἔλα νὰ σὲ τραβήξωμε κι ἐμεῖς, ἔλα νὰ πάμε πέρα στ' ἀνοιχτά.

'Η "Ανδρος ἔχει πανώρια βουνά. Τὰ βλέπεις δεξιὰ καὶ σοῦ γελοῦν. Εἶναι γιομάτα πρασινάδες, λουλούδια γιομάτα· τὰ βλέπεις ἀριστερά καὶ τρομάζεις· εἶναι ἀπὸ γίγαντες χτισμένα· πέτρες καὶ γκρεμνά, μήτε φύλο μήτε κλαδί. 'Η "Ανδρος τέτοια εἶναι, τ' ἀντρειωμένο, τ' ὅμορφο νησὶ ἔχει δύναμη καὶ χάρη. Οἱ ἀμμουδιές της εἶναι χαριτωμένες, τὰ κύματά της φοβερά. Θέλω κι ἡ ποίηση νὰ εἶναι τέτοια, θέλω νὰ μοιάζῃ τῆς "Ανδρου, νὰ εἶναι χαρά καὶ τρομάρα.

Πάρος.

"Αλλη πάλι εἶναι τῆς Πάρου μου ἡ νοστιμιά. 'Η Πάρος βουνά δὲν ἔχει· ἔχει ραχούλες. Μήτε πολὺ κρύο κάνει στὴν Πάρο, μήτε πολὺ ζέστη. Τὰ σοκάκια της εἶναι μικρά, ὅπως καὶ

τὰ σπιτάκια. "Ολα της εἶναι ἥσυχα, φρόνιμα, καλούτσικα, γελαστά, δλα της ἔχουν κάποιο μέτρο καὶ κάποιο γοῦστο. Κι ἡ θάλασσα στὴν Πάρο δὲν ξέρει ἀπὸ φουρτούνες· ἐκεῖ κάθε χρόνο τὸ καλοκαίρι ἔρχονται τὰ σφουγγαράδικα καὶ ψαρεύουν δίχως φόβο. Κατεβαίνει δὲ βουτηχτής κάτω στῆς θάλασσας τὸ βυθό, μέσα σ' ἔνα λάστιχο· κατεβαίνει μαζὶ του κι δὲ γλυκός δὲ Παριανὸς ἀέρας· κάποτε βλέπεις μιὰ φούσκα, μιὰν ἀσπράδα, ποὺ ἀνεβαίνει· θὰ πῆ, πῶς δὲ βουτηχτής πῆρε τὴν ἀναπνοή του κι ἔτσι μπορεῖς νὰ καταλάβῃς σὲ τί μέρος βρίσκεται δὲ βουτηχτής. Τὰ ἵδια καὶ μεῖς δλοι· γυρεύομε, ψάχνομε, πολεμοῦμε, καμιὰ ἀλήθεια νὰ φανῆ, νὰ πάρωμε τὴν ἀναπνοή μας νὰ δῆ δούσμος ἀπὸ τί μέρος βγαίνει ἀσπράδα. "Ολα τ' ἄλλα ἡ θάλασσα τὰ σκεπάζει.

Θὰ τοῦ κάνωμε ἔνα ἄγαλμα λαμπρὸ 'Εκείνου ποὺ θὰ βγῇ νὰ μᾶς πρωτοπῆ τὴν δμορφιὰ τῆς Ἑλλάδας, γιατὶ μοῦ φάνηκε, πῶς ἔχουν τέτοιο παράπονο τὰ νησιά. Ποιός γυρίζει νὰ τὰ δῆ! "Αντὶς νὰ διαβάζετε ξένα καὶ νὰ γράφετε ξένα, τρεχάτε, παιδιά, στὰ νησιά, τρεχάτε καὶ στὴ στεριά. "Απὸ σᾶς δλους νὰ μάθωμε θέλομε τὰ κάλλη κάθε χώρας, τὸ μυστικό κάθε ψυχῆς. Πολὺ θὰ μ' ἄρεσε καὶ μένα, παιδιά, νὰ μποροῦσα κάτι νὰ καταφέρω. Μὰ δὲν ἀδειάζω· ἔχω ἄλλες δουλειές. Κάποιος τώρα πρέπει νὰ φανῆ. Τὸ ροδάκινο, ποὺ κρέμεται στὸν ἀέρα ψηλά, ποιός θὰ τὸ κόψῃ; Ποιός θὰ ξεχωρίσῃ θάλασσα κι οὐρανό; Ποιός θὰ ζωντανέψῃ καὶ τὶς πέτρες; 'Εμπρὸς λοιπὸν καὶ μὴ φοβᾶστε. "Αγαλμα θὰ τοῦ φτιάξωμε, σᾶς λέω. Φέρνομε καὶ μάρμαρο ἀπὸ τὴν Πάρο.

28 τοῦ Σταυροῦ, 1893

"Ἐφημερὶς τοῦ Ἀστυνομίας"

Γιάννης Ψυχάρης

ΖΩΓΡΑΦΙΑ

[Ο Κώστας Χατζόπουλος στὸ μυθιστόρημά του «Φθινόπωρο» μᾶς δίνει ώραίες περιγραφὲς τῆς φύσεως, μέσα στὴν δοῦλα κινοῦνται οἱ ἡρωές του.]

....Βγαῖναν μαζὶ περίπατο ὅλοι, πρῶτα στὸ δρόμο τῆς ἀκροθαλασσιᾶς, ἔπειτα στὴν ἐξοχή, στοὺς λόφους, καὶ πιὸ μακρύτερα, ὅπου τὰ λαγκάδια τῆς ρεματιᾶς ὁμορφαῖναν περισσότερο, οἱ λόφοι γίνονται βουνάκια, πέτρινα πάντα, κοκκινόμαβα, μὲ πεῦκα ἀριὰ καὶ ρείκια πιὸ πυκνὰ καὶ σφάλαχτα καὶ σπάρτα, ποὺ ὅταν ἀνθιζαν τὸν Ἀπρίλη, ἔβαφαν ὅλον τὸν τόπο κίτρινο, ἔνα κίτρινο, ποὺ ἔχουν τὰ βράδυα χρυσόξανθες ἀναλαμπὲς στὰ ρόδινα νερά τοῦ μικροῦ κόλπου, ποὺ ἔκανε πίσω ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ θάλασσα.

Ἐκεῖ ἔξω δὲν ἀπαντούσαν ψυχή. Μόνο κανέναν κυνηγὸν καὶ γαῖδουράκια, πού, ὅπως κατέβαιναν ὄλοσκέπαστα ἀπὸ τὰ κλαδιά, ποὺ ἦταν φορτωμένα, ἔμοιαζαν σὰ θάμνα φουντωτά, ποὺ σάλευαν, φαίνονταν σὰ βῶλοι χαλκοπράσινοι, ποὺ ξεκολλοῦσαν καὶ κυλοῦσαν γλιστρώντας κάτω στὴν πλαγιά. Μακρύτερα ἔβοσκαν κοπάδια, καὶ τὰ κουδούνια ἤχοῦσαν ἐδῶ βοερὰ ἀπὸ τὸ βάθος καὶ σὰν ἀπόκοσμα, ἐκεῖ ἀπαλὰ ἀπὸ τὴν ράχη, μελαγχολικά. Κάτω στῆς λαγκαδιᾶς τὸ χάσμα ἄγρια περιπλοκάδια πλεγμένα σὲ κουμαριές καὶ σὲ σκοῖνα καὶ σὲ ρείκια σχηματίζαν λόχμες, μικροὺς θόλους, ποὺ ἔφεγγαν βιολετοκόκκινοι, ὅταν ἀνοιγαν τὰ ρείκια, ἔλαμπαν ἀσπριδεροὶ μὲ μουντούς, παρδαλούς τόνους, ὅταν ἀνθιζαν τὰ περιπλοκάδια.

Καὶ ἡ θάλασσα, ποὺ ἀνοιγόταν μπροστὰ πάντα πλατύτερη, ἔφεγγε ὅλη στὸ ἥλιοβασίλεμα σὰ χρυσὴ πλάκα ἀπέραντη πυρωμένη σὲ πυρκαϊά ὀλοπόρφυρη.

Ἐπειτα ἥρθε τὸ φθινόπωρο· ἔνα ἡμερο φθινόπωρο μὲ μέρες στὴ σειρὰ ἀσυννέφιαστες, χλιαρὲς καὶ ἀπάνεμες. Οἱ λόφοι ἀπλωνῶν βιολέτινοι μὲ τ' ἀνθισμένα ρείκια στὶς πλαγιές, πέρα οἱ γιαλοὶ ἀλλοῦ μενεξεδένιοι, ἀλλοῦ τριανταφυλλοίοι, οἱ βράχοι σὲ σχήματα ποὺ ἄλλαζαν παράξενα κάθε στιγμή, κρεμιόνταν σὰν ἀνάεροι στὰ νερά, οἱ ἀμμουδιὲς χρυσοφέγγιζαν κάτω

σάν παρδαλά πανιά άπλωμένα στὸ ἀκρογιάλι. "Ενα φῶς ἀπαλὸ καὶ διάφανο, ποὺ ἔμοιαζε σὰ νὰ ἥταν καθρέφτισμα, κάτι τὶ ἄυλο, ἔτρεμε στὸν ἀέρα καὶ στὴ γῆ.

...."Απάνω τὸ γλαυκὸ καὶ γύρω τὸ χρυσό φῶς καὶ κάτω οἱ ἀνεμῶνες, ποὺ ἔσκαζαν πλήθη πλήθη πολλὰ στὴ γῆ, πλούμιζαν μὲ τόνους ὡχρορόδινους τὸ σκοῦρο χῶμα. Τόνοι νεκροί, κιτρινωποί, χαλκοί, γλιστροῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ στοὺς πράσινους ἀκόμα θάμνους καὶ στὰ κλαδιά, ὅπου κοκκίνιζαν ζωηρὰ τὰ κούμαρα...

Σταματοῦσαν ὅλοι κι ἄκουαν τοὺς σπίνους, ποὺ λαλοῦσαν τὸ σιγαλὸ σκοπό τους στὰ κλαδιά, τοὺς μικροὺς σπουργίτες ποὺ ψιθύριζαν στὰ θάμνα, τοὺς μακρινούς, κομμένους ἥχους, ποὺ φτάνουν πάντα ἀόριστοι καὶ μελαγχολικοὶ ἀπὸ τὴν ἑρημιά, καὶ γεμίζουν τὴ σιγὴ μὲ κάποια ἀνησυχία.

Σταματοῦσαν καὶ τοὺς ἄκουαν καὶ σώπαιναν.

Κάποιοι ἀργοπορημένοι βάτοι πρόβαλαν λευκοανθισμένοι, χλομοκόκκινοι' καὶ ὀλόγυρα στοὺς λόφους καὶ ἀντίκρυ στὸ δρόθροβραχο βουνὸ καὶ ἀπάνω στὸ γλαυκὸ καὶ κάτω στὴ ροδισμένη θάλασσα ἀπλωνε τὴ χλιαρὴ γαλήνη του τὸ ἀργὸ καὶ φωτεινὸ φθινόπωρο.

"Φθινόπωρο"

Κώστας Χατζόπουλος

Η ΣΠΟΡΑ

[Ο Κώστας Θεοτόκης στὸ μεγάλο του διήγημα «Ο Κατάδικος», ὅπου κινοῦνται οἱ ἥρωές του, ὁ γεωργὸς καὶ νοικούρης Ἀράθυμος, ἦ γυναίκα του Μαργαρίτα, ὁ ἀγαθὸς καὶ ἴπποτικός, ἀλλὰ δύστυχος ὑπηρέτης του Τουρκόγιαννος καὶ ἄλλοι, μᾶς δίνει ζωντανὲς εἰκόνες ὅχι μόνον τῶν ἥρωών του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ὅπως φανερώνει τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα.]

"Ήταν Μάρτης. Τὸ μεσημέρι εἶχε περάσει ἀπὸ δύο ὥρες κι ὁ ἥλιος ἔφεγγε λαμπρὸς καὶ καυτερὸς ἀκόμα μέσα στὸν καθαρὸ γαλάζιο οὐρανό, ὅπου κάποια σύννεφα ἀσπρα καὶ σταχτιὰ ἀνάλαφρα ταξίδευαν. "Ολοὶ οἱ χωριάτες ἥτανε στὸν κάμπο, δούλευαν παντοῦ τὰ χωράφια· ἔσκαφταν τὴ γῆ, ξερίζων τὸ πράσινο χόρτο, ἔσπερναν τὴν ὁψιμιὰ* καὶ ἐκείνη τὴν

δρα μάλιστα ή ἔργασία ἦταν σ' δλη τὴν ἄναψή της, σὰ νὰ βια-
ζόταν καθένας ἐκεῖνο τὸ ἀπομεσήμερο ἢ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο
του ἢ νὰ ἀφήσῃ λιγότερη δουλειά γιὰ τὴν ἡμέρα, ποὺ θὰ ξη-
μέρωνε.

Κι δ Γιώργης δ 'Αράθυμος ἐπιστατοῦσε τ' ὅργωμα τοῦ χω-
ραφιοῦ του. Εἶχε δουλέψει κι δ ἵδιος ὅλη τὴν μέρα καὶ καθόταν
τώρα διπλα στὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἀχυρένιου καλυβιοῦ του
ἀπάνω σ' ἔνα χονδρὸ μακρὺ ξύλο στὸν ἵσκιο πόριχνε τὸ ἵδιο
τὸ καλύβι. Ἡταν ἔνας ἄντρας σαραντάρης, μέτριος τὸ ἀνά-
στημα καὶ λιγόδε μὲ γαλάζια μάτια, μὲ ἁνθά μακριὰ μουστά-
κια, ποὺ τοῦ ἔπεφταν ὡς τὸ λαιμό, μὲ ἀξύριστα γένεια. Φο-
ροῦσε μία φάθα στὸ κεφάλι, εἶχε ριχτὸ τὸ σάκο του ἐπάνω
στὶς πλάτες, ἦταν ξυπόλυτος.

"Ἐνας σκύλος μαῦρος κι ἄσπρος ἦταν κουλουριασμένος
στὰ πόδια του.

Μπροστά του ἀπλωνόταν τὸ μεγάλο χωράφι του, ἵσιο ὅλο,
ἡμερωμένο, μὲ καρποφόρα τριγύρω καὶ μὲ μιὰ μεγάλη συκιά
σιμὰ στὸ καλύβι· κι δ 'Αράθυμος καμάρωνε τὴ γῆ του καὶ λο-
γάριαζε μὲ τὸ νοῦ του τὰ γεννήματα, ποὺ θὰ συνέμπαζε ἀπὸ
τὸ σπόρο γιὰ τὸ σπίτι του, τοὺς φτωχούς καὶ γιὰ πούλημα.

— Τουρκόγιαννε, φώναξε μ' ἔνα χαμόγελο, ἡ δουλειά δὲ
σώνεται ποτέ· δ ἄνθρωπος σώνεται... Καὶ τὰ ζά του!... Μήν
τὰ βιάζεις.

— Θὰ σκολάσωμε σὲ λίγο, τοῦ ἀπάντησε μιὰ δυνατὴ φωνὴ
ἀπὸ τὸ χωράφι. «'Αάχ, Περδίκη, ἄάχ!»

Ἡταν ἡ φωνὴ τοῦ Τουρκόγιαννου, ποὺ ἀλάτρευε καὶ ποὺ
μὲ τὸ παράξενο φωνητό του ἔβιαζε τὰ ζῶα ν' ἀνασύρουν τὸ
βαρὺ τὸ σβῶλο. Καὶ τὰ δυὸ θεόρατα ζωντανά, κόκκινο τὸ ἔνα,
μαῦρο γυαλιστερὸ τὸ ἄλλο, ἔσκυφταν κάτου ἀπὸ τὸ βαρὺ
ζυγὸ τὸ κεφάλι τους ὡς τὴ γῆ· εἶχαν ἀκουμπήσει τὸ ἔνα
ἀπάνω στ' ἄλλο, καὶ μιὰ στιγμὴ ἔμεναν τώρα σταματημένα
ρίχνοντας μὲ δύναμη ὅλο τὸ βάρος τοῦ μεγάλου κορμιοῦ τους
στὰ ἐμπρός, στέκοντας δρθὰ στὰ τρία πόδια κι ἔτοιμα μὲ τὸ
τέταρτο νὰ προχωρήσουν, δταν δ σβῶλος θὰ ξεκολλοῦσε καὶ
τὰ μούσκουλά τους, ποὺ εἶχαν φουσκώσει, ἔδειχναν, πώς ἐκείνη
τὴ στιγμὴ ἔβαζαν ὅλα τὰ δυνατά τους. Καὶ καθαυτὸ τὴ στι-

γυμὴ ποὺ ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε φωνάξει, ἔκαμαν μιὰ τελευταία προσπάθεια, μούτρισαν ἄξαφνα πρὸς τὰ ἐμπρός, ἔκαμαν δυὸς τρία βιαστικὰ πατήματα, σὰ νὰ ἥθελαν νὰ πέσουν συρμένα ἀπὸ τὴν Ἰδια τους τὴ δύναμη, ἐνῶ τὸ γυνὶ πίσω τους ἀναπέταξε μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς ἔνα χοντρό, γυαλιστερὸ μαῦρο σβῶλο, γεμάτο ἀσπρες ρίζες ἄγριου χόρτου καὶ στάθηκαν· τέλος τὸ γυνὶ ἔλαμψε καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ τὰ ζῶα ἀναστηλώθηκαν πάλι γιὰ μιὰ καινούργια προσπάθεια.

Πίσω τους ὁ Τουρκόγιαννος σκεβρωμένος πρὸς τὴ δεξιὰ μεριὰ κρατοῦσε μὲ τὰ δυό του χέρια τὴ χερολάβα καὶ μὲ τὰ δάχτυλά του τὰ δύο σκοινιά, ποὺ ἔρχονταν ἀπὸ τὰ κερατὰ τῶν βιοδιῶν, ἔνα σὲ κάθε χέρι, κρατώντας μὲ τὸ ζερβὶ καὶ τὴ βιουκέντρα, ἔνα μακρὺ ραβδὶ μ' ἔνα καρφὶ στὴν κορφὴ του. Καὶ πότε πλάκωνε μὲ δύναμη τὴ χερολάβα, πότε τὴν ἀνασήκωνε μὲ τὰ δυὸ χέρια, πότε τὴν ἄφηνε, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ ἢ νὰ κεντήσῃ τὰ ζῶα καὶ μὲ τὴ φωνὴ τὰ ἐπαινοῦσε, τὰ παρακινοῦσε στὸ βαρύ τους ἔργο, τοὺς φώναζε τὰ ὄνόματά τους: Πιερδίκη ἔλεγαν τόνα, γιατὶ ἦταν κόκκινο, Παρασκευά τ' ἄλλο, γιατὶ εἶχε γεννηθῆ μέρα Παρασκευή.

“Ηταν κι ὁ Τουρκόγιαννος σαραντάρης. Μαυρειδερός, λιγνὸς κι ἑκεῖνος, ὅχι ψηλός, μὲ μάτια μικρὰ μαῦρα σὰν ἀποκοιμημένα λιγάκι μὲ μικρὸ μουστάκι κι ἀριὰ γένεια, μὲ μακριὰ μαλλιά, ποὺ τοῦ κατέβαιναν σὰ φυτίλια στὸν τράχηλο καὶ τὸ μακρουλό του πρόσωπο, μονολογοῦσε τὴ γαλήνη τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς καρδιᾶς του τὴν καλοσύνη. Φοροῦσε ἔνα πουκάμισο ἀνοιχτὸ τόσο, ποὺ ἄφηνε νὰ φαίνεται ὅλο τὸ τριχερό του στήθος κι ἔνα παλιὸ πολυμπαλωμένο παντελόνι ἀνασκούμπωμένο ὡς τὰ γόνατα· εἶχε κι αὐτὸς ψάθα στὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια του ἦταν γυμνά.

—Γειά σου, Παρασκευά, νταή μου; φώναξε: ‘Αάχ! ἐνῶ πλάκωνε τὴ χερολάβα καὶ βυθιζόταν ἔτσι τὸ γυνὶ μέσα στὴ γῆ. Καὶ τὰ ζῶα ἔαναρχίζοντας τὴν προσπάθειά τους, ἀνασάλεψαν ἔναν ἄλλο σβῶλο, ποὺ ἦταν παρέτοιμος τώρα νὰ ἀναπεταχτῇ. Κοίταξε πίσω του. “Ἐνα παιδὶ ὁχτὼ χρονῶν τὸν ἀκολουθοῦσε γιὰ νὰ ρίχνῃ σπειρὶ σπειρὶ τὸ ἀραποσίτι στ’ αὐλάκι, ποὺ ἔσκαφτε τ’ ἄροτρο κι ἐκείνη τὴ στιγμὴ τὸ παιδὶ εἶχε ἀφαιρεθῆ

κι εἶχε σταματήσει κοιτάζοντας κάποιο πουλί, πού εἶχε πετάξει σιμά του.

Κι δέ Τουρκόγιαννος τοῦ εἶπε.

—Περπάτει, Θανασούλη, μήν ξελωλαίνεις! Καὶ φώναξε μὲ κάποια ἀνησυχία κοιτάζοντας πιὸ πίσω τοὺς ἐργάτες, ποὺ μὲ τὶς ἀξίνες τους βιαστικά χτυποῦσαν, ἔσπαγαν κι ἔτριβαν τοὺς σβώλους καὶ σκύφτοντας ξεδιάλεγαν τὶς ρίζες.:

—Μήν ξεμένετε τόσο πίσω καὶ ίσιοβολάτε καλὰ τὸ χωράφι, γιὰ νὰ χωματίσητε τὰ σβωλάρια πνίγουν τὸ φυτό! Ακολουθᾶτε! στὸ γυρισμὸθάσας πέση πολλὴ δουλειά! Αάχ, Περδίκη, αάχ, Παρασκευά!

—Στὸ γυρισμὸθάλυσωμε! φώναξε ἀπὸ τὴν θέση του δέ 'Αραθύμος· μή θέλετε νὰ ξεκάμω τὰ ζάμου! Μὲ δουλεύουν ἀπὸ πρὶν τὸν ἥλιο αὔριο δυὸ τρεῖς ὕρες καὶ τελειώνομε!

'Ο σκύλος ξύπνησε μὲ τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου του, χασμουρήθηκε, τανύστηκε καὶ ξανακάθισε χάμω μὲ ἀπλωτὰ τὰ μπροστινά του πόδια κι ὄρθο τὸ κεφάλι. 'Ο ἥλιος εἶχε πάρει τὸν κατῆφορο κι εἶχε κοκκινίσει.

Τὰ ζῶα εἰχαν φτάσει σιμὰ στὴ σούδα* τοῦ χωραφιοῦ, ποὺ ἦταν λογγιασμένη, ἀπὸ τὰ πυκνὰ βάτα κι ἀπὸ ἄλλα ἄγρια χαμόδεντρα κι ἔπρεπε τώρα νὰ γυρίσουν, γιὰ νὰ ξαναρχίσουν ἔναν καινούργιο δρόμο· μὰ ἡ ὕρα δὲν τὸ συγχωροῦσε. Κι δέ Τουρκόγιαννος ἀκούγοντας τὴν προσταγὴ τοῦ νοικούρη ἔμπηξε τὸ γυνὶ δσο βαθύτερα μποροῦσε μέσα στὸ χῶμα, τράβηξε μὲ δύναμη τὰ σκοινιὰ καὶ σταμάτησε ἔτσι τὰ δυὸ ζῶα κι εὐθὺς ἔκαμε τὸ σταυρό του. "Ἐπειτα πήρε μιὰ βαθιὰ ἀνάσσα, κοίταξε μὲ συμπάθεια τὰ δυὸ καματερά, ποὺ ἦταν ίδρωμένα πολὺ κι ἔπαιρναν γοργά τὴν πνοή τους, τοὺς χαμογέλασε κι ἔφερε δλόγυρά του τὸ βλέμμα του θωρώντας τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας. 'Η καλλιεργημένη γῆ ἦταν κατάμαυρη ὅλη κι ἵσια κι ἔλαμπε. Τῆς χαμογέλασε κι ἔκείνης. Πήρε ἔπειτα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ τὴν σακούλα μὲ τὴ σπορά, τὴν ἔδεσε σφιχτά, τοῦ τὴν ξανάδωσε, γιὰ νὰ τὴν πάρη στὸ καλύβι, κι ἀρχισε ἀμέσως νὰ λυῇ τὸ ζευγάρι.

Καὶ τὰ ζῶα, ἀφοῦ τάλυσε, ξεκίνησαν μοναχά τους βαριά, τόνα κατόπι στ' ἄλλο πρὸς τὴν καλύβα καὶ δὲ σταμά-

τησαν παρὰ στὸ συνηθισμένο τους δέντρο. Κι ἐκεῖ ὁ Τουρκόγιαννος, ποὺ τὰ εἶχε ἀκολουθήσει, τάδεσε τόνα σιμὰ στ' ἄλλο. Εἶχαν ἡσυχάσει τώρα κι ἔπαιρναν τὴ βραδινὴ τροφή τους. Καὶ τὸ μαῦρο βόδι, ὁ Παρασκευάς, ἔβαλε τὸ μεγάλο κεφάλι του πάνω στὸν τράχηλο τοῦ ἄλλου καὶ τὸ καθένα τους ἔβγαλε ἔνα βροντερὸ μουγγαλητό, ποὺ ἀντίχησε πέρα σ' ὅλες τὶς ράχες κι ώς τὴ θάλασσα. Κι ὁ Τουρκόγιαννος τοὺς ἔφερε στὴν ἀγκαλιά του χόρτο, ξανάκαμε τὸ σταυρό του κι ἥρθε καὶ κάθισε σιμὰ στὸν Ἀράθυμο εύχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας.

Αὐτὴν τὴ στιγμὴ ἔφτασαν σιμὰ τους κι οἱ ἑργάτες, ποὺ εἶχαν ἀποτελειώσει ὡς τόσο τὴ δουλειά τους καὶ κάθισαν κι ἐκεῖνοι χάμω, γιὰ νὰ δειλινήσουν.

„Ο Κατάδικος“

Κώστας Θεοτόκης

Τ' ΑΗΔΟΝΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΦΑΝΤΟ

„Ηρθες, καλὲ ξενιτεύτῃ; Σ' ἀποζητοῦσε ὁ κῆπος σου. 'Ο κῆπος, ποὺ εἶναι καὶ δικός μου. "Ἐλεγα, πῶς γιὰ σένα ἦταν τὸ πένθος του, σὰν τὸ θωροῦσα τὸ χειμώνα. Καὶ τώρα φόρεσε τὰ γιορτινά του, φόρεμα μυριάκριβο, πρὶν ἀκόμα φτάσης. Νοιάστηκε τὸν ἔρχομό σου μὲς στὴ θλίψη του. Κι ἀπλωσε γιὰ σένα τὰ χαμόγελά του.

„Ολος μιὰ γίνηκε φωλιά γιὰ σένα, ἀπὸ φωλιές χιλιάδες στολισμένη. Κάθε δεντράκι σούστρωσε λημέρια, μὲ ύφαντά στρωσίδια ίσκιόφωτα, γιὰ τὰ μεθύσια σου τὰ μεσημεριανά· κι ἀφησε καὶ κάποια ξέσκεπτα μπαλκόνια γιὰ τὰ ξεφαντώματά σου τὰ νυχτερινά.

„Ετοιμο τὸ παλάτι ἀνοίγεται γιὰ τὴν ἀγάπη σου. "Ομως τὸ στόλισα κι ἔγώ μὲ κάποιες σιγοτρέμουλες λαχτάρες, σὰν τὰ κρίνα τὰ χλοιμά, καὶ τὸ γιόμισα μ' ἐλπίδες ἀνυπόμονες, σὰν τὰ τριαντάφυλλα τὰ κόκκινα. Καὶ νά! σὲ καρτερᾶν τὰ κρίνα, ὀλάνοιχτα καὶ λιγωμένα, καὶ σὲ λαχταρᾶν τὰ τριαντάφυλλα μυριοφλογισμένα.

„Ηρθες, ξενιτεύνε φίλε, μὰ ἥρθες ἄγουρα. Τοῦ κήπου τ' ὄνειρο θὰ σ' ἔσπρωξε στὸ δρόμο σου. Καὶ σὲ ξεγέλασε,

ἄδοιο. Γελάστηκε κι αύτό κι ἀπλώθηκε. Καὶ τώρα ἀνθοβολεῖ μαζὶ καὶ χαροπολεμάει. Γιατὶ' εἶν' δὲ Μάρτης διβουλος, δέ μήνας ποὺ γελάει καὶ ποὺ θυμώνει. Καὶ φτονερός, τὸν κῆπο τρόμαξε! Καὶ λάγγεψε* κάθε ἀνθισμά του καὶ τ' ἀπόκοψε. Κάθε χυμὸς τὸν πισωγύρισε, μὲς στὸ ταξίδι του. Σὲ λούφαξε καὶ σένα ἀθώρητο μὲς στὴν τρομάρα σου, πουλάκι ξένο. Καὶ σὲ φοβερίζει μὲ τὸ θάνατό σου.

Καὶ νά, τώρα ἄφησες τὰ φτερουγίσματά σου ἀπὸ κλαδὶ γυμνὸ σὲ τούφα φουντωτὴ καὶ πάλι. Κι ἔκρυψες τὸ κορμάκι τὸ λιοφίλητο καὶ σκέπασές το. Γύρεψες κάποια ἀνήλια ζεστασιά νὰ σ' ἀγκαλιάσῃ. Κι ἔπνιξες τὸ τραγούδι σου στὸ μάντεμά του ἀκόμα.

Σήμερα πρωὶ, στὴν παγωνιά, ποὺ μοιάζει μὲ κατάρα, ποὺ ἅργησε, θυμήθηκα βαθύτερα τὸν κῆπο μου κι ἐσένα τὸ μονάχο, ἀπ' τὸ ζεστό μου τὸ κρεβάτι. Λυπήθηκα τὰ δέντρα μου, τὰ σκουντουφλὰ μὲς στὰ νυφιάτικά τους. Καὶ σ' ἀποζήτησα ἀπὸ τὸ παράθυρό μου, ἀνάμεσα στὶς φυλλωσιές καὶ στὶς κλεισούρες τῶν ἀνθῶν κι ἐσένα. Τοῦ κάκου, δὲ σ' ἀπάντησα. Τὸ κλάμα μου πικρὸ θά τόχυνα. Κι ἀν τόπνιγε δὲ θυμὸς μὲς στὴν ψυχή μου, θυμὸς γιὰ τὸν κακὸ τὸ Μάρτη. Ἀλλὰ δὲν ἥθελα τὸ θάνατό σου νὰ συλλογιστῶ, μὴ σὲ βασκάνω. Καὶ δὲ σὲ βάσκανα, φτωχὸ πουλάκι! "Ἐπρεπε τὸ μοιρολόγι μου νὰ στήσω, ἀλήθεια.

"Ήταν κοντά τὸ μεσημέρι, δταν ἔνα παράθυρο ἄνοιξε στὸν οὐρανὸ καὶ βγῆκε δὲ ἥλιος ν' ἀγναντέψη ἀνάμεσα στὰ σύννεφα. "Ήταν ἥλιος ἄκαρδος, ποὺ τόσο ἀργά σ' ἀποθυμήθηκε. Καὶ πάλι τὸ παράθυρο ἔκλεισε, σὰ μιὰ ματιά. Πρόφτασα ὅμως ν' ἀγροικήσω ἔγῳ τὸ ἔχε γειά σου στὸν οὐράνιο σου σύντροφο. "Ήταν ἔνα ξαφνικὸ κι ἀνάκουουστο κελάδισμα, ποὺ τὸ βούβαναν κι αύτὸ τὰ σύννεφα τὰ μαῦρα. "Ήταν τὸ πρῶτο σου, τραγουδιστὴ φτωχέ μου. Κι ἥταν τὸ στερνό σου. Γιατὶ τ' ἄλλο πρωὶ, ποὺ δὲ ἥλιος ἔλαμπε πλατύς κι δὲ Μάρτης εἶχε φύγει, σ' ἥβρα νεκρὸ στὰ φύλλα ἀνάμεσα, τὰ μαραμένα σὰ φύλλα φτινοπωρινά. Κι ἥσουν σὰν τὸ στερνὸ πουλί, ποὺ δὲ ἄγριος χειμώνας τόχει φτάσει.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΤΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟ

Δυό κατσίκια πήδησαν μπροστά μου στή χλόη — τάχα ποιός νὰ μοῦ στέλνῃ αύτὸ τὸ δῶρο στὰ παιδιάτικα χρόνια μου, που πέρασαν ;

Γαλάζιο πουλάκι ἔσεισε μπροστά μου τὴν οὐρά του — κάποιος θὰ τὸ στέλνῃ προσφορὰ στοὺς παλιούς μου πόνους.

Εἶδα τ' ἄσπρο ὀρνάκι, ποὺ γεννήθηκε μόλις προχτές — κάποιος θὰ θυμήθηκε, πώς ἔκαμα μιὰ καλὴ πράξη ἔναν καιρό.

*Απάντησα στὸν κάμπο τὸ δέντρο μὲ τὸν κορμό του σὰν ἀργὴ μουσικὴ φωνὴ — κάποιος θὰ τὸ φύτεψεν ἐκεῖ παρηγοριά τοῦ πνεύματός μου.

Τὸ φλογισμένο βραδινὸ σύννεφο βυθίζεται στὴ βάρυπνη ψυχὴ μου· κι ἡ ψυχὴ μου ροδίζει, ὅπως οἱ βάλτοι τῶν χωραφιῶν. Εὔχαριστῷ τὸ Δημιουργό !

«Πεζοὶ Ρυθμοὶ»

Zaxarías Papantoniou

Ο ΠΛΑΤΑΝΟΣ

Ἐνῶ σάλευε ἀκόμα τῇ δύναμῃ του ὁ πλάτανος καὶ τὸ πράσινό του ἦταν σὰν καμπάνα τῆς χαρᾶς, ποὺ χτυπᾷ στὸ διάστημα, τὰ στρογγυλὰ σύννεφα τοῦ φθινοπώρου ὑψώθηκαν ἀκίνητα στὸν δρίζοντα — καὶ τὸν κοίταξαν.

Τότε ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται γιὰ τὸ θάνατο.

Τὰ πρῶτα φύλλα του, ποὺ κιτρίνισαν, σὰ μάτια ποὺ ἄνοιξαν στὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, εἶδαν τὸ ἄπειρο, ποὺ τὸν περίμενε — κι ὁ πλάτανος ἀνατρίχιασε στὴ σκέψη, πώς θὰ γνωρίσῃ τὸ σκοπό του.

*Απ' τὸ ρυάκι, ποὺ τὸν ποτίζει, δὲν παίρνει πλέον τίποτε ύλικό. *Ακούει μονάχα τὸ τραγούδι τοῦ νεροῦ στὸ φεγγάρι.

Λίγο λίγο κιτρίνιξε. Λίγο λίγο ἔφταναν στὰ κλαριά του χρυσοὶ στοχασμοὶ. *Ωσπου μιὰ μέρα κρατώντας ὀλάκερο τὸ θησαυρό του, ἄστραψε μὲς στὸ σκοτεινὸ Δεκέμβρη κι ἔστησε μὲς στὸ πάρκο τὸ χρυσό πολυελαῖο τοῦ μαρασμοῦ του ἀκίνητο. Οὕτε ἔνα φύλλο δὲν τοῦ ἔμεινε πράσινο — τίποτε πιὰ δὲν τοῦ θυμίζει τὸν κόσμο.

Σὰν ἄγγιξε ἔτσι τὴν τελειότητα, ἔριξε τὸ πρῶτο του μαρα-
μένο φύλλο — μήνυμα, πώς εἰν' ἔτοιμος.

Καὶ τ' ἄλλα φύλλα, βλέποντας ἐκεῖνο μὲ ποιά γαλήνη ξεκίνησε, φρόντισαν νὰ πεθάνουν σύμφωνα μὲ τὴν ἐνθύμησή του. Δίχως τὴν βοήθεια τοῦ ἀνέμου, ἀποχαιρετώντας τὸ κλαδί καὶ σταματώντας γιὰ μιὰ στιγμὴ στὸν ἀέρα, σὰν πουλί, πούζυγιαζει τὰ φτερά του, ἔπειταν μὲ κίνημα ἄξιο τῶν ψυχῶν, πού γγνώρισαν τὸ Μοιραῖο καὶ δὲν ἔχουν γελαστῆ.

«Πεζοὶ Ρυθμοί»

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ε'

‘Η βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι τῶν μικρῶν παιδιῶν, λέγει τὸ Εὐαγγέλιον. ’Αν ἀθώα ψυχή, ἔντιμοι κύριοι ἀκροαταί, κερδίζῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καρδίαν ἀθώαν, ψυχὴν καλὴν πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ διποίος βούλεται νὰ δμιλήσῃ ἀξίως διὰ τοὺς μακαρίους οὐρανοπολίτας. Πρέπον καὶ δίκαιον φαίνεται δικαστήριος νὰ δμιλῇ διὰ τοὺς καθαρούς· ἔπειτα, ἀν εἴμαστε ἀθῶοι, ἐννοοῦμεν καλύτερα καὶ τὴν ἀθωότητα τῶν ἄλλων· τὸ ἀθῶον τῆς ψυχῆς μας χρησιμεύει ως δόφθαλμός λαμπρός, που βλέπει τὸ κάλλος τῆς ἀρετῆς τῶν ἀγαθῶν. ’Αθωότητος αἰσθάνομαι σήμερον ἀνάγκην βουλόμενος νὰ σᾶς μιλήσω διὰ τὸν μακαρίτην Γρηγόριον, Πατριάρχην καὶ Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. ’Αλλὰ πῶς εὔκολον, κατορθωτόν; Πῶς; ’Οσοι ζοῦμεν τὴν κοσμικὴν ζωὴν, ἀπεχαιρετήσαμεν πρὸ πολλοῦ καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, πῶς νὰ εύροῦμεν εἰς τὰ σπλάχνα μας τὴν ποθουμένην ἀθωότητα, χάριν τῆς διποίας νὰ δώσωμεν ζωὴν καὶ κάλλος εἰς τὸ ἔγκαμιον τῶν ‘Αγίων; ’Εβαψαν τὴν καρδίαν μας τὰ πάθη τῆς κοινωνίας, ἡ δυσπιστία, δοφθόνος, τὸ φιλήδονον, ἡ διχόνοια, δσα τέλος μάχονται τὴν ἀθωότητα. ’Αν δμως συμβῇ καὶ νοήσετε σήμερον εἰς τὰ λόγια μου χάριν ἡ ἀξιοπρέπειαν, ἀποδώσατέ το εἰς τὸ εὔμορφον κείμενον, που ἐπήρα νὰ σχολιάσω, εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀρετῆς τοῦ παναγιωτάτου Πατριάρχου. ’Ως συμβαίνει, ἀν ταξιδεύσωμεν εἰς ἄγρια δύσβατα μέρη καὶ αἰφνιδίως εύφραίνονται οἱ δόφθαλμοί μας, ἀν ιδοῦμεν ἔμπροσθέν μας κάμπους, περιβόλια εὔμορφα, καθίζομεν εἰς τοὺς ἵσκιους τῶν δένδρων καὶ παίρνομεν χαρὰν ἀπὸ τὰ ἄνθη, ἀπὸ τοὺς καρπούς· δμοίως καὶ ἔγω, ως ἀφιερώθηκα εἰς τὴν ἔξέτασιν καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου, μοῦ ἐφάνη νὰ πνέω τὸν γλυκὺν ἀέρα καὶ νὰ χαίρωμαι δλην τὴν γαλήνην τῆς πρώτης ἀρχαϊκῆς ἀθωότητος τῶν ἀνθρώπων.

Θὰ ίστορήσω λοιπὸν τὴν ἀθώαν του ζωὴν, τὴν κλίσιν, τὸν

έρωτα τοῦ μακαρίτου πρὸς τὴν ἐπιστήμην, θὰ σχολιάσω τὴν φιλομάθειαν, τὸν πατριωτισμόν του, θὰ κλείσω τὸν λόγον μου μὲ τὴν διήγησιν τοῦ μαρτυρίου του· μὴ γένοιτο, φθάνοντας ἔγώ εἰς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς ὀμιλίας μου νὰ κινήσω εἰς δάκρυα καὶ θρήνους τὸ ἀκροατήριον· οἱ θρῆνοι, τὰ δάκρυα ἀρμόδζουν εἰς τὴν ταφόπετραν νέου παλικαριοῦ, ποὺ δὲν ἔζησε νὰ δειξῃ τοὺς καρπούς τῆς μεστῆς ἡλικίας, ὅχι εἰς γέροντα, δόποιος ἐπλήρωσε μὲ τιμὴν καὶ δόξαν τὸ μακρόβιον τῆς ἡλικίας του.

Οὕτε πάλι θὰ τινάξω εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σας λαμπάδα ἑκδικήσεως· μὴ γένοιτο. Εἰς αὐτὸ τὸ παρεκκλήσι τῆς ἐπιστήμης, εἰς γαληνιαῖον οἰκοδόμημα βιβλιοθήκης νὰ σαλπίσω ἔγώ σαλπιγγα αἴματος, νὰ προκαλέσω φόνον ἀντὶ φόνου. "Οψιμοὶ υἱοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου, χρεωστοῦμεν καὶ εἰς ἄπασαν τὴν οἰκουμένην τὴν ἀπόδειξιν, δτι καρπούμεθα τοῦ περασμένου καιροῦ τὰ μαθήματα, δτι προοιμιάζομεν τάξιν σοφὴν νέου κόσμου, δτι εἵμεθα κοντολογῆς ἄκρη καὶ ἀρχὴ τῶν αἰώνων· οἱ εἰδήμονες τοῦ περασμένου καιροῦ καὶ οἱ προορατικοὶ τοῦ μέλλοντος μοῦ φαίνεται νὰ μᾶς λέγουν: Καλλιεργεῖτε τὸν νοῦν σας, τελειοποιεῖτε τὴν καρδίαν σας εἰς τὸ καλό, προκόβετε εἰς τέξ ἐπιστῆμες καὶ εἰς τέξ τέχνες, τώρα ποὺ ἡ μακαρία εἰρήνη φωτίζει τὴν πατρίδα σας· καλλιεργεῖτε, σέβεσθε τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος σας· καλύτερην ἄλλην ἐκδίκησιν δὲν δύνασθε νὰ πάρετε ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς σας, καλύτερην εύχαριστησιν νὰ δώσετε εἰς τοὺς φίλους σας.

'Ανήμερα τῆς ἑορτῆς τῶν Βαΐων, τὴν Κυριακήν, οἱ φίλοι τοῦ ἔλεγαν καὶ τὸν παρακαλοῦσαν, καὶ ἀνδρες ἐπίσημοι τῶν πρεσβειῶν, νὰ φύγῃ νὰ σωθῇ· τὰ μέτρα τῆς Ὁθωμανικῆς Κυβερνήσεως ἔγινοντο ἄγρια, ἀνήμερα καὶ καθένας ἥμποροῦσε νὰ προϊδῇ τὸ μέλλον· τὸν παρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα. «Μήν μὲ παρακινήτε εἰς φυγήν, εἶπεν εἰς τοὺς φίλους, μὴν θέλετε νὰ σωθῶ· ἡ ὁρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἥτον ἀρχὴ σφαγῆς, ὁρα σπαθιοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἄλλην Χριστιανωσύνην· εὔμορφο πρᾶγμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμιὰ προβιὰ εἰς τὴν πλάτην νὰ

φεύγω εἰς τὰ καράβια ἢ σφαλισμένος εἰς πρεσβείαν φιλικήν νὰ ἀκούω εἰς τοὺς δρόμους τὰ ὄρφανὰ τοῦ ἔθνους μου νὰ σπαράττουν εἰς τὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἶμαι Πατριάρχης, διὰ νὰ σώσω τὸν λαόν μου, ὅχι νὰ τὸν ρίξω εἰς τὰ μαχαίρια τῆς γιανιτσαριᾶς· ὁ θάνατός μου ἵσως χρησιμεύει περισσότερο παρ' ὅτι ἐδυνόμουν ποτὲ νὰ φαντασθῶ, πώς θὰ ὠφελήσῃ ἡ ζωὴ μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχθοῦν εἰς τὴν ἀδικίαν τοῦ θανάτου μου· δὲν θὰ ίδοιν ἵσως μὲ ἀδιαφορίαν, ύβρισμένην τὴν πίστιν τους εἰς τὸ πρόσωπόν μου καὶ ὅπου εἶναι ἄνδρες ἀρμάτων "Ελληνες, θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισίαν πόλεμον, ποὺ συχνὰ χαρίζει νίκην· εἶμαι βέβαιος· κάμετε λοιπόν ύπομονήν εἰς ὅτι μοῦ συμβῇ. Σήμερον ἀς φάγωμεν εἰς τὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ παρεμπρός, ἐντὸς ἵσως τῆς ἑβδομάδος, ἀς φάγουν καὶ αὐτά ἀπὸ ἡμᾶς.

"Οχι, δὲν θὰ χρησιμεύσω ἐγὼ περίγελως ζώντων, καὶ περιπατώντας μὲ διάκους καὶ ἀρχοντας εἰς τοὺς δρόμους τῆς "Οδησσοῦ, τῆς 'Ἐπτανήσου ἢ τῆς Ἀγκώνας νὰ μὲ δαχτυλοδείχνουν τὰ παιδιά, ίδού ὁ φονιάς Πατριάρχης! "Αν τὸ ἔθνος μου σωθῆ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μ' ἀποζημιώσῃ ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἐπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Τετάρτη φορὰ δὲν θ' ἀνεβῶ πλέον εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ "Αθωνος, δὲν τὸ θέλω· χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφές τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ· χαίρε, θαλάσσιον κῦμα, χαίρε Σπάρτη καὶ Ἀθήνα, ὅπου ἥθελα νὰ συστήσω σχολεῖα ἐπιστημόνων διὰ τοὺς νέους τῆς πατρίδος. χαίρε γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα. 'Εγὼ ὑπάγω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ βιάζει ἡ γνώμη μου, ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους καὶ δὲν οὐράνιος Θεός, ἔφορος θείων καὶ ἀνθρωπινῶν πραγμάτων.»

Χρεωστῶ εἰς ἔνα τῶν ἀκροατῶν μου, τὸν σεβάσμιον Μᾶρκον Δραγούμην, τὴν ὁμιλίαν τοῦ Πατριάρχου εἰς τοὺς φίλους του· καὶ ἡ προφητεία τῆς ὁμιλίας του ἀλήθευσε· ἀνήμερα τῆς Λαμπρῆς ἡ γεροντικὴ κεφαλή του, δὲν ζωηρὸς δὲ φθαλμός του, ποὺ ἐνέπνεαν χαράν καὶ πίστιν εἰς τοὺς Χριστιανούς, ἐμελάνιασαν ἀπὸ τὸ αἷμα, πηγμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του· ἀλλὰ τί ἐσυνέβη; Οἱ τρικυμίες γῆς καὶ θαλάσσης εἶναι φτωχὴ παρομοίωσις τῶν τρικυμιῶν τῆς ψυχῆς· βροντὴ καὶ ἀστραπὴ τοῦ οὐρα-

νοῦ δὲν ἀντιβοοῦν τόσον εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν, δσον δ σκοτωμὸς τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν καρδίαν τῶν 'Ἐλλήνων' οἱ θαλασσινοὶ ἔγιναν ἀτρόμητοι καὶ καίουν μεγάλα καράβια τοῦ ἔχθροῦ· ἐντὸς δλίγων μηνῶν ἀπὸ τὸν σκοτωμὸν παραδόθηκε Τριπολιτσά, 'Αθήνα, Σάλωνα*· εἰς τὴν κόψιν τοῦ ἑλληνικοῦ σπαθιοῦ ἦτον γραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου καὶ ἔθεριζε· ὅργη πολέμου ἐθανάτωσεν ἀδιακρίτως πολεμικούς ἄνδρας καὶ ἀθώα βρέφη εἰς τοὺς κόρφους τῶν μητέρων· δὲν ἀκούεται ἀπὸ τὸ φρούριον τῶν Σαλώνων, ἀπὸ τοὺς δρόμους τῶν 'Αθηνῶν κλάημα, φωνὴ παιδιῶν, γυναικῶν; παρακαλοῦν, δέονται διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των, ζητοῦν τὴν χάριν μὲ φωνὴν ἑλληνικήν· ἐδῶ εἰς χώματα ἑλληνικά γεννήθηκαν καὶ δὲν γνωρίζουν σχεδὸν ἄλλην γλώσσαν καὶ εἰς τὴν γέννησίν τους ἔρρεαν πλούτη καὶ μεγαλεῖα. Μάταια παρακαλέσματα! Τὸ μολύβι καὶ τὸ σπαθὶ ἀστράφτουν καὶ καίουν πλησίον τοῦ στρατῶνος, εἰς ἕκεīνο τὸ στενὸ σοκάκι, τὸ αἷμα ἔτρεξε αὐλάκι.

Μὴ γένοιτο νὰ ζωγραφίσω ἐνώπιόν σας ὡς καύχημα τὴν σφαγὴν ἀθώων παιδιῶν καὶ γυναικῶν, ἀκρόαμα καὶ καύχημα ἀναρμόδιον εἰς τόσον εὔαίσθητο καὶ ἐκλεκτὸν ἀκροατήριον· μόνο ἀγωνίζομαι νὰ χαράξω εἰς τὸ πνεῦμα σας, ὅτι δ φόνος τοῦ μακαρίου Πατριάρχου ἐστάθη ὥρα κρίσιμη διὰ τὸ Γένος μας· καὶ ἀπεφάσισε καὶ ἔθρεψε τὴν ὅργην καὶ τὸ πεῖσμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολέμου διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς αύτονομίας. Εἰς αὐτοὺς τοὺς πρώτους καιρούς εὐκολῶτερα ἦθελε γραφτοῦν συνθῆκες ἀγάπης μεταξὺ λεόντων καὶ ἀνθρώπων, μεταξὺ λύκων καὶ ἀμνῶν, παρὰ μεταξὺ 'Οθωμανῶν καὶ 'Ελλήνων. 'Ο Σουλτάνος ἡθέλησε θανατώνοντας τὸν 'Ἐθνάρχην τῆς φυλῆς, νὰ χτυπήσῃ εἰς τὴν καρδίαν τὸ 'Ἐθνος, νὰ τοῦ μαράνῃ μὲ μιᾶς τὴν ζωήν· πλὴν ἐσυνέβη ὅλο τὸ ἐναντίον· τὸ κέντρον ἀληθινὰ ἔρραΐσθη, ἔλειψε, ἀλλ' ἀπλωσε, ἐσκόρπισε παντοῦ, εἰς τὰ μέρη· δ καθένας εἶπε τὸν ἔαυτόν του κέντρον· δ καθένας αὐτοχειροτονήθη ἐθνάρχης· ἔχαθηκε δ Πατριάρχης, ἔμεινα ἔγώ· ἀν δὲν τὸ εἶπαν ὅλοι, τὸ εἶπαν οἱ γενναιότεροι. 'Ἐννοήσατε τώρα, διατί οἱ γέροντες τοῦ ἀγῶνος, μικροὶ καὶ μεγάλοι, δ καθεὶς θαρρεῖ τὸν ἔαυτόν του αἴτιον τῶν ἡρωικῶν κατορθωμάτων· βαθύνετε εἰς τὴν καρδίαν τους, ἄλλοι τὸ λέγουν σκεπαστά,

ἀλλοι τὸ λέγουν ἀνοικτά· μὴ θαρρεῖτε, πώς θέλουν νὰ μᾶς γελάσουν· τὸ πιστεύουν καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν τὸ εὔλογον καὶ ἀδικον κρατιοῦνται ἀπὸ τὸ χέρι εἰς τὴν γνώμην τους· Ἀπὸ δοξάρι τόσο τεντωμένο τὸ βέλος ἔμελλε νὰ χυθῇ βροντερὸ καὶ θανατηφόρο.

Ἐγώ, κύριοι ἀκροαταί, τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου Γρηγορίου ἔξετάζοντας ἀπαθῶς τὴν ἀθωότητα τῆς νεότητός του, τὸ δσιον τοῦ ἀνδρὸς ὡς ἵερεως, τὸν νοῦν του, φίλον, λάτρην τῆς ἐπιστήμης, τὴν γενναιότητα τοῦ θανάτου του, μετρώντας τὸ καλό, ποὺ προῆλθε εἰς τὸ "Ἐθνος" μας ἀπὸ τὴν θυσίαν του, πρώτη κοινωνία αἴματος χυμένου εἰς ἀνάστασιν ἐλευθερίας, δὲν δειλιάζω νὰ τὸν κηρύξω ὡς ἔνα τῶν ἐνδοξοτάτων ἀνδρῶν τῆς ἴστορίας, εἰς τὴν ἀράδα τῶν εὐεργετῶν, τῶν ἀγίων τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. Ἡ εὐχή του μὲ ήματις, μὲ δλον τὸ Γένος, ἡ εὐχή του μὲ δλους τοὺς Χριστιανούς τῆς γῆς, περιπλέον ἀκόμη, μὲ Χριστιανούς καὶ μὲ μὴ Χριστιανούς, διστε ἡ εὐχή του νὰ τοὺς κατευοδώσῃ εἰς ὁδὸν σωτηρίας, καὶ ἀπὸ ἔχθροι καὶ φονεῖς του νὰ γίνουν προσκυνηταί του καὶ τέκνα του.

Μοῦ φαίνεται, κύριοι, πῶς εἴμεθα ἀρκετὰ προχωρημένοι εἰς πολιτισμόν, ἀρκετὰ ἀναγεννημένοι εἰς τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἀφοῦ δὲν καταριόμεθα, δὲν ἀναθεματίζομεν πλέον, ἀλλὰ δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ψυχῆς τῶν δσων δὲν χαίρονται ἀκόμα τὰ φῶτα καὶ τὸ κάλλος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὕτα τὰ αἰσθήματα, αὐτά τὰ λόγια μου, τὰ δποῖα ἔγώ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δανείζομαι ἀπὸ τόσο σεβαστὸ καὶ ἐλληνικὸ ἀκροατήριο γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν, αὐτὰ τὰ λόγια μας, εἴμαι βέβαιος, εἶναι τὰ πλέον εύώδη ἄνθη, μὲ τὰ δποῖα κατὰ τὸ ἔτησιόν μας ἔθιμον, στολίζομεν καὶ τὴν ἐφετεινὴν ἔθνικὴν πανηγυρικὴν τῆς 25 Μαρτίου.

"Ομιλία περὶ τοῦ ἀοιδίμου
Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', 1853

Τεώργιος Τερεσέτης

25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1901

Αἱ μεγάλαι ἀμφιετηρίδες εἶναι σταθμοὶ μνημόσυνοι, καθ' οὓς τὰ ἔθνη ὁ φείλουσι ν' ἀναμετρῶσι μὲν τὸ παρελθόν, νὰ μετῶσι δὲ τὸ μέλλον.

Τοιαύτη μεγάλῃ ἡμέρᾳ εἶναι διὰ τοὺς "Ἐλληνας ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως προηγήθη τῆς εἰκοστῆς πέμπτης Μαρτίου κατά τινας ἡμέρας καὶ ὅτι ἀλλως ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ πρώτῃ Ἐθνικῇ συνέλευσις ὡς ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς παλιγγενεσίας καθώρισε τὴν 1ην Ἰανουαρίου. 'Αλλ' ἀφ' ἑτέρου τὸ "Ἐθνος ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου συνήθισε νὰ συνδέῃ τὰς μεγάλας τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος ἀναμνήσεις πρὸς τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἥτις ὁρίσθη διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως "Οθωνος πρὸς πανηγυρισμὸν τοῦ εύτυχοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως γεγονότος.

Ούδ' εἶναι μοναδικὸν ἐν τῇ ἴστορίᾳ τὸ φαινόμενον τοῦ ἔορτασμοῦ μεγάλης τινὸς νίκης ἐν ἡμέρᾳ διαφόρῳ ἐκείνῃ, καθ' ἥν ἐτελέσθη ἡ μάχη ἡ ἀγαγοῦσσα εἰς τὴν νίκην. Κατὰ περίεργον μᾶλιστα σύμπτωσιν, αὐτῶν τῶν μαχῶν τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος τὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ἐπινίκια δὲν ἐτελοῦντο ἀκριβῶς καθ' ἃς ἡμέρας εἶχον πολεμηθῆ αἱ ἔνδοξοι ἐκεῖναι μάχαι.

'Αλλὰ τί ἔορτάζομεν, πανηγυρίζοντες τὴν εἰκοστὴν πέμπτην Μαρτίου;

"Αν ἀναμετρήσωμεν τὴν καθόλου ἴστορίαν τοῦ ἔλληνικοῦ "Ἐθνους, ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἀγωνισθέντος χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς βαρβάρους πολυωνύμους, τέσσαρες πρὸ πάντων μεγάλαι περίοδοι συγκεντροῦσι τὴν ἡμετέραν προσοχήν. Εἶναι δὲ αὗται: οἱ περσικοὶ πόλεμοι, αἱ στρατεῖαι τοῦ Ἀλεξάνδρου, οἱ πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἀγῶνες τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου καὶ δὲ πάλιγγενεσίας ἀγῶν.

Τῶν τεσσάρων τούτων μεγάλων ἀνδραγαθιῶν τοῦ ἔλληνικοῦ "Ἐθνους κοινὸς εἶναι ὁ χαρακτήρ. 'Ο ἔλληνισμὸς ὀγωνίζεται μετ' ἔθελοθυσίας καὶ νικηφόρος, ἐν ἀμύνῃ ἢ ἐν ἐπιθέσει,

πρὸς τοὺς βαρβάρους καὶ νικῶν διασώζει τὴν ἐλευθερίαν ἢ ἐπιβάλλει καὶ διαδίδει τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν.

‘Αλλ’ ὅμως τῶν παρεμφερῶν τούτων ἀνδραγαθιῶν εἶναι οὐχ ἡττον μεγάλαι αἱ πρὸς ἀλλήλας διαφοραί. Πρὸς μὲν τοὺς Πέρσας ὑπὲρ τῆς ἴδιας πατρίδος ἀμυνόμενοι οἱ “Ἐλληνες ἔχουσι γῆν ἐλευθέραν, ὑπὲρ ἦς ἀγωνίζονται καὶ ἀφορμῶνται ἀπὸ πατρίδων οὐ μόνον ἐλευθέρων ἀλλὰ καὶ ἀκμαζουσῶν.” Ἡρκει δὲ μόνον ἡ κοινὴ σύμπραξις καὶ ὁ περὶ τὸ μάχεσθαι ἡρωισμός, ὅπως ἀποκρουσθῇ ὁ βάρβαρος ὁ διανοηθεὶς καὶ ἀποτολμήσας νὰ χαλκεύσῃ τὰ δεσμὰ τῆς ‘Ἐλλάδος. Καίτοι δὲ ἡ ἔννοια τῆς ἐνότητος τοῦ ‘Ἐλληνικοῦ, ἣν εἴπερ τις καὶ ἄλλη διατρανῶνει ἡ πόλις τῶν ‘Ἀθηνῶν καὶ ὑπ’ αὐτὴν τὴν πίεσιν τοῦ κινδύνου μεχρι τινὸς μόνον ἀνεπτύχθη, οὐδέ’ ἔξυφάνθη τελεία, αἱ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τῶν ‘Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, αἵτινες πόλεις καὶ πρωταγωνιστοῦσιν ἐν τῷ ἀγῶνι, καὶ ἡ ἐθελοθυσία τῶν πολιτῶν αὐτῶν ἥγαγον εἰς τὴν μεγάλην νίκην ἐν τῷ δυσαναλόγῳ ἀγῶνι.

‘Η δὲ ἀνὰ τὴν ‘Ἀσίαν καὶ μέχρις Αἴγυπτου νικηφόρος πρέλασις τοῦ μεγάλου ‘Αλεξάνδρου καὶ ἡ κατάλυσις τοῦ περσικοῦ βασιλείου καὶ ἐπὶ τῶν ἐρεπίων αὐτοῦ ὕδρυσις ἐλληνικῶν πολιτειῶν καὶ ἡ καταπληκτικὴ διάδοσις τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ συνετελέσθη διὰ συνδρομῆς θαυμασίας περιστάσεων εύνοϊκῶν. Τὰς ἔξηντλημένας καὶ ἔξανθούσας ἥδη πόλεις τῆς νοτιώτερας ‘Ἐλλάδος ἔχει ἐκνικήσει καὶ καταβάλει νέα ἐλληνικὴ δύναμις ἀπὸ βορρᾶ, νέος γενναῖος λαὸς εὐρισκόμενος ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀναπτύξεως, ἡ κραταιά ἐλληνικὴ δυναστεία τῆς Μακεδονίας, ἐπωφελουμένη τὰ τε ἀγαθὰ τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ πταίσματα τῶν ἐνταῦθα ‘Ἐλλήνων. ‘Ο δ’ ἐλληνισμὸς ὑπὸ τὸν νέον ἐκεῖνον πολιτειακὸν τύπον μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν μακεδονικῶν καὶ ἐλληνικῶν δυνάμεων ὑπὸ τοῦ Φιλίππου θαυματουργεῖ ἀληθῶς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἡρωικοῦ αὐτοῦ υἱοῦ καὶ ἐκδικεῖ διὰ τῆς ἐκνικήσεως τῶν Περσῶν μέχρις αὐτῆς αὐτῶν τῆς κοιτίδος τὴν πυρπόλησιν τῶν ἐλληνικῶν Ἱερῶν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου καὶ τοῦ Μαρδονίου. Οὕτω θριαμβεύει ἐπιφανῶς ὁ ἐλληνισμὸς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Μακεδονίας καὶ ἐκτελεῖται τότε πρῶτον ἡ ἐπαγγελία καὶ ὁ ὅρκος τῶν ‘Ἐλλήνων, δην ὅμοσιαν τὴν ὑστεραίαν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ἀλλ’ ὃν δὲν ἥδυ-

νήθησαν νά έκπληρώσωσιν ἐπὶ ἔνα δλον αἰῶνα καὶ ἡμισυν, ὑπὸ δμοφύλων συνεχόμενοι κακῶν. Καὶ δμως ἡ συμμετοχὴ τῆς ἐντεῦθεν Ἑλλάδος εἰς τὸ μέγα ἔργον εἶναι μικρὰ καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνίσι πόλεσιν ἀπηχεῖ ἐν ἑθνικῇ παραφωνίᾳ ἡ δυσμένεια καὶ αὐτὴ ἡ βοή τῆς στάσεως ἐναντίον τοῦ νικηφόρου παμβασιλέως τῶν Ἑλλήνων, τοῦ ἄγοντος ὑπερήφανα μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς Ἀσίας τὰ σύμβολα τοῦ νικῶντος ἐλληνισμοῦ.

Τελευτῶντος δὲ τοῦ δεκάτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ ἐνδεκάτου, νικᾶ τέλος μετ' ἀγῶνα τριάκοντα ἑτῶν καὶ ὑπερέκεινα τοὺς Βουλγάρους δι Βασίλειος καὶ ἐκδικεῖται τὴν νίκην τοῦ Κρούμμου* μεθυσκομένου ἀπὸ τοῦ ἀργυροδέτου κρανίου τοῦ ἡττηθέντος βασιλέως Νικηφόρου. 'Ο μέγας βασιλεὺς περιφέρει ἀνὰ τὴν Ροδόπην καὶ τὸν "Ιστρὸν τὸ σῶμα του τὸ γιγάντιον, διπερ δὲν ἡδυνήθη νά κάμψῃ τὸ βάρος ὑπερεξήκοντα ἑτῶν, καὶ αἱ στρατιαι αὐτοῦ καὶ τῶν μεγάλων του στρατηγῶν νικῶσι τέλος μετὰ μυρίας κακουχίας, μετ' ἀγῶνας ὑπερανθρώπους, μετὰ μάχας πολυνέκρους τοὺς ἐπιδρομεῖς τοὺς ἐγκαθιδρυθέντας ἐν ταῖς βορειοτέραις Ἑλληνικαῖς χώραις ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδριανού μέχρι τῆς Πιερίας καὶ τῶν Σερρῶν. Τελευτῶν δὲ καταλύει δι νικηφόρος αὐτοκράτωρ τὴν βουλγαρικὴν βασιλείαν καὶ θύει τὰ εὐχαριστήρια ἐπὶ τε τοῦ Παρθενῶνος εἰς τὴν Παναγίαν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν Ἀγίαν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν. 'Αλλ' αἱ μεγάλαι νῖκαι τοῦ Βουλγαροκτόνου ἐπετεύχθησαν ὑπὸ αὐτοκράτορος βασιλείου μεγάλου, ἐπεκτεινομένου ἐφ' ἀπασαν τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου καὶ εἰς μέγα μέρος τῆς Ἀσίας, ἔχοντος δὲ πόρους παμπληθεῖς καὶ κεκτημένου παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ προγενεστέρων βασιλέων ἀτυχίας δύναμιν μεγιστην καὶ τοιαύτην, διστε συγχρόνως νά νικᾶ μὲν τοὺς "Αραβας, νά διαμφισθητῇ δὲ τὰ νότια τῆς Ἰταλίας εἰς τὸν γερμανικὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον.

'Αλλα τίς ἦτο ἡ θέσις τοῦ Ἑλληνικοῦ, δτε ἀνυψώθη κατὰ τὴν τετάρτην περίοδον τῶν ἀνδραγαθιῶν τοῦ ἐλληνισμοῦ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας; 'Ἑλλάς δὲν ὑφίστατο, ἀλλ' ὑπῆρχον μόνον "Ἑλληνες. Πέπλος δουλείας τετρακοσίων ἑτῶν εἶχε κα-

ταβάλει τὰ πάντα. Ἀπανταχοῦ ἔρείπια καὶ διωγμός καὶ ταλαιπωρία καὶ καταισχύνη. Πᾶσα ἀπόπειρα ἀποτινάχεως τοῦ ἀλγεινοῦ ζυγοῦ διὰ τῶν πονηρῶν ἐκείνων αἰώνων εἶχε ναυαγήσει. Ἄλλος ὑπὸ τὰ ἔρείπια καὶ τὴν τέφραν διεσώζετο ὁ σπινθῆρος τῆς ἐλευθερίας, δὸν ὑπεδαύλιζον οἱ στρατιῶται τὸ πρῶτον οἱ φυγόντες μετὰ τὴν μοιραίαν δούλωσιν τοῦ "Ἐθνους καὶ διατηρήσαντες τὴν ἔξιν τοῦ μάχεσθαι ὑπὸ ἡγεμόνας ἀλλοφύλους ἐν τοῖς πεδίοις μαχῶν ξένων, οἱ κλέφται δὲ καὶ οἱ ἀρματολοὶ κατόπιν. Ὅπεδαύλιζον τὸν σπινθῆρα ἐκεῖνον πλὴν αὐτῶν, οἱ διακεκριμένοι τῶν Φαναριωτῶν διερμηνέων τῆς Πύλης καὶ ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ὁ ἐλληνικὸς κλῆρος, κρύπτων ὑπὸ τὸ ράσον τὴν ἐλληνικὴν ίδεαν καὶ συνδυάζων τὴν λατρείαν τοῦ ἑσταυρωμένου "Ιησοῦ πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ ἑσταυρωμένου "Ἐθνους, οἱ "Ἐλληνες διδάσκαλοι, οἱ θεματοφύλακες τῶν ἑθνικῶν παραδόσεων τῶν ἡμερῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εὐκλείας ἐν ἡμέραις δυσμοίροις, οἱ "Ἐλληνες ἔμποροι οἱ χάριν κέρδους φοιτῶντες εἰς ἀκμαίας τῆς Ἐσπερίας καὶ τῆς "Ἀρκτοῦ πόλεις ἢ παροικοῦντες ἐν αὐταῖς καὶ βρέχοντες τὸν χρυσόν, δὸν ἀπεκόμιζον ἐν ταῖς πεπολιτισμέναις ἐκείναις χώραις μὲν τὸ δάκρυ τοῦ θρηνοῦντος τὴν δουλείαν, εἰς ἣν ἦσαν βεβυθισμέναι αἱ γενέτειραι αἱ ἀτυχεῖς.

"Απαντες ἐκεῖνοι οἱ παράγοντες ὑπῆρξαν οἱ ἐνωθέντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ διατά τὴν ἱεράν ἡμέραν, ἣν ἀντιπροσωπεύει ἡ εἰκοστή πέμπτη Μαρτίου. Διὰ τῆς συνεργίας ἀπάντων ἐκείνων ἐδημιουργήθη ἡ ἐλευθερία ἐν μέσῳ ἀγώνων μακρῶν καὶ ὑπερανθρώπων. Ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε παρουσιάσθη ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἔρειπίων καὶ τῆς τέφρας, ἀπὸ τῶν κατακομβῶν τῆς δουλείας καὶ τῆς συμφορᾶς ἀναθρώσκουσα 'Ἐλλάς ἡνωμένη, μεγάλη, μαχομένη ἐκεῖ ὅπου πρότερον δὲν ὑπῆρχεν 'Ἐλλάς, ἀλλὰ μόνον ἐλληνικαὶ ἀναμνήσεις, ἐλληνικαὶ παραδόσεις, ἐλληνικοὶ βραχίονες, ἐλληνικοὶ νόες, ἐλληνικαὶ καρδίαι. Καὶ δο Θεός, δο μέγας τῆς 'Ἐλλάδος Θεός, ἐπέτρεψε τὴν θαυμασίαν ἀληθῶς ἐκείνην νεκρανάστασιν ἔθνους λακπατηθέντος*, ἔθνους λησμονηθέντος, ἔθνους θεωρουμένου νεκροῦ. Καὶ ή θεά 'Ἐλευθερία ἐπέχυσε καὶ πάλιν τὸ μειδίαμά της, τὸ μειδίαμά της τὸ θεσπέσιον, ἐπὶ τὴν χώραν τοῦ σκότους καὶ τῶν αἰμάτων. Καὶ

άπό τῆς χώρας τῶν λατρευτῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας καὶ τέχνης κατήλθε τοῦ φιλέλληνος Λουδοβίκου δ ἔανθός γόνος ὃς πρῶτος τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου βασιλεύς, ὃς πρῶτος ἄναξ τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἣς ἐπιβολὴ ἦτο καὶ εἶναι νὰ γίνῃ ὁ πυρὴν τῆς ἐνώσεως τῶν Πανελλήνων.

Εὐλογημένη ἡ εἰκοστὴ πέμπτη Μαρτίου !

«Τὰ Ἐλευθέρια»

Σπυρίδων Δάμπρος

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

Τὰ σπέρματα τῆς Φιλικῆς 'Ἐταιρίας, πεσόντα ἐν καιρῷ εἰς τὴν γῆν τῆς Μακεδονίας, ἐκαρποφόρησαν. Καθ' ὅν χρόνον ἔξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἡ Θεσσαλονίκη ἐτέλει ἐν ἑλλείψει Πασᾶς ὑπὸ μουτεσελήμην*, τὸν 'Ιουσούφμπεην, ἄνθρωπον κακεντρεχῆ καὶ αἰμοβόρον. Οὗτος λαβὼν ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύῃ, ὅτι ἥσαν συνωμόται καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ 'Αγίῳ "Ορει, ἐκάλεσε τοὺς προεστῶτας τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐπαρχιῶν, σκοπεύων νὰ ζητήσῃ δύμήρους εἰς ἀσφάλειαν, ίσως δὲ καὶ νὰ κρατήσῃ αὐτούς· ἀλλ' οἱ προεστῶτες, ἐν γνώσει δσων ἐμελετῶντο, δὲν ὑπῆγαν· ἀπέστειλαν δὲ δευτερεύοντάς τινας καὶ ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐδόθησαν οἱ ζητηθέντες δύμηροι. Τούτο ἐπηύξησε τάς ὑποψίας τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς.

Τὸ μέρος δὲ τὸ ὑπέρ πᾶν ἄλλο ἀνησυχάζον τὸν 'Ιουσούφμπεην ἦτο τὸ "Αγιον "Ορος, δπου δ 'Εμμανουὴλ Παπάς, προεστῶτας τῶν Σερρῶν καὶ θερμὸς δπαδὸς τῆς Φιλικῆς 'Ἐταιρίας, εἶχε πολλοὺς καὶ ίσχυροὺς προσηλύτους· ἀλλ' ἐπειδὴ δυνάμει ἀρχαίων προνομίων ἀπηγορεύετο ἡ εἰσόδος δθωμανικῶν στρατευμάτων, δ 'Ιουσούφμπεης ἔστειλε κατ' ἀρχὰς στρατεύματα μόνον πρὸς τὸν ίσθμὸν τοῦ 'Αγίου "Ορους, μεγάλως ἐνοχλοῦντα τοὺς κατοίκους τῶν μερῶν ἐκείνων· ἥθέλησε μετὰ ταῦτα νὰ πιάσῃ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ Πολυγύρου, πρωτευούσης τῶν Χασίκων χωρίων, ὃς ὑποκινοῦντας ταραχάς, καὶ διέταξε νὰ στρατεύσωσι πρὸς τὴν ρηθεῖσαν κωμόπολιν δ μὲν ἀρχηγὸς τῆς πο-

λιτοφυλακής τῆς Παζαρούδας* Τσιρίμπασης, μετά 500 διά τῶν ὀρέων, ὁ δὲ ταμίας τοῦ Ἰουσούφπασα τῶν Σερρῶν, Χασάν-αγας, ὁ διοικῶν τὰ χάσικα χωρία, μετ' ἄλλων 500 διά τῆς πεδιάδος, καὶ εἰσελθόντες τὴν 17ην Μαΐου νὰ συλλάβωσι τοὺς προεστῶτας, γ' ἀφοπλίσωσι τοὺς κατοίκους καὶ νὰ ἐνδιαμείνωσιν. Ἀλλ' οἱ προεστῶτες, μαθόντες ὅσα ἐτεκταίνοντο, ἔξηλθαν τὴν 16ην ἀναθέσαντες εἰς ἄλλους τὴν προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων τροφῶν καὶ καταλυμάτων τοῦ ἑρχομένου στρατοῦ. Τὴν ἐσπέραν δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρας στρατιώται τοῦ διοικητοῦ τῆς κωμοπόλεως περιφερόμενοι ὕβριζαν τοὺς προστυχόντας καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τινας νέους. Τὸ περιστατικὸν τοῦτο καὶ οἱ ἀπειλητικοὶ τῶν Τούρκων λόγοι, ἵτι δὲ καὶ φόνοι συμβάντες σποράδην ἐντὸς τοῦ πασαλικίου, ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ πιστεύσωσιν οἱ κάτοικοι, ὅτι ὅλοι θ' ἀπέθνησκαν ἐν στόματι μαχαλαρας ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῶν στρατευμάτων. Εἰς πρόληψιν δὲ τοῦ κακοῦ ἔδραξαν τὰ ὅπλα, ἐπάτησαν τὸ διοικητήριον τὴν ἐπαύριον, ἐφόνευσαν τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν 18 στρατιώτας καὶ ἐστράτευσαν αὐθημερὸν εἰς προφύλαξιν τῆς κωμοπόλεως, οἱ μὲν κατὰ τοῦ Τσιρίμπαση, οἱ δὲ κατὰ τοῦ Χασάναγα καὶ οὕτως ἡνάγκασαν ἀμφοτέρους νὰ ὀπισθοδρομήσωσι.

Ταῦτα μαθών διμούτεσελήμης τῆς Θεσσαλονίκης, ἔγινε θηρίον· ἐσούβλισε τοὺς δυστυχεῖς δύμήρους τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἀπεκεφάλισε τὸν ἐπίσκοπον Κιτρῶν*, τὸν Χριστόδουλον Μπαλάνον, τὸν Χοῖστον Μενεχέν καὶ τὸν Κυδωνιάτην· δισχιλίους δὲ ἄλλους Χριστιανούς ἐφυλάκισεν ἐν τῷ ναῷ καὶ τῇ αὐλῇ τῆς μητροπόλεως καὶ ἐγύμνωσε πολλάς οἰκίας.

Ἄλλὰ τὰ κακὰ ταῦτα ἔξῆψαν ἀντὶ νὰ σβέσωσι τὴν ἀποστασίαν, διότι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυγύρου ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ ἄλλα κατόπιν αὐτῶν ἔδραξαν τὰ ὅπλα καὶ πανταχόθεν συνέρρευσαν στρατεύματα, ἐξ ὧν ἐσυστήθησαν δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ἐκ Μαδεμοχωριτῶν* καὶ Μοναχῶν ἔξελθόντων τοῦ Ἀγίου Ὁρους ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπᾶ, δοτις ἀνηγορεύθη «ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς Μακεδονίας», τὸ δὲ ἐκ Χασικοχωριτῶν καὶ Κασσανδρέων ὑπὸ τὸν ὅπλαρχηγὸν Χάψαν, Κασσανδρέα. Τὰ δύο δὲ ταῦτα στρατόπεδα πολλάκις ἀψιμαχήσαντα πρὸς τοὺς ἐχθρούς ὑπερίσχυσαν· τὸ ὑπὸ

τὸν Χάψαν μάλιστα ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Καλαμαρίας* καὶ κατεδίωξε τοὺς Τούρκους δύο ὥρας μακράν τῆς Θεσσαλονίκης.

Μεσοῦντος δὲ τοῦ Ἰουνίου δὲ Μπαΐράμπασας, ἐτοιμαζόμενος νὰ στρατεύσῃ εἰς ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον, ἔπειτα ἐν πρώτοις πανστρατιᾷ ἐπὶ τὸν Πατάν, ἐστρατοπεδευμένον πρὸς τὸ βάθος τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου καὶ τὸν ἐβίασε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὅρη· στραφεῖς δὲ μετὰ ταῦτα καὶ κατὰ τοῦ ἄλλου στρατοπέδου, ἡγάγκασε καὶ αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὰ ὅρη. Ἐντεῦθεν ἐμψυχωθέντες οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ Τούρκοι, παραλαβόντες καὶ τοὺς Ἐβραίους, ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Βασιλικῶν, τέσσαρας ὥρας μακράν τῆς Θεσσαλονίκης, διπού ηὗραν διακοσίους "Ἐλληνας δπλοφόρους ὑπὸ τὸν Χάψαν. Γενναιῶς ἐπολέμησαν κατ' ἀρχὰς οἱ ὀλίγοι οὗτοι, ἀλλ' ἐνικήθησαν διὰ τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν καὶ ἐπιτέλους ἐτράπησαν· ἐφονεύθησαν δὲ ἔξηκοντα, ἐν οἷς καὶ διπλοφόρους ἄξιος ἀρχηγός· οἱ δὲ Τούρκοι ἐμβάντες εἰς τὴν κώμην τὴν ἔκαυσαν, φονεύσαντες καὶ ἀνδραποδίσαντες τοὺς κατοίκους. "Αλλη μάχη, ἐπίσης δυστυχής, συνέβη μετὰ τινας ἡμέρας κατὰ τὴν Γαλάτισταν, δύο ὥρας ἀπέχουσαν τῶν Βασιλικῶν ἀνατολικῶς. Οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν καὶ τὴν κώμην ἐκείνην, τοὺς δὲ ἐν αὐτῇ Χριστιανούς, τοὺς μὲν ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ἡνδραπόδισαν. Οἱ "Ἐλληνες μετὰ τὰ δυστυχήματα ταῦτα ἀπεσύρθησαν, οἱ μὲν εἰς Κασσάνδραν, οἱ δὲ εἰς "Αγιον "Ορος καὶ τινες εἰς τὰ χωρία, Παρθενῶνα καὶ Συκιάν.

Οἱ "Ἐλληνες, ἀφοῦ συνηθροίσθησαν ἐντὸς τῆς χερσονήσου, ἔκοψαν τὸν ἴσθμὸν τοῦτον· ἐντεῦθεν δὲ τῆς τομῆς ὡχυρώθησαν κατ' ἀρχὰς δύο χιλιάδες ἐπτακόσιοι διπλοφόροι ἐντόπιοι, στήσαντες καὶ κανόνια ἐκ Ψαρῶν μετακομισθέντα· ἐβοηθοῦντο δὲ καὶ ὑπὸ δύο Λημνίων πλοίων. Εἰσῆλθον μετὰ ταῦτα εἰς τὴν χερσόνησον καὶ τετρακόσιοι "Ολύμπιοι ὑπὸ τοὺς διπλαροχηγούς Λιακόπουλον καὶ Μπίνον. Ἐπὶ δὲ τοῦ "Αγίου Μάμαντος ἀντεστρατοπέδευσαν καὶ ὡχυρώθησαν τριπλάσιοι Τούρκοι, οἵτινες ἀφοῦ ἀπαξ ἐπὶ ἀποπείρᾳ ἐφόδου ἐπλησίασαν μέχρι τῆς τομῆς καὶ ἀπεκρούσθησαν, περιωρίσθησαν εἰς ἀκροβολισμούς, ἀποβαίνοντας συνήθως πρὸς βλάβην τῶν. Οἱ δὲ ἐντὸς τῆς χερσονήσου "Ἐλληνες, ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω πλοῖα καὶ

ίκανά πλοιάρια, ἀπέβαιναν συχνάκις εἰς διάφορα μέρη διὰ νυκτὸς καὶ ἡνῶχλουν τοὺς ἔχθρούς.

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὴν Μακεδονίαν τῷ καιρῷ ἔκεινῳ.

*'Ιστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, τ. A'

Σπυρίδων Τεικούπης

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

"Οταν ώς ἐν κατόπτρῳ περιεσταλμένῳ περιλάβῃ διὰ μιᾶς δοφθαλμὸς ἡμῶν τὰς τοσοῦτον ποικίλας καὶ ἀντιθέτους περιπετείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἔξαισίαν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἀφειδῆ τρόπον, δι' οὗ αὕτη ἀνταμείβει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργούς. Ούδεις τῶν ἔξοχων τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοσοῦτον ταπεινοῦ ὄρμήσας σημείου, εἰς τοσοῦτον ὑψος ἀφίκετο περιωπῆς....

'Ο Καραϊσκάκης εἶχε βεβαίως μεγάλα ἔλαττώματα, ἵδιως ὀλίγην περὶ τοὺς λόγους καὶ ἐνίστε περὶ τὰς πράξεις σεμνότητα, τὴν μέχρι τέλους τοῦ σταδίου αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἥντον παραμείνασσαν, καὶ εἰλικρινῇ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ τακτικὸν στοιχεῖον. 'Αμφότερα ὑπῆρχαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ βίου· τὸ δὲ τελευταῖον, ἡ μικρὰ δηλαδὴ ὑπόληψις, ἦν εἶχεν πρὸς τὸν τακτικὸν στρατόν, οὐ μόνον ἔηγεῖται, ἀλλὰ καὶ δικαιολογεῖται. 'Ελάβομεν καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν νὰ εἴπωμεν πολλάκις, διτὶ οὐδεμίᾳ ὑπάρχει σύγκρισις μεταξὺ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου καὶ ἥθέλομεν βεβαίως ἐλεεινολογήσει τὸ "Ἐθνος, ἐάν σήμερον ἐνέμενεν εἰς τὴν γνῶμην, διτὶ δύναται ἔτι νὰ πράξῃ τι γενναῖον καὶ μέγα διὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ. 'Αλλ.' ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τὸ τακτικόν μας ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐάριθμον καὶ ἀτελῶς ὠργανωμένον, ὅστε τῇ ἀληθείᾳ ώς πρόσκομμα μᾶλλον ἥδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἢ ώς ὅργανον πολεμικὸν ἐπιτήδειον' ἡ σύμπραξις τῶν δύο στοιχείων συνεπήγετο ἀπειρα ἀτοπήματα καὶ ἐπειδὴ ἔδει νὰ ἐνδώσῃ τὸ ἔτερον, φυσικώτατον ἦτο νὰ προτιμηθῇ ἔκεινο,

δι' οὗ ἐπὶ τέλους κατωρθώθησαν οἱ μεγαλύτεροι τοῦ ἀγῶνος ἀθλοί.

Κατὰ δυστυχίαν, ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ τὸ μέγιστον δὲν διδάσκεται, διότι οὐδέποτε ἔδιδάχθη. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἦτο ἡ ἔξαίρετος αὐτοῦ στρατηγικὴ εύφυΐα. "Οταν ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τὴν εἰσοδον τοῦ Κριεζότου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρούμελης, ἵνα ἀπειλήσῃ τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ ὅταν, μαθὼν περὶ Δομβραίναν, ὅτι ἐπέρχεται ἐξ Ἀταλάντης ὁ Μουσταφάμπεης, ἔγκατελιπεν ἀμέσως τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ καταλαβὼν τὸ Δίστομον, ὡς τὸ ἀληθὲς κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὅλου προκειμένου ἀγῶνος, ἀπέκλεισεν ἔπειτα ὡς ἐν παγίδι τοὺς πολεμίους εἰς Ράχωβαν" ὅταν τελευταῖον μετὰ τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδόν του ἔθεωρησεν, ὅτι τῶν Ἐλλήνων κυρίων ὅντων τῆς μεγάλης Ρούμελης καὶ τῆς θαλάσσης, μία ἔτι ύπελείπετο δόδος, δι' ἣς ὁ Κιουταχῆς ἐλάμβανεν ἐξ Εύβοίας τροφάς καὶ πολεμοφόδια, ἡ διὰ τοῦ Ὡρωποῦ καὶ τοῦ Μαραθώνος ἄγουσσα, καὶ ἐπέμενεν, ὅτι μοῖρα τοῦ στρατοῦ ἀξιόλογος δέον νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους ταύτας, ἵνα ἐντελῶς ἀποκλεισθῇ ὁ Κιουταχῆς, δπερ, ὡς μὴ ὕφειλεν, ἔνεκα πολλῶν προσκομμάτων, δὲν ἐγένετο, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέδειξεν, ὅτι εἶχεν ἐν αὐτῷ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πῦρ, δπερ ἡ φύσις μόνη ἐνθέτει εἰς τινας ἀνθρώπους καὶ δπερ δνομάζεται πνεῦμα στρατηγικόν.

* 'Αλλ' ἂν ἡ φύσις δὲν διδάσκεται, ύπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καραϊσκάκη πολλά, τὰ δποῖα ἡ παροῦσα γενεὰ δύναται οὐ μόνον νὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμηθῇ. Καὶ πρῶτον πάντων ἡ αὐταπάρνησις, μεθ' ἣς ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ ἴδια πάθη, ἵνα οἰκονομήσῃ συναγωνιστὰς δυσκόλους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀρχηγούς. 'Ο τρόπος, καθ' ὃν ἐποιεύεθε ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Σουλιώτας, μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ αὐτούς ἐντελῶς, ἡ ἀνοχὴ καὶ ἡ δεξιότης, μεθ' ἣς ἥγωνίσθη νὰ ἐλαττώνῃ τὰ ἀτοπήματα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ ἀναχαιτίζῃ τὴν ὄρμὴν τοῦ στολάρχου, ταῦτα δὲ πάντα, ἐνῶ δξύτατος μὲν ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρός, βαθεῖαν δὲ καὶ δεδικαιολογημένην εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, μαρτυροῦ-

σιν, δτι ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία καὶ φιλοδοξία δύναται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ πάθη ἡμῶν χαλινὸν συντελεστικώτατον πρὸς ἔξομάλυνσιν τῶν δυσχερεστάτων περιστάσεων.

Τι δὲ νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς πειθαρχίας, τὸ δόποῖον ἡγωνίσθη καὶ κατώρθωσε νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὰ πολυάριθμα ἐκεῖνα στίφη, τὰ δόποῖα οὐ μόνον μισθοδοσίαν καμίαν δὲν εἶχον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἐστεριοῦντο ἄρτου; Ἡ πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν περιουσίαν εὐλάβεια τοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα στρατοῦ εἰς τοιαύτας εὑρισκομένου περιστάσεις, εἶναι βεβαίως τὸ εὐγενέστερον μάθημα, διότι δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἡ ἴστορία, διότι κατὰ δυστυχίαν φύσει ὁ ἰσχυρός καὶ ὁ ἔνοπλος ρέπει πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀρπαγήν, τὴν καταπίεσιν.

Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, τῶν δύναμαστοτάτων ἀναδειχθέντων ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἡμαύρωσαν τὴν δόξαν αὐτῶν, διὰ ληστείας, ἥτις ἔφερεν εἰς ἀγανάκτησιν τὸν μέγαν ἐκεῖνον ἄνθρωπον. Καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἔξεπαιδεύθησαν τακτικῶς, διηγον ἐντὸς κοινωνίας εύρυθμους καὶ ὑπηρέτουν ἡγεμόνα οὐ μόνον ἀφειδῶς ἐπαρκοῦντα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ μυθώδεις παρέχοντα αὐτοῖς ἀμοιβάς· ὅστε ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὸν ἡμέτερον ὄπλαρχηγόν, ὅστις ἀνετράφη ὅπως ἀνετράφη καὶ ἦρχε στρατοῦ ἀτάκτου καὶ λιμώττοντος. Κατώρθωσε δὲ ὁ Καραϊσκάκης νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦτο τάξιν τινὰ ἐντὸς τῶν δυλῶν ἐκείνων, τὸ μὲν διὰ πειθοῦς τὸ δὲ διὰ τῆς βίας, πρὸ πάντων δύμως διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος.

Διότι θαυμαστὴ ἰδίως ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀφιλοκέρδεια. Ὁχι δὲν ἡγάπα τὰ χρήματα. Ἐρωτηθείς ποτε τί ἀπήλαυσεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀπῆντησε διὰ τοῦ ἔξῆς τριστίχου:

«Νέος ὑπανδρεύθηκα, ώραίαν γυναῖκα πῆρα,
ζεύκια* πολλὰ ἐτράβηξα, δόξαν μεγάλην ἥβρα
καὶ γρόσια ἐκαζάντισα, δσα μοῦ ἥτον χρεία.»

Καὶ τῷ ὄντι ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας εἶχεν ἔτι περιουσίαν ἀξιόλογον· ἀλλά. λέγει ὁ Ἀγγλος ἴστορικὸς Γόρδων, ὅστις

ύπηρέτησεν ύπ' αύτὸν καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, «ἀποθανὼν δὲν κατέλιπεν εἰμὴ πολλὰ δλίγα χρήματα· διότι καθ' δλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσεν ἀφειδῶς παρέχων εἰς αὐτὴν ἐξ Ιδίων».

«Γεώργιος Καραϊσκάκης»

Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος

ΟΙ ΘΡΥΛΟΙ

Πολλοί, κι ἐγώ μαζί τους, ἔχομε παραπονεθῆ συχνά γιὰ τὴν ἔλλειψη μιᾶς σοβαρῆς Ἰστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. «Οποιος ρίξῃ μιὰ ματιά, ἔστω κι ἐπιπόλαιη, σὲ παλιὰ ἀρχεῖα οἰκογενειακά, σὲ χρονογραφίες τῆς ἐποχῆς ἑκείνης, σὲ ἀπομνημονεύματα Ἀγωνιστῶν, σὲ Ἰστορικά δοκίμια ἢ ὑπομνήματα, καταπλήσσεται ἀπὸ τὴν μεστὴ ζωὴ, ποὺ σπιθοβολᾶ ἑκεὶ μέσα. Κι ἀδριστα νιώθομε δλοι, πάς ἔνας πλοιοῦτος ἀνεκμετάλλευτος γιὰ τὴν ἡμικὴ ζωὴ τοῦ Ἐθνους κρύβεται ἀκόμα καὶ πῶς χρειάζεται δ Ἰστορικός, ποὺ θ' ἀφυπνίσῃ τὰ κοιμισμένα πνεύματα τοῦ ἔθνικοῦ μας μεταλλείου. »Έχομε δίκιο, βέβαια, κι εἶναι πόθος ἀγνὸς ἑκείνος, ποὺ ζητᾶ ν' ἀνυψώσῃ τὴ σημερινὴ ζωὴ πρὸς λειμῶνες ύψηλῶν προγόνων, ἑκεῖ δπου δ ἀνδρισμὸς εἶναι πλήθιος, τὰ πάθη ἀχαλίνωτα, οἱ συγκρούσεις φοβερές, οἱ δρμές μεγάλες, ἑκεῖ δπου προβάλλει μιὰ πρωτόπλαστη ἀνθρωπότης σ' δλη τὴν αύγινή της δμορφιά.

Δίκαιος πόθος. «Ωστόσο πόθος ἐπιγόνων κριτικῶν. Καὶ γιὰ νάμαστε εἰλικρινεῖς: αἴτημα περιωρισμένο καὶ ποὺ δὲν προέρχεται ἀπὸ δλόκληρο τὸν ἔλληνικὸ λαό. »Ἄς μὴ φαντασθοῦμε δμως, δπως συνήθως γίνεται στοὺς κύκλους μας, δτι δ περιορισμὸς αὐτὸς εἶναι εἰς βάρος τῆς δλότητος. Κάθε ἀλλο. Τὴν Ἰστορία τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος δὲν τὴν ζητᾶ δ λαός, δχι ἐπειδὴ τὴν ἀγνοεῖ ἡ στέκει ἀδιάφορος ἀπέναντι της, ἀλλὰ τουναντίον, ἐπειδὴ τὴ ζῆ καὶ τὸν συγκινεῖ. «Ο Μωριάς κι ἡ Ρούμελη καὶ τὰ νησιά ἔρουν τοὺς ἥρωές τους. Δὲ ζοῦνε χωρὶς Ἰστορία. Ως πέρα τὸν Κατσαντώνη, ὡς τὸ Ζαχαριά, ὡς τοὺς ἀρματολοὺς τοῦ Ὀλύμπου φθάνει ἡ δλοζώντανη ἥρωικὴ παρά-

δοση. Ἀκόμα καὶ σήμερα οἱ ἔρμηνευταὶ κι οἱ ἱστοριοδίφαι βρίσκουν στὸ στόμα τοῦ λαοῦ πολύτιμα, διαφωτιστικά ἀνέκδοτα, σαφεῖς εἰδῆσεις γιὰ τὰ παραμικρότερα γεγονότα. Καὶ τὸ σπουδαιότερο: ἀκριβῆ καὶ στερεὰ διαφωτισμένο τὸ χαρακτήρα τοῦ κάθε ἥρωος καὶ τὴν πράξη του σύμφωνη μὲ τὴν ψυχή του.

Πολλὲς φορές, γέροι σαθροὶ ξεκινοῦν δρες δρόμο, ἐπάνω σ' ἐπικίνδυνα κατσάβραχα, γιὰ νὰ σοῦ δείξουν τὴ σπηλιὰ τοῦ Κατσαντώνη, τὰ ταμπούρια τοῦ Καραΐσκου, τὰ γιατάκια* περιφήμων κλεφτῶν. Συχνὰ σὲ σαστίζει ἡ ύπερβολὴ τῆς ἀφηγήσεως. Ἀναφέρονται πηδήματα ύπερανθρώπων, πράξεις τιτάνων. Ὁ θρύλος πυργώνει κατορθώματα. Γιατὶ μὲς στὴν καρδιὰ τοῦ ἀφηγητοῦ καίει Ἱερὴ λαμπάδα, δ ἐνθουσιασμός. Πέρα ἀπὸ τὰ γεγονότα καταστάλαξαν οἱ προσωπικότητες στὴ λαϊκὴ ψυχή. Μ' αὐτὲς ζῆ κι ἀπ' αὐτὲς τρέφεται καὶ ξεδιψᾶ. Ἐν δὲν ἔχη τέτοιο λόγο ή ἴστορία, ποιός μπορεῖ νάναι τότε δ προορισμός της; Ἐν δὲν εἶναι ἀνάπταυση ψυχῆς στὸ θέαμα τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος, τί μάταιο τὸ δεψάχνισμα κιτρινισμένων χαρτιών κι ἐποχῶν περασμένων!

Μὰ ἡ ὀλὴθεια ἡ ἐπιστημονική; ἡ κριτικὴ ἔρευνα; Ποιός λέει ὅχι; Ἀλλὰ μήπως ἀλὴθεια ἔξ ἴσου ἀτράνταχτη δὲν εἶναι τάχα δ ἥρωικὸς θρύλος; Ἔτσι γεννήθηκε; στὰ κουτουροῦ; Κάθε ἄλλο! Ἐρχεται δόλισισα ἀπὸ πρώτη πηγή: ἀπὸ τὴ γνωριμίᾳ μὲ τοὺς ἥρωες. Τὰ γεγονότα εἶναι τὰ χνάρια μόνο, ποὺ ἀφήνει τὸ διάβα τοῦ μεγάλου. Ποῦ εἶναι ὅμως δ ἵδιος; ἡ ζωτική του ἐμφάνιση, ἡ βαρύτητα τῆς δυντότητός του, ἡ ἀσφάλεια ποὺ ἀποπνέει δλο τὸ εἶναι του; Ποῦ εἶναι ἡ ἐγκαρδιωτικὴ φωνή του, τὸ ἀντρίκειο του ἀνάβλεμμα, ἡ ἡγεμονική του προσταγή; Ποῦ εἶναι δ ἀνθρωπος δ ἵδιος, δλοζώντανος, δ ἀνθρωπος, ποὺ δημιούργησε τὰ γεγονότα; Ψάξε τοὺς θρύλους νὰ τὸν βρῆς.

Στὶς 13 Μαΐου τοῦ 1822 δ μινίστρος τῆς Θρησκείας δ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ, κάθισε ἔξαφνα κι ἔγραψε ἀπὸ τὴν Κόρινθο, χωρὶς καμιὰ ἀφορμή, ἔνα γράμμα στὸν Κολοκοτρώνη. Θυμηθῆτε: βρισκόμαστε δυόμισι μῆνες πρὶν ἀπὸ τὰ Δερβενάκια, ἕνα μήνα πρὶν ξεκινήσῃ κὰν ἀπὸ τὴν Λάρισα δ Δράμαλης. Ὁ

Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι ἀκόμα ἀρχιστράτηγος. Εἶναι καπετάνιος κι αὐτὸς μὲς στοὺς ἄλλους. Καὶ γράφει ὁ Ἀνδρούσης :

«Τὴν ἔξοχότητά σας ἀπὸ ψυχῆς εὐχόμενος κατασπάζομαι. "Οταν ἀνταμώθημεν, ἥτο πρώτη φορά· μολοντοῦτο αὐτὲς οἱ ὀλίγες στιγμές μ' ἔδωσαν τόσην εὔχαριστησιν καὶ τόσην ἐλπίδα εἰς εύτυχή ἔκβασιν τῶν προκειμένων πραγμάτων, δσον εἶναι καὶ ἀκούεται τὸ δνομα Κολοκοτρώνης.

»Κατὰ τὸ παρὸν ἄλλην ὅλην δὲν ἔχω, εἰμὴ νὰ σὲ ἀσπασθῶ καὶ νὰ κινήσω τὸ ἐνθυμητικόν σου εἰς μνήμην τοῦ Ἀνδρούσης.

»Εὕχομαι νὰ λάβῃς χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ καταισχύνῃς τοὺς ἔχθρούς καὶ νὰ στήσῃς ἔνδοξα τρόπαια εἰς δόξαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τιμὴν τοῦ ὀνόματός σου.»

Τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ γράμμα (βρίσκεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους) εἶναι σὰν πηγὴ θρύλων. Μπρὸς στὴ θέα τοῦ Κολοκοτρώνη ὁ ἀγαθὸς δεσπότης ἐνθουσιάζεται. Δὲν τὸ εἶχε ἰδεῖ ἀκόμα τὸ λιοντάρι. Μόλις δμως τὸ ἀντίκρισε, «ἥ εὔτυχῆς ἔκβασις τῶν προκειμένων πραγμάτων» ἥταν πιὰ γι' αὐτὸν σίγουρη. "Ας μούγκριζε ἀπ' τὸ βοριά ἡ θύελλα. "Οσο ἀκούεται τὸ δνομα Κολοκοτρώνης, θ' ἀποκτήσουν κάποτε ίστορία τὰ Δερβενάκια.

• Απὸ τέτοιες δλοκάθαρες πηγὲς τρέφονται οἱ ποταμοὶ τῶν λαϊκῶν θρύλων. Τὸ Εἰκοσιένα ζῆ μέσα στὸ λαό μας κι ἡ ζωτανὴ ίστορία τῆς λαϊκῆς παραδόσεως ἀξίζει ἀφάνταστα περισσότερο ἀπὸ τὰ ψιχία τῆς στενόκαρδης κριτικῆς ἐρεύνης, ποὺ τὰ συνάζουν ἀνθρωποι ἀμέθυστοι.

«Ἔως τώρα — εἶπε κάποτε ὁ Γκαΐτε στὸν "Ἐκκερμανν" — ἔως τώρα ὁ κόσμος πίστευε στὸν ἥρωισμὸ μιᾶς Λουκρητίας*, ἐνὸς Μούκιου Σκαιόλα*, θερμαινόταν κι ἐνθουσιάζόταν. Τώρα δμως ἔρχεται ἡ ίστορικὴ κριτικὴ καὶ λέει, πὼς τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα δὲν ἔζησαν ποτὲ καὶ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ώς θρύλοι καὶ μύθοι, τοὺς δποίους ἔπλασε τὸ μεγάλο πνεῦμα τῶν Ρωμαίων. 'Αλλὰ τί νὰ κάμωμε μιὰ τέτοια ἀξιοθρήνητη ἀλήθεια! "Αν οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἥταν τόσο μεγάλοι, ὃστε νὰ πλάσουν τέτοιους μύθους, πρέπει νὰ γίνωμε κι ἐμεῖς μεγάλοι ἀρκετά, ὃστε νὰ τοὺς πιστέψωμε.»

"Ετσι μιλᾶ ἡ σοφία. Χρειάζεται σ' ἐμᾶς μιὰ ίστορία τῆς

‘Ελληνικής ’Επαναστάσεως. Αλλά δύο ιστοριογράφος που ποθιώμε, δὲν πρέπει νάναι έρευνητής στενόκαρδος, που παρατάσσει, έξακριβώνει καὶ διαπιστώνει γεγονότα, μελετώντας καὶ μετρώντας σκυφτὸς τὰ χνάρια, που ἀφήνουν στὸ διάβα τους οἱ ἥρωες. Πρέπει νάναι ἀρκετὰ σοφός, ὅστε νὰ πιστέψῃ τοὺς θρύλους, κι ἀρκετὰ ἄντρας, ὅστε νὰ βρῇ στὰ γεγονότα τὴν ἔκφραση τῶν τιτανικῶν θελήσεων.

“Ἐκλογὴ ἀπὸ τὸ Ἔργο του”, τόμος Β’

Φῶτος Πολίτης

ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

“Οσο εἰν’ ὁ κλέφτης ζωντανός, Τοῦρκο δὲν προσκυνάει
κι ἂν πέσῃ τὸ κεφάλι του δὲν μπαίνει σὲ ταγάρι
τὸ παιόνουν οἱ σταυραστοὶ νὰ θρέψουν τὰ παιδιά τους,
νὰ κάμουν πήγη τὸ φτερό καὶ πιθαμὴ τὸ νύχι.

Δημοτικὸν

Απὸ τὴν εθνικὴν ιστορία τίποτα δὲ θάχωμε νιώσει, ἀν δὲν καθαρίσωμε καλά, δτι τριάντα αἰώνων πολιτισμός, κληρονομιά ύποσυνείδητη, ἀλλὰ πάντα ζωντανὴ μέσα στὸν “Ελληνα, οὕτε τὸν κούρασε, οὕτε τὸν ἀρρώστησε τόσο ποὺ νὰ χάσῃ τὴν πολεμικὴ ἀρετὴν δτι αὐτός, δ ναυτικὸς κι δ ἔμπορος, δ ἡμερος φίλος τῆς ἡσυχίας, εἶναι σύγχρονα λαός φωτιᾶς, ίκανὸς νὰ δείξῃ, δταν ιστορικὲς περιστάσεις τὸ καλοῦν, στρατιωτικὰ προτερήματα, δσα οὕτε οἱ πιὸ φημισμένοι πολεμικοὶ λαοί.

Εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ διδαχτικὰ τὸ ιστορικὸ θέαμα τῶν ‘Ελλήνων που μετὰ τὸ πρῶτο μούδιασμα τοῦ πόνου ἀπὸ τὸ τρομερὸ χτύπημα, ποὺ κατάφερε δ καταχτητής στὸ έθνικὸ σῶμα, συγκεντρώνονται στὸν ἔαυτό τους κι εύθὺς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα, βρίσκουν, χαράζουν καὶ περπατοῦν τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Εἶναι βαθιά συγκινητικὸ νὰ βλέπῃ κανένας ἀνάμεσα κι ἀπ’ αὐτὰ μακάρι τὰ κουρελάκια, ποὺ μᾶς δίνουν γιὰ πληροφορίες μελέτες σύντομες καὶ ἀτελέστατες, πώς δ ἀποκεφαλισμένος ἐλληνικὸς λαός, σπρωγμένος μόνο ἀπὸ τὸ ἀλάθευτο ἔνστικτο του, δουλεύει τὸ μέταλλο καὶ μ’ ύπομονὴ ἀφάνταστη

φτιάνει μέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ στιγμὴ μὲ τὴ στιγμὴ τὸ ἔργα-
λεῖο, ποὺ θὰ συντρίψῃ τὶς βαριές ἀλυσίδες του.

Αὐτὸ εἶναι ἡ κλεφτουργιά. Στρατός, ποὺ δργανώνει, γυ-
μνάζει καὶ διευθύνει δλομόναχο τὸ λαϊκὸ ἔνστικτο. Οἱ πιὸ ζων-
τανοὶ ξεκόβουν ἀπὸ τὴ μάζα τῶν ραγιάδων. Ἀκριβό τους
δνειρο, μόνη φροντίδα, μὰ καὶ πόρος ζωῆς, γίνεται τὸ ντου-
φέκι καὶ τὸ σπαθί. Εἴδηση δὲν εἶχε κανένας ἀπ' αὐτοὺς ἀπὸ
ἔλληνικὴ ίστορία καὶ κόσμο ἀρχαῖο.

Μαζὶ δμως μὲ τὴν ἀνάγκη νὰ ζοῦν ἀποτραβηγμένοι φουν-
τωσε σ' αὐτοὺς ἀγάπη βαθύτατη τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Στὰ
βουνά, τὰ ἐλάτια, τὶς κρυσταλλένιες πηγές, ξύπνησε καὶ ξανα-
καινούργιεψε τὸ κοιμισμένο παλαιότατο καὶ γνήσιο πνεῦμα
τῆς φυλῆς.

Κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ τραγούδια δὲν ἔκφράζουν μὲ
ὅμοια ἀλήθεια χάρη, ἀλλὰ κι ἐπιμονή, φυσιολατρικὸ αἰσθῆμα
τόσο ζωντανό, σὰν τὰ κλέφτικα τῶν Ἑλλήνων. Ἀγγίζουν τὴν
εἰδωλολατρικὴ ἔκσταση, τόσο διάφορη ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ καὶ
τόσο περιεργη γιὰ ψυχὲς χθεσινῶν παιδιῶν τοῦ Βυζαντίου.
Γέρνοντας ἀπὸ σκληρὴ ἀνάγκη στὴν πλατιάν ἀγκάλη τῆς αἰώ-
νιας μάνας, ἔπαιρναν ἀνεπίγνωστα μὰ καθημερινά τὸ μεγάλο
μάθημα μιᾶς ἀπόλυτης καὶ τρομερῆς ἐλευθερίας — τὸ δριμὺ
γιατρικό, ποὺ χρειαζόταν στὴν ἀρρώστια τους. Καὶ ἀν Λαμ-
πρή, τ' Ἀι·Γιωργιοῦ ἥ ἄλλη καλοκαιριάτικη γιορτὴ ἀνέβαινες
στὰ δρεινὰ χωριά, στὰ μοναστήρια, ἥ ἀκόμα ψηλότερα στ' ἀπά-
τητα λημέρια, θάβλεπες ἀναστημένη ἀξαφνα τὴν ἀρχαία ‘Ἑλ-
λάδα — κι ἀς μὴν εἶχαν ἀκούσει νὰ μιλοῦν ποτὲ γι’ αὐτὴ — στοὺς
λεβέντες τῆς κλεφτουργιᾶς, ποὺ παράβγαιναν στὸ λιθάρι, στὸ
πήδημα, στὸ τρέξιμο, στὶς ἀμάδες*. Αὔτα τ' ἀθλητικὰ παιγνί-
διο ξανάπαιρναν τὴν παλιὰ σημασία τους. Ξανάδεναν τὴν
ἀρχαία λαμπρὴ παράδοση τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς.

. Δὲν ὑπῆρχε οὕτε ἡλικία, ποὺ νὰ ἔξαιρηται. Αὔτὸς δ Ἰδιος
ὁ Κολοκοτρώνης, περασμένα τὰ πενήντα του, στὴ Μάνη, ἐτοι-
μάζοντας τὴν Ἐπανάσταση, γύμναζε τὸ κορμὶ του δσες δρες
ἄδειαζε. ‘Ο κατάσκοπος, ποὺ εἶχαν οἱ Τούρκοι στείλει νὰ πα-
ρατηρήσῃ τὰ κινήματά του, γύρισε καὶ τοὺς εἶπε :

— Βρῆκα ἔνα γέρο ἥσυχο, πούπαιζε τὶς ἀμάδες.

Σάν τὸ σκυλί, ποὺ ὅταν ἀρρωστήσῃ, πάει μονάχο μὲ τὴ μυρουδιὰ καὶ βρίσκει τὴν «ἀγριάδα», ποὺ χρειάζεται νὰ γιατρευτῇ, τὸ λαϊκὸ ἔνστικτο ξανασήκωνε τὴν ἀξία τῆς ρώμης: Κορμὶ πρῶτα! Ἡ ἐλευθερία θέλει ἄντρες ἀτσαλένιους, δὲν πάει μὲ τοὺς κακομοιόρηδες.

Οἱ σωματικὲς ἀρετὲς καλλιεργημένες ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ ἔφτασαν σ' ἀπίστευτα δρῖα. Πήδαγαν μ' ἔνα πήδημα ἄλογα στὴν ἀράδα. "Ἐφταναν στὸ τρέξιμο ἄτια, ποὺ κάλπαζαν. Καὶ κανένας ποτὲ στρατός τοῦ κόσμου δὲν εἶχε βαθμοφόρους γυμνασμένους στ' ἄρματα, δσο ἡ κλεφτουργιά. Ἡ ἀξιοσύνη τους στὸ σπαθὶ σήμερα φαίνεται παραμύθι. Μὲ μιὰ μοναχὴ ἀστραπὴ γιαταγανιὸν χώριζαν τὸ κεφάλι τοῦ σφαχτοῦ ἀπὸ τὸ κορμὶ του. Κι οἱ πιὸ καλοὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ κουνήσουν διόλου τὸ ἄλλο σῶμα. Μὲ μιὰ καὶ μόνη γιαταγανιὰ χώριζαν καὶ τὸ σφαχτάρι στὰ δυό, ἀπὸ τὸν δῶμο στὰ μεριά..... Καὶ στὸ ντουφέκι ἔγιναν τόσο ἄξιοι, ποὺ ἦταν συνηθισμένο παιγνιδάκι νὰ περνοῦν τὸ βόλι ἀπὸ δαχτυλίδι.

Αὔτὸς ὁ στρατός εἶχε τὶς περιφέρειές του καὶ τ' ἀρχηγεῖα του, τὰ καπετανάτα του, σύμφωνα μ' ἔνα σύστημα διαδοχῆς, ποὺ ἦταν καὶ κληρονομιὰ καὶ βραβεῖο στὸν πιὸ ἄξιο. Τὸ «καπετανάτο» ἦταν κληρονομικό, σπάνια ἔβγαινε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια. Μονάχα ποὺ δὲν κληρονομοῦσε τὴν ἀρχηγία ὁ πρωτότοκος, μὰ δ πιὸ ἄξιος. "Ετσι παρουσιάστηκε αὐτὸ τὸ μοναδικὸ καὶ πρωτάκουστο, λαὸς δουλωμένος ν' ἀναδείξῃ μέσα στὴ σκλαβιά του στρατιωτικὲς οἰκογένειες μὲ παράδοση τῶν ἀρμάτων καὶ τῆς φυσικῆς τακτικῆς, ποὺ οἱ ρίζες τους χάνονταν πολλές φορές ἔξι κι ἔφτά γενιές πίσω!

Εἶχε ἀκόμα ὁ στρατός αὐτός, ποὺ δεπήδησε ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῶν ραγιάδων, τὴν ἱεραρχία του καὶ τοὺς βαθμούς του, τὸν καπετάνιο, τὸν ύπαρχηγὸ ἢ τὸ πρωτοπαλίκαρο, πρώτη, δεύτερη, τρίτη τάξη, κλέφτες καὶ τέλος τοὺς μαθητευόμενους ἢ ψυχογιούς. Εἶχε τοὺς ἄγραφους, δύμως αὐστηρούς κανονισμούς του· ποινές, δπως τὸ κούρεμα, γιὰ ἔξευτελισμό, τὸ διώξιμο ἀπὸ τὸ σῶμα κι αὐτὸν τὸ θάνατο· εἶχε τὰ βραβεῖα του, διάκριση στὴ μοιρασιὰ τοῦ πλιάτσικου καὶ δῶρα. Τὸ σέβας

στή γυναίκα ήταν νόμος... Μάχη καὶ θάνατος ἥταν τὸ καθημερινὸν γυμνάσιο αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ. Καὶ «καλὸ βόλι» εύχὴ συνηθισμένη, δταν ἔπιναν τὸ κρασί τους.

“Οταν ἔπαιρναν νὰ λιώσουν τὰ χιόνια, δταν πρασίνιζε τὸ χορτάρι καὶ τὰ «μάτια» τῶν κλαριῶν ἄνοιγαν χαρούμενα στὸ φῶς κι ἡ φύση στολιζόταν μὲ τὰ αἰώνια νιάτα της, σὰν τὰ ὅρνια καὶ σὰν τ' ἀγρίμια, ποὺ νιώθουν τὴ «θέρμη τῶν ὀνύχων τους», δπως λέει ὁ ποιητής*, δρμοῦσαν στὸν ἔχθρο. “Αναβε τὸ ντουφεκίδι. ‘Ο Τοῦρκος μποροῦσε νὰ στρατοπεδεύσῃ στὴ Βλέννη... ‘Ο Σουλτάνος, μποροῦσε νὰ λέγεται «μέγιστος τῶν βασιλέων καὶ ὑπέρτατος τῶν μοναρχῶν τοῦ αἰώνα, κύριος στὶς δυὸ στεριές καὶ τὶς δυὸ θάλασσες, αὐτοκράτορας στὶς δυὸ ‘Ανατολές καὶ τὶς δυὸ Δύσεις, θεράποντας στὶς δυὸ Ἱερές πόλεις, δφθαλμὸς τῶν θνητῶν καὶ κόρη πάσης ὑφῆλιου, κύριος τῆς ἀσφάλειας τῶν κατοίκων τῆς οἰκουμένης καὶ τῆς ἡσυχίας τῆς καρδιᾶς τῶν ἀπογόνων τοῦ ‘Αδάμ, τροπαιοῦμχος καὶ νικητής μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ‘Υψίστου, μεγαλειότατος, φοβερώτατος καὶ κραταιότατος». Αύτὰ δλα καὶ τὸ στρατό του καὶ τὴν ἀρμάδα του οἱ κλέφτες τάγραφαν στὰ παλιά τους τὰ γουρνοτσάρουχα. Μέσα σ' αὐτές τὶς πολιτεῖες ἔσπερναν μερικὲς φορὲς τὸν τρόμο. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τῶν πασάδων τιμωροῦσαν, χτυποῦσαν, καίγανε, ἀρπάζανε.

«Ο Γέρος τοῦ Μωριᾶ» τόμ. A'

Σπύρος Μελάς

ΚΡΙΤΙΚΑ — ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ Α' ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ

[Μετά τόθάνατο τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ ἀνέλαβαν νὰ τακτοποιήσουν τὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφά του καὶ νὰ ἐκδώσουν τὰ «*Ἄπαντά*» του οἱ φίλοι καὶ μαθηταὶ του Κάρολος Μάνεσις, Γεράσιμος Μαρκοράς, Πέτρος Κουαρτάνος καὶ Ἰάκωβος Πολυλάζ. Ὁ τελευταῖος ἔγραψε τὰ περιόρθημα *«Προλεγόμενα»*, τὴν καλύτερη ἵσως μέχρι σήμερα κριτικὴ μελέτη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ. Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα αὐτὰ ἔχομε ἔδω τὸ *Κεφάλαιον XIV.*]

“Οσο ἀνέβαινε εἰς τὸ φῶς τῆς Ἰδέας, τόσο σοβαρώτερα αἰσθάνετο τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς τέχνης του· διθὲν ὁ Σολωμὸς θὰ συναριθμήται μὲ τοὺς δλιγούς ποιητάδες, οἱ δποῖοι εἰδαν, διτὶ ὑψηλοτάτην ἔντολὴν ἔχει ἡ Ποιητικὴ καὶ ἡθέλησαν νὰ τὴν ἐκπληρώσουν· τὸ ἡθέλησαν ἔξοχως ὁ Δάντης* καὶ ὁ Σίλλερ*, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο εἰς τὸ σοβαρὸ περιεχόμενο κάποτε ἐθυσίασαν τὸ καθαρὸ κάλλος τῆς πλαστικῆς μορφῆς. Ἀπὸ παρόμοιαν ὑψηλὴν Ἰδέα τῆς Τέχνης ἀναχωροῦσε, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ποιητικώτατος τῶν Ἐλλήνων φιλοσόφων, διταν ἔξωριζε ἀπὸ τὴν Πολιτεία του τοὺς ποιητάδες, ἐνόσῳ ἡ Τέχνη τους ἔτεινε νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὰ πάθη, ἀντὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Καὶ ὡς πρὸς τὴν ούσια τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, ἀσάλευτα ἐπίστευε, διτὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀληθινοῦ ποιῆματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ νίκη τοῦ λόγου ἀπάνου εἰς τὴ δύναμη τῶν αἰσθήσεων· θρίαμβος ἀληθινός, διότι οὔτε θὰ στηρίζεται εἰς τὴν στωικὴν ἀπάθεια, οὔτε θὰ ἀναπαύεται (μ' δλον διτὶ ὅχι ριζικῶς ἀντίθετο) εἰς τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν θείαν θέληση, ἀλλὰ θὰ πηγάζῃ εἰς τὸν ἀνθρωπὸ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ ἔβγῃ νικητὴς μὲς ἀπὸ τοὺς πλέον γλυκοὺς πειρασμοὺς τῆς καρδίας, ἀπὸ τὸν πλέον τρομερὸν ἀγῶνα μὲ τὴν τυφλὴν δργὴ τῶν ἀνελευθέρων ἔχθρῶν τοῦ φωτός. «*Ἡ ψυχὴ*», λέγει ὁ Σίλλερ, «τόσο περισσότερο ἔκτεινεται μέσα της, δισ περισσότερους περιορισμούς εὑρίσκει ἔξι της. Διωγμένοι ἀπὸ δλα τὰ δχυρώ-

ματα, ὅσα δύνανται νὰ δώσουν μίαν φυσικὴν προστασία τοῦ αἰσθητικοῦ ἀνθρώπου, προσφεύγομε εἰς τὸν ἀκαταμάχητο πύργο τῆς ἡθικῆς μας ἐλευθερίας καὶ ἀποχτοῦμε μίαν ἀπόλυτη καὶ ἀπειρη ἀσφάλεια, ἐνῷ ἀφήνουμε ἔνα ἀπλῶς σχετικὸ καὶ προσωρινὸ ὑπεράσπισμα μέσα εἰς τὸ πεδίον τῶν φαινομένων. 'Αλλὰ μάλιστα γιὰ τοῦτο, ὅτι πρέπει νὰ μᾶς πλακώσῃ τούτη ἡ φυσικὴ βία, ὅπως ἀναγκασθοῦμε νὰ ζητήσουμε βοήθεια εἰς τὴν ἡθικὴ μας φύση, δὲν ἡμποροῦμε νὰ φθάσουμε εἰς τούτη τὴν ὑψηλὴ συναίσθηση τῆς ἐλευθερίας μὲν ἄλλο τι παρὰ μὲν τὸ πάθος. 'Η ψυχὴ κοινὴ μένει ἀπλῶς εἰς τοῦτο τὸ πάθος· καὶ μέσα εἰς τὸ ὕψος τοῦ πάθους ποτὲ δὲν αἰσθάνεται ἄλλο τι παρὰ τὸν τρόμο· μία αὐτόνομη ψυχὴ ἔξι ἐναντίας μάλιστα ἀπὸ οὗτο τὸ πάθος σπρώχνεται νὰ μεταβῇ εἰς τὴν συναίσθηση τῆς ἀκρας ἐνεργείας, καὶ ἀπὸ κάθε φοβερὸ ἀντικείμενο ἡξεύρει νὰ γεννήσῃ ἔνα ὑψηλό.» Τέτοια ἦταν ἡ θέση, εἰς τὴν ὁποίαν ἔσταινε ὁ Σολωμός τούς Ἐλευθέρους Πολιορκημένους, ποίημα εἰς τὸ ὄπιον ἔπρεπε νὰ φανῇ ἀκέραιος ὁ ἀνθρώπος· τὸ ὕψος τῆς ψυχῆς καὶ ἐν ταυτῷ τὰ φυσικὰ αἰσθήματα εἰς ὅλη τους τὴν σφιδρότητα.

Αὕτο τὸ σέβας πρὸς ὅλα τὰ ίδιάματα τοῦ θείου πλάσματος ἀνάγκαζε τὸν ποιητὴ νὰ μὴ θυσιάζῃ κανένα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ νὰ τὰ θέσῃ ὅλα εἰς μίαν ἀρμονικὴν Ισοζυγίαν· νὰ παραστήσῃ πλαστικῶς τὰ παντοειδῆ ἀνθρώπινα δρμήματα, αἰσθήματα, φρονήματα καὶ πάθη· τὸν ἔρωτα, τὴν μητρικὴν ἀγάπην, τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς δόξας, τὴν φιλοζωίαν, τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ καλλη τῆς φύσης, τὴν ὥρα δόποὺ θανάτου σκιὰ τὰ σκεπάζει, τῶν ἀγωνιζομένων· καὶ σύγχρονα νὰ δείξῃ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος δύμπροστά εἰς ὅλα τὰ ἔξωτερικά ἐνάντια. Αὕτη ἡ αὐτονομία ἔπρεπε νὰ φανῇ δμοια, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὴ μορφή, εἰς τὸν ἀνδρικὸν καὶ τὸν γυναικεῖον χαρακτῆρα· καὶ ὡς κορυφὴ τοῦ ἡθικοῦ αὐτοῦ μεγαλείου ἐφαίνετο εἰς τὸ ποίημα μία τῶν γυναικῶν, τῆς δόποίας ὁ ποιητὴς ἔδινε ἔνα πνεῦμα φιλέρευνο, διψασμένο νὰ ἐννοήσῃ τι ἀπὸ τὰ μυστήρια τοῦ Παντός. 'Απὸ αὕτη τὴν μυστικὴ διάθεση τῆς γυναικός πιάνεται δι Πειρασμός, δπως τὴν κάμη νὰ ξεκλίνῃ ἀπὸ τὴ θέση, εἰς τὴν δόποίαν αὐτὴν ὑψώθηκε καὶ βασιέται μὲ τοὺς ἄλλους ἀγωνιστάδες. 'Ἐνῷ εἰς τές-

ύστερινές ώρες, οι γυναῖκες κάθονται περίλυπτες καὶ σιωπηλές, ξάφνου ἡ Μάρθα σκάει τὰ γέλια. Τότε μιὰ ἄλλη τῆς λέει· «Τί κάνεις, ὁ καρδιογνώστρα; ἐσύ, δποὺ δὲν σὲ εἴδαμε νὰ καλοκαρδίζεσαι οὕτε εἰς τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς δόξας, τώρα γελάς, ἐνῶ ἔχάσαμε τὰ πάντα;» Καὶ ἡ Μάρθα· «Εἰς ἑκείνη τὴν στιγμὴν ἐπαρουσιάσθηκε εἰς τὸ πνεῦμα μου ὁ Πειρασμὸς καὶ μοῦ ἔταξε νὰ μοῦ ξεκεπάσῃ τὰ ἀπειρά μυστήρια τῆς πλάσης, ἀντὶ ἐγὼν ἔστεργα ν' ἀφήσω τοῦτο τὸ χῶμα. Τοῦτο ἔκανε ὁ Πειρασμὸς κι ἐγὼ ἔκδικηση τοῦ πῆρα.»

‘Ως ἀντίθετον εἰς τὴν οὐρανικὴν γαλήνην, δποὺ ὑψώσει τοὺς Πολιορκημένους, ὃστε ὅλα τους τὰ ἔργα, τὰ λόγια, οἱ στοχασμοί, παρομοιάζονται μὲ τὸ ὥραιότερο καὶ τερπνότερο γέννημα τῆς φύσης, φαίνεται ἡ χαρὰ τοῦ δυνατοῦ βαρβάρου, δποὺ μὲ ἀπονὴ σκληρότητα περιπατᾷ τὴν ἀδυναμία τῶν Πολιορκημένων καὶ μὲ τὸ πολεμικὸν ὅργανον ἀναγαλλιάζει ἡ ψυχὴ του εἰς τὸν τερπνότατον ἀέρα, ἐπειδὴ εἶναι βέβαιος, ὅτι γλήγορα θὰ κάμη δικῆ του τὴν χαριτωμένη ἑκείνη γῆν ἐπειτα καταφρονεῖ τόσον τὴν ἀντίστασή τους, ὃστε δὲν εύρισκει εἰς τὴν ἄγρια φαντασία του ἄλλα παραδείγματα νὰ τὴν εἰκονίσῃ, παρὰ τὰ πλέον οὐτιδανὰ ἐνεργήματα τοῦ ζωικοῦ κόσμου· ἄλλα τέλος ταπεινωμένος ἀδημονεῖ, ὅτι δὲν δύναται νὰ καταβάλῃ τὴν ἀνδρεία τους καὶ τοιουτοτρόπως οἱ Ἐλεύθεροι θριαμβεύουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἔχθρῶν τους.

“Σολωμοῦ “Απαντα”

Ιάνωβος Πολυλάς

Ο ΗΝΙΟΧΟΣ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

‘Ο Πολύζαλος, τύραννος τῆς Γέλας, ἀδελφὸς τοῦ Ἱέρωνος τῶν Συρακουσῶν, νικητὴς στὴν ἀρματοδρομία, ἔστησε στοὺς Δελφούς ἀνάθημα, ἔνα τέθριππο ἄρμα μὲ ἐπιβάτη τὸν Ἰδιο τὸν τύραννο καὶ δίπλα τὸν ἡνίοχό του. Στὰ 373 π.Χ. βράχοι ἀπό τις Φαιδριάδες πέτρες κύλισαν ἐπάνω στὸν Ἱερὸν καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα ἀναθήματα ἔκαμαν συντρίψματα τὸ χάλκινο ἀναβάτη, τὸ ἄλογο, τὸ ἄρμα. Σώθηκε δὲ ἡνίοχος. Χάσαμε βέβαια μεγάλο καὶ ἐνδιαφέρον σύμπλεγμα, ἔργο τῶν χαλκοπλαστικῶν ἐργα-

*Ο *Ηρίόχος τῶν Δελφῶν

[5ος αἰών π. Χ.]

στηρίων, τὰ ὁποῖα ἔδιναν στὴν "Ἡλιδά καὶ στοὺς Δελφοὺς τὴν ὑστεροφημία τῶν ἀθλητῶν. 'Ο νέος δόμως, ποὺ ἔμεινε δόλομόντας, χωρὶς τ' ἄλογά του, χωρὶς τὸ ἄρμα, ποὺ τὸν ἔκρυψε ὡς τὴ ζώνη, χωρὶς τὸν ἱγεμόνα στὸ πλευρό του, κεντρίζοντας τὴ φαντασία τῶν ἀνθρώπων γιὰ τοὺς συντρόφους του, ποὺ λείπουν καὶ γιὰ τὸ γλύπτη ποὺ εἶναι ἄγνωστος, ἔγινε ἡ πλέον περίεργη καὶ θελκτικὴ μορφὴ τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς — αὐτῆς ποὺ μᾶς εἶναι γνωστή.

Τοῦ ἡνιόχου τὸ λαμπρὸ μέρος εἶναι τὰ κάτω ἄκρα, ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ φανοῦν. Τὰ γυμνὰ πόδια. Χωρὶς νὰ λογαριάσῃ, πῶς θὰ ἦταν κρυμμένα πίσω ἀπὸ τὸ ἄρμα, ὁ τεχνίτης ἔκαμε τὸ καθῆκον του πρὸς τὰ νιάτα. Στήριξε τὴν δλόρθη στήλη τοῦ νεανικοῦ αὐτοῦ κορμιοῦ στὸ ὠραιότερο ζευγάρι γυμνῶν ποδιῶν, ποὺ βγῆκαν ποτὲ ἀπὸ τὴν γλυπτικὴ στὴν ἀρχαίᾳ Ἑλλάδα καὶ κατόπιν. Τὰ γραμμένα δάχτυλα ἔχωρίζοντας ἔνα ἔνα, ἀπλώνονται στὸ δεξὶ μὲ κάποιο ριπιδωτὸ ἀνοιγμα. Οἱ κόμποι τῶν ἀστραγάλων καθαρὰ πεταγμένοι, τὸ λεπτὸ ἀνέβασμα τῆς κνήμης, τὰ πέλματα, ποὺ πατοῦν δλόκληρα καὶ κρατοῦν τὸ σῶμα ἀναπαυμένο καὶ βέβαιο, σχηματίζουν μιὰν ἐνότητα ἔχωριστή, ὅσο κι ἀν τὸ σύνολο ἦταν ἔνα καὶ ἀδιαχώριστο.

Στὴν ἀκινησία τοῦ Ἡνιόχου βλέπομε τὸν φρενιτιώδη ἀγώνα, ποὺ ἔχει προτιγνθῆ. Πλούσια ἥρεμία. Εἶναι ἡ στιγμὴ ποὺ ἡ τρικυμία τῶν μυώνων ἡσύχασε. Τὸ σῶμα ἥρεμει. Χαίδεύεται ἀπὸ τὸ θρίαμβο. Ἡρθε ὁ ρόλος τοῦ πλήθους. Εἶναι ἡ ἀμοιβὴ τοῦ νικητοῦ. Ἡ παρέλαση. Ὁ νικητὴς μετά τὸ ἀποτέλεσμα περνᾷ σὲ ἀργὴ περιφορὰ μπροστὰ στὰ πλήθη καὶ δέχεται τὴ χαρμόσυνη βοὴ τῆς ἐπευφημίας, ἀκίνητος ἐπάνω στὸ ἄρμα του, τὸ ὁποῖο ἔνας πεζὸς δηγεῖ κρατώντας τὰ χαλινάρια τῶν ἀλόγων. Ἀπὸ τὸ παιδί, ποὺ παράστησε στὴ θέση τοῦ πεζοῦ ὁ γλύπτης, βρέθηκε ἔνα χέρι.

'Ο Ἡνιόχος αὐτός, ποὺ ἔδωσε τὴ νίκη, ὑψώνεται χυτὸς μέσα στὸν ποδήρη χιτώνα του. Οἱ πτυχὲς πέφτουν ἵσιες καὶ βαριές. Πατεῖ καὶ στὰ δυὸ πέλματα. Εἶναι αὐστηρὴ στήλη

μένη στή δόξα. Οι φυσικές και ήθικές του δυνάμεις πειθαρχούν. 'Η στάση του συγκρατεῖ τὸ θρίαμβο. Δὲν τοῦ ἐπιτρέπει καμιά κίνηση ἔξω ἀπὸ τὴ γαλήνη καὶ τὴν εὔπρεπεια. Δυὸς κινήσεις σχηματίζουν τὴ δωρικὴ αὐτὴν ἀρμονία.

'Η μία εἶναι ἡ ἀκαμψία του, ποὺ δείχνει τὸ σῶμα ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω ἴσιο καὶ ἀτάραχο, μὲ τὶς πτυχὲς τοῦ μακρύτατου χιτώνα βαριές καὶ ἀτρικύμιστες. 'Η δεύτερη κίνηση εἶναι τὸ γέρμα τοῦ κορμιοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἀκόμα ἐντονώτερα τῆς κεφαλῆς, ἡ ὅποια γέρνει κι αὐτὴ πρὸς τὸ ἴδιο μέρος. 'Η κεφαλὴ εἶναι βυθισμένη σ' ἐλαφρὸ ὄνειρο εύτυχίας. 'Ακούει τὴ μουσικὴ τοῦ πλήθους. Βλέπει τὸ μεγάλο παλμό του καὶ τὴ γραφικὴ ἀνωμαλία του. Τὸ στόμα του μισανοιγμένο. Τὰ χείλη μικρὰ καὶ σαρκωμένα. Στόμα λουλουδένιο. 'Η ἴσια μύτη καταλήγει σὲ χαριτωμένο λέπτυσμα. Τὰ ρουθούνια ρουφοῦν ἀπολαυστικὰ τὸν ἀέρα, ποὺ χρειάζεται τὸ κουρασμένο σῶμα. Βλέπεις σ' αὐτὰ τὸ λαχάνιασμα. Τρέμουν. Τὰ μαλλιά περιγραμμένα μὲ θαυμαστὴ λιτότητα, ἀφήνουν τοὺς λιτούς τους βοστρύχους νὰ ξεφεύγουν ἀπὸ τὴν ταινία τῆς νίκης, ποὺ τὰ δένει. Τὰ τόξα τῶν φρυδιῶν γράφουν τὴν καθαρὴ καμπύλη τους ἐπάνω ἀπὸ τὴ λαμπρὴ ματιά. 'Αλλὰ τὰ μάτια! Στὴν ἀσπράδα κάποιου σμάλτου ὁ τεχνίτης ἔμπηξε δυὸς κύκλους διαφορετικῶν μετάλλων μὲ ρεαλισμό*, ποὺ ἀν δὲν μποροῦμε νὰ τὸν συλλάβωμε, τοῦ χρεωστοῦμε τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν εύγνωμοσύνη μας. Τὸ φῶς βυθίζεται καὶ παίζει σ' αὐτὰ τὰ πετράδια. Τὰ μάτια χαίρονται καὶ σκέπτονται. Καθρεφτίζουν τὸ θρίαμβο.

Εἶναι νιάτα στὴν ἀρχαία γλυπτική, ποὺ δείχνουν τὸ χάδι τοῦ φωτὸς ἐπάνω τους. Εἶναι νιάτα μὲ τὴ σταθερὴ γραμμή τους, ποὺ διδάζουν τὴν παλαιόστρα καὶ τὴ δωρικὴ πολιτεία. Μὰ νιάτα συμπυκνωμένα ἔτσι στὴν αὐστηρότητα μιᾶς λεπτῆς στήλης, τόσο δυνατὰ στὴν ἀκινησία, τόσο δροσερὰ ἐπειτα ἀπὸ τὸ ἀσθμα τῶν ἀγώνων δὲν ξανάγιναν. Ποτὲ ἀπὸ χιτώνα δὲν εἴδαμε βραχίονα νὰ προβάλῃ τόσο δυνατὸς καὶ γραμμένος. Ποτὲ χέρι σὰν τὸ δεξιὸ τοῦ 'Ηνιόχου, ποὺ κρατᾷ ἐλαφρὰ τὰ χαλαρὰ ἥνια, δὲν ἔδειξε γραμμὴ τόσο μουσική.

Ποιός εἶναι ὁ ἔξαίσιος τεχνίτης τέτοιων ἄκρων; Εἶναι, δπως νομίζεται, ὁ Πυθαγόρας ἐκ Ρηγίου, ποὺ ἔκαμε τὸ ἔργο; Ἡταν Ἀθηναῖος ἢ χαλκοπλάστης τῆς Αἰγινῆς; Ἰσως αὐτὸ θὰ μείνῃ ἄγνωστο. Ἀλλὰ θὰ ξέρωμε πάντοτε, πώς καὶ τὸ ἔργο τοῦτο τὸ ἔδωσε ἢ ἀόριστη ἐποχή, ποὺ εἶναι τέλος τοῦ ἀρχαϊσμοῦ, ἢ στιγμὴ ποὺ προαισθάνεται τὸ Φειδία. “Οπως τὸ δέντρο, ὅταν νιώθῃ τὴν παρακμή του, πετᾶ δρμητικὴ καὶ ἄφθονη ἄνθηση, ἢ ἀρχαϊκὴ τέχνη ἐτοίμασε τὸν ἀποχαιρετισμό τῆς σὲ λίγα ἔργα, σιὰ δποῖα τὰ ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα συγκεντρώθηκαν κι ἔδωσαν τὸ ἀπροχώρητο τοῦ θελγάτρου τους, ἀφήνοντας στὴν ψυχὴ τῶν φίλων τῆς τέχνης συναίσθημα, ποὺ ἀν δὲν εἶναι θαυμασμὸς εἶναι χαρμόσυνη ταραχὴ κι εύδαιμονία.

Ἐφημερίς «Ἐλεύθερον Βῆμα»

Ζυχαρίας Παπαντωνίου

Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΧΕΡΙΟΥ

[Ἐπάνω στὸ «Μυστικὸ Δεῖπνο» τοῦ Ντά Βίντσι.]

Τις ἡμέρες τῆς Μεγάλης Ἐβδομάδος, ἀκούοντας τὸ Εὔαγγέλιο γιὰ τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο, βλέπομε νὰ προβάλλῃ ἐμπρός μας μιὰ τοιχογραφία: τὸ ἔξαιρετικὸ ἀριστούργημα ἐνὸς ἔξαιρετικοῦ καλλιτέχνη, τοῦ Ντά Βίντσι, ποὺ καμωμένο γιὰ τοὺς καλόγερους ἐνὸς Μοναστηριοῦ Δομινικάνων*, ἀψηφώντας δόγματα κι ἔθνικότητες, ἔγινε ἡ παγκόσμια ζωγραφικὴ ἀπεικόνιση τοῦ προλόγου τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ, αἰώνιο ὅσο καὶ τοῦτο:

‘Ο Λεονάρδος Ντά Βίντσι!

Ἡ ἀπίστευτη αὐτὴ μεγαλοφυΐα, ποὺ τὰ ἥξερε δλα, τὰ μάντευε δλα, ποὺ προεῖδε τὴν ἀεροπορία — ἀπὸ τὸ 1439 — ποὺ ἐφαντάσθη τὰ σημερινὰ τάνκς (τὸ ύπόμνημά του τὰ χαρακτηρίζει: ἄρματα τόσο θωρακισμένα μὲ κανόνια, ποὺ συντρίβουν τὸν ἔχθρὸ καὶ πίσω τους προχωρεῖ ἀκίνδυνα τὸ πεζικό), ποὺ ἀνοιγε διώρυγες καὶ πρότεινε νὰ ξεθεμελιώσῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ μιὰ δλόκληρη ἐκκλησία τῆς Φλωρεντίας, χωρὶς νὰ τὴ χαλάσῃ, ποὺ συγκράτησε καὶ διαφύλαξε γιὰ τὴν αἰώνιότητα τὸ αἰνιγματικὸ χαμόγελο τῆς Τζοκόντας*, μόνο αὐτὴ ἡ μεγα-

γαλοφυΐα ἦταν ίκανη νὰ ἐμπνευσθῇ κι ἐδῶ κάτι ξεχωριστὸ καὶ θαυμαστὸ καὶ ζωγράφισε τὸ Cenacelo degli Apostoli*

Γιὰ νὰ μποῦμε μέσα στὸ νόημα τοῦ ἔργου καὶ ἀπὸ τεχνικὴ καὶ ἀπὸ ἐκφραστικὴ ἄποψη, πρέπει νὰ ξέρωμε τὸ μέρος, δῆπο τὸ ζωγράφισε. Μέσα σὲ μιὰ τραπεζαρία μοναστηριοῦ (τῆς Santa Maria delle Grazie), τὶ πιὸ ταιριαχτὸ μποροῦσε νὰ ζωγραφιστῇ ἀπὸ τὸ κρυφὸ ἀποχαιρετιστήριο δεῖπνο τοῦ Θεανθρώπου, μὲ τὴ μυστικὴ λεπτητά του; 'Ο Γκατῖτε πρόφτασε νὰ τὸ ἵδη σχεδὸν ἀπειράχτο στὸ κοινοβιακὸ αὐτὸ ἐστιατόριο.

'Αντίκρυ στὴν εἰσοδο, στὴ στενὴ πλευρά; στὸ βάθος τῆς στενόμακρης σάλας, ἦταν τὸ τραπέζι τοῦ ἡγούμενου, στὶς δυὸ μεγάλες πλευρὲς τὰ τραπέζια τῶν μοναχῶν, δλα ἔνα σκαλὶ ψηλότερα ἀπὸ τὸ πάτωμα· κι ὅποιος ἐμπαινε, στρέφοντας πίσω τὸ κεφάλι, ἔβλεπε στὸν ἄλλο στενὸ τοῖχο, ἔνα τέταρτο τραπέζι, δῆπο δειπνοῦσε ὁ Χριστὸς μὲ τοὺς Ἀποστόλους, σὰ νὰ ἦταν κι αὐτὸι τῆς συντροφιᾶς τοῦ μοναστηριοῦ. 'Ωραῖο κι ἐπιβλητικὸ θάταν τὸ θέαμα, δῆταν τὴν ὥρα τοῦ δεῖπνου, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ ἡγούμενος ἀντίκριζαν ὁ ἔνας τὸν ἄλλο κι οἱ καλόγεροι ἔνιωθαν τὸν ἑαυτό τους ἀνάμεσα στὴ θεία καὶ στὴ καλογερικὴ λεπτητία. Γι' αὐτὸ ὁ μεγάλος τεχνίτης γιὰ πρότυπο πήρε τὰ καλογερικὰ τραπέζια. Εἶναι βέβαιο, πῶς τὸ τραπεζομάντηλο μὲ τὶς δίπλες του, τὶς κεντημένες λωρίδες καὶ τοὺς κρεμασμένους κόμπους βγῆκε ἀπὸ τὴν ἀποθήκῃ τοῦ μοναστηριοῦ· πιατέλες, πιάτα, ποτήρια, ἀλατιέρες, ἦταν τὰ ἴδια τῶν καλογέρων.

Σὲ τέτοιο περιβάλλον ὁ καλλιτέχνης, ποὺ ζητοῦσε τὴν δύμορφιὰ στὴν ἀλήθεια, δὲν μποροῦσε νὰ ντύσῃ τὰ πρόσωπά του μὲ ζενικὰ καὶ παλαιϊκὰ ροῦχα. "Ἐπρεπε δλα νὰ πλησιάσουν στὸ κοντινό, στὸ πραγματικό. Οἱ Ἀπόστολοι ἔπρεπε νὰ γίνουν σύγχρονοι μὲ τοὺς μοναχούς. 'Ο Χριστὸς ἔπρεπε νὰ καθίσῃ στὸ δεῖπνο, σὰ νάταν καλεσμένος ἀπὸ τοὺς Δομινικανούς. Αὐτὸ ἀπαιτοῦσε ὁ συντονισμός· κάθε ἄλλο θὰ ξέσχιζε σὰν παραφωνία τὴν αἰσθητικὴ ἐντύπωση.

'Ο ζωγράφος εἶχε κι ἄλλη δυσκολία νὰ νικήσῃ. "Εμοιαζε μὲ τὸν ποιητή, ποὺ πρέπει νὰ σφίξῃ τὴν ἐμπνευσή του στὴ

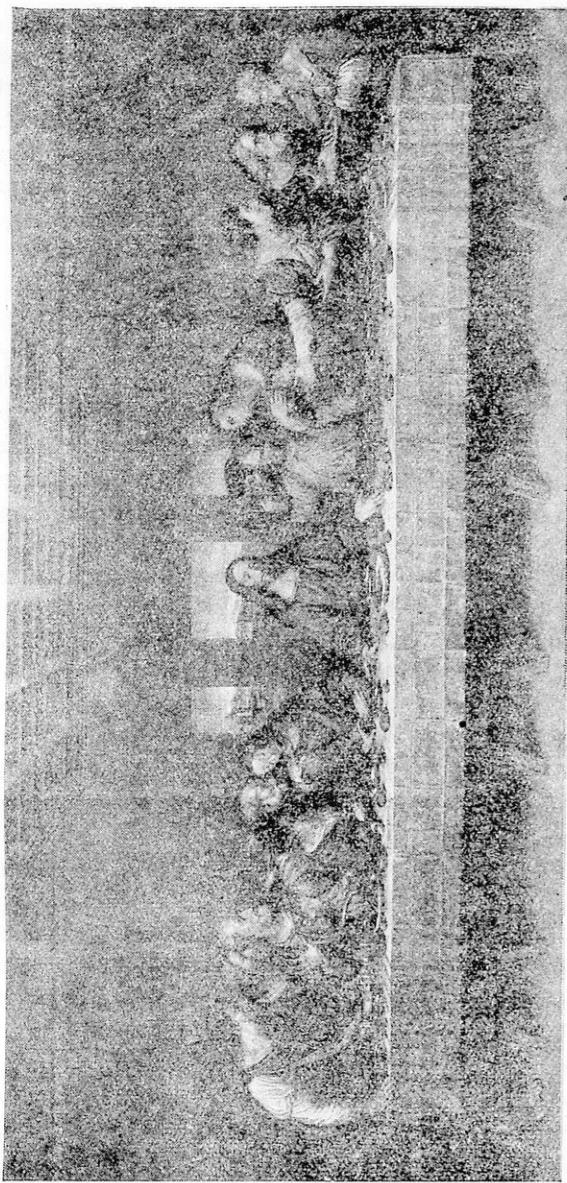
στενή φόρμα ένδος σονέτου ή νά δημιουργήσῃ έπάνω σὲ παραγγελμένες ρίμες. 'Ο στενός τοῖχος τῆς τραπεζαρίας εἶχε ύψος δέκα ποδιῶν καὶ μάκρος εἰκοσιοκτώ ποδιῶν. Σ' αὐτὸ τὸ στενόμακρο τοίχωμα ἔπειπε νὰ τοποθετήσῃ τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο. Αὐτὸ τὸ ἐμπόδιο ὁ Ντά Βίντσι τὸ ἔκαμε θρίαμβο, τὴν ἀνάγκη ἀριστοτεχνία πρωτοτυπίας. "Ολοι ξέρομε, πῶς ή ψυχικὴ ἔκφραση ἀνήκει στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ κορμιοῦ· τὰ πόδια εἶναι περιττά." Επλασε λοιπὸν ἔντεκα μισά κορμιά, ποὺ τὶς κνήμες τους τὶς σκεπάζει τὸ τραπέζι καὶ τὸ τραπεζομάντηλο.

'Αλλὰ ή ἔκφραση τῶν δεκατριῶν αὐτῶν προσώπων δὲν εἶναι οὕτε στὰ μάτια, οὕτε στὸ στόμα, οὕτε στὶς πτυχές τοῦ μετώπου, οὕτε καὶ στὶς ρινοχειλικές μεταβολές, ὅπως στὰ ἄλλα ἔργα· εἶναι στὰ χέρια. Τὰ χέρια μιλοῦν. Τὸ τόλμημα αὐτὸ μόνο ἔνας μεσημβρινὸς μποροῦσε νὰ τολμήσῃ. Στοὺς μεσημβρινοὺς λαοὺς δλο τὸ κορμὶ παίρνει μέρος στὴν ἔκφραση. Τὸ καταλαβαίνει ἀμέσως ὅποιος ἀπὸ βορεινὲς χῶρες ἐπέρασε στὴν Ἰταλία. Αὐτὸ ἦταν ἀνέκαθεν. 'Ο Λέσιγγ* ἀπορεῖ μὲ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλία τῶν χειρονομιῶν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων ρητόρων. "Ἐνας ἄλλος μεσημβρινός, ὁ Montaigne*, δύδοντα χρόνια ὑστερα ἀπὸ τὸ Ντά Βίντσι, ἀπαριθμοῦσε πόσο πλῆθος πράγματα μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ τὸ χέρι. «Μὲ τὸ χέρι», ἔγραφε, «ζητοῦμε, προσκαλοῦμε, διώχνομε, φοβερίζομε, ρωτοῦμε, θαυμάζομε, ἐνθαρρύνομε, ἀποτρέπομε, ἀποδοκιμάζομε, ἐμποδίζομε, παραδεχόμαστε, ἀρνιόμαστε, προκαλοῦμε, βρίζομε, βεβαιώνομε, ἀμφιβάλλομε, ἀποροῦμε, διστάζομε, δυσπιστοῦμε, φοβόμαστε, τρομάζομε, πληρώνομε, καὶ τί δχι ἀκόμη;» «Et quod non?» προσθέτει ὁ ἔξυπνος δοκιμογράφος. 'Ο Taine*, στὴ «Φιλοσοφία τῆς τέχνης στὶς Κάτω Χῶρες», διηγεῖται γιὰ ἔνα συμπατριῶτη του, ἐμπορο ὁμβρελλῶν στὸ "Αμστερνταμ": «'Αμα μὲ ἀκουσε νὰ μιλῶ γαλλικά, ἐπεσε στὴν ἀγκαλιά μου. Δὲν ἡμποροῦσε νὰ υποφέρῃ τοὺς ντόπιους γιὰ τὴν ψυχρότητά τους καὶ τὴ δυσκινησία τους: «Δὲν ἔχουν αἰσθημα, ζωὴ· σωστὰ γογγύλια», κύριε, σωστὰ γογγύλια!»

Τὴν ἔκφραστικὴ αὐτὴν ιδιότητα τῶν Ἰταλῶν τὴν εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Γκαΐτε*: «"Ολο τὸ σῶμα τους ἔχει πνεῦμα,

•Ο Μυστικός Δεῖπνος

[Εἰκὼν Λεονάρδου Ντά Βίτσα.]

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ὅλα τὰ μέλη λαβαίνουν μέρος σὲ κάθε ἔκφραση τοῦ συναισθήματος, τοῦ πάθους, ώς καὶ τῆς σκέψης ἀκόμη. Μὲ διάφορο σχηματισμὸν καὶ κίνηση τοῦ χεριοῦ, δὲ ἀνθρωπος τοῦ λαοῦ λέγει : «Δὲ μὲ νοιάζει !» «Αὔτὸς εἶναι τσαρλατάνος, ἔχε τὸ νοῦ σου !» «Ἄλγο εἶναι τὸ ψωμί του, τοῦ κακόμοιρου !»

Ἡ πολύμορφη, εὐγλωττη, ἔκφραστικώτατη αὐτὴ μιμικὴ δὲν μποροῦσε νὰ ξεφύγῃ τὸ βαθὺ, παρατηρητικό, βυθοσκοπικὸ μάτι τοῦ Ντά Βίντσι. Τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν δρόμο καὶ τὴν ἀνέβασε στὴν τέχνη τὸ πετράδι τὸ θαμπό τὸ σήκωσε ἀπὸ τὴ λάσπη καὶ τούδωσε τὴ λάμψη τῆς μεγαλοφυῖας. Καὶ ζωγράφισε τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο.

Στὴ μέση τοῦ τραπεζιοῦ κάθεται ὁ Χριστός· δεξιὰ καὶ ἄριστερὰ κάθονται ἀπὸ ἔξι Ἀπόστολοι, κι αὐτοὶ πάλι σχηματίζουν τέσσερα συμπλέγματα τρεῖς τρεῖς. Ἀλλὰ ὅλα τὰ πρόσωπα, νεανικὰ ἡ γεροντικά, δλες οἱ κινήσεις, εἶναι συγκεντρωμένα σὲ μιὰ ἐνότητα, σὰν ὅργανα ὅρχήστρας, ποὺ ἐνώνονται σὲ μιὰ ἀρμονικὴ συγχορδία.

Τὸ μυστικὸ αὐτὸ τραπέζι εἶναι δεῖπνος ἀποχαιρετισμοῦ. Θολιβερὰ προσαισθήματα πλημμυροῦν τὴν ψυχὴν δλῶν. Τὰ στόματα εἶναι κλειστά. Ἐξαφνα ὁ Διδάσκαλος, μέσα στὴν ἐπίσημη σιωπή, λέγει :

«'Αμήν, ἀμήν, λέγω ὑμῖν, δτι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με».

Ἡ φράση αὐτή, σὰν ξαφνικὸ φύσημα καταιγίδος, ἀνατράζει τὶς ψυχὲς τῶν Ἀποστόλων.

Ἐκεῖνος ὅμως γέρνει ἀριστερὰ τὸ κεφάλι, ἀπαλὰ καὶ κοιτάζει ἐμπρός του μὲ κατεβασμένα μάτια. «Ολη ἡ κορμοστασιά του, ἡ κίνηση τῶν χεριῶν ἀπὸ πάνω ώς κάτω στὰ δάχτυλα, ξαναλέγει μὲ θεία ἐγκαρτέρηση τὰ πικρὰ λόγια· καὶ ἡ σιωπή του τὰ δυναμῶνει περισσότερο ; «Ναι, ἔτσι εἶναι. Κάποιος ἀπὸ σᾶς θὰ μὲ παραδώσῃ !»

Κοντὰ στὸ Χριστό, δεξιά, κάθεται ὁ Ἰωάννης, «ὁ μαθητής, δν ὁ Κύριος ἡγάπα». Μὲ τὰ ὅμορφα νεανικὰ χαρακτηριστικά του καὶ τὰ ώραία μακριὰ ξανθὰ μαλλιά, ποὺ πέφτουν στοὺς ὕμους, μοιάζει μὲ κορίτσι. Βαθιὰ ταράχητηκε ἀπὸ τὸν ξαφνικὸ λόγο τοῦ Κυρίου· γέρνει δεξιὰ τὸ κεφάλι· ἐνώνει,

κλειδώνει τὰ χέρια· σὰ σὲ προσευχή. 'Ο πόνος του φανερώνεται σὲ μιὰ ἀνάταση τῆς καρδιᾶς πρὸς τὸν οὐρανό. Αὔτη ἡ κίνηση μᾶς ἀνοίγει τὴν ψυχή του νὰ ἴδοθε μέσσα. Δὲν εἶναι δὲ ἀνθρωπος τῆς ἀποφασιστικῆς ἐνεργείας· εἶναι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ὑποκύπτουν σιωπηλά στὸ ἀνώτερο θέλημα· τὸ πολὺ πολὺ παρακαλοῦ ἃν μπορῇ νὰ ἔμποδισθῇ τὸ κακό.

Στὸ πλάι του κάθεται ὁ 'Ιούδας' μαζίρα σγουρά τὰ μαλλιά του, μαζίρα σὰν τοὺς σκοπούς του· αὐτὸς κρατεῖ τὸ ταμεῖον, «τὸ γλωσσόκουμον εἶχε», καὶ τώρα σ' αὐτὸς εἶναι ὁ νοῦς του. 'Ο λόγος τοῦ Χριστοῦ φτάνει ὡς μέσσα στὴ συνείδησή του· τρομαγμένος, ἀρπάζει μὲ τὸ δεξὶ του χέρι δρμητικὰ τὸ πουγγὶ καὶ ἀναποδογυρίζει τὴν ἀλατιέρα· τὸ σφίγγει δυνατά· ἐνῶ, ἀθελα, τὸ δεξὶ κάνει μιὰ σπασμωδικὴ κίνηση, σὰ νὰ λέγῃ: «Τὶ λόγια εἶναι αὐτά; πῶς θὰ γίνη αὐτό;»

'Ο Πέτρος, στὸ λόγο τοῦ Χριστοῦ, τινάχτηκε ἐπάνω, ἀρπάζει μὲ τὸ δεξὶ τὸ μαχαίρι ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ στηρίζεται στὸν ὅμο τοῦ 'Ιωάννη, δείχνοντας τὸ Χριστὸ μὲ ἔκφραση παρακινητική: «Ρώτησε, ἀδελφέ, τὸ Διδάσκαλο, ποιός εἶναι ὁ κακοῦργος, ποὺ θὰ βάλῃ τὸ χέρι ἀπάνω του! Καὶ θὰ τοῦ δείξω ἔγω!» Ἐδῶ ἔχομε τὸ ἄψυ αἷμα· τὸν ἀνθρωπὸ τῆς πρώτης δρμῆς· τὸ μαχαίρι, ἀς εἶναι κι ἀνάποδα, μ' ἔνα ἀόριστο προαίσθημα, ἀκουμπά κι ὅλα στὰ πλευρά τοῦ 'Ιούδα. Εἶναι δὲ μαθητὴς ποὺ στὶς στιγμὲς τοῦ κινδύνου ἀρπάζει τὸ ὅπλο.

Τοῦτο τὸ σύμπλεγμα, τὸ πιὸ σημαντικό, εἶναι τὸ πιὸ τέλειο.

Τὸ δεύτερο σύμπλεγμα ἀρχίζει μὲ τὸν 'Ανδρέα. 'Υψώνει ἀνοιγμένες τὶς παλάμες, σὰ νὰ θέλη νὰ διώξῃ μακριὰ κάτι τρομερό, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ὑποφέρῃ. Εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς φρίκης.

Κοντά του, ὁ 'Ιάκωβος ὁ νεώτερος ἀπλώνει πίσω ἀπὸ τὴν ράχη τοῦ 'Ανδρέα τὸ ἀριστερὸ του χέρι στὸν ὅμο τοῦ Πέτρου σὲ μιὰ παράλληλη κίνηση. 'Η παλάμη καὶ ὁ δείκτης εἶναι ἀνοικτά· θέλει νὰ εἰπῇ: «Πέτρε, ρώτησε περισσότερα· πές μας, ποιός εἶναι ὁ κακοῦργος». 'Η κορμοστασιά του εἶναι ἥμερη· δὲν εἶναι σὰν τοῦ Πέτρου· αὐτὸς ζητεῖ πληροφορίες, ὅχι ἐκδίκηση· ζητεῖ νὰ μάθῃ, ὅχι νὰ τιμωρήσῃ.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸν συμπληρώνει ὁ Βαρθολομαῖος, στὴν ἄκρη τοῦ τραπέζιοῦ. Εἶναι ὁ μόνος Ἀπόστολος, ποὺ τὸν βλέπομε δλόκληρο. Σηκώθηκε, ἀκούμπησε τὰ δυό του χέρια στὸ τραπέζι καὶ προσήλωσε τὸ βλέμμα στὸν Ἰωάννη, προσέχοντας, τί θὰ τοῦ πῆδι διδάσκαλος. Ἡ στάση του εἶναι ἐρωτηματική, στάση ἀνθρώπου, ποὺ ἀνυπομονεῖ νὰ μάθῃ κάτι σοβαρό, λίσας ποιὸν δυσάρεστο.

Ἄριστερά τοῦ Κυρίου ἡ ταραχὴ γιὰ τὴν προδοσία εἶναι μεγαλύτερη. Ἰάκωβος ὁ πρεσβύτερος ρίχνει πίσω τὸ κορμὶ του ἀπὸ φρίκη, ἀνοίγει τοὺς βραχίονές του καὶ ἔχει τὸ βλέμμα ἀπλανές, σὰν ἔναν ποὺ θαρρεῖ, πὼς βλέπει μὲν τὰ μάτια του δ, τι φρικτὸ ἄκουσαν τ' αὐτιά του. Γι' αὐτὸν εἶναι ἀφάνταστα ἀποτρόπαιο, δτι ἔνας ἀπὸ τὴν συντροφιά τους πρόκειται νὰ προδώσῃ τὸ Διδάσκαλο.

Πίσω ἀπὸ τοὺς ὅμους του σκύβει ὁ Θωμάς. Φαίνεται μόνο τὸ κεφάλι του καὶ τὸ δεξὶ του χέρι. Κοιτάζοντας τὸν Κύριο, μὲ τὸ δείκτη ὑψωμένο, ἔχει τὴν ἔκφραση ἀνθρώπου, ποὺ κάτι ξέρει καὶ ζητᾶ νὰ τὸ πῆ. Εἶναι σὰ νὰ λέγῃ : «Βλέπεις, Ραββί; ἔγὼ τόξερα ἔγὼ πάντα ἔλεγα πὼς θάναι καὶ κάποιος παλι-ἀνθρωπος ἀνάμεσά μας!»

Τρίτος στὸ σύμπλεγμα εἶναι ὁ Φίλιππος· μιὰ νεανική, καλοκάγαθη μορφή. Σηκώθηκε, σκύβει πρὸς τὸν Κύριο, ἀκου-μπάει τὰ δυό του χέρια ἐπάνω στὸ στῆθος του, σὰ νὰ λέγῃ : «Νά, Διδάσκαλε, κοίτα μέσα στὴν καρδιά μου. Τὸ ξέρεις, πὼς εἶναι καθαρή. Δὲν εἴμαι ἔγὼ ὁ προδότης. »Ω! δὲν εἴμαι ἔγὼ!»

Στὸ τελευταῖο σύμπλεγμα, οἱ τρεῖς Ἀπόστολοι μιλοῦν μὲ ταραχὴ γιὰ τὸ φοβερό, ποὺ ἄκουσαν. Ὁ Ματθαῖος, συζητών-τας ζωηρὰ μὲ τοὺς δυὸ συντρόφους του, δείχνει μὲ τὰ δυό του χέρια, μὲ ἔντονη κίνηση, τὸν Κύριο· αὐτὸν τὸ ἀπλωμα τοῦ δε-ξιοῦ χεριοῦ εἶναι ἀριστοτεχνικό, γιατὶ ἐνώνει τὸ σύμπλεγμα τοῦτο μὲ τὸ ἄλλο καὶ τὸ κάνει ὀργανικὸ μέλος τοῦ ὅλου. Στὸ πλάγιο του, ὁ Θαδδαῖος ἔκφράζει κατάπληξη, ἀμφιβολία, ὑπο-ψία· ἀκούμπησε ἀνοικτὸ τὸ ἀριστερὸ χέρι ἐπάνω στὸ τραπέζι καὶ ὑψώσει τὸ ἄλλο ἔτσι, σὰ νὰ ἥθελε μὲν τὸ ἔξω τοῦ δεξιοῦ χε-ριοῦ νὰ κτυπήσῃ τὴν ἀριστερὴ παλάμη. Αὐτὴ τὴν κίνηση τὴν βλέ-πομε στὸ λαό, δταν σὲ μιὰ συζήτηση, πάνω σ' ἔνα ἀπροσδό-

κητο ἐπιχείρημα, ἔνας φανερώνει τὴ δυσπιστία του λέγοντας : «Αύτὸ δὲ γίνεται, ἀδερφέ, δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνη. Τελείωσε !»

‘Ο Σίμων, ὁ πιὸ γέρος ἀπ’ ὅλους, κάθεται τελευταῖος στὴν ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ καὶ τὸν βλέπομε δλόκληρο. Πρόσωπο καὶ κίνηση τῶν χεριῶν δείχνουν, πῶς εἶναι βαθιὰ λυπημένος· ἀλλὰ δὲν τὸν συγκλονίζει ἡ φρίκη· εἶν’ ἀπ’ ἐκείνους, ποὺ δέχονται παθητικὰ τὰ κτυπήματα, ποὺ ὑποτάσσονται στὸ μοιραῖο, ἀνίκανοι νὰ σφαιρώσουν σφικτὰ τὸ γρόθο γι’ ἀντίσταση.

‘Ο Μυστικὸς Δεῖπνος εἶχε τὴν τραγικὴ τύχη τῶν ἔξαιρετικὰ ὥραιῶν πραγμάτων. Λές κάποιος χαιρέκακη δύναμη τὸν παραμόνευε. ‘Η Φύση, ὁ Καιρός, ὁ «ἔργων ἔχθρός*», τὸ χῶμα, τὸ νερό, στρατιωτικὰ περάσματα, ἐπιδιορθώματα, οἱ καλόγεροι, καὶ τὸ πιὸ ἀνέλπιστο ἀπ’ ὅλα, αὐτὸς ὁ ἵδιος ὁ καλλιτέχνης συνδύοσαν νὰ τὸ καταστρέψουν. ‘Ο τοῖχος συνόρευε μὲ τὴν κουζίνα καὶ ἥταν ἀσχῆμα θεμελιωμένος, ἡ τραπεζαρία χαμηλή, γέμιζε σὲ κάθε πλημμύρα καὶ τὸ νερὸ πότιζε τοὺς τοίχους. ‘Αργότερα κι ἡ κτηνωδία τῶν καλογέρων, ἄνοιξε καὶ μιὰ πόρτα κατάκαρδα στὴν τοιχογραφία κι ἡ βεβήλωση ἄγγιξε τὸν ἵδιο τὸ Χριστό.

‘Ο Ντά Βίντσι ἔννια χρόνια σωστὰ παιδεύτηκε γιὰ τὸ Μυστικό του Δεῖπνο. Δούλευε καὶ ἔναδούλευε τὸ ἔργο του, πάντα δυσαρεστημένος, συχνὰ πετώντας τὸ πινέλο καὶ πάλι ἀδράχτοντάς το σὰν ὅπλο, γιὰ νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν Καιρό, σὰν τὸν Διγενὴ μὲ τὸ Χάρο, αὐτὸς καταδίκασε τὸ ἔργο του σὲ θάνατο. Τεχνικὲς ἔρευνες ἀπέδειξαν, πῶς τὸ χρωματικὸ ύλικό τοῦ ζωγράφου ἥταν ἔνα μίγμα ἀπὸ μαστίχα, κερί, ἴσως καὶ πίσσα, ποὺ ὅμοια μὲ τοὺς παλαιοὺς Ἐλληνας ζωγράφους τῆς ἐγκαυστικῆς, τὰ ἔλιωσε, τὰ ἀπλωσε, τὰ ἔνωσε, τὰ διαβάθμισε μὲ ἔνα ζεστὸ σίδερο, σὰν τὸ ἀρχαῖο καυτήριο, τὸ κέστρο. ‘Υστερα ἔσυρε ἐπάνω στὴν εἰκόνα, σὰ βερνίκι, ἔνα λεπτὸ στρῶμα λαδιοῦ. Τοῦτο ζωήρεψε τὰ χρώματα καὶ τὰ προφύλαξε κάμποσα χρόνια. ‘Αμα ὅμως μὲ τὸν καιρό ξεράθηκε τὸ λάσι, τότε ἀρχισαν τὰ χρώματα νὰ ραγίζουν καὶ μὲ τὴν ἐπιδρομὴ τῆς ύγρασίας, ποὺ ἔφερνε τὴν μούχλα, σιγὰ σιγὰ ἀδυνάτισαν καὶ σὲ πολλὰ μέρη ἔξαφανίστηκαν.

Καὶ ὅστερα ἄλλες, πολλές, ἀπίστευτες περιπέτειες κατά-
τρεξαν χρόνια καὶ χρόνια τὸ ἔξιχο ἀριστούργημα. Ἔγινε κι
αὐτὸ συντρίψαι κι ἀπόχτησε τὴ θλιβερὴ δύμορφιά τῶν ἐρειπίων.
Ἄλλὰ τὰ ἐρείπια τῶν μεγάλων πραγμάτων ἀσκοῦν μιὰ μα-
γικὴ ύποβολὴ στὴν ψυχὴ μας· στὰ μάτια μας δείχνουν τὰ
τραύματά τους, ἀλλὰ προχωρώντας πέρα ἀπὸ τὶς αἰσθή-
σεις, ξυπνοῦν τὸν καλλιτέχνη, ποὺ ζῆ μέσα μας, μᾶς κάμνουν
δημιουργούς καὶ συμπληρώνομε τὸ ἔργο στὴν πρώτη, στὴν
ἀφάνταστη δύμορφιά του.

Ἐτσι καὶ στὸ Μυστικὸ Δεῖπνο τοῦ Ντά Βίντσι. Ἄς ξεθώ-
ριασαν τὰ χρώματά του. Τὸν βλέπομε ἀκατάλυτο, αἰώνιο ἐμ-
πρός μας. Τὴ δραματικὴ πνοή, ποὺ τὸν ζωντάνεψε, ἀκόμη τὴ
νιώθομε στὸ πρόσωπό μας. Δὲν ἔχει τίποτε μὲ τὴν παρά-
δοση καὶ τὴ ρουτίνα, μὲ τὴν ἡσυχὴ συναναστροφὴ τῶν ἀγίων
τῶν ἄλλων ζωγράφων. Ἐδῶ μέσα εἶναι συμπυκνωμένη μιὰ
θύελλα ψυχική. Ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀβεβαιότης, ἡ ντροπή, ἡ ἐγ-
καρτέρηση, ἡ δυσπιστία, ἡ ἀγανάκτηση, ἡ φρίκη, ἡ δρμὴ γιὰ
ἐκδίκηση, γεμίζουν μὲ τὸν ἥλεκτρισμό τους τὴν ἀτμόσφαιρα. Κι
ὅλα αὐτὰ τὰ κατόρθωσε ὁ καλλιτέχνης μὲ τί; Μὲ ἔνα
ἐκφραστικὸ μέσο σχεδὸν λησμονημένο, περιφρονημένο, τὸ χέρι.
Λένε γιὰ τοὺς τυφλούς, πώς ἔχουν[’] τὰ μάτια τους στὰ
δάχτυλά τους· ἔδω οἱ Ἀπόστολοι ἔχουν στὰ χέρια τους τὴ
φωνή τους. Ὁ σοφὸς Γερμανὸς ἀνθρωπολόγος Κάρολος
Κάρους στὴν περίεργη «Συμβολικὴ τοῦ ἀνθρωπίνου κορμιοῦ»,
ξεχωρίζει τέσσερες κατηγορίες χέρια: χέρια στοιχειώδη-ζωώδη,
χέρια κινητήρια, χέρια λεπτοσπιτικά ἢ εύαισθητικά σάν τὰ
γυναικεῖα, καὶ χέρια ψυχικά. Ψυχικά χέρια εἶν’ αὐτὰ ἔδω, ποὺ
ἀνοίγουν τὴν ψυχὴ καὶ δείχνουν τὸ βυθό της. Λένε τὴ συγκι-
νησὴ τους σ’ ὅλη τὴν ψυχικὴ σκάλα, ἀπὸ τὸ φιθύρισμα τοῦ
πόνου ώς τὸ ξέσπασμα τοῦ σπαραγμοῦ. Κι ὅπως ὁ καλλιτέ-
χνης βρῆκε στοὺς δρόμους, στὰ χέρια τοῦ λασθ τὸ ἐκφραστικὸ
ύλικό του, φαντάζομαι τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο σὰ μιὰ μεγάλη συμ-
φωνία ἔμπνευσμένη ἀπὸ λαϊκά μοτίβα, μὲ τόνους μελωδικούς
γεμάτους δάκρυα καὶ πίστη, μιὰ πολύφθογγη κατανυκτικὴ
ἀρμονία, ποὺ νὰ κλαίη συγκρατημένα ἢ φωναχτά, ποὺ νάχῃ
μέσα της καὶ στεναγμὸ καὶ βογγητὸ καὶ πνιγμένο λυγμὸ καὶ

σιωπηλό θρήνο και όλοφυρμό και κραυγή φρίκης κι άλα αύτά
ν' ἀνεβαίνουν εύλαβητικά ψηλά, άλο πιὸ ψηλά, ώς τὴν αἰθέρια
γαλήνη τοῦ Θεανθρώπου!

Περιοδικὸν «Νέα Ἔστια», τόμος Α'

**Αριστοτέλης Κουρτίδης*

ΠΕΖΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ, Ο ΜΠΟΥΡΛΟΤΙΕΡΗΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ

(Ιστορικό δράμα σε μέρη τρία και εἰκόνες ἔντεκα)

[Υπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι ἡ τρικυμιώδης ζωὴ τοῦ Παπαφλέσσα.
Ἡ εὐφυῖα του, ἡ παλικαριά του, ἡ φιλοπατρία του, καὶ ἡ ὅμετρη φιλοδοξία του τὸν ἀνέδειξαν ἀπὸ ταπεινὸν καλόγηρο, πρωταγωνιστὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ δράση του παρουσίασε στιγμές θαυμαστοῦ μεγαλείου ἀλλὰ καὶ στιγμές ἥθικοῦ ξεπεσμοῦ, ὡς τὴ στιγμὴ ποὺ ἀποφάσισε νὰ ἀναμετρηθῇ στὸ Μανιάκι μὲ τὸν Ἰμπραήμ.]

ΕΙΚΟΝΑ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

[νύχτα, πλαγιά βουνοῦ, ψηλὰ ἀπ' τὸ Μανιάκι.]

Σ Κ Η Ν Η Δ'

ΦΛΕΣΣΑΣ — ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ

[μπαίνει ἀπὸ δεξιὰ ὁ Παπαγιώργης.]

ΦΛΕΣΣΑΣ — Ζύγωσε, Παπαγιώργη, νὰ πυρωθῆς, ἄρχισε νὰ τσούζῃ ὁ βοριάς. [ὁ Παπαγιώργης κάθεται σιωπηλός.] Ἄκου Παπαγιώργη· μὴ σοῦ φανῆ παράξενο αὔτό, ποὺ θὰ σοῦ πῶ. Πές, πῶς δὲν εἴμαι οὕτε μινίστρος, οὕτε ἀρχιμαντρίτης, οὕτε ἀρχηγός σου, οὕτε τίποτε. Πές, πῶς εἴμαι ἔνας ἀπλός... μιὰ ψυχὴ μὲς στὸ ποίμνιο.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Γιατί μοῦ τὰ λές αὕτά;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Πές, πῶς δὲν εἶναι πόλεμος· πῶς δὲν εἴμαστε στὸ Μανιάκι· πῶς δὲν εἴμαστε κλεισμένοι σὲ ταμπούρι. Πές, πῶς είσαι στὸ ἱερὸν κι ἐγὼ εἴμαι ἔνας πιστός... ποὺ σὲ ζυγώνει... δειλός καὶ ντροπιασμένος,

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Μά γιατί νὰ βάλω μὲ τὸ νοῦ μου οὖλα αὕτά;

ΦΛΕΣΣΑΣ — [ζεστά.] Γιατὶ ἔτσι εἶναι...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — [σὲ μεγάλη ἀπορία καὶ συγκένηση.] Μὰ τι
γυρεύεις ἀπὸ μένα;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Τίποτα· νὰ ξομολογηθῶ.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Ἀλήθεια, φέρνεσαι σὰ χριστιανὸς τὴν
ἄρα τούτη... Δὲν ξαίρομε τί μᾶς βρίσκει...

ΦΛΕΣΣΑΣ — Στάθηκα ἔνας ἀμαρτωλός, Παπαγιώργη...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — "Ε, καλά, καὶ ποιός δὲν εἶναι; "Ετσι
εἴμαστε δῆλοι.

ΦΛΕΣΣΑΣ — "Οχι, Παπαγιώργη, μέσα μου ἡ λάσπη ἥτανε
πάντα πλησμονή, ὅσο κι ἂν πάσκιζα νὰ τὴν νικήσω. 'Ο Θεὸς
κι ὁ διάολος παλεύανε, νύχτα μέρα, μέσα στὴν ψυχή μου·
κι ἥτανε πάντα ὁ σατανάς, πούχε τὸν τελευταῖο λόγο.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Μεγάλο βάσανο καὶ τοῦτο, τὸ δικό σου,
δηλαδή!

ΦΛΕΣΣΑΣ — Μάταια πάλευα γιὰ κάτι, ποὺ θὰ μποροῦσε
νὰ μὲ γαληνέψῃ. Θεοῦ πρόσωπο δὲν εἶδα παρὰ μονάχα τρεῖς
στιγμές... τρεῖς στιγμές μονάχα...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Δὲ σὲ καταλαβαίνω, βρὲ παιδί μου...
ποιές στιγμές.

ΦΛΕΣΣΑΣ — 'Η μιά, ὅταν πρωτομπήκα στὸ μυστήριο τῆς
'Εταιρίας.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — 'Η δεύτερη;

ΦΛΕΣΣΑΣ — "Οταν κατεβαίναμε μὲ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ
βαρέσωμε τὸ Δράμαλη.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Κι ἡ τρίτη;

[ἀρχίζει νὰ ξημερώνῃ σιγά σιγά.]

ΦΛΕΣΣΑΣ — 'Ετούτη ἡ ἀποψινή. Σὰ νὰ σκίζεται κάθε φορά
τὸ καταπέτασμα τ' οὐρανοῦ ἄνωθεν ἔως κάτω καὶ σὰ ν' ἀντι-
κρίζω φῶς ἀπ' τὸν Παράδεισο.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Δὲ σὲ καταλαβαίνω! Γιατὶ αὐτὲς τὶς
τρεῖς στιγμές μονάχα;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Γιατὶ αὐτὲς τὶς τρεῖς στιγμές μονάχα, Παπα-
γιώργη μου, δόθηκα σ' δι, δὲν εἶναι μικρὸ σὰν τὸν ἐαυτούλη
μας, πρόσκοαιρο σὰν τὴν ζωούλα μας, στενὸ σὰν τὸν ἐγώισμό
μας. Μ' αὐτὲς ἥταν τρεῖς στιγμές μονάχα, σ' δλάκερη ζωή·
κι δῆλο τὸν ἄλλο καιρὸ νὰ τρέχης πίσω ἀπὸ λάμψεις, θέσεις,

άξιωματα, μικρόχαρες φροντίδες καὶ λογαριασμούς. Πόσο εὔ-
κολα ξεχνούσαμε κάθε φορὰ τοὺς φρικτούς μας δρκους νὰ
ύπηρετήσωμε μὲ πίστη τὸν τρανὸν ἀγώνα. Καὶ νὰ ποιό εἶναι
τὸ κατάντημα. Ἐπὸ τὶς ἀνομίες μας νὰ κινδυνεύῃ ἡ λευτε-
ριά μας.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — 'Ο θεὸς εἶναι μεγάλος· θὰ μᾶς συγχω-
ρέσῃ ὅλους.

ΦΛΕΣΣΑΣ — 'Ακόμα χτὲς ἔφτασα δῶ μὲ τὸ κεφάλι μου
γεμάτο στοχασμούς ἀκάθαρτους· ἥρθα νὰ δώσω καὶ νὰ κερ-
δίσω μιὰ μάχη, μονάχα γιὰ ψευτοπολιτική· νὰ πάρω καινούρ-
για δύναμη ἀπὸ τὴν νίκην· νὰ λευτερώσω φυλακισμένους καπε-
τάνιους... Κι δλα αὐτὰ γιατί; γιὰ ποιόν; Γιὰ μένα! Γιὰ νὰ
γίνη δ Παπαφλέσσας ἀπὸ μινίστρος πρόεδρος. [περιπαίζοντας.]
Μικρόχαρες φροντίδες. "Ἄς εἶναι εὐλογημένο τ' ὄνομα τοῦ
Κυρίου, ποὺ τὶς ἔσβησε μὲ τὴν θεῖα βουλή του καὶ μὲ χέρι στα-
θερὸ μ' ἔφερε ν' ἀντικρίσω τὸ μεγάλο μου χρέος· καὶ δὲν εἶναι
ἄλλο ἀπ' αὐτό· νὰ πεθάνω! Πρόσεξε καλά· δὲν τὸ λέω στὸν
καπετάνιο τὸν Παπαγιώργη ἀπ' τὸ Περθώρι· τὸ λέω στὸν
πνευματικό, ποὺ δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ τὸ ξαναπῆσε κανένα...

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Γιατί τὸ λές αὐτό; Τὴν ὥρα του κανέ-
νας δὲν τὴν ξέρει.

ΦΛΕΣΣΑΣ — "Οχι· ξέρω καλά. [ἐμπιστευτικὰ καὶ θλιψμένα.]
Βοήθεια δὲν προσμένω ἀπὸ πουθενά. "Ολοι μᾶς πρόδωσαν,
ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ δικοί μας, Παπαγιώργη... Δὲν εἶμαι σίγουρος
οὕτε γιὰ τὸν Πλαπούτα... Καταλαβαίνεις;

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Τότε τί στέκεις νὰ πολεμήσης; τί στεκό-
μαστε;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Γιὰ νὰ πέσωμε... Πρέπει νὰ πέσωμε, γιὰ ν' ἀ-
ναστηθοῦμε στὴν ψυχὴ τοῦ "Εθνους καὶ νὰ τὴν ἀναστήσωμε...
Κατάλαβέ το, Παπαγιώργη... τ' ὅμορφο παραμύθι ποὺ μᾶς
ἔνωσε καὶ μᾶς ξεσήκωσε στὸ δυεγάλο ξεκίνημά μας, ξεθώριασε
καὶ θέλει αἴμα, γιὰ νὰ ζωντανέψῃ. Πρέπει νὰ πεθάνωμε, γιὰ
νὰ τὸ θρέψωμε· νὰ γίνωμε κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι παραμύθι... Καὶ δῶ
εἶναι, Παπαγιώργη, τὸ ἄλλο βαρὺ ἀμάρτημα, ποὺ ξομολογιέ-
μαι στὸν πνευματικό: ἡ δική μου ἡ ζωὴ εἶναι δική μου καὶ
μπορῶ νὰ τὴν ἀποφασίσω... Μὰ ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ μαν-

τρώνω ἔτσι θλα τοῦτα τὰ παλικάρια καὶ νὰ τοὺς κρύβω τὴν ἀλήθεια, πῶς εἶναι βέβαιος ὁ χαμός; [ὁ Παπαγιώργης σωπαίνει δὸς Φλέσσας τὸν κοιτάζει στὰ μάτια.] Γιατὶ δὲ μοῦ κραίνεις;

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — [μὲν μεγάλη συγκίνηση καὶ μὲ τὰ χέρια κατὰ τὸν οὐρανό.] 'Ο Θεός νὰ μᾶς συγχωρέσῃ, ἐσένα, κι ἀπὸ τούτη τὴν στιγμὴ καὶ μένα!...

ΦΛΕΣΣΑΣ — [μ' ἄξαφνη ἔντονη χαρά.] Μοῦ δίνεις ἄφεση; [σκύβει τὸ κεφάλι μπροστά του]

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — [ἀπλώνει τὸ χέρι του ἐπάνω ἀπ' τὸ κεφάλι του μὲν μεγάλη συγκίνηση.] 'Αφοῦ εἰναι γιὰ Θεό καὶ γιὰ Πατρίδα!

[ἔχει ξημερώσει τέλεια ὡς πρῶτες ἀχτίνες τοῦ ἥλιου χτυποῦν στὰ κλαριά τῆς γκορτσᾶς*.]

ΦΛΕΣΣΑΣ — [φιλῶντας τὸ χέρι τοῦ Παπαγιώργη.] Σ' εὔχαριστῷ. Μ' ἀνοίγεις τὸν Παράδεισο... Εἶμαι πιὸ ἀλαφρὸς κι ἀπ' τὸ πουλί, ὅταν αὐγὴ ἀφήνῃ τὸ κλαρὶ γιὰ τὸ ξέγνοιαστο πέταγμά του. [ϊρθιος.] Εύλογημένη μέρα αὐτῇ, ποὺ ξημερώνει, κι ἀς εἰναι ἡ στερνὴ μας. "Ε! σεῖς, ἀπάνω! σηκωθῆτε! [τοὺς ξεκουνάει· αὐτοὶ ξυπνοῦν· στὸν Παπαγιώργη.] Μιλιά γιὰ ὅσα εἴπαμε... ἔχω τὸ λόγο σου. [στοὺς ἄλλους ποῦχαν ἀνακαθίσει.] "Ε! σύ, ὅρε Τισαμενέ*, σύρτε μὲ τὸ Δημήτρη νὰ ποτίστε τ' ἀλογα. [ὁ Τισαμενὸς κι ὁ Δημήτρης φεύγουν.] Καὶ σύ, ὅρε Λεβιδιώτη, σύρε νὰ πῆς στοὺς Καπεταναίους νάρθουνε στὴ στιγμὴ σὲ μένα. "Έχω νὰ τοὺς μιλήσω.

ΛΕΒΙΔΙΩΤΗΣ — Στὶς προσταγές σου.

[ὁ Λεβιδιώτης φεύγει.]

ΣΚΗΝΗ Ε'

ΦΛΕΣΣΑΣ, ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ καὶ σὲ λίγο ΚΕΦΑΛΑΣ

ΦΛΕΣΣΑΣ — [στὸν Παπαγιώργη.] Αὕτὸν τὸν Τισαμενὸν θέλω νὰ τονὲ διώξω, Παπαγιώργη, ἀπὸ δῶ πέρα. Τὸν λυπάμαι! Τὶ νὰ τὸν κάνουμε; Καλαμαράς κι ἔχει ἔνα σωρὸ ψυχές ἀπάνω του. Μονάχα πρέπει νάβρω τρόπο. [κοιτάζοντας ἀριστερά.] Κάπιος ἔρχεται. [φωνάζει.] 'Εσύ 'σαι, ὅρε Κεφάλα; Τί χαμπέρια φέρνεις;

ΚΕΦΑΛΑΣ — [μπαίνοντας ἀριστερὰ λαχανιασμένος.] 'Ο 'Αρά-
πης φάνηκε.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Κατὰ ποῦ, ὁρέ;

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Εἶναι κοντά;

ΚΕΦΑΛΑΣ — 'Απάνω ἀπ' τὴν Σκάρμιγκα κι ἀπὸ τὸ Κεφα-
λόβρυσο... Σύγνεφο τὰ μπαϊράκια* του... Γεράκια ἀμέτρητα,
ποὺ φτερακᾶνε στὸν ἀγέρα...

ΦΛΕΣΣΑΣ — Οἱ στρατοὶ δὲν πολεμᾶνε μὲ τὰ μπαϊράκια*,
ὅρε Κεφάλα... παρακάτω...

ΚΕΦΑΛΑΣ — Εἶναι χιλιάδες ἡ πεζούρα κι ἡ καβάλα...

ΦΛΕΣΣΑΣ — Θέλω νὰ δέρω, πῶς τοὺς μέτρησες; Γιατὶ τὸ
μάτι τὸ σκιαγμένο τοὺς πέντε, ὁρέ, τοὺς κάνει χίλιους· παρα-
κάτω...

ΚΕΦΑΛΑΣ — Μ' ἔστειλες νὰ δῶ αὐτὸ ποὺ εἶδα, γιὰ αὐτὸ
ποὺ θέλεις ἡ ἀφεντιά σου; 'Ο κάμπος γιόμισε ἀπ' τ' ἄλογά τους.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Ταχιὰ θὰ τὰ καβαλικεύουν τὰ παλικάρια
μας σὰν τ' ἄλογα τοῦ Δράμαλη... Παρακάτω!...

ΚΕΦΑΛΑΣ — Μαυρίζει δλοῦθε ὁ τόπος ἀπ' τὰ φουσάτα*
τους.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Μαυρίζει, γιατὶ εἶναι μαῦρα τ' ἀντράποδα,
ὅρε Κεφάλα... Παρακάτω!...

ΚΕΦΑΛΑΣ — 'Ολοῦθε ἀστράφτει ὁ τόπος ἀπ' τὶς ἀρματω-
σιές τους!

ΦΛΕΣΣΑΣ — Οἱ στρατοὶ δὲν πολεμᾶνε μὲ τ' ἀτσάλι καὶ τὸ
σίδερο· πολεμᾶνε μὲ τοῦτο, ὁρὲ Κεφάλα! [χτυπάει τὴν καρδιά
του.] Παρακάτω!...

ΚΕΦΑΛΑΣ — Παρακάτω! Δὲν ἔχει παρακάτω... Θὰ τοὺς
δῆς μονάχος σου, γιατὶ ὅπου καὶ νάναι, φτάνουν, ἐδῶ, μπρο-
στά μας, στὰ ριζά.

[ἀπὸ δεξιὰ κι ἀριστερὰ μπαίνουν ἄτακτα μὲ θόρυβο οἱ καπεταναῖοι.]

ΣΚΗΝΗ ΣΤ'

ΟΙ ΑΠΑΝΩ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΠΕΤΑΝΑΙΟΙ Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ, ΠΙΕΡΡΟΣ
ΒΟΪΔΗΣ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗΣ, ΚΟΡΜΑΣ, ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ

Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ — 'Ο Μπραΐμης εἶν' ἀπὸ κάτω. Παίρνει ξυστὰ
τὰ ριζοβούνια.

ΚΟΡΜΑΣ — "Εβγα νά δῆς· μὲ τὸ μάτι φαίνεται· νά, καθρέφτης!..."

ΒΟΪΔΗΣ Μ.—Δυὸς κολόνες ἡ πεζούρα καὶ μιὰ καβαλαραῖοι.

ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ — Καὶ μιὰ κολόνα ἔχει ξεκόψει ἀπὸ δεξά πάει νά μᾶς πάρη τὶς πλάτες.

ΚΕΦΑΛΑΣ — Νά φύγωμε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς 'Αγιᾶς.

ΦΛΕΣΣΑΣ — [ἄγρια.] Τί;

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Θάχωμε τὸ βουνὸ βοηθό.

ΒΟΪΔΗΣ Μ.—"Εδώ' μαστε κλεισμένοι σὰν τὰ ποντίκια στὴν τρύπα τους· ἐκεῖ στεκόμαστε καὶ πολεμᾶμε στὰ ριζά... Κι ἄμα δοῦμε τὰ στενά, γλιστρᾶμε καὶ γλιτώνομε.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Καὶ γλιτώνομε καὶ σένα πούσαι χρήσιμος γι' ἄλλη περίσταση στὸ "Εθνος..."

ΦΛΕΣΣΑΣ — Καὶ σύ, ὅρε Παπαγιώργη; καὶ σύ; ποὺ τὰ μιλήσαμε καλά καὶ ξέρεις, πῶς ἡ νίκη μας εἶναι σίγουρη; [τὸν πιάνει ἀπ' τὰ γένεια.] Γιατί μοῦ τὰ ντροπιάζεις αὐτὰ τὰ γένεια, Παπαγιώργη, δὲ μοῦ λές; Γιὰ ποιάν ἄλλη περίσταση χρειάζομαι, ὅρε, ἀν μὴ γιὰ τούτη; [Στὸν Κεφάλα.] Καὶ σένα ἀλλιῶς σ' ἔχτιμαγα, ὅρε Κεφάλα· σὲ εἶχα γιὰ καλύτερο. [στοὺς ἄλλους.] Ποῦ νά φύγωμε, ὅρε, καὶ ποῦ νά πάμε; Εἴμαστε ταχτικό, γιὰ νά μποροῦμε νά πισωγυρίζωμε συνταγμένοι; "Αμα βγοῦμε ἀπὸ τοῦτα τὰ λιθάρια, θὰ σκορπίσωμε κι οἱ καβαλάρηδες τοῦ 'Ιμπραήμ θὰ μᾶς λιανίζουν ἔναν ἔνα... βγάλτε ἀπ' τὸ μυαλό σας τὴ φευγάλα... 'Εδῶ θὰ μείνωμε καὶ θὰ νικήσωμε. [ἀπὸ δεξιὰ μπαίνει δ Μπιτσιάνης.] Τί εἶναι, ὅρε Μπιτσιάνη;

ΣΚΗΝΗ Ζ'

ΟΙ ΑΠΑΝΩ ΚΑΙ ΜΠΙΤΣΙΑΝΗΣ

ΜΠΙΤΣΙΑΝΗΣ — "Αμα φάνηκαν οἱ 'Αραπάδες, τρία τέσσερα μπουλούκια, παλικάρια ἀπὸ τὰ δυδ ταμπούρια τ'" ἀκρινά, ἀρχίσανε πρῶτα νά μουρμουρίζουνε: 'Εσεῖς οἱ καπεταναῖοι ἔχετε ἀλόγατα κι ἄμα στενέψουνε τὰ πράματα, τὸ σκάτε... 'Εμᾶς ὅμως θὰ μᾶς βροῦν ἐδωπέρα. Κι ἀρχισαν ἀμέσως νά πέφτουν λίγοι λίγοι μέσα στὴ ρεματιά κι ὅστερα τὸ κακὸ δυνάμωσε καὶ τώρα φεύγουν..."

ΦΛΕΣΣΑΣ — Είναι πολλοί, όρε;

ΜΠΙΤΣΙΑΝΗΣ — 'Ως χίλιοι... Δε θέλει ή άφεντιά σου νὰ τοὺς μιλήσης τίποτε;

ΦΛΕΣΣΑΣ — [θυμωμένα.] "Οχι· δὲ μοῦ χρειάζονται ψοφί-
μια... θέλω ἄντρες καὶ ἔχω, δόξα σοι δὲ Θεός· μοῦ μένουνε ἀ-
πάνω κάτω ἄλλοι χίλιοι. [πηδάει σὲ μιὰ πέτρα, γιὰ νὰ βλέπῃ ἔξω
αὐτοὺς ποὺ φεύγουν, φωνάζει.] Κιοτῆδες!*! "Ε! Κιοτῆδες! *Αντε.
Τραβᾶτε μὲ τὴ μουντζούρα στὸ κούτελο καὶ μὲ τὸ θάνατο πιὸ
σίγουρο ἀπ' τὸ σπαθὶ τοῦ καβαλάρη! [ἀπ' ἀριστερὰ μπαίνουν
ῶχροι δι Τισαμενὸς μὲ τὸ Δημήτρη τὸ σηματοφόρο.] Τί είναι, όρε
Τισαμενέ;

ΣΚΗΝΗ Η' ·

ΟΙ ΑΠΑΝΩ, ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ο ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ

ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ — [τρομαγμένος.] Τούτη τὴ στιγμὴ μᾶς κου-
λουριάζει δὲ 'Αράπης· ἀνεβαίνεντας ἀπ' τὸ νερὸ μὲ τ' ἄλογα
ἀπ' τὴ ραχούλα εἶδα μιὰ κολόνα καβαλάρηδες, ποὺ πάει κατὰ
τὸ Μαργιέλι.

ΦΛΕΣΣΑΣ — [μὲ ἄγρια χαρά.] Γειά σου, ἀσίκη! Αύτὸ θέλω
κι ἔγῳ νὰ κάνης... Τώρα θὰ πολεμήσωμε σὰν τὰ θεριά...

ΚΕΦΑΛΑΣ — Κι ἔγῳ σοῦ λέω νὰ φύγωμε, ἀνοίγοντας τὸ
δρόμο μὲ τὰ σπαθιά!

ΒΟΪΔΗΣ Μ. — Μιὰ φωτιὰ θὰ φάμε... Πόσοι θὰ σκοτωθοῦ-
με; Πενήντα; ἑκατό; Οἱ ἄλλοι θὰ γλιτώσωμε.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Πάρε τ' ἄλογό μας, όρε Τισαμενέ, καὶ τράβα
μὲ τοὺς σεῖζηδες* νὰ κολήστε στὸ βουνό...

ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ — [μὲ μεγάλη συγκίνηση.] Καταλαβαίνω! Μοῦ
κάνεις δὲ τι καὶ στ' 'Ανάπλι... Σὲ κάθε δύσκολη στιγμὴ μ' ἔ-
στελνεις νὰ φουμάρω ἔνα τσιμπούκι...

ΦΛΕΣΣΑΣ — Ναι! Τράβα καὶ τώρα νὰ φουμάρης ἔνα τσι-
μπούκι, καλαμαρά, γιὰ νὰ καταλάβουν δλοι τους, πώς τ' ἄλογα
δὲν τάχομε γιὰ τὴ φευγάλα. Καὶ τήρα ἀπὸ 'κεῖ ψηλά, ποὺ θά-
σαι, νὰ τὰ δῆς ὅλα καλά, γιὰ νὰ μᾶς κάνης τὸν ιστορικὸ τῆς
μάχης. "Αντε, τράβα!

ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ — [τὸν φιλεῖ.] 'Ο Θεός κοντά σου.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Στό καλό! [δι Τισαμενὸς φεύγει.]

ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ — Νά πάω κι ἔγώ;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Τί λές, δρέ, πάρε τὸ μπαϊράκι καὶ βάστα το κοντά μου· νὰ ξέρη δὲ βρωμάραπας, ποῦ βρίσκομαι.

[ό σημαιοφόρος ἐκτελεῖ. Ἀπὸ μακριὰ ἀκούγονται σαλπίσματα καὶ ταμπούρλα.]

Νά τους! Καλῶς δρίσατε, μουσαφιραῖοι. 'Ακοῦτε; Τοὺς συνάζει, γιὰ τοὺς ρίξῃ ἀπάνω μᾶς. [προσταχτικά.] Οἱ προσταγές μου εἶναι τοῦτες: Οὕτε ἔνα βόλι δὲ θὰ ρίξετε, ἢν δὲν ἀκοῦστε τὸ δικό μας τὸ ταμπούρι... Καὶ νὰ ξέρετε ἀπὸ τώρα· θὰ τοὺς ἀφῆστε νὰ ζυγώσουν σὲ μισὸ τίρο* ντουφεκιοῦ. 'Ακοῦτε; σὲ μισὸ τίρο ντουφεκιοῦ... Τραβᾶτε! Καὶ γιὰ τὴ νίκη νάστε σίγουροι... 'Ο 'Ψυγλάντης μὲ διακόσιους, δρέ, κράτησε τὸ Δράμαλη στὸ 'Αργος' ἐμεῖς εἴμαστε πέντε φορὲς τόσοι κι ἀπόξι φτάνει ὥρα τὴν ὥρα βοήθεια. Κι ἢν οὐλοὶ οἱ ἄλλοι δὲν ἔρθοιν, δὲ διδελφός μου δὲ Νικήτας δὲ θὰ μᾶς ἀφήσῃ· κι ἢν αὐτὸς δὲν ἔρθη, δὲ Πλαπούτας δὲ θὰ λείψῃ· σὲ λίγο θάχομε πάρει τὶς πλάτες τοῦ 'Ιμπραήμ καὶ θὰ τονὲ βαροῦμε...

ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ — Κι ἢν ὅλοι μᾶς ἀφήσουνε;

ΒΟΪΔΗΣ — Κι ἢν δὲν ἔρθῃ κανένας;

Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ — Τί γινόμαστε, δὲ μοῦ λές;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Κι ἢν ὅλοι μᾶς ἀφήσουνε... κι ἢν ὅλοι σκοτώθοιμε, στὸν τόπο τοῦ κάθε σκοτωμένου θὰ φυτρώσουν χίλιοι, καὶ δῶ καὶ στὴ Ρούμελη. Κι δὲ 'Αράπης θὰ χαθῇ. Καταλαβαίνω, δρέ· μᾶς πονάει νὰ μὴ ζήσωμε καὶ ν' ἀπολάψωμε τὸ 'Εθνος λεύτερο. Μὰ δὲν ξεχνάω, παιδὶ σὰν ἡμουνα, μιὰ μέρα, ποὺ δὲ παππούλης μου, ὁγδόντα χρονῶν γέρος, φύτευε μὲ τὸ χέρι του κάτι δεντράκια τόσα δά. Καὶ τὸν ἀναγελοῦσα μέσα μου, γιατὶ οὔτε τὸν ἵσκιο τους θὰ χαιρότανε ποτές, οὔτε τὸν καρπό τους θὰ γεύσταν. Κατάλαβα τί ἔκανε, μονάχα σὰ μεγάλωσα καὶ κάθισα ἔγώ στὸν ἵσκιο τους κι ἔφαγα τοὺς καρπούς τους.

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Τί γυρεύουν ἐδῶ οἱ ιστορίες τοῦ παπποῦ σου;

ΦΛΕΣΣΑΣ — Τὴν ἴδια δουλειὰ κάνομε κι ἐμεῖς, δρέ, σ' αὐτὰ τὰ βράχια... Δέντρο φυτεύομε, κι ἃς μὴν εἶναι γιὰ μᾶς, ποὺ

Θὰ γενήθε ορατό, γιατί νάρχωνται γενιές καὶ γενιές νὰ κάθωνται στὸν ἄσκιο του καὶ νὰ μᾶς βλογάνε.

ΒΟ·Ι·ΔΗΣ — [στοὺς καπεταναίους.] Πάμε στὰ ταμπούρια μας, δρέ. Κι ὅποιος ζήσῃ ἀπὸ μᾶς, ἃς ἀκούη τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια!

[τὴν ὥρα τούτη φεύγουν, δὲ Βοϊδής Μαυρομιχάλης, δὲ Κορμάς, δὲ Μπιτσιάνης καὶ δὲ Κεφάλας.]

ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ — Ἐγὼ θὰ κάτσω δῶ κι ἃς μοῦ 'βρισες τὰ γένεια.

Δ. ΦΛΕΣΣΑΣ — Κι ἔγώ.

ΤΣΑΛΑΦΑΤΙΝΟΣ — Κι ἔγώ. "Αν μὲ θές.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Πιάστε ντουφεκίστρες. [στὸ σημαιοφόρο του.] Ἐδῶ τὸ μπαΐράκι, δρέ, νὰ ξέρη δὲ βρωμάραπας ποῦ βρίσκομαι. [δὲ σημαιοφόρος ἔκτελεῖ, μπαίνει δὲ Λεβιδιώτης.]

ΛΕΒΙΔΙΩΤΗΣ — Ἐδῶ μπροστὰ στὸ σύδεντρο μαζώχτηκαν· οἱ ἀκροβολιστές τους εἶναι κιόλας ἀπὸ κάτω.

ΦΛΕΣΣΑΣ — Σκασμός. Στὴν ντουφεκίστρα σου! [πηδάει σ' ἔνα λιθάρι ἀγναντεύοντας μὲ τὸ χέρι.] Μωρὲ στὰ βουβά γλιστρήσανε οἱ μουσαφιραῖοι! [φωνάζει.] Βαρῆτε!! [μπαταριές, σαλπίσματα, τυμπανοκρουσίες· γυρίζοντας στὸ σημαιοφόρο του, χαμηλά, βραχνά.] Σκίσ' τὸ μπαΐράκι, χῶστο στὸν κόρφο σου καὶ φεύγα! Νὰ γλιτώσης τὸ σταυρό!

ΣΗΜΑΙΟΦΟΡΟΣ — [ἔκτελεῖ ἀστραπιαῖα μὲ μεγάλη συγκίνηση.] Καλὸ βόλι, καπετάνιο!

ΦΛΕΣΣΑΣ — Ἀμήν!!

[μπαταριές, σαλπίσματα, πανδαιμόνιο, φωνές. Αύλαία κλείνει καὶ ἀνοίγει ἀμέσως... ήσυχία, σκοτάδι ἀπόλυτο... μπαίνουν δυὸς χωριάτες μὲ φαναράκια καὶ δυὸς στρατιώτες τοῦ Ἰμπραΐμ καὶ πίσω τους δὲ Ἰμπραΐμ δὲ ἵδιος.]

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ — Ο Πασάς προστάζει νὰ βρεθῇ τὸ κουφάρι του.

[ψάχνουν.]

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ — Νά το. Ἐδῶ 'ναι.

ΙΜΠΡΑ·Ι·Μ — [ἀράπικα.] Ἐρ φαοῦ μὲν ἀ ἀ λάλ, ἄριτ οὐά κιφού.

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ — Τι λέει;

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ — Νὰ τὸν σηκώσωμε δρθόν.

[ἔκτελοῦν οἵ δυὸς χωριάτες καὶ οἱ δυὸς στρατιῶτες, δὲ Ἰμπραῖμ ζυγώνει καὶ τὸν φίλεν στὸ σκοτάδι.]

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ — Τὸν φίλησε;

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ — Ναι.

ΙΜΠΡΑΪΜ — Χουὰ κάαν ράγκελ σάαλιχ ούὰ σουγκάα!

Β' ΧΩΡΙΚΟΣ — Τί εἶπε, δρέ;

Α' ΧΩΡΙΚΟΣ — Εἶπε, ὅτι αὐτὸς ἤτανε ἔνας ἄντρας ἀληθινός... Αὐτὸς εἶπε.

(ΑΥΛΑΙΑ)

„Παπαφλέσσας“

Σπύρος Μελάς

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΣΙΣ

ιθε-
ερο
ιμο
ερο
χίων
χμαν
και

ιούς,

ινδυ-
τό-
ολε-
σβη-
του,
άμη

τὸν ὅμορφο τρικύμισε καὶ ξάστερον ἀέρα·
τέλος μακριὰ σέρνει λαλιά, σὰν τὸ πεσούμεν' ἄστρο,
τρανὴ λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητὴ κατὰ τὸ κάστρο.

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ Γ'

1

Μητέρα μεγαλόψυχη στὸν πόνο καὶ στὴ δόξα
κι ἀν στὸ κρυφὸ μυστήριο ζοῦν πάντα τὰ παιδιά σου
μὲ λογισμὸ καὶ μ' ὅνειρο. τί χάρ' ἔχουν τὰ μάτια,
τὰ μάτια τοῦτα, νὰ σ' ἰδοῦν μες στὸ πανέρμο δάσος,
ποὺ ξάφνου σοῦ τριγύρισε τ' ἀθάνατα ποδάρια
(κοίτα) μὲ φύλλα τῆς Λαμπρῆς, μὲ φύλλα τοῦ Βαϊῶνε !
Τὸ θεῖκό σου πάτημα δὲν ἄκουσα, δὲν εἶδα,
ἀτάραχη σὰν οὐρανὸς μ' ὅλα τὰ κάλλη πόχει,
ποὺ μέρη τόσα φαίνονται καὶ μέρη 'ναι κρυμμένα'
ἀλλά, Θεά, δὲν ἡμπορῶ ν' ἀκούσω τὴ φωνή σου
κι εὐθὺς ἔγώ τ' ἐλληνικοῦ κόσμου νὰ τὴ χαρίσω;
Δόξα χ' ἡ μαύρη πέτρα του καὶ τὸ ξερὸ χορτάρι.

(Ἡ θεά ἀπαντάει εἰς τὸν ποιητὴ καὶ τὸν προστάζει νὰ ψάλῃ τὴν
πολιορκία τοῦ Μεσολογγιοῦ).

2

"Ἐργα καὶ λόγια, στοχασμοὶ — στέκομαι καὶ κοιτάζω —
λούλουδα μύρια, πούλουδα*, ποὺ κρύβουν τὸ χορτάρι
κι ἄσπρα, γαλάζια, κόκκινα, καλοῦν χρυσὸ μελίσσι,
ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο.
Μὲς στὰ χαράματα συχνὰ καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
καὶ σὰ θολώσουν τὰ νερὰ καὶ τ' ἄστρα σὰν πληθύνουν,
ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι.
«Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπ' "Αγγλου!
»πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι.
»Κι ἀλιά ! σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένουν"

»ἀθάνατή ὄσαι, ποὺ ποτέ, βροντή, δὲν ἡσυχάζεις ;»
 Στὴν πλώρη, ποὺ σκιρτᾶ, γυρτός, τοῦ τά π' δένος ναύης.
 Δειλιάζουν γύρου τὰ νησά, παρακαλοῦν καὶ κλαῖνε
 καὶ μὲ λιβάνια δέχεται καὶ φῶτα τὸν καημό τους
 δ σταυροθόλωτος ναός καὶ τὸ φτωχὸ ξωκλήσι·
 τὸ μίσος δύμως ἔβγαλε κι ἐκεῖνο τὴ φωνή του·
 «Ψαρού, τ' ἀγκίστρι π' ἄφησες, ἀλλοῦ νὰ ρίξης ἄμε».
 Μὲς στὰ χαράματα συχνά καὶ μὲς στὰ μεσημέρια
 κι δταν θολώσουν τὰ νερά κι δταν πληθύνουν τ' ἄστρα,
 ξάφνου σκιρτοῦν οἱ ἀκρογιαλιές, τὰ πέλαγα κι οἱ βράχοι
 γέρος μακριά, π' ἀπίθωσε στ' ἀγκίστρι τὴ ζωή του,
 τὸ πέταξε, τ' ἀστόχησε, καὶ περιτριγυρνώντας.
 «ἄραπιᾶς ἄτι, Γάλλου νοῦς, βόλι Τουρκιᾶς, τόπῳ Αγγλου !
 »πέλαγο μέγ, ἀλίμονον ! βαρεῖ τὸ καλυβάκι·
 »σὲ λίγην ὥρα ξέσκεπτα τὰ λίγα στήθη μένουν·
 »ἀθάνατή ὄσαι, πού, βροντή, ποτὲ δὲν ἡσυχάζεις ;
 »Πανερημιὰ τῆς γνώρας μου, θέλω μ' ἐμὲ νὰ κλάψης».

3

Δὲν τοὺς βαραίν' δ πόλεμος, ἀλλ' ἔγινε πνοή τους
 κι ἐμπόδισμα δὲν εἶναι
 στις κορασιές νὰ τραγουδοῦν καὶ στὰ παιδιά νὰ παίζουν.

4

‘Αλλ' ἥλιος, ἀλλ' ἀδρατος αἴθέρας κοσμοφόρος,
 δ στύλος φανερώνεται μὲ κάτου μαζωμένα
 τὰ παλικάρια τὰ καλά, μ' ἀπάνου τὴ σημαία,
 ποὺ μουρμουρίζει καὶ μιλεῖ καὶ τὸν Σταυρὸν ἀπλώνει
 παντόγυρα στὸν δυμορφὸν ἀέρα τῆς ἀντρείας
 κι δ ούρανὸς καμάρωνε κι ἡ γῆ χειροκροτοῦσσε·
 κάθε φωνὴ κινούμενη κατὰ τὸ φῶς μιλοῦσσε
 κι ἐσκόρπια τὰ τρισεύγενα λουλούδια τῆς ἀγάπης.
 «Ομορφη, πλούσια κι ἄπαρτη καὶ σεβαστὴ κι ἀγία »

Ο ΠΕΙΡΑΣΜΟΣ

"Εστησ' δ "Ερωτας χορὸ μὲ τὸν ξανθὸν Ἀπρίλη
κι ἡ φύσις ηῦρε τὴν καλὴ καὶ τὴ γλυκιά της ὥρα
καὶ μὲς στὴ σκιά, ποὺ φούντωνε καὶ κλεῖ δροσιές καὶ μόσχους,
ἀνάκουστος κελαθηδισμὸς καὶ λιποθυμισμένος.

Νερὰ καθάρια καὶ γλυκά, νερὰ χαριτωμένα,
χύνονται μὲς στὴν ἄβυσσο τὴ μοσχοβολισμένη
καὶ παίρνουνε τὸ μόσχο της κι ἀφήνουν τὴ δροσιά τους
κι οὖλα στὸν ἥλιο δείχνοντας τὰ πλούτια τῆς πηγῆς τους
τρέχουν ἐδῶ, τρέχουν ἑκεῖ καὶ κάνουν σὰν ἀηδόνια.

"Εξ' ἀναβρύζει κι ἡ ζωὴ σ' γῆ, σ' οὐρανό, σὲ κύμα·
ἀλλὰ στῆς λίμνης τὸ νερὸ π' ἀκίνητο 'ναι κι ἀσπρο,
ἀκίνητ' ὅπου κι ἀν Ιδῆς καὶ κάτασπρ' ὡς τὸν πάτο,
μὲ μικρὸν ἵσκιον ἀγνωρον ἔπαιξ' ἡ πεταλούδα,
πούχ' εὐώδιάσει τες ὑπνους της μέσα στὸν ἄγριο κρίνο.
Ἀλαφροῖσκιωτε καλέ, γιά πὲς ἀπόψε τ' εἰδες;
νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
χωρὶς ποσῶς γῆς, οὐρανὸς καὶ θάλασσα νὰ τινένε
ούδ' ὅσο κάν ή μέλισσα κονιά στὸ λουλουδάκι·
γύρου σὲ κάτι ἀτάραχο, π' ἀσπρίζει μὲς στὴ λίμνη,
μονάχο ἀνακατώθηκε τὸ στρογγυλὸ φεγγάρι
κι ὅμορφη βγαίνει κορασιά, ντυμένη μὲ τὸ φῶς του.

«"Απαντα»

Διονύσιος Σολωμός

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

[Υπόθεση τοῦ ποιήματος, ποὺ τὸ τέλος του εἶναι τὸ ἔκτο ἀσμ αεὶ ή νήρωικὴ ἀντίσταση τοῦ Διάκου στὴν Ἀλαμάνα, ή σύλληψὴ του καὶ ὁ μαρτυρικὸς θάνατός του.]

ΑΣΜΑ ΕΚΤΟΝ

ΤΟ ΔΑΚΤΥΛΙΔΙ

Ποτὲ τοῦ ἥλιου ή εὐμορφιά, ποτὲ τῆς γῆς ή νιότη
 κι ή περηφάνια τοῦ βουνοῦ, τοῦ δέντρου ή πρασινάδα
 κι ή λευθεριά τοῦ ξιφτεριοῦ, ποτὲ τόση γλυκάδα,
 τόση κρυφὴ μοσχοβολιά δὲν ἔχουσαν τριγύρω
 στὸ Διάκο, ποὺ ψυχομαχᾶ. Τυφλὴ καὶ μανιωμένη
 τὸν ἐκυλοῦσε ή Λιαπουριά*. Κεχρὶ παραδομένο
 στὰ δόντια τοῦ νερδύμυλου, τριμμόψυχα ριμένη
 μὲς τὸ λαρύγγι ἐνὸς θεριοῦ, προσάναμμα, ἀποκλάδι,
 χλωροκομένο φρύγανο, ποὺ τόβοσκεν ή φλόγα,
 δόλγυρά του ἔκοιταζε, σὰν νάθελεν ἀκόμα
 νὰ καταπιῇ μὲ μιὰ ματιά, νὰ κρύψῃ στὴν ψυχή του
 τὴν ἔρμη τὴν πατρίδα του κι ἔκει στὸν ἄλλον κόσμο
 νὰ τήνε πάρη συντροφιά. 'Ἐπέρασε ἀπ' τὸ νοῦ του
 φτωχή, κακογεράματη κι ή δύστυχή του μάνα,
 μὴν ἔρθη ὥρα γιά ψωμὶ τὸ χέρι της ν' ἀπλώσῃ
 καὶ μὴν πεθάνη νηστική. 'Ἐπάγωσε ή καρδιά του
 κι ἔνα κελάδημα γλυκό, πλασμένο μ' ὅλα τ' ἄνθη,
 ποὺ τρέφ' ὁ κῆπος τῆς ζωῆς, τοῦ φύτρωσε στὰ χεῖλη.
 «Γιά ίδες καιρὸ ποὺ ἐδιάλεξεν δ Χάρος νὰ μὲ πάρη,
 τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά, ποὺ βγάν' ή γῆ χορτάρι».
 Λέες κι ἔθελε, πρὶν ἀνεβῆ στοῦ Πλάστη του τὸν κόρφο,
 τὴ ραγισμένη του καρδιά νὰ σχίση, γιὰ νὰ φύγουν
 τῆς νιότης του τ' ἀρώματα, ποὺ δὲ χωροῦν στὸ μνῆμα.
 Τὸν ἐπατοῦσαν τ' ἄλογα καὶ ἄγρια μεθυσμένα
 τόνε δαγκοῦν στὸ πρόσωπο. Τ' ἀγέρι, φορτωμένο
 φοβέρες καὶ περίγελα καὶ φλογισμένα χνῶτα,
 τριγύρω του ἔκουφόβραζε... Κανένα χελιδόνι

δὲ φαίνεται στὸν οὐρανὸν νὰ τὸν παρηγορήσῃ...
 'Ο δρόμος ἀτελεῖωτος ! Δεξιά, ζερβιά του τοῖχος
 ἀνταριασμένοι οἱ Γκέγκηδες*... τοὺς ἀνακράζει ὁ Διάκος...
 «Δὲν εἶν' κανένας ἀπὸ σᾶς καθάριος Ἀρβανίτης
 »νὰ ἐντρέπεται τὴ γύμνια μου, τὴν καταφρόνεσή μου,
 »νὰ μοῦ φυτέψῃ ψυχικὸ στὸ μέτωπο ἔνα βόλι ;»
 Βουβοί, δὲν ἔταράχτηκαν, τόνε θωροῦν μὲ τρόμο.
 'Εφούσκωνε δὲ κατακλυσμός... Στὸ διάβα του ἔνας χτύπος
 ἀκούστηκε μικρός... μικρός, σὰν νάθε ξεροσκάσει
 τοῦ λύκου τ'^ρ ἀνασήκωμα, σὰ νάθε ἀπλώσει χέρι
 στοῦ πιστολιοῦ τὸ σκάνδαλο... 'Ανάμεσ' ἀπὸ τόσους
 μήπως ἔξυπνησε κανείς, δποὺ ἥταν παλικάρι ;...
 Ξαφνίστηκε δὲ Χαλήμπεης...

«Σκυλί, δποιος κι ἄν εἰσαι,
 »τὸν ἔχω λάβει χάρισμα... εἶναι δικό μου ψώνι...
 »Μάθε το... κάτου τ'^ρ ἄρματα...»

Καὶ σὰν τὴ νυχτερίδα
 κοιλλάει στοῦ Διάκου τὰ μαλλιά. Ξανάφτουνε οἱ φονιάδες
 'Υψώνει πάλ' δὲ θόρυβος. Τρέχουν, πηδοῦνε, σκούζουν
 κι ἀποσταμένοι πλακωτοὶ στοῦ ρουπακιοῦ* τὸν ἵσκιο
 ἀράζουνε καὶ στέκονται. 'Ακίνητος δὲ γύφτος
 τὸ φοβερὸ τὸ σύνεργο στὰ χέρια του ἐκρατοῦσε,
 τοῦ Χάρου παραβλάσταρο, τοῦ τάφου σημαδούρι.
 'Εμπρός του, πίσω του βαθιά, διχαλωτοὶ δυὸ ψῆστες
 μπηγμένοι βρίσκονται στὴ γῆ. 'Ο πρῶτος στὸ κεφάλι,
 δὲ δεύτερος στὴν ποδαριά. Σωρὸς χλωρὰ κλωνάρια
 καὶ θράκια ποὺ ξεσπίθιζαν... Τὸ δένδρο παραστάτης.
 «Πλάστη μεγαλοδύναμε ! Χριστέ ! παράλαβέ με.
 »Βρέξε στὴ φλόγα μου δροσιά καὶ κάμε αὐτὴν τὴ στάχτη
 »ποὺ θὰ ν'^ρ ἀφήσῃ τὸ κορμὶ τοῦ δούλου σου, Πατέρα,
 »νὰ μὴ τὴν πάρη δὲ ἄνεμος καὶ νὰ μὴ μείνῃ στέρα».
 Εἶπε καὶ παραδόθηκε. Δεμένος στὸ δρομάρι*
 δὲ μάρτυρας σιγά σιγά παρακαλεῖ τὴ φλόγα
 μὲ τὸν καπνὸ τὴ σάρκα του, πού ταν γυμνή, νὰ κρύψῃ.
 Γυρίζει δὲ γύφτος τὸ σουβλί... Τὸ χέρι του ἀνεμίδι...
 Κι ὅταν ἐμένανε νεκρὰ καμιὰ φορὰ ἀπὸ δείλια

τ' ὀφωρεσμένα δάκτυλα καὶ τὰ ὄφρυγεν ἡ πύρη.
τότε ξυλιές καὶ σάλαγος, κεντήματα καὶ πέτρες.
Φωνάζει κι ὁ Χαλήλμπεης...

«Παλιόγερε, ἀνδρειέψου!

»Μέριασε ἐκεῖνο τὸ δαυλί... γιὰ ἵδες, ἀνάθεμά το!
»Τί γλῶσσες δποὺ ἐπέταξε καὶ πῶς τὸν ἔχει ζώσει!
»Θά τὸν ρουφήξῃ γρήγορα... Ταράξου!... μέριασέ το!
Κι ὅσο κι ἀν ἔσπρωχνε ὁ φονιάς τὸ μυστικὸ τὸ ξύλο,
τόσο ὁ καπνὸς τὸν ἔπινιγε, τόσο θεριεύει ἡ φλόγα.
Διώχνει τὸ γύφτο ἡ ἀναλαμπὴ κι ὁ κόσμος τρομασμένος
φεύγει τὸ στόμα τοῦ στοιχειοῦ. Ἀνάφτουν τὰ δεμάτια,
πούσαν τριγύρω σωριαστά... Τοῦ ρουπακιοῦ τὰ φύλλα
φωτοκαμμένα ρεύουνε... Κανένας δὲν ξανοίγει
πούναι τοῦ Διάκου τὸ κορμὶ σ' αὐτὴν τὴν καταβόθρα.
Κατακαθίζουν οἱ φωτιές... τρέχουν σιμὰ μὲ φόβο...
"Αφαντο τ' ἄγιο λείψανο!... Σκαλίζουνε τὴν στάχτη,
μὴν εὔρουν ἔνα κόκαλο, μὴ δοῦν ἔνα σημάδι...
Τίποτε! δὲν πιστεύουνε... Σκάφτουνε, ξεδιαλέγουν
τὰ πεθαμένα κάρβουνα.. Τίποτε! χτύπα, κέντα,
μιὰ σπίθ' ἀστράφτει ἀπὸ τὴν γῆ... Σηκώνουνε τὰ μάτια
καὶ βλέπουν ἔνα φτερωτό, χρυσὸ δακτυλιδάκι,
ποὺ ἀνέβαινε στὸν ούρανό... «Πότε, Θανάση, πότε
»θὰ νάρθη πάλε νὰ μᾶς βρῇ καὶ ποιός θὰ τὸ φορέσῃ
»τὸ φυλάχτο σου τ' ἀκριβό;... Πότε, Θανάση, πότε;...»
Ρυάζονται*, φεύγουν τὰ θεριά. Κλεφτὰ κλεφτά κι ὁ γύφτος
χωνεύει στὴν κουφάλα του. Κανεὶς δὲν ἀπομένει
παρ' οἱ ἀχτίδες τοῦ ἥλιοῦ, ποὺ ἀσπάζονται τὸ μνῆμα!

«Εργα»

*Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

Ο ΟΡΚΟΣ

[Υ πόθεση : 'Από τὴν Κρητική ἐπανάσταση τοῦ 1866 καὶ τὴν ἀνατίναξη τοῦ Ἀρκαδίου ἔχει πάρει τὸ θέμα τοῦ μεγάλου του ἐπικού ποιήματος «Ο Όοκος», δ Μαρκοράς. Δημοσιεύτηκε στὰ 1875 καὶ διαιρεῖται σὲ δύο μέρη. Ἡ νεαρὴ Κρητικοπούλα Εύδοκία εἶδε τὸν πατέρα της νὰ σκοτώνεται στὴ μάχη' σ' ἔνα μῆνα πέθανε καὶ ἡ μητέρα της ἀπὸ λύπη. 'Ο Μάνθος, δ ἀρραβωνιαστικός της, τὴν ἔπεισε τότε νὰ φύγῃ μ' ἄλλα γυναικόπαιδα στὴν ἐλεύθερη 'Ελλάδα, ώστου περάση ἡ θύελλα. Ἡ ἐπανάσταση, διπος ξέρομε, ἀπέτυχε, μὰ φανέρωσε σ' ὅλο τὸν κόσμο τόσους ἡρωισμούς, καθὼς καὶ τὸ ὑπέροχο δλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου. Ἡ Εύδοκία ξαναγυρίζει στὴ σκλάβια Κρήτη μὲ σπαραγμένη καρδιά ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια προσφυγίας. Ἐπισκέπτεται τότε τὰ ἑρείπια τοῦ Ἀρκαδίου, διόπου σκοτώθηκε κι δ ἀγαπημένος της Μάνθος. Τὸ φάσμα τοῦ Μάνθου δόδηγμένο ἀπὸ τὸν "Ορκο, ποὺ τῆς εἶχε δώσει, τῆς φανερώνεται, γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ὑπόσχεσή του, νὰ τὴν πάρῃ καὶ νὰ ζήσουν πάντα μαζί. Τὴν παρηγορεῖ καὶ τῆς ιστορεῖ γιὰ τὴ μάχη καὶ τὴν ἀνατίναξη τοῦ Ἀρκαδίου. Ἡ Εύδοκία πεθαίνει κι ἀνεβαίνει στὸν Οὐρανὸν μὲ τὸ Μάνθο.]

... Ἐδῶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ προεστοὶ κι ἀγόρια στέκοντας ἄλλοι μαζωχτοί, στέκοντας ἄλλοι χώρια, τὴ μαύρη ἐκαρτερούσανε στερνή τους ὥρα κι ὅμως νὰ κάμη ἀχνὴ δὲν ἔβλεπα μιὰ μόνην ὅψη δ τρόμος.

"Ἐπνεε τ' ἀγέρι δροσερὰ σὲ πλάγια, σὲ πεδιάδες,
τὸ φῶς ἀρχίναε κι ἔδειχνε λουλούδια, πρασινάδες,
πλήθος νερά, ποὺ ἀνάβλυζαν ἀπὸ βουνίσια βάθη,
παντοῦ χαμόγελα ζωῆς, ἀπ' τὴν ἐλιὰ στ' ἀγκάθι.
Τὰ κορφοβούνια, τὰ ριζά, τὰ δλάνοιχτα λειβάδια,
μαγευτική παράσταιναν ἀνάστασης εἰκόνα,
ποὺ θάρρος νέο μᾶς ἔδωσε γιὰ τὸ στερνὸν ἀγώνα.

Τ' ἄρματα εἰν' ἔτοιμα, οἱ καρδιὲς διπλὴ φοροῦν ἀσπίδα :
— τὴν πίστη καὶ τὸν ἔρωτα γιὰ τὴ γλυκιὰ Πατρίδα —
δταν ἐκεῖθε, ποὺ τοῦ ἔχθροῦ τὸ κύμα καταρρέει,
διαλαλητῆς ἀκούεται, ποὺ διαλαλεῖ καὶ λέει :
«Ραγιάδες, προσκυιήσετε ! Τὴ θύρα τῆς αὐλῆς σας
»ξεμανταλώσετε γοργά καὶ χάρισμα ἡ ζωὴ σας,
»τι ἀνισως τὴν ἀνοίξουνε, καλύτεροι μας φίλοι,
»τὰ τόπια, ποὺ τὸ Ρέθυμνο μᾶς ἔχει ἀπόψε στείλει,

»ἀπ' ἄγριο θάνατο ἀργὸ θὰ πᾶτε, ὅσοι κι ἂν εἶστε·

»ραγιάδες, κάτω τ' ἄρματα! ραγιάδες, προσκυνήστε!»

Ἐκεῖ πού πάει καθένας μας νὰ πῇ τὸ λόγο πόχει

στὴν ἄκρη ἀπ' τὰ χείλη του βροντοφωνώντας: "Ο χι!

μὲς στὴν αὐλὴ κι δὲ ήγούμενος ἀγάλια κατεβαίνει

μὲ μιὰ σημαία στὸ χέρι του καὶ μ' ὅψη πυρωμένη,

ὅπου, πρὶν στάχτη τὸ κορμὶ σὲ λίγο καταντῆσῃ,

ἡ ἀθανασία τὸ φέγγος της ἐπρόβαλε νὰ χύσῃ.

Βουβός κινάει σοῦ φαίνεται, πῶς ή λαμπρή του Ιδέα

πῆρε γιὰ σάρκα καὶ μορφὴ τὴν ἑθνικὴ σημαία·

αύτήν, δπου κατάγναντα στὸ φῶς, ποὺ τὴ χρυσώνει

καὶ τὸν γλαυκὸν αἰθέρα της καὶ τὸ Σταυρὸν ἀπλώνει.

"Ἐπέσαμ" δῆλοι καταγής κι ἔνδι μᾶς εὐλογοῦσε

μὲ τὸ δεξὶ δ τρισέβαστος, κανεὶς δὲν ἀγρικοῦσε

τὶ λόγια στὸ κεφάλι μας τ' ἀγνά του χείλη ἐκρέναν,

τόσες οἱ κλάψεις ἡτανε, ποὺ ἀπ' τὶς καρδιὲς ἐβγαῖναν.

Γιὰ λίγο ἀκράτητα κι ἔγώ σὰν καὶ τοὺς ἄλλους κλαίω·

μεμιδᾶς δλόρθος ἔπειτα σηκώνομαι καὶ λέω:

—«Ἐμεῖς δακρύζομε, ἀδελφοί, κι δ Μουσταφάς ὠστόσσο

»δειλὴ προσμένει ἀπόκριση. Θὰ πάω νὰ τοῦ τὴ δώσω!»

Ρίχνομαι δλόγυρα, φιλῶ τ' ἄγιου πατρὸς τὸ χέρι

καὶ τὴ σημαία φουχτώνοντας πετάω σὰν τὸ ξεφτέρι·

σὲ κάτι λίθους, ποὺ ἡτανε στὴ θύρα ἐμπρὸς βαλμένοι

σὰ μιὰ μεγάλη τροχαλιά, τὸ πόδι μου ἀνεβαίνει,

εὔκολα ἐκεῖθε στὴν κορφὴ τοῦ τοίχου σκαρφαλώνω,

θωράω τὸ μισοφέγγαρο καὶ τὸ Σταυρὸ στηλώνω.

Στὴ μιὰ μεριά σηκώνεται κραυγὴ χαρᾶς μεγάλη,

πολλὰ τουφέκια ρίχνοντας οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν ἄλλη

τρυποῦν τὸ φλάμπουρο, ἀλλ' αὐτὸ στημένο μνήσκει ἀκόμα

σὰ λαβωμένος ἥρωας, ποὺ δὲ λυγάει τὸ σῶμα.

"Ασειστος ἔμεινα κι ἔγώ. Τὰ βόλια δλόγυρά μου

βροχὴ θανάτου ἐμοιάζανε καὶ σφύριζαν στ' αὐτιά μου·

γιὰ κάθε χλιες τουφεκιές, ποὺ μὲ διπλὴ μανία

οἱ ἔχθροι στρατιῶτες ἔριχναν, ἀποκρινόταν μία.

"Ω, μὴν ἀχνίσης, Εύδοκιά! Μήτε χαρὰ τοῦ γάμου

τέτοια ἥδονή θὰ ἡμπόρουνε νὰ δώσῃ στὴν καρδιά μου.

Δέν κήμουν τότε δραγιάς, ποὺ κάθε δργή καὶ θλίψη γιὰ τὰ κακὰ τοῦ τόπου του πολέμαις ν' ἀποκρύψῃ, ποὺ τῆς πατρίδος τ' ὅνομα νὰ μουρμουρίσῃ ἀνθρώπου μόλις ἐκόταε, τρέμοντας τ' αὐτιὰ τοῦ κατασκόπου.

Ἐκεῖ στὴν ὅψη τ' οὐρανοῦ, σ' αὐτὸν τὸν τοῖχο ἀπάνου, ψηφώντας λίγο τ' ἄμετρα κοπάδια τοῦ τυράννου, δυνόμουν ἄφοβα νὰ πῶ, γερά νὰ ξεφωνίσω :

«Ἡ θά πεθάνω ἐλεύθερος ἢ ἐλεύθερος θά ζήσω !»

«Α ! ἐπιθοῦσα βλέποντας τόσο ἔχθρικὸ τουφέκι, τὸ μίσος, ποὺ μ' ἐφλόγιζε νὰ γίνη ἀστροπελέκι.

Σὲ τέτοια μέθη τῆς καρδιᾶς ἥθελε δμπρὸς πηδήσω, ἀν ἔνας χεροδύναμος δὲν μ' ἀδραζε ἀπὸ πίσω.

Κι ἡταν δ ἡγούμενος, ποὺ ἔκει νεκρὸς ἐπήε νὰ πέση, γιὰ νὰ μὲ βγάλη δ σπλαχνικός ἀπὸ μιὰ τέτοια θέση.

Τὸν εἶδαν οἱ θεόργιστοι καὶ τ' ἄρματά τους δλοι μὲ βία μεγάλη ἀδειάσανε. Τοῦ τόπου τούτου οἱ θόλοι δὲν ἀντιβούσαν μοναχὰ στὸ βρόντο ἀπὸ τὶς σφαῖρες, ἀλλὰ βρισιές γιομίσανε, βλαστήμιες καὶ φοβέρες.

Μὲ τέτοια λόγια οἱ δαίμονες θὰ ἐσκούζανε, τὴν ὕρα ποὺ τοῦ θανάτου δ Νικητῆς ἐπήε στὴ μαύρη χώρα· καὶ τότες, δποὺ φεύγοντας ἀπὸ μαυρίλα τόση, τὸν ἀκλούθούσαν οἱ ψυχές, ποὺ εἶχε δ Θεός λυτρώσει.

Σκοπός οὐράνιος ἔπρεπε τὸ τέλος του νὰ λάβῃ.

Γιὰ τοῦτο κατεβήκαμε δίχως καμιά μας βλάβη, σὰν δμπροστά μας τὰ φτερά νάχαν ἀπλώσει τότες, μὲς ἀπὸ τ' ἄστρα φτάνοντας δυὸ τοῦ Θεοῦ στρατιῶτες. Συνῆρθε ὁστόσο κάθε νοῦς, δποὺ τὸν εἶχε ἀρπάξει τὸ τολμηρό μου ἀνέβασμα καὶ τοῦ ἡγουμένου ἡ πράξη. Κι οἱ ἀντρεῖοι παλικαράδες μας, καθὼς δρμάει τὸ βόλι, δρμητικὰ χυθήκανε στὶς πολεμίστρες δλοι·

ἀγκαλὰ κι ἡταν λιγοστές, τῶν τουφεκιῶν δ κρότος καθόλου δὲν ἔσιγουνε. Τραβάει, κι εύθὺς δ πρῶτος τὴ θέση, δποὺ εὔτυχησε νὰ πιάσῃ στὴν δρμή του, παραχωράει τοῦ δεύτερου κι δ δεύτερος τοῦ τρίτου.

Ποσῶς δὲν στέκουν ἄνεργα τὰ χέρια τὰ γυναίκεια, ἀντὶς ἀπ' ἄνθια, ώς μιὰ φορά, δίνουν αὐτοῦ φουσέκια,

ἐνώ τὰ μάτια, ὅθ' ἔλεγες, πώς ή ψυχή ἀνθολόγα
κάθε γλυκό της αἰσθημα, πολέμου ἀνάβουν φλόγα.
Φαίνεται ὁ ἡγούμενος παντοῦ μὲ πόδια φτερωμένα
σὲ κάθε μέρος χύνεται, δὲν εἶναι σὲ κανένα·
κι ἔκει ποὺ δίνει συμβουλές, κι ἔκει ποὺ θάρρος δίνει
καὶ σάν δημπρός τὸ γόνα του στὸ μετερίζει* κλίνει,
μιὰ τόση ἀπὸ τὸ πρόσωπο σοῦ δείχνει ἀταραξία,
ποὺ λές πώς κάνει ὁ σεβαστὸς τὴν ἄμωμη θυσία.
Οἱ Τοῦρκοι ἀπ' ἄλλη δύναμη δὲν νοιάθουν παρ* ἔκεινη,
ποὺ ἔνας μεγάλος ἀριθμὸς καὶ στὰ σκουλήκια δίνει,
μὲ τὴ δικῇ μας παιζοντας, χωρὶς νὰ μᾶς θωροῦνε,
λιανὸ μολύβι ἀδιάκοπο ψηλά ξερνοβολοῦνε·
λιανὸ μολύβι, ποὺ μακριὰ νὰ πέσῃ πάει καὶ μοιάζει
δαρμένο ἀπὸ τὸν ἄνεμο πυκνότατο χαλάζι.
Παύοι ν σὲ λίγο οἱ κρότοι τους· ὅλα σιγοῦν τὰ χίλια,
ὅποὺ τοῦ κάκου ἐπέφτανε, μιλιόνια*, καριοφίλια.
—«Τί νάναι!» ἀμέτρητοι ρωτοῦν. "Αν ἥθελε μπορέσει
τὸ κρύο τοῦ φόβου μέσα μας καθόλου νὰ χωρέσῃ,
μιὰ τέτοια πέρα ἐγίνηκε σιγὴ ἀπὸ κάθε ἀντάρα,
ποὺ θὰ προξέναι καὶ σὲ μᾶς θανάσιμη τρομάρα.
Λειψανεμιὰ φαινότουνε, ποὺ προμηνάει μεγάλη
στὸ πλοῖο, ποὺ σχίζει τὰ νερά, φρικτὴ θαλασσοζάλη·
γι' αὐτὸ ἐδῶ μέσα ὁ ναύκληρος τὸν ούρανὸ ξετάζει
κι ἀπὸ γυναῖκες καὶ παιδιά τὸ περιαύλι ἀδειάζει.
"Ακούεται ξάφνου μιὰ φωνὴ, καὶ μόλις ἀγρικιέται
τὸ πρῶτο ἀστροπέλεκτο τοῦ κανονιοῦ, πετιέται,
ὅποὺ χτυπάει κατάπυργα καὶ δίχως νὰ περάσῃ,
χαλάστρα κάνει καὶ σεισμὸ στὸ μέρος πούχε φτάσει.
Πλήν ἄλλη σφαῖρα ὀλόγορυα τὴν ἄλλη πάει καὶ σμίγει,
ἀπ' τὰ θεμέλια ὡς τὴν κορφὴ τὸ μέρος ἵδιο ἀνοίγει,
καί, καθὼς ἥθρε πίσω του πέντ' ἔξι ἀρματωμένους,
ἔκει σωρὸ τοὺς ἀφησει νεκρούς ἢ λαβωμένους.
Πολλοὶ δικοί μας κατ' αὐτοῦ πηδοῦν καὶ ἀκαρτεροῦνε
μὴν ὅθε ὁ πύργος ἔχασκε, τ' ἄγρια σκυλιὰ διαβοῦνε·
δὲν ἦταν δικαίως πέρασμα γιὰ ρογιασμένο* ἀσκέρι,
ποὺ στιά* νὰ ρίξῃ ἀκλούθουνε σ' αὐτὸ καὶ σ' ἄλλα μέρη.

”Ετρεχαν αἷματα πολλά μὲς στ' ἄγιο μοναστήρι·
ἀλλὰ μακριά κι οἱ βάρβαροι δὲν εἶχαν πανηγύρι !...

”Εκεῖ, ποὺ κάθε σύνεργο ξολοθρεμοῦ κινοῦσε
κι ἡ γῆ ἀπ' τὸ βάρος ἔτρεμε κι ἀπὸ βαθιὰ βούγοῦσε,
ἀζάλιστος δὲ Γαβριὴλ στὴ ζάλη τέτοιου κρότου
μαζώνει αὐτούς, ποὺ γνώριζαν τὸ μέγα μυστικό του,
καὶ σὰ μᾶς εἶδε ἀνάμερα, στοὺς ἄλλους, ποὺ προφταίνει
καὶ κράζει ὀλούθε γύρω του, τὰ λόγια τοῦτα κρένει :
—«Σκορπίστε, ἀδέλφια, στὰ κελιά ! Παιδιά, γυναίκες, γέροι
»ἔκει βοήθεια καρτεροῦν ἀπ' τὸ γενναῖο σας χέρι·
»πλὴν δσο ἐμεῖς τὸ χειμαρρο τοῦ ἔχθροῦ θενά βαστοῦμε
»ξεκουρασμένοι ἀπὸ σᾶς κι ἐδῶ θὰ πολεμοῦμε,
»μὴ τὴ φωνὴ κανένας σας ἀκούσῃ τῆς ψυχῆς του
»καὶ ρίξῃ βόλι ἀπὸ ψηλά, γιὰ τ' ὅνομα τοῦ 'Υψίστου !
»Αλλὰ νὰ φύγη κάμετε κρυφὰ ἀπ' τὸ πίσω μέρος
»κάθε γυναίκα καὶ παιδί καὶ ἀσθενημένος γέρος
»καὶ βγῆτε σύγκαιρα καὶ σεῖς γιὰ μάχη ἑτοιμασμένοι,
»μὴ τὴ φυγὴ σας βλέποντας χουμήσουν οἱ δργισμένοι !»
Τοῦ κάκου αὐτοὶ παρακαλοῦν, τοῦ κάκου γονατίζουν·
Θαρρεῖς ποὺ τὸν ἀπόκρυφο σκοπό του ξεχωρίζουν·
κι οἱ μεγαλόψυχοι γι' αὐτὸ σὰ διακονιά* γυρεύουν
τὴν ἴδια τύχη νάβρουνε, ποὺ κάπως προμαντεύουν.
Τοῦ κάκου κλαίνε: ἀσάλευτος δὲ Εὔλογημένος μνήσκει
καὶ τόση δύναμη φωνῆς καὶ τέτοια λόγια βρίσκει,
ποὺ ἐδῶθε φεύγουν δλοι τους θλιψμένοι ἀγάλι* ἀγάλια,
μὲ ταπεινὰ ματόφυλλα καὶ μὲ σκυφτά κεφάλια.
Ποτὲ σὲ ἀνθρώπου μέτωπο μὲ δάφνη στολισμένο
τῆς Δρόξας δὲν ἔφάνηκε τὸ φῶς περιχυμένο,
σὰν εἰς αὐτά, ποὺ γέρνανε τοῦ πόνου ἀπὸ τὸ βάρος,
γιατὶ δὲν τὰ στεφάνωνε μιὰν δρα πρωτα δ Χάρος !
Μόλις δὲ ήγούμενος μακριὰ τοὺς εἶχε προβοῦσει :
«Τρεχάτε !» φώναξε· κι ἐδῶ, χωρὶς ν' ἀργοπορήσῃ,
κοντὰ κοντὰ μᾶς ἔστησε στ' ἀθάνατο κελὶ του,
τοῦ Τούρκου ν' ἀποκρούσωμε τὴν πρώτη ὁρμὴ μαζί του...
Σὲ τόση ἀντράλα* ταραχῆς ἀκούω σὰν τ' ὅνομά μου·

στρωνάω* καταπώς ήμουνα γονατισμένος χάμου
και τὸν ἡγούμενο θωρῶ. Δαυλὶ ἀναμμένο ἐκράτει,
ποὺ τόσο δὲ ξεσπίθιζε σάν τοῦ γενναίου τὸ μάτι,
γιατὶ τὸν εὔρηκε πικρὸ φαρμακεμένο βόλι
κι ἀπὸ τὴν ὅψη του ἡ ζωὴ σ' ἔκεινο ἐπῆγεν ὅλη.
Χλομός, χλομός ἐτρέκλιζε κι ἥθελε πέσει κάτου,
ἀνίσως καὶ δὲν ἔτρεχα σάν ἀστραπὴ κοντά του·
τὸν ἀνασήκωσα κι εὐθὺς τὸν ὅμο αὐτὸς μοῦ ἀδράχτει
καὶ δείχνοντας τὸν ἀνοιχτὸ τοῦ πάτου καταρράχτῃ:
«Προτοῦ» μοῦ λέει «στὸ σῶμα μου ν' ἀδειάσῃ κάθε φλέβα,
»βοήθα τ' ἀδύνατο πλευρό, μαζὶ μου ἔκει κατέβα».·
Μὲς στὸ χαμόι σάν ἔφτασσα κι ώς μοῦχε παραγγείλει,
τ' ἄγιο κορμί του ἀπόθεσσα σὲ μαρμαρένια στήλη·
ἔμειν' ἀκίνητος, βουβός μὲν μιὰ μεγάλη φρίκη
ἄργα τὰ μάτια ἔγυρισσα στὴ μαύρην ἀποθήκη.
"Αχ! μὲ πλακώνανε βαριὰ τοῦ τόπου τὰ σκοτάδια
κι ὁ νοῦς μου ἀποχαιρέτουνε πέλαο, βουνά, λαγκάδια,
ὅλα τὰ ἐλεύθερα πουλιὰ στ' ἀέρι σκορπισμένα,
τὶς αὑρεες δλεες τ' οὐρανοῦ, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κι ἐσένα!
Γιὰ μιὰ στιγμή, ποὺ διάβηκε σάν ἀστραπῆς ἀχτίδα,
τὰ χρυσωμένα δνείρατα τῆς εύτυχιᾶς μας εἰδα
καὶ νὰ προσφέρω ήμουν σιμά, στοῦ νοῦ μου τὴν ἀντάρα
γι αὐτούς, ποὺ μοῦ τὰ σβήνανε, μιὰ τρομερὴ κατάρα,
πλὴν στὸν ἡγούμενο μεμιᾶς γυρίζοντας τὸ βλέμμα
ἔκει, ποὺ δρθός βασιτότουνε κι ἡταν γιομάτος αἷμα,
ἔκει, ποὺ ώς Μάρτυρας ψηλὰ κατὰ τὰ θεῖα λημέρια
τὸ λογισμό του ἐσήκωνε, τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια,
τὴ γῆ ξαστόχησσα γοργά καὶ κάθε τῆς ἀγώνα
μὲ συντριβὴ λυγίζοντας δ ἀμαρτωλὸς τὸ γόνα.
Στὸ θεῖο χλομό του πρόσωπο δίχως νὰ πνέω τηροῦσα
κι ἐνῶ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς τὸν οὐρανὸ ἀγρικοῦσσα,
χουμοῦν ἀπάνουν οἱ δαίμονες, τὰ πάντα πλημμυρίζουν,
σφαγὴ ἀρχινοῦν ἀλύπητη καὶ σὰ θεριὰ μουγκρίζουν.
"Ω! δὲν τοὺς ἄκουσσα πολύ! Τὸ εὐλογημένο χέρι
στὴν κεφαλή μου δ Σεβαστὸς δὲν ἄργησε νὰ φέρη.
Καὶ σάν μ' εύχήθη, τ' ἄλλο του, ποὺ τὸ δαυλὶ φουχτώνει,

στὴ μαύρη εὔθυς κατέβηκε θανατηφόρα σκόνη.
 Σύγνεφο μέγα, φλογερὸ κι ἀπὸ βροντὲς γιομάτο
 σὲ ἀνοιγοσφάλισμα δόθαλμοῦ μᾶς ἄρπαξε ἀπὸ κάτω
 κι ἐδῶ γοργὰ ξανάπεσε κάθε ζεστὸ λιθάρι,
 δποὺ μ' ἔμᾶς τὸ σκάσιμο τοῦ λαγουμιοῦ* εἶχε πάρει.
 'Αλλὰ βαθιά, πολὺ βαθιά, μὲ τὴν δρμὴ τὴν ἴδια
 μαῆρες τῶν Τούρκων οἱ ψυχές, ὡσάν τ' ἀποκαΐδια,
 σ' ἄγριο σκοτάδι ἀκούσαμε νὰ βυθιστοῦν καὶ ἀκόμα
 θυμοῦ βλαστήμιες εἴχανε στὸ κολασμένο στόμα.
 Σὰν ἡ φωτιά, ποὺ μέσα της μᾶς εἶχε ξάφνου ἀρπάξει,
 γύρου ἐλαγάρισε* ἀπ' αὐτούς, τ' ἀψήλου ἐπῆς ν' ἀράξῃ
 κι ἐκεῖ καταπῶς ἀνοιξαν δλα τὰ οὐράνια βάθη,
 μὲ βία στὴ μάνα τοῦ φωτὸς μᾶς ἔριξε κι ἔχάθη!

«Ο “Ορκος”

Τεράσιμος Μαρκοράς

Ο ΘΕΙΟΣ ΒΡΑΧΟΣ

ΙΩ Θεῖος Βράχος εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐπικολυρικὸ
 ποίημα «Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιά» Ἀπὸ τὶς σημειώσεις τοῦ ποιητῆ παίρ-
 νομε τὰ ἀκόλουθα, ποὺ δείχνουν τὴν ὑπόθεση τοῦ ποιήματος:

Σύμφωνα μὲ τὰ παραδομένα ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρονογράφους,
 τὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ὅταν πολιορκοῦσε
 τὴν φραγκοκρατούμενη Πόλη, ἀξιωματικοὶ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ δια-
 σκεδάζουν σ' ἔνα μνῆμα δλάνοιχτο καὶ στὸ πλάι του ἀκουμπισμένο ἔνα σκελετὸ
 ἀνθρώπου μὲ μιὰ φλογέρα στὸ στόμα. Ἀπὸ τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ τάφου
 κινημένοι μαντεύουν, πῶς τὸ σκέλεθρο μὲ τὴ φλογέρα εἶναι ὁ νεκρὸς τοῦ
 κραταιοῦ αὐτοκράτορα Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκόνου, ποὺ ἐκατὸ χρό-
 νια πρὶν εἶναι πεθαμένος. Οἱ ἀξιωματικοὶ προσκυνοῦν τὸ λείψανο καὶ
 στέλνουν ἀγγελιαφόρο, γιὰ νὰ φέρῃ στὸν Παλαιολόγο τὸ μήνυμα. Θέ-
 λουν νὰ βγάλουν τὴ φλογέρα ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λειψάνου, γιὰ περί-
 παιγμα πιθανότατα βαλμένη ἔκει.

Ἡ φλογέρα ἡ περιπαίχτρα γίνεται φλογέρα συμβολική, μυστηριακή,
 ἐπική. Μιλᾶ, τραγουδᾶ, ψάλλει. Κρατᾶ δεμένους μὲ τὴν ἔκσταση τοὺς ξε-
 φαντωτές. Στὸ ἔξῆς, τὸ ποίημα ἀκολουθεῖ καὶ τελειώνει ἀχώριστο ἀπὸ
 τὸ τραγούδι τῆς φλογέρας μαζὶ ἐπικό, λυρικό, ιστορικό, φιλοσοφικό, μυ-
 στικό, προφητικό. Ἡ πνοὴ τοῦ ποιητῆ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ βασιλιά δεμένες
 ἀκατάλυτα σὲ μιὰ ἀτμοσφαίρα δύνείρου όραματικοῦ, ποὺ τὴν ἀποτελοῦν

μαζί θετικά καὶ μεταφυσικά στοιχεῖα. Στὸ σύνολό του τὸ ποίημα εἶναι ἐπικοινωρικὸ ἢ καθαρότερα ἔνας Ἐπικός "Υμνος, σὰν τοὺς δημητικοὺς ὕμνους.

Στὸν τρίτο λόγο γίνεται ἀπαρίθμηση τοῦ τροπαιοφόρου δρόμου τοῦ Βουλγαροκτόνου ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ κάστρα κι ἀπ' τοὺς κάμπους καὶ τὶς λίμνες τῆς Μακεδονίας. Συντρίβει τὸ Βούλγαρο, ὅπου σταθῇ κι ὅπου περάσῃ. Ἀποφασίζει τέλος νὰ προσκυνήσῃ τὴν Παναγία, ποὺ ἦταν στὴ χάρη Τῆς ταμένος καὶ νὰ φάλη τὰ νικητήρια στὴν ὑπέρμαχη Στρατήγισσα. Δὲ στέκεται στὶς μεγάλες Μακεδονικὲς πολιτεῖες μήτε στὴν Ἐφτάλοφη. "Ισα τραβᾶ πρὸς τὴν Ἀθήνα, ποὺ φορεῖ κορώνα τῆς τὸ Βράχο. Λυρικὴ ἀποθέωση τοῦ Παρθενώνα.]

"Εσ' εἶσαι, ποὺ κορόνα σου φορεῖς τὸ Βράχο ; 'Εσ' εἶσαι, Βράχε, ποὺ τὸ ναὸ κρατᾶς, κορόνα τῆς κορόνας ;

Ναέ, καὶ ποιός νὰ σ' ἔχτισε, μὲς στοὺς ὥραίους ὥραῖο γιὰ τὴν αἰωνιότητα, μὲ κάθε χάρη 'Εσένα ;

Σ' ἔσε ἀποκάλυψῃ δρυθμός, κάθε γραμμή, καὶ Μοῦσα· λόγιος τὸ μάρμαρο ἔγινε κι ἡ Ἰδέα τέχνη καὶ ἥρθες στὴ χώρα τὴ θαυματουργή, ποὺ τὰ στοχάζεται ὅλα μὲ τὴ βοήθεια τῶν 'Ωρῶν τῶν καλομετρημένων, ἥρθες ἀπάνου ἀπ' τοὺς λαοὺς κι ἀπάνου ἀπ' τὶς θρησκεῖες κυκλώπειε, λυγερόκορμε καὶ σὰ ζωγραφισμένε.

"Ομοια τὰ πολύτιμα παντοτινὰ μαγνάδια*,
ἴδια στὴ στέγνια, στὴ νοτιά, στὸ φῶς καὶ στὸ σκοτάδι,
ποὺ χέρι δὲν ξεϋφαίνει τα καὶ χρόνια δὲν τὰ φθείρουν
καὶ μάτι δὲν μπορεῖ νὰ βρῇ, πῶς ἀπ' ἀρχῆς πλεχτῆκαν
κι ἀνήμπορ' εἶναι ἡ μαστοριὰ νὰ τὰ ξαναρχινήσῃ,
στοιχεὶα γιατὶ τ' ἀργάστηκαν ἀπὸ δροσοσταλίδες
καὶ νέραϊδοι μὲ τοὺς ἀφροὺς καὶ ἀγγέλισσες μὲ ἀχτίδες.
"Ετοι καὶ σύ. Οὕτε δύνοσουν ἀλλοῦ, ναέ, νὰ ζήσης,
παρὰ ὅπου πρωτοφύτρωσες· Ἀνθός, κι ἡ Ἀθήνα γλάστρα.
Στὴν ἴδια γῆ, στῶν Ἱδιῶν σου θεῶν τὸ κατατότι
καὶ ἀπὸ μακάρων αἴματα, ποὺ στάζαν ἐδῶ κάτω
καὶ βοήθαγαν τὴ γέννα τους, φύτρωσες, ὡς φυτρῶνουν
οἱ νάρκισσοι κι οἱ ύάκινθοι καὶ οἱ δάφνες κι ἀνεμόνες
κι δσα ἀπ' τ' ἀνθρώπου τὸ κορμὶ στοῦ λουλουδιοῦ περνοῦνσαν.
Κι ὅπου σοῦ πήρανε βλαστὸ καὶ σπόρο ὅπου σοῦ κλέψαν,
τὸ ξαναφύτρωμα ἄμοιαστο καὶ πάει τοῦ κάκου δ σπόρος.

Ναέ, τὰ θέμελά σου ἔσε δὲν εἶναι ριζωμένα
 σὰ νὰ τὴ γγίξαν τρίσβαθα τὴν τέλειωση τοῦ κόσμου,
 μηδὲ τὸ μετωπό σου ἔσε πάει πέρα ἀπὸ τὰ γνέφια,
 σὰν πυραμίδας κολοσσὸς ἀπάνου σ' ἐρμοτόπι
 τῆς Ἀφρικῆς. Ἀνάλαφρα κρατᾶν ἔσε στοῦ ἀέρα
 τὴ διαφανάδα τὴ γλαυκὴ τῶν Ὀλυμπίων τὰ χέρια.
 Κι ἡ ἀρχοντικὴ κορφή σου ἔσε δίχως θρασὰ νὰ πάη,
 γιὰ νὰ χαθῆ στὰ ἀπέραντα, ποὺ μάτι δὲν τὴ φιάνει,
 τὸ Πνεῦμα πρὸς τ' ἀπέραντα δέρει ἀπαλὸ καὶ φέρνει.
 Ἐσένα δὲ σὲ χτίσανε τυραγνισμένων ὅχλοι,
 καματερὰ ἀνθρωπόμορφα στρωμένα ἀπ' τὴ βουκέντρα
 φαρμακερὰ καὶ ἀλύπητα δυνάστη αἰματοπότη.
 Ἐσένα μὲ τὸ λογισμὸ κι ἔσε μὲ τὸ τραγούδι
 σὲ ύψωσαν τῶν ἐλεύθερων οἱ λογισμοὶ, ἐκεὶ ὅπου
 καὶ δὲ Νόμος σὰν πρωτόγινε τῆς πολιτείας προστάτης
 μὲ τὸ ρυθμὸ πρωτόγινε κι ἥταν κι αὐτὸς τραγούδι
 καὶ δ δαμαστής σου μάρμαρο, Ναέ, καὶ δ πλαστουργός σου,
 δίχως νὰ ἴδρωσῃ νικητής, δίχως ἀγώνα πλάστης.
 Κι ἀκοῦστε! Πρέπει κι δ ἄνθρωπος, κάθε φορά, ποὺ θέλει
 νὰ ξαναβρῇ τὰ νιάτα του, νάρχεται στὸ ποτάμι
 τῆς Ὄμορφιᾶς νὰ λούζεται. Σ' ὅλα μπροστὰ τὰ ώραῖα,
 νὰ στέκεται ἀδισφόρευτα καὶ γκαρδιακὰ νὰ σκύβῃ
 προσκυνητής, ἐρωτευτής, τραγουδιστής, διαβάτης.
 Κι ὁφοῦ ὅλων πάη ταξίματα καὶ μεταλάζῃ ἀπ' ὅλα,
 πάλι καὶ πάντα νὰ γυρνᾶ σ' ἔσένα μ' ἔναν ύμνο,
 μ' ἔσένα τὸ ξανάνιωμα μ' ἔσε νὰ παίρνη τέλος.
 Ποῦ νὰ τὴν βρῶ, καὶ σὰν τὴν βρῶ, ποῦ νὰ τὴν καταλάβω
 τῆς καλλονῆς σου τὴν ψυχή, Ναέ, καὶ τῆς ψυχῆς σου
 τὸ μυστικὸ πῶς νὰ τὸ πῶ, τὶ δάχτυλα, ποιά χέρια
 θὰ μοῦ τὸ παίξουνε καὶ ποιά πνοή θὰ μοῦ κυλίσῃ
 τὸ μυστικὸ σου μέσα μου σὰ ροδοκόκκινο αἴμα,
 γιὰ νὰ τὸ κάμω λόλημα, ποὺ νὰ τ' ἀξίζῃ ἔσένα;

«Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ»

Κωστής Παλαμᾶς

Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΡΒΑΝΑΡΟΣ*

“Ἐνα πουλάκι λάλησε στῆς ποταμιᾶς τὰ δέντρα,
 ἔνα πουλάκι όπού λαλεῖ τὸ Μάη μὲ τὴν αὔγούλα
 κι όπού ξυπνάει τοὺς πιστικούς, ξυπνάει τοὺς καρβανάρους,
 τοὺς καρβανάρους στ’ ἄλογα, τοὺς πιστικούς στὰ γίδια.
 “Ἐξύπνησθε” ἔνα γέροντα, γέροντα καρβανάρον,
 ποὺ κόνευε* στὴν ποταμιὰ παράμερα τοῦ δρόμου.
 Ξεπεδουκλώνει τ’ ἄλογα καὶ πάει νὰ τὰ ποτίσῃ.
 “Ἐρόδιζεν ἡ ἀνατολὴ κι ὁ αὔγερινὸς τραβιόταν,
 πάγηνε στὰ δρυγώματα ὁ ζευγάς κι ἡ κοπελιὰ στὸ πλύμα
 καὶ τὸ πουλάκι δλόγλυκον κελαηδισμὸς κρατοῦσε.
 “Ἀκουγε ὁ γέρος τὸ πουλί, τήρας τὰ κορφοβούνια,
 δλογυρνοῦσε τὰ δεντρά κι ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του :

— Καλότυχα, μωρὲ δεντρά, ποὺ ζάτε χίλια χρόνια,
 ποὺ ἀνθίζετε καθ’ ἄνοιξη καὶ κάθε καλοκαίρι.
 Γεράματα δὲν ἔχετε καὶ χάρο δὲ φοβᾶστε·
 τὰ μεσημέρια ἀπλώνετε τὸν ἵσκιο στὸ διαβάτη,
 στὸ ζευγολάτη, στὸ βοσκό, στοῦ κοπαδιοῦ τὸν πλήθο
 Τὴν νύχτα δλόρθα κι ἄγρυπνα πλύνετε καὶ ροφᾶτε
 δροσιὰ βουνίσια ἀχόρταγα καὶ τὸ ταχύ, δταν φέγγη,
 ἐσεῖς παλάτια γίνεστε στὸν κότσυφα, στ’ ἀηδόνι.
 “Ἐσάς σᾶς τρέφουν κρύα νερά, τὰ χιόνια σᾶς πλαταίνουν
 μωρὲ βουνά, ψηλά βουνά, ψηλά καὶ δασωμένα,
 τώρα ποὺ δ Μάης σᾶς γιόμωσε μ’ ἀνθούς, μὲ χλόη, μὲ νιάτα
 γιατί δὲν ξανανιώνετε κι ἐσεῖς τὸ γέρο ἐμένα,
 σάμπως καινούργια γένονται καὶ σάμπως ξανανιώνουν
 τοῦτα τὰ χαμηλά κλαριά καὶ τὰ παλιά τὰ δέντρα,
 νὰ γίνω πάλι ώς ήμουν^{τού}νιός, νὰ γίνω παλικάρι ;

* “Ἐργα”

Κώστας Κευστάλλης

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

[Η Πάργα τελευταία τῶν πόλεων τῆς Στερεάς καὶ τῆς Πελσποννήσου ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους. Ταχθεῖσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ' αιῶνος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἐνετῶν, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας περιῆλθε μετὰ τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Γάλλων. Ἀλλὰ τῷ 1814 παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλους, οἵτινες βραχὺ μόνον τὴν ἔκρατησαν, ἀπεμπολήσαντες αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1817. Πρὸ τῆς παραδόσεως αὐτῆς, συντελεσθείσης τὴν 28 Ἀπριλίου 1819, οἱ Παργινοί, εἰς τετρακισχιλίους ἀνερχόμενοι, κατέλιπον τὴν πατρίδα των, ἀφοῦ προηγουμένως ἀνασκάψαντες τοὺς πατρῷους τάφους, συνήθοισαν τὰ δστᾶ καὶ τὰ ἔκαυσαν εἰς τὴν πλατείαν τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ μὴ βεβηλωθοῦν ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Ν. Γ. Πολίτης.]

Α'

Μαῦρο πουλάκι, πόρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρυ μέρη,
πέξ μου τί κλάψεις θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια,
ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποὺ τὰ βουνά ραγίζουν;
μήνα τὴν πλάκωσε Τουρκιά καὶ πόλεμος τὴν καίει;
Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιά, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
Τοὺς Παργιανοὺς ἐπούλησαν σὰ γιδια, σὰ γελάδια,
κι δλοι στὴν ξενιτιά θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ καημένοι.
Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἄσπρα τους στήθια,
μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τὶς ἐκκλησίες τους.
Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸς ποὺ βγαίνει;
Ἐκεῖ καίγονται κόκαλα, κόκαλα ἀντρειωμένων,
ποὺ τὴν Τουρκιά τρομάξανε καὶ τὸ Βεζίρη κάψαν.
Ἐκεῖ 'ναι κόκαλα γονιοῦ, ποὺ τὸ παυδὶ τὰ καίει,
νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Λιάπηδες*, Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
Ἀκοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, δποὺ βογγοῦν τὰ δάση
καὶ τὸ δαρμὸ ποὺ γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια;
Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

Β'

Τρία πουλιά ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα,
Τόνα κοιτάει τὴν ξενιτιά, τ' ἄλλο τὸν Ἄι-Γιαννάκη,

τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιρολογάει καὶ λέει :

— «Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.

»Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.

»Βεζίρης δὲ ο' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια.

»Ἐφευγαν Τούρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι

»κι οἱ Λιάπηδες* δὲν ἥθελαν νάρτουν νὰ πολεμήσουν.

»Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,

»πότρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτη γιὰ προσφάγι.

»Τ' ἄσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστό, τ' ἄσπρα πουλοῦν κι ἐσένα.

»Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιά, παπάδες, τοὺς ἀγίους.

»Ἀστε, λεβέντες, τ' ἄρματα κι ἀφῆστε τὸ τουφέκι,

»σκάφτε πλατιά, σκάφτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια

»καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκαλα ξεθάφτε τοῦ γονιοῦ σας».

Δημοτικὸν

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

[24 Απριλίου 1821]

Τρία πουλάκια κάθονταν ψηλά στὴ Χαλκομάτα*,
τόνα τηράει τὴ Λιβαδιὰ καὶ τ' ἄλλο τὸ Ζιτούνι*,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέει :

«Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σᾶν καλιακούδα*.

»Μήν δ Καλύβας ἔρχεται, μήν δ Λεβεντογιάννης;»

«Ούδ' δ Καλύβας ἔρχεται, ούδ' δ Λεβεντογιάννης.

»Ο 'Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες».

‘Ο Διάκος σᾶν τ' ἀγρίκησε, πολὺ τοῦ κακοφάνη.

Ψιλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει :

«Τὸν ταϊφά* μου σύναξε, μάσε τὰ παλικάρια,

»δῶσ' τους μπαρούτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τὶς χοῦφτες

»γλήγορα καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν 'Αλαμάνα*,

»πού 'ναι ταμπούρια δυνατὰ κι ὅμορφα μετερίζια*.

Παίρνουνε τ' ἀλαφρὰ σπαθιά καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
στὴν 'Αλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνοιν τὰ τεμπούρια.

«Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε,

»σταθῆτε ἀντρειά σάν "Ελληνες καὶ σὰ Γραικοὶ σταθῆτε".

Ψιλὴ βροχούλαν ἔπιασε κι ἔνα κομμάτι ἀντάρα,
τρία γιουρούσια ν ἔκαμαν, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα.

Ἐμεινε ὁ Διάκος στὴ φωτιά μὲ δεκοχτῷ λεβέντες.

Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτῷ χιλιάδες.

Βουλῶσαν τὰ κουμπούρια του κι ἀνάψαν τὰ τουφέκια
κι δ Διάκος ἔξεσπάθωσε καὶ στὴ φωτιά χουμάει,
ξήντα ταμπούρια χάλασε κι ἐφτά μπουλουκμπασῆδες*.

Καὶ τὸ σπαθί του κόπηκε ἀνάμεσα ἀπ' τὴ χούφτα
καὶ ζωντανὸν τὸν ἔπιασαν καὶ στὸν πασά τὸν πάγουν,
χίλιοι τὸν πᾶν' ἀπὸ μπροστά καὶ χίλιοι ἀπὸ κατόπι.

Κι δ 'Ομέρο Βρυόνης μυστικά στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα :
«Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξῃς,
»νὰ προσκυνήσης στὸ τζαμί, τὴν Ἐκκλησιά ν' ἀφήσῃς;»

Κι ἐκεῖνος τ' ἀποκρίθηκε καὶ στρίφτει τὸ μουστάκι :

«Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὲ ν' ἀποθάνω.

»Ἀν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες*,
»μόνον ἐφτά μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,

»ὅσο νὰ φτάσῃ δ 'Οδυσσεὺς καὶ δ Θανάσης Βάγιας».

Σάν τ' ἄκουσε δ Χαλίλ· μπεης ἀφρίζει καὶ φωνάζει :

«Χίλια πουγγιά σᾶς δίνω γὼ κι ἀκόμα πεντακόσια,

»τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη,

»γιατὶ θὰ σβήσῃ τὴν Τουρκιά κι δλο μας τὸ ντοβλέτι*».

Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ στὸ σουβλὶ τὸν βάζουν,
δλόρθο τὸν ἐστήσανε κι αὐτὸς χαμογελοῦσε.

«Σκυλιά κι ἄν μὲ σουβλίσετε, ἔνας Γραικὸς ἔχάθη.

»Ἀς εἶν' δ 'Οδυσσεὺς καλά κι δ καπετάν Νικήτας,

»πού θὰ σᾶς σβήσουν τὴν Τουρκιά κι δλο σας τὸ ντοβλέτι».

Δημοτικὸν

ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ KIBOYPI

ΙΩΣ διηγεῖται τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, δ Διγενῆς Ἀκρίτας αἰσθανόμενος προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, ἔκτισεν δ ΐδιος παρὰ τὸν Εύφρατην πανώραιον τάφον καὶ κιβούριν τοῦ θανάτου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, διὰ

ν' ἀποτεθῆ τὸ σῶμα του. Καὶ οἱ συνεχίζοντες τὰς ἀκριτικάς παραδόσεις κλέφτες θνήσκοντες μὲν ἐν τῇ μάχῃ παραγγέλλουν εἰς τοὺς συντρόφους των νὰ πάρουν τὸ κεφάλι τους, διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν, ἐκτὸς δὲ τῆς μάχης φροντίζουν περὶ τῆς κατασκευῆς τάφου καταλλήλου διὰ νὰ διατηροῦν καὶ νεκροὶ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ μὴ διακόψουν τὴν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιβάλλουσαν αὐτοὺς φύσιν, διότι φαντάζονται τὸν θάνατον ὡς οὐδένεν ἄλλο ἢ σκιώδη ἀνάκλασιν τῆς ζωῆς... Ν. Γ. Πολίτης.]

*Ο ἥλιος ἐβασίλευε κι δ Δῆμος παραγγέλνει :

Σύρτε, παιδιά μου, στὸ νερό, ψωμὶ νὸ φᾶτε ἀπόψε καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου, νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νὰ γένης καπετάνος.
 Παιδιά μου, μὴ μ' ἀφήνετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο.
 Γιά πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλά στὴν κρύα βρύση,
 πού 'ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
 Κόψτε κλαδιά καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
 καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
 γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, δσά 'χω καμωμένα
 δώδεκα χρόνια ἀρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
 Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας*, φκιάστε μ' ὕδριό κιβούρι,
 νάναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
 Καὶ στὴ δεξιά μου τὴ μεριά ν' ἀφῆστε παραθύρι,
 νὰ μπαίνῃ δ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιό τὸ βράδυ,
 νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια,
 καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες νὰ μὲ καλημερᾶνε.

Δημοτικὸν

ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ

[Τὸ ἀσμα περὶ τοῦ ἀδελφοῦ, δστις ἀποθανῶν ἐγείρεται τοῦ τάφου πρὸς ἐκτέλεσιν ἱερᾶς ὑποσχέσεως καὶ φέρει εἰς τὴν ἀπορφανισθεῖσαν μητέρα τὸ μόνον ἐπιζῆσαν τέκνον της, τὴν εἰς τὰ ξένα ὑπανδρευμένην ἀδελφήν του, κοινότατον εἰς τὰς Ἑλληνικάς χώρας, εἰναι ἐπίσης διαδεδούμενον εἰς πάντας τοὺς λαοὺς τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, οἵτινες τὸ πρότυπον παρέλαβον ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ν. Γ. Πολίτης.]

Μάνα, μὲ τοὺς ἐννιά σου γιοὺς καὶ μὲ τὴ μιά σου κόρη,

τὴν κόρη τὴν μονάκριβη, τὴν πολυαγαπημένη,
τὴν εἰχες δώδεκα χρονῶν κι ἡλιος δὲν σοῦ τὴν εἶδε !

Στὰ σκοτεινὰ τὴν ἔλουζε, στ' ἄφεγγα τῇ χτενίζει,
στ' ἄστρι καὶ τὸν αύγερινὸν ἔπλεκε τὰ μαλλιά της.

Προξενητάδες ἥρθανε ἀπὸ τὴν Βαβυλώνα
νὰ πάρουνε τὴν Ἀρετὴν πολὺ μακριὰ στὰ ξένα.

Οἱ δχτὼ ἀδερφοὶ δὲ θέλουνε κι ὁ Κωσταντῖνος θέλει.

— Μάνα μου, κι ἀς τῇ δώσουμε τὴν Ἀρετὴν στὰ ξένα,
στὰ ξένα κεῖ ποὺ περπατῶ, στὰ ξένα, ποὺ πηγαίνω,
ἄν πᾶμ· ἔμετς στὴν ξενιτιά, ξένοι νὰ μὴν περνοῦμε.

— Φρόνιμος εἰσαι, Κωσταντή, μ' ἄσκημα ἀπιλογήθης.

Κι ἀ μόρθη, γιέ μου, θάνατος κι ἀ μόρθη, γιέ μου, ἀρρώστια
κι ἀν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ποιός πάει νὰ μοῦ τὴ φέρη ;

— Βάλλω τὸν ούρανὸν κριτὴ καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἄν τύχη κι ἔρθη θάνατος, ἀν τύχη κι ἔρθη ἀρρώστια
ἄν τύχη πίκρα γὴ χαρά, ἔγώ νὰ σοῦ τὴ φέρω.

Καὶ σὰν τὴν ἐπαντρέψανε τὴν Ἀρετὴν στὰ ξένα,
κι ἐμπῆκε χρόνος δίσεχτος καὶ μῆνες ὀργισμένοι
κι ἔπεσε τὸ θανατικὸ κι οἱ ἐννιά ἀδερφοὶ πεθάναν,
βρέθηκε ἡ μάνα μοναχὴ σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.

Σ' ὅλα τὰ μνήματα ἔκλαιγε, σ' ὅλα μοιρολογιόταν,
στοῦ Κωσταντίνου τὸ μνημεῖδον ἀνέσπα τὰ μαλλιά της.

— Ἀνάθεμά σε, Κωσταντή, καὶ μυριανάθεμά σε,
ὅπου μοῦ τὴν ἔξδριζες τὴν Ἀρετὴν στὰ ξένα !

Τὸ τάξιμο, ποὺ μούταξες, πότε θὰ μοῦ τὸ κάμης ;

Τὸν ούρανὸν βαλεις κριτὴ καὶ τοὺς ἀγιοὺς μαρτύρους,
ἄν τύχη πίκρα γὴ χαρά, νὰ πᾶς νὰ μοῦ τὴ φέρης.

‘Απά τὸ μυριανάθεμα καὶ τὴ βαριὰ κατάρα,
ἡ γῆς ἀναταράχτηκε κι ὁ Κωσταντῆς ἐβγῆκε.

Κάνει τὸ σύγγεφο ἄλογο καὶ τ' ἄστρο χαλινάρι
καὶ τὸ φεγγάρι συντροφιά καὶ πάει νὰ τῆς τὴ φέρη.

Παίρνει τὰ δρη πίσω του καὶ τὰ βουνά μπροστά του.

Βρίσκει την κι ἔχτενίζονταν δᾶς στὸ φεγγαράκι.

‘Απὸ μακριά τῇ χαιρετᾶ κι ἀπὸ κοντά τῆς λέει’

— “Αιντε, ἀδερφή, νὰ φύγουμε στὴ μάνα μας νὰ πᾶμε.

— 'Αλιμονο, ἀδερφάκι μου, καὶ τί εἶναι τούτη ἡ ὥρα ;
 "Αν ἵσως κι εἶναι γιὰ χαρά, νὰ στολιστῶ καὶ νάρθω.
 κι ἀν ἵσως πίκρα, πές μου το νὰ βάλω μαῦρα νάρθω.
 — "Ελα, 'Αρετή, στὸ σπίτι μας κι ἄς εἶσαι ὅπως κι ἀν εἶσαι.
 Κοντολυγίζει τ' ἄλογο καὶ πίσω τὴν καθίζει.
 Τὴ στράτα, ποὺ διαβαίνανε, πουλάκια κελαηδοῦσαν,
 δὲν κελαηδοῦσαν σὰν πουλιά, μήτε σὰν χελιδόνια,
 μὸν κελαηδοῦσαν κι ἔλεγαν ἀνθρωπινὴ ὅμιλία :
 « Ποιός εἶδε κόρην ὅμορφη νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος !»
 — "Άκουσες, Κωσταντῖνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια !
 — Πουλάκια εἶναι κι ἄς κελαηδοῦν, πουλάκια εἶναι κι ἄς λένε...
 Καὶ παρεκεῖ, ποὺ πάγαιναν κι ἄλλα πουλιά τοὺς λένε.
 « Δὲν εἶναι κρίμα κι ἄδικο, παράξενο μεγάλο,
 νὰ περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους ;»
 — "Άκουσες, Κωσταντῖνε μου, τί λένε τὰ πουλάκια,
 πῶς περπατοῦν οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ἀπεθαμένους.
 — 'Απρίλης εἶναι καὶ λαλοῦν καὶ Μάης καὶ φωλεύουν.
 — Φοβοῦμαι σ', ἀδερφάκι μου, καὶ λιβανιές μυρίζεις.
 — 'Εχτες βραδὺς ἐπήγαμε πέρα στὸν 'Αι·Γιάννη
 κι ἐθύμιασέ μας ὁ παπᾶς μὲ περισσὸ λιβάνι.
 Καὶ παρεμπρός, ποὺ πήγανε κι ἄλλα πουλιά τοὺς λένε :
 « Γιὰ ίδες θάμα κι ἀντίθαμα, ποὺ γίνεται στὸν κόσμο,
 τέτοια πανώρια λυγερὴ νὰ σέρνη ὁ πεθαμένος !»
 Τ' ἄκουσε πάλι ἡ 'Αρετή κι ἐράγισε ἡ καρδιά της.
 — "Άκουσες, Κωσταντόκη μου, τί λένε τὰ πουλάκια ;
 — "Αφησ' 'Αρέτω, τὰ πουλιά κι δ, τι κι ἄθελ', ἄς λέγουν.
 — Πέες μου, ποὺ εἶναι τὰ κάλλη σου καὶ ποῦ εἰναι ἡ λεβεν·

[τιά σου

καὶ τὰ ξανθά σου τὰ μαλλιά καὶ τ' ὅμορφο μουστάκι ;
 — "Έχω καιρὸ π' ἀρρώστησα καὶ πέσαν τὰ μαλλιά μου.
 Αὔτοῦ σιμά, αὐτοῦ κοντά στὴν ἐκκλησιὰ προφτάνουν.
 Βαριά χτυπάει τ' ἀλόγου του κι ἀπ' ἐμπροστά της χάθη.
 Κι ὀκούει τὴν πλάκα καὶ βροντᾶ, τὸ χῶμα καὶ βοτζει.
 Κινάει καὶ πάει ἡ 'Αρετή στὸ σπίτι μοναχή της.
 Βλέπει τοὺς κήπους της γυμνούς, τὰ δέντρα μαραμένα,
 βλέπει τὸ μπάλσαμο ἔερδ, τὸ καρυοφύλλι μαῦρο,

βλέπει μπροστά στήν πόρτα της χορτάρια φυτρωμένα.

Βρίσκει τήν πόρτα σφαλιστή καὶ τὰ κλειδιά παρμένα
καὶ τὰ σπιτοπαράθυρα σφιχτά μανταλωμένα.

Χτυπά τήν πόρτα δυνατά, τὰ παραθύρια τρίζουν.

— "Αν εἶσαι φίλος διάβαινε, κι ἀν εἶσαι ἔχτρος μου, φύγε
κι ἀν εἶσαι ὁ πικροχάροντας. ἄλλα παιδιά δὲν ἔχω
κι ή δόλια ή Ἀρετούλα μου λείπει μακριά στὰ ξένα.

— Σήκω, μανούλα μου, ἄνοιξε σήκω γλυκιά μου μάνα.

— Ποιός εἶν' αὐτός, ποὺ μοῦ χτυπάει καὶ μὲ φωνάζει μάνα;

— "Ανοιξε, μάνα μου, ἄνοιξε, κι ἔγώ εἰμαι ή Ἀρετή σου.

Κατέβηκε, ἀγκαλιάστηκαν κι ἀπέθαναν κι οἱ δύο.

Δημοτικὸν

ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

[Εἰς πλείστους ἐλληνικούς τόπους ὑπάρχουν φρούρια καλούμενα Κάστρα τῆς Ὡριάς ή τῆς Σουριάς, καὶ πρὸς τὰ φρούρια ταῦτα συνάπτονται παραδόσεις περὶ ἀλώσεως αὐτῶν διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ αὐτοκτονίας τῆς βασιλοπούλας, ή δοποίᾳ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡρωϊκῶς ἀνθίστατο ἐγκεκλεισμένη ἐν αὐτῷ ἀναφέρεται δὲ εἰς ἔκαστον αὐτῶν καὶ ἄσμα δημοτικόν, τοῦ δοποίου πολυάριθμοι ὑπάρχουν παραλλαγαί. Ἡ ἀνὰ πάσας τὰς ἐλληνικὰς χώρας διάδοσις τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος καὶ τῶν παραδόσεων τούτων ὑποδεικνύει, δτὶ προήλθεν ἐκ παλαιοῦ τινος προτύπου" σφόδρα δ' ἀμφίβολον ὅμως φαίνεται, δτὶ τοῦτο ἀφετηρίαν εἶχεν ιστορικὸν τι γεγονός ἀλλ' οὐδὲ δότοπος ή τὸ φρούριον, εἰς δ' ἀνεφέρετο τὸ ἀρχέτυπον, εἶναι εὔκολον νὰ ἔξακριβωθῇ. Πρόδηλον τουναντίον εἶναι, δτὶ τὸ ἀρχέτυπον ἄσμα ἀπηρτίσθη ἐκ στοιχείων μυθικῶν καὶ ιστορικῶν, κοινῶν εἰς τὴν δημώδη ἐλληνικὴν ποίησιν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαῖους μύθους... Ν. Γ. Πολίτης.]

"Οσα κάστρα κι ἀν εἶδα καὶ περπάτησα,

σὰν τῆς Ὡριάς τὸ κάστρο δὲν ἔλgyιασσα.

Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,

σαράντα δρυγιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,

μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,

μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι ἀργυρά κλειδιά

καὶ τοῦ γιαλιοῦ ή πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους δώδεκα,
δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρη τὸ ἐρημόκαστρο.
Κι ἔνα σκυλὶ τουρκάκι, μιᾶς Ρωμιᾶς παιδί,
στὸν Ἀμιρά* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει.
— 'Αφέντη μ', 'Αμιρά μου καὶ σουλτάνε μου,
ἄν πάρω γὰ τὸ κάστρο τί εἰν' ἡ ρόγα* μου;
— Χίλια ἀσπρα τὴν ἡμέρα κι ἄλογο καλὸ
καὶ δυὸ σπαθιὰ ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
— Ούδε τ' ἀσπρα σου θέλω κι ούδε τὰ φλωριά,
ούδε καὶ τ' ἄλογό σου κι ούδε τὰ σπαθιά,
μόν' θέλω γὰ τὴν κόρη, ποὺ 'ναι στὰ γυαλιά.
— Ωσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι αὐτή.
Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε.
Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
στὴν πόρτα πάει, στέκει καὶ παρακαλεῖ.
— Γιὰ ἄνοιξε, ἄνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς 'Ωριᾶς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλισσας.
— Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε.
— Μὰ τὸ Σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἔγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος ούδε Κόνιαρος*,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό
Δώδεκα χρόνους ἔχω, ὅπ' ἀσκήτευα,
χορτάρι ἐβοσκούσα σὰν τὸ πρόβατο
κι ἵρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τίς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοίξετέ μου νάμπω τοῦ βαριόμοιρου.
— Νὰ ρίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
— Τὰ ράσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζουνται.
— Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
— Εἶμαι ἀπὸ τὴν πεῖνα κι ἀντραλίζουμαι*.

Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἄνοιξε.
“Οσο ν' ἀνοίξῃ ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε
κι ὅσο νὰ μισανοίξῃ γέμισο* ἡ αὐλή.
“Ολοι χυθῆκαν στ' ἀσπρα, δλοι στὰ φλωριά
καὶ κεῖνος εἰς τὴν κόρη, ποὺ 'ναι στὰ γυαλιά.

Κι ή κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Δημοστικὸν

ΛΥΡΙΚΑ

ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝ ΦΡΑΙΖΕΡ

Μικρός προφήτης ἔριξε σὲ κορασιὰ τὰ μάτια.
Καὶ στοὺς κρυφούς του λογισμούς χαρὰ γιομάτους εἶπε·
«Κι ἀν γιὰ τὰ πόδια σου, Καλή, κι ἀν γιὰ τὴν κεφαλή σου,
»κρίνους δ λιθος ἔβγανε, χρυσὸς στεφάν' δ ἥλιος,
»δῶρο δὲν ἔχουνε γιὰ σὲ καὶ γιὰ τὸ μέσα πλοῦτος.
»Ομορφος κόσμος, ἥθικός, ἀγγελικὰ πλασμένος!»

“Απαντα”

Διονύσιος Σολωμός

ΠΡΩΤΗ ΜΑΪΟΥ

Τοῦ Μαγιοῦ ροδοφαίνεται ἡ μέρα,
ποὺ δώραιότερη ἡ φύση ξυπνάει
καὶ τὴν κάνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
πρασινάδες, ἀχτίνες, νερά.

”Ανθη κι ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιά κι ἄντρες, γυναῖκες καὶ γέροι·
ἀσπροντύματα, γέλια καὶ κρότοι
δλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά

Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴν νιότη,
ἄντρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιά!

“Απαντα”

Διονύσιος Σολωμός

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΔΕ ΡΩΣΣΗ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

Τοῦ πατέρα σου, δταν ἔλθης,
δὲ θὰ ίδης παρὰ τὸν τάφο·
εῖμαι ὁμπρός του καὶ σοῦ γράφω,
μέρα πρώτη τοῦ Μαΐου.

Θά σκορπίσουμε τὸ Μόῃ
πάνου στ' ἄκακα τὰ στήθη,
γιατὶ ἀπόψε ἀποκοιμήθη
εἰς τὸν ὑπνο τοῦ Χριστοῦ.

*Ηταν ἡσυχος κι ἀκίνητος
ώς τὴν ὕστερη τὴν ὥρα,
καθὼς φαίνεται καὶ τώρα,
ποὺ τὸν ἄφησε ἡ ψυχή.

Μόνον, μιὰ στιγμὴ πρὶν φύγη
τ' οὐρανοῦ κατὰ τὰ μέρη,
ἀργοκίνησε τὸ χέρι,
ἴσως γιὰ νὰ σ' εὔχηθῇ.

**Ἀπαντα*

Διονύσιος Σολωμός

ΛΗΘΗ

Καλότυχοι οἱ νεκροί, ποὺ λησμονᾶνε
τὴν πίκρια τῆς ζωῆς. "Οντας βυθίσῃ
δὲ ἥλιος καὶ τὸ σούρουπο ἀκλουθήσῃ,
μὴν τοὺς κλαῖς, δὲ καημός σου δσος καὶ νάναι.
Τέτοιαν ὥρα οἱ ψυχές διψοῦν καὶ πάνε
στῆς λησμονιᾶς τὴν κρουσταλλένια βρύση·

μὰ βιομροκος τὸ νεράκι θὰ μαυρίσῃ,
δὲ στάξη γι' αὐτές δάκρυ ζθε ἀγαπᾶνε.
Κι ἀν πιοῦν θοιὸν νερό, ξαναθυμοῦνται,
διαβαίνοντας λιβάδια ἀπὸ ἀσφοδήλι,
πόνους παλιούς, ποὺ μέσα τους κοιμοῦνται.
"Α δὲ μπορῆς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δείλι,
τοὺς ζωντανούς τὰ μάτια σου ἀς θρηνήσουν.
Θέλουν — μὰ δὲ βολεῖ νὰ λησμονήσουν.

**Ἐργα*

Διορέντος Μαβίλης

ΚΑΡΔΑΚΙ*

Τ' ἄγνωρα ρεποθέμελα τοῦ ἀρχαίου
ναοῦ στὸ ἔρμο ἀκροθαλάσσιο πλάι
χορταριασμένα κείτονται. Γελάει
γύρου δμορφάδα κόσμου πάντα νέου.
Καὶ λέω, ποὺ ἀκόμα ἀπ' τὴν κορφὴν τοῦ ὠραίου
βουνοῦ στὸ ἄσπρα ντυμένη ροβολάει
ἡ ἀρχαία ζωὴ κι αὐτοῦ φεγγοβολάει
λαμπρὸς ναὸς τεχνίτη Κερκυραίου.
Χρυσόνειρο, σὲ βλέπω, γιατὶ μ' ἔχει
μαγέψει τὸ νερὸν στὴν κρύα βρύση,
ποὺ μέσαθε ἀπ' τὸ ἄγιο χῶμα τρέχει.
Ἐτσι κάποιος θεός θὰ τόχη δρίσει
κι ὅποιος ζένος ἐκεῖ τὸ χείλι βρέχει,
στὰ γονικά του πλιὰ δὲ θὰ γυρίση.

„Ἐργα“

Λορέντσος Μαβίλης

ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΥΜΝΟΣ

Κι ἂν δὲν εἶχε ἡ ζωὴ χίλια χρώματα
χίλια σκήματα, πρόσωπα, κάλλη
κι ἂν δὲν ἔλαμπε κι ἔτσι ἡ ζωὴ,
στὴ ζωὴ θεία λαμπράδα, θεῖα κάλλη
τὰ δικά σας θὰ χύνανε χρώματα,
ἡ δική σας, ὡς μάτια, ζωὴ.

Μάτια τρίσβαθα, μάτια ἡλιογέννητα,
διαλαλεῖτε τοῦ ἥλιου τὴ δόξα
μὲ τὴ γλῶσσα τὴν ἄλαλη ἐσεῖς,
ἐσεῖς εἰστε τὸ ἀνθρώπου κι ἡ δόξα,
μάτια τρίσβαθα, μάτια ἡλιογέννητα,
τὰ πετράδια τὸ ἀτίμητα ἐσεῖς.

Μὲς στὰ πάντα — δ σοφός τὸ διαλάλησε —
 ξνας εἶναι ναός, ξνας μόνο,
 καὶ τ' ἀνθρώπου τὸ σῶμα εἰν' αὐτός.
 *Αγιο φῶς, ἐσεῖς φέγγετε μόνο
 τοῦ ναοῦ — δ σοφός τὸ διαλάλησε —
 φῶς, ποὺ ἀνάφτει ὁ Θεός, πάντ' αὐτός.

Στῆς καρδιᾶς μας τὰ βάθη ἐσεῖς κάνετε
 δ, τι κάνει στὴν ὅλη τὴν πλάση,
 δ, τι κάνει δ θεὸς τοῦ φωτός·
 δλοπράσινη, δλόσανθη πλάση
 τῆς καρδιᾶς μας τὰ βάθη τὰ κάνετε,
 μάτια, ἀστείρευτες βρύσες φωτός...

Ο θεὸς τοῦ φωτός ἥρθε κι ἄνοιξε
 τῶν πλασμάτων τὰ μάτια ἐδῶ πέρα,
 μὰ παλάτι του διάλεξ' ἐσᾶς·
 ἀπὸ τ' ἀφταστα ὑψη ἐκεῖ πέρα
 τῶν πλασμάτων τὰ μάτια ἥρθε κι ἄνοιξε
 μὰ ἔχει θρόνο του μόνον ἐσᾶς.

Καὶ γιὰ τοῦτο σὰν ἥλιος φωτίζετε
 καὶ σὰ θάλασσα τρέμετε, μάτια,
 κι εἶστε δλόβαθα σὰν οὐρανός,
 σὰ φουρτούνα ἀγριεύετε, μάτια,
 καὶ τοῦ νοῦ τὰ σκοτάδια φωτίζετε
 καὶ τὸ γέλιο σας εἶναι οὐρανός.

“Ἐνα πνεῦμα, ποιός ξέρει! “Ἐνας ἄγγελος
 τῶν πνευμάτων τὴ χάρη σᾶς δίνει·
 τίποτ’ ἄλλο δὲν ἔχει στὴ γῆ
 τ' ἀγαθὰ τὰ δικά σας· τὰ δίνει
 ἐνα πνεῦμα, ποιός ξέρει! “Ἐνας ἄγγελος.
 Μάτια μου, εἶναι δική σας ή γῆ...

Κι ἀν δὲν εἶχε ή ζωὴ χίλια χρώματα.
 χίλια σκήματα, πρόσωπα, κάλλη
 κι ἀν δὲν ἔλαμπε κι ἔτσι ή ζωὴ,
 στὴ ζωὴ θεία λαμπρότη, θεῖα κάλλη
 τὰ δικά σας θὰ χύνανε χρώματα,
 ή δική σας, ὡ μάτια, ζωὴ!

«Πολιτεία καὶ Μοραξιὰ»

Κ. Παλαμᾶς

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

— Σάμπως ἐμεῖς ἀπ' τὴν καρδιὰ δὲν εἴμαστε τῆς Φύσης ;
 καὶ σὰν πνοές δὲν εἴμαστε κι ἀπὸ παντοῦ δὲν πνέμε ;
 καὶ δὲ χαλάμε σὰ σεισμοὶ καὶ σὰ φωτιὲς δὲν κατίμε ;
 Σὰν τὰ πελώρια βύσσινα δὲν εἴμαστε τῆς δύσης
 καὶ σὰν τὰ ρόδα τῆς αύγης ; Πάντα καθὼς μαυρίζουν
 στ' ἄσπρα χωράφια τοῦ χαρτιοῦ τ' ἀνθια μας δὲν ἀξίζουν
 τὰ περιβόλια, τὰ βουνά, τὶς ἄκρες, τὰ ρουμάνια*,
 χλωρὰ καὶ σὰν ἀκουμπιστά στὰ γαλανὰ τὰ οὐράνια ;
 Δὲν εἴμαστε σὰν τὴ ζωὴ τῆς θάλασσας, ποὺ εἰν' ὅλη
 ταξίδι, σάλεμα, δροσιά, φουρτούνα, ἀραξοβόλι* ;
 Τοὺς φλοίσβους δὲν τοὺς ἔχομε, τοὺς βρόγγους καὶ τοὺς βρόντους
 καὶ σὰν τοὺς πολυόμματους δὲν εἴμαστε δρακόντους ;
 Κι ἀκόμα σὰν τὰ σύγνεφα δὲν εἴμαστ' ἀεροπλάνα*
 μὲ τὸ θυμὸ τῆς ἀστραπῆς, μὲ τῆς βροχῆς τὸ μάνα;
 Δὲν εἴμαστε σὰν τὰ ψηλὰ παλάτια μὲ τὰ μύρια,
 πάντ' ἀνοιχτὰ σὲ μάκρητα καὶ τόπους, παραθύρια ;
 Βοήθεια ἐμεῖς δὲν εἴμαστε, γιὰ νὰ τὸ κατεβάσης
 τ' ἄλλο, τὸ μέγα τῆς ζωῆς βιβλίο, τ' ὅλογυρά σου ;
 Τάχα κι ἐμεῖς δὲν εἴμαστε σὰν τὰ στοιχεία τῆς πλάσης,
 σὰν τὶς νεράιδες τῆς στεριάς, τοῦ πέλαγου, τοῦ δάσου ;
 Τοῦ κόσμου ἐμεῖς δὲ φέρνομε τὶς δέσποινες Ἰδέες
 πίσω ἀπ' τὰ μύρια ἀλλάσματα, πάντα ἵδιες, πάντα νέες ;

«Πολιτεία καὶ Μοραξιὰ»

Κ. Παλαμᾶς

ΚΟΜΜΑΤΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ „ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΥΣ“

[Ο ποιητής έγραψε τούς στίχους αύτούς γιά τό πεθαμένο παιδί του.]

Ξύπνα, ξύπνα !

Ξύπνα, δροσιά τῆς αύγῆς καὶ φεγγάρι,
 ξύπνα τῆς νύχτας δ' Ἀπρίλης κι δ' Μάης
 μ' ὅλα τὰ ρόδα καὶ μ' ὅλη τὴν χλώρη
 σὲ καρτερᾶν κι οἱ χειμῶνες οἱ γέροι,
 σὲ καρτερᾶν ἥλιοστόλιστοι, ξύπνα !
 Στὸ λιμανάκι τ' ἀπάνεμον, δπου
 τ' ἀσπραδερὸ περιγιάλι τῶν βράχων
 τὸ περιγιάλι τῶν κήπων ξανοίγει
 πράσινο ἀγνάντια, ἔνα σπίτι
 σὲ καρτερεῖ μιὰ βαρκούλα στὸ μόλο
 σφιχτοδετὴ καρτερεῖ σε κι ἐκείνη·
 ἔνα χιονάτο ἀλογάκι παρέκει
 σὲ καρτερεῖ, θὰ σὲ φέρ' ἡ βαρκούλα
 στὸ ἐρημικὸ τ' ἀκροτόπι, νὰ μάσης
 τ' ἀκρογιαλιοῦ τὰ κοχύλια, τὰ κρίνα
 τῆς ἀμμουδιάς. Θὰ σὲ πάη τ' ἀλογάκι
 στὸ μονοπάτι, ποὺ στρίβει σὰ φίδι
 πρὸς τὸ πολύκαρπο κλήμα νὰ κόψης
 τὶς ροδοκόκκινες ρόγες. "Ω ξύπνα !
 Σὲ καρτερᾶν μιὰ παιδούλα, ἔν' ἀγόρι·
 σὲ καρτερᾶν στὴ γωνίτσα, ποὺ ξέρεις,
 τριανταφυλλιές τρεῖς σὲ τρεῖς μέσα γλάστρες·
 ἡ μιὰ στ' ἀγόρι τὰ ρόδα τῆς δίνει
 καὶ στὴν παιδούλα ἡ ἄλλη τὰ δίνει,
 δμως ἡ τρίτη ζηλιάρα τὰ κρύβει
 κι δλο στοὺς κλώνους τῆς μάχετ' ἀπάνου
 νὰ τὰ κρατήσῃ καὶ λέει τῆς δροσούλας :
 «Φύγε, δροσιά !» καὶ τὴ μέλισσα διώχνει,
 καὶ τῆς χρυσῆς πεταλούδας δὲ θέλει
 τ' ἀεροφίλημα. Κάποιο χεράκι
 μέρες καὶ νύχτες προσμένει κι ἐκεῖνο

μήτε πού φαίνεται, μήτε γυρίζει
καὶ τὰ τριαντάφυλλα ρεύουν... "Ω ! ξύπνα.
Σὲ καρτεροῦνε τρελότερ' ἀπ' ὅλα
καὶ δυὸς καρδιές ποιές καρδιές ; Τὶς γνωρίζεις...
Μὴ μοῦ ζητᾶς νὰ τὶς πῶ... Κάποιους πόνους
δὲν τοὺς χωράει κι ὁ πλατύτερος θρῆνος.

« Ἀσάλευτη Ζωὴ »

Κ. Παλαμᾶς

ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπὸ μακρινὲς κορφὲς ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τὸ οὐρανοῦ τὰ σύνορα χίλιες βαφὲς ἀλλάζουν,
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, δλόχρυσες, γαλάζιες
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρὸς λαμπρὸς ὁ Ἀποσπερίτης.
Τὴν πύρα τοῦ καλοκαιριοῦ τὴν σβητῇ γλυκὸ διγεράκι,
ποὺ κατεβάζουν τὰ βουνά, ποὺ φέρνουν τὸ ἀκρογιάλια.
Ἀνάρια τὰ κλωνάρια του κουνάει ὁ γερο-πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιά κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
Ἡ βρύση ἡ χορταρόστρωτη δροσίζει τὰ λουλούδια
καὶ μὲ ἀλαφρὸ μουρμουρητὸ γλυκὰ τὰ νανουρίζει.
Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τὰ ριζοβούνια ἰσκιώνουν,
τὰ ζάλογγα* μαυρολογοῦν, σκύβουν τὰ φρύδια οἱ βράχοι
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοὶ πράσινο πέλαο μοιάζουν.

*Ἀπόξω, ἀπὸ τὰ δρυγώματα, γυρνοῦνε οἱ ζευγολάτες,
ἥλιοκαμένοι, ξέκοποι, βουβοί, ἀποκαμωμένοι,
μὲ τοὺς ζυγούς, μὲ τὰ βαριά τὸ ἀλέτρια φορτωμένοι
καὶ σαλαγοῦν ἀπὸ μπροστὰ τὰ δυὸ καματερά τους,
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα.

— Όώ, φωνάζοντας, θώ ! Μελισσινέ, Λαμπίρη.
Κι ἀργά τὰ βόιδια περπατοῦν καὶ ποὺ καὶ ποὺ μουγκρίζουν.
Γυρνοῦνε ἀπὸ τὰ ἔργα τους οἱ λυγερές, γυρνοῦνε
μὲ τὰ ζαλίκια* ἀπ' τὴ λογγιά, μὲ τὰ σκουτιά ἀπ' τὸ πλύμα,
μὲ τὶς πλατιές των τὶς ποδιές σφογγίζοντας τὸν ὕδρο.

Καὶ σ' ὅποιο δέντρο κι ἄν σταθοῦν, σ' ὅποιο κοντρὶ^{*} ἀκουμπήσουν εἰς τὸ μουρμούρι τοῦ κλαριοῦ, εἰς τὴ θωριὰ τοῦ βράχου γλυκό γλυκό καὶ πρόσχαρο χαιρετισμὸς ἔσανοίγουν:

— Γειὰ καὶ χαρὰ στὸν κόσμο μας, στὸν ὅμορφό μας κόσμο!

Σὰν τὸ ζαρκάδι ὁ νιὸς βισκόδς ξετρέχει τὴν κοπῆ του· σουρῆζει, σαλαγάει, «ஓ! ଓ!» καὶ τὴν ροβολάει

ἀπὸ τὰ πλάγια στὸ μαντρί, στὴ στρούγγα γιὰ ν[°] ἀρμέξῃ ἀπὸ στεφάνι, ἀπὸ γκρεμό, ἀπὸ ραϊδίδ^{*} καὶ λόγγο

Καὶ τοῦ γιδάρη ἡ σαλαγή στριγγιά στριγγιά γρικιέται τ[°] ἀνάποδο κοπάδι του «τσάπ, τσάπ! ହଁ, ହଁ!» βαρώντας.

Κι ἀχολογοῦν βελάσματα κι ἀχολογοῦν κουδούνια.

Ἄπο μακριά, ἀχ τὸ βουκολίδ, ἀκούγεται φλογέρα.

Κάπου βροντάει μιὰ τουφεκιά ἥ κυνηγοῦ ἥ δραγάτη καὶ κάπου κάπου ὁ ἀντίλαλος βραχνὸς τραγούδι φέρνει τοῦ ἀλογολάτη, τοῦ βαλμᾶ*, δόποὺ γυρνάει κι ἐκεῖνος.

Τοῦ κάμπου τ[°] ἄγρια τὰ πουλιά γυρνοῦν ἀπ' τὶς βισκές τους καὶ μ' ἄμετρους κελαηδισμούς μὲς τὰ δεντρά κουρνιάζουν· σκαλώνει ὁ γκιώνης στὸ κλαρὶ καὶ κλαίει τὸν ὀδερφό του.

Στὰ ρέπια, στὰ χαλάσματα ἡ κουκούβαγια σκούζει·

μέσα σὲ αύλάκι, σὲ βαρκόδ*, λαλεῖ ἥ νεροχελώνα, τ[°] ἀηδόνι κρύβεται βαθιὰ στ' ἀγκαθερά τὰ βάτα καὶ τὴ ζωή του τραγουδάει μὲ τὸ γλυκό σκοπό του· κι ἡ νυχτερίδα ἡ μάγισσα, μὲ τὸ φτερούγισμά της, τὸ γρήγορο καὶ τὸ τρελό, σχίζει τὰ σκότα ἀπάνου καὶ μὲ τὰ δλόχαρα παιδιά τοῦ ζευγολάτη παίζει.

Καλδυχοὶ μου χωριανοί, ζηλεύω τὴ ζωή σας,

τὴν ἀπλοΐκή σας τὴ ζωή, πόχει περίσσιες χάρες.

Μά πλιδ πολὺ τὸ μαγικό ζηλεύω γυρισμό σας,

δντας ἥ μέρα σώνεται καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ

Ἐκεῖ ποὺ ἡ μαύρη φαλαρίδα* κι ἡ ἄγρια πάπια
χειμαδιὸ βρίσκουν στὴν προσηλιακὴ στεριά,
στῆς λιμνοθάλασσας τ' ἀκρόνερα τὰ σάπια
τὶ ἥρθες ζητώντας, λευκὲ Κύκνε τοῦ Βοριά;

Τὸν Κύκνο κοσμοπλανευτὴ πλάνεψε κάποια
τῆς λιμνοθάλασσας νεράιδα, ἡ Λευτεριά·
παλάτι στεριανὸ τοῦ κάστρου εἶχε τὴν τάπια
κι ἀντὶ στολίδια νύφης, ἄρματα βαριά.

Ἄιτδος δὲ λευκὸς κύκνος θέλησε νὰ γίνη
κι ἀιτοῦ φτερὰ καὶ νύχια τάνυσε γιὰ κείνη·
μὰ ἥτον παράτολμη, θανάσιμη ἡ δρμή.

Καὶ τὰ Μαγιάπριλα, ὅταν γύριζαν καὶ πάλι
τὰ νεροπούλια πρὸς τὸ βορεινὸ ἀκρογιάλι,
συνοδιὰ γίνηκαν σιοῦ Κύκνου τὸ κορμί.

«Κλειστὰ Βλέψαρα»

Γεώργιος Δροσίνης

ΣΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Συνοδοιπόροι, ναὶ, μαζὶ κινήσαμε
στῆς τέχνης τὸ γλυκοῖημέρωμα, δμως
μὲ τοῦ καιροῦ τὸ πέρασμα χαράχτηκε
τοῦ καθενός μας χωριστὰ δρόμος.

Ἐσύ τὰ ὠραῖα μὲς στὰ μεγάλα ζήτησες
κι ἔγω τὰ ταπεινὰ κι ἀποριμμένα·
καὶ δούλεψες τὸν μπροῦντζο καὶ τὸ μάρμαρο
κι ἄφησες τὸν πηλὸ τῆς γῆς σ' ἐμένα.

Στὶς ἀλπινὲς χιονοκορφὲς ἀνέβηκες
καὶ στάθηκα στὶς λιόφωτες ραχοῦλες·
ἀρχόντισσες καὶ ρήγισσες οἱ Μοῦσες σου
κι ἐμένα ψαροπούλες καὶ βαρκοῦλες.

Ἐσύ στῆς δάφνης τ' ἀκροκλώναρα ἀπλωσες
κι ἔγῳ σε κάθε χόρτο καὶ βοτάνι·
στεφάνι ἔχεις φορέσει ἀπὸ δαφνόφυλλα,
λίγο θυμάρι τοῦ βουνοῦ μὲ φτάνει.

Περιοδικόν «Νέα Εστία»

Γεώργιος Δροσίνης

ΣΙΓΑ Η ΠΗΓΗ

Σιγὰ ἡ πηγὴ στὴ λαγκαδιὰ κυλᾶ μὲς στὰ χαλίκια,
σιγὰ κι ἀργὰ τὰ Ισκιώματα γλιστροῦν τοὶ δειλινοῖ.
στὰ Θάμνα σκόρπια βόσκουνε πηδώντας τὰ κατοίκια
στὸ βράχο τὸν δρθόψηλο τοῦ ἀπόγκρεμνου βουνοῦ.

Κι ἀνάρια τὰ κουδούνια τους ἀκούονται στὴ ράχῃ·
δλόηχα ἐδῶ, κομμένα ἔκει, βραχνόφωνα ὅλλα ἥχοῦν,
λὲς σήμαντρα πολύλακα καὶ κρέμονται στὰ βράχη
καὶ οἱ ἄχοι τους φεύγουνε ψηλὰ κι ἀνάερα ξεψυχοῦν.

Καὶ τὸ ἀεράκι ἀνάλασφρο τὰ πεῦκα ἀργοαναδεύει
καὶ Ισκιώνουν κι δλο Ισκιώνουνε τὰ πλάγια χαμηλὰ
καὶ μιὰ κατσίκα ἀπ' τὶς πολλές παράμερα ἀλαργεύει
καὶ πάει καὶ δλόρθη στέκεται σὲ μιὰ κορφὴ ψηλά.

Κι ἀκίνητη, σὰ χάλκινη στημένη ἔκει, καρφώνει
ἀσάλευτο τὸ βλέμμα της σὰν πρὸς τὸν οὐρανό,
δῃ τὸ βράδυ πιὸ χλοιμὰ τὰ γιούλια του δλο ἀπλῶνει
κι δλο πιὸ ἀχνὰ τὰ ρόδα του σκορπίζει στὸ βουνό.

Κι εἶναι, καθὼς ἔκει θωρεῖ, σὰν κάτι νὰ κοιτάζῃ,
κάτι στὰ μάκρη ἀλαργινό, ποὺ δὲ θωρεῖς ἔσύ·
κι δλόρθη πάντα στέκεται — καὶ τὸ βουνὸν χλοιμιάζει·
μιὰ λάμψη μόνο τὴν κορφὴ τώρα φωτᾶ χρυσή.

“Οσο ποὺ ἀργὰ καὶ σιγαλὰ σβήνει στερνὰ κι ἔκείνη
κι ἀπλώνει ἔνα μισόφωτο, θαμπά, χαλκὰ λευκό,
μισόφωτο, ποὺ σούρουπο, σιγὰ σιγὰ ἔχει γίνει,
ποὺ καὶ ἡ κατσίκα χάνεται χαλκὴ μὲς στὸ χαλκό.

Κι δπως στὴ ράχη βόσκοντας μακραίνει τὸ κοπάδι,
κάπου ἔνα μόνο ἀπόβαθα κουδούνι τώρα ἥχει
σὰν κλάμα, σὰν παράπονο, ποὺ σκέπασε τὸ βράδυ
στ’ ἀλαργινὰ δ, τι ἀλαργινὸν ζητοῦσε μιὰ ψυχή.

„Ἀπλοὶ Τρόποι“

Κώστας Χατζόπουλος.

ΤΟ ΜΕΛΤΕΜΙ

‘Αδράσσει δ ἥλιος δ ἀψύς τ’ ἀκόσιστο* χορτάρι,
στὸ κάμα τὸ μεσημερινὸν ἀχνίζουν τὰ χαλκίκια
καὶ πρὶν τὴν ὑστερνὴ δροσιὰ ἡ λαύρα νὰ τοὺς πάρῃ
τὴν ἀρμυρή τους μυρωδιὰ γύρω σκορποῦν τὰ φύκια.

Φωλιὰ καμίνι ἀφήνοντας καὶ τῆς στεριᾶς τὰ ρεϊκια
παίρνουν τὰ φίδια, στὸ νερό, τὶς σμυναριές* ζευγάρι
κι δπου διπλὰ καθρεφτιστὰ κοιμοῦνται τὰ καΐκια
μόνοι ἀνεμίζουν μάρμαρο τὴ θάλασσα οἱ γλάροι.

Ξάφνου κρυφδς παροξυσμός· τὸ κύμα λιανοτρέμει,
ἀνάρια ἡ θάλασσα ἡ στρωτὴ στὸ σύγκρυο μελανιάζει,
γιατὶ θεριὸ ἀπ’ τ’ ἀνοιχτὰ πλακώνει τὸ Μελτέμι.

Στὴν πρώτη δ γλάρος ρουφαλιὰ* ἀπὸ ψηλὰ χουγιάζει
καὶ, σπάνοντας μ’ ἀφροδροσιὰ τὸ κύμα τὸ γιομάτο,
περνοῦν τὰ φίδια στὴ στεριὰ κι οἱ σμυναριές στὸν πάτο.

„Σκαραβαῖοι καὶ Τερρακότες“

Ιωάννης Γρυπάρης

ΚΑΙΕΙ Ο ΗΛΙΟΣ

I

Καίει δὲ ἥλιος καὶ δὲ σειέται
οὐδὲ φύλλο ἀπὸ τὰ δέντρα
κι δὲ βοσκός, θαρρεῖς, βαριέται
νὰ σηκώσῃ τὴ βουκέντρα.

Δὲ χουγιάζει, δὲ σουρίζει·
καὶ μονάχα τους τὰ κριάρια,
ποὺ ἡ δίψα τὰ θερίζει,
μὲ τὰ χίλια τους ποδάρια

πηλαλᾶνε· κι ὅλο βλέπουν
πότε ἐμπρός τους θ' ἀντικρίση
ἀπ' τὶς λεῦκες, ποὺ τὴ σκέπουν,
τῆς Καλῆς Κερᾶς ἡ βρύση.

II

“Οσο κορνιαχτὸ ἔχει ἡ στράτα
τὸν σηκώνουνε, καὶ μοιάζει
ὅσο πᾶνε — νά τα, νά τα —
πῶς ξωπίσω τους βραδιάζει.

Τώρα φτάνουν — πόσα, πόσα! —
κι ὅλο ἡ δίψα καὶ τὰ σφίγγει,
ποὺ κολλάει ξερὴ τὴ γλῶσσα
στὸ στεγνό τους τὸ λαρύγγι.

Τὸ νερό, ποὺ αἰώνια βγαίνει,
κάθε δίψα τους θὰ σβήσῃ·
τρέχουν, βρίσκουν στερεμένη
τῆς Καλῆς Κερᾶς τὴ βρύση!

ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Βουβές ψυχές, θλιμμένες, καὶ τ' ἀπόβραδο
προσμένουν τὸ Χριστό μας ἀπὸ πέρα,
ποιός ξέρει; ἀπὸ μακριά. Κι ἐκεῖνος ἔρχεται
μές στὸ θολὸ τοῦ φθινοπώρου ἀγέρα.

Μὲ τ' ἄγιο φῶς ἀχνόφεγγο στεφάνι του,
μὲ τὰ θεϊκά, χαμηλωμένα μάτια·
μόνος. Καὶ τὰ ερόφυλλα τοῦ στρώνουνε
χρυσά χαλιά στὰ ἔρμα μονοπάτια.

Τοῦ κάμπου τὰ στρουθιά καὶ τὰ πετούμενα,
ποὺ στὶς φωλιές κοπαδιαστὰ γυρίζουν,
ἄμα τὸν διῶνε, χαμηλώνουν πρόσχαρα,
χαμοπετοῦν καὶ τὸν καλωσορίζουν.

[°]Ανάριο τὸ σκοτάδι, μισοδιάφανο,
μόλις ποὺ τὸν σκεπάζει στὴν καπνιά του.
Καὶ τὰ γυμνὰ κλαριά σὰν χέρια ὑψώνονται
καὶ δέονται στὸ ἄυλο πέρασμά του.

Δέονται σιωπηλά... Κι ἐκεῖνος ἔρχεται
καὶ σκύβει στὶς ψυχές, ποὺ τὸν προσμένουν,
σιγά... πονετικά. Κι ἀργά τὰ σήμαντρα
πονετικά κι αὐτά σιγοσημαίνουν.

„Σκιές“

Δάμπρος Πορφύρας

ΒΡΑΔΥ Σ' ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ

Γαληνεμένη, δάστερη, γαλάζια πέρα ώς πέρα,
κρουστάλλινη ἀπ' τὸν ὅρθρο της ώς τὸν ἐσπερινὸν της
κι εἶχε πλανέψει καὶ τ' ἀχνὸ χρυσὸ φεγγάρι ἡ μέρα
κι ἀργοταξίδευε ἄγρυπνο κι αὐτὸ στὸν οὐρανὸ της.

Τώρα άποκάτω ἀπ' τὰ βουνά τὰ θεϊκά, ποὺ λισκιώσαν,
μαζωδεῖαν τὰ κοπάδια τους ἀπ' τὰ λιβάδια οἱ στάνες,
τοῦ κάμπου τὰ μικρόπουλα σωπάσανε· θολώσαν
τὰ στενορύμια τοῦ χωριοῦ κι οἱ αὐλές τους μὲ τὶς δράνες*.

Πληθος οἱ δλόχαρες φωνές· καὶ σβῆσαν λίγο λίγο·
κάποια τζιτζίκια μοναχά λαλοῦν καὶ πρὸς τ' ἀμπέλια
κάποιες κοπέλες ξένοιαστες, γυρνώντας ἀπ' τὸν τρύγο,
σκορπάνε ἀκόμα στὴν ἐρμιὰ τὰ δροσερά τους γέλια.

*Ω! σὰν ἀρχίσῃ γύρω μου γιὰ πάντα νὰ νυχτώνῃ,
δὲ θέλω τὰ ξερόφυλλα νὰ τρεμοφτερουγίζουν
στὸ δρόμο μου κι ἀπάνω μου οἱ ὄρφανεμένοι κλῶνοι
μ' ἔνα βραχνὸ παράπονο νὰ μὲ καλονυχτίζουν.

Θέλω τὸ βράδυ, ποὺ θαρρή νὰ μ' ἀγκαλιάσῃ, νάναι
εἰρηνικὸ σὰν τ' ἀγαθό, σὰν τ' ἄγιο ἐτοῦτο βράδυ,
πώς πέφτ' ἡ νύχτα τὰ τρελὰ τζιτζίκια νὰ ξεχνᾶνε
καὶ νὰ μοῦ λένε γιὰ τὸ φῶς καὶ μέσα στὸ σκοτάδι.

Θέλω οἱ θαμπές μου οἱ θύμησες στὸ βάθος νὰ περνοῦνε
σὰν τὶς κοπέλες τοῦ χωριοῦ κι ἔκεινες· νάχω γείρει
στὴ γριάν ἐλιά μας, νὰ γρικῶ σκυφτὸς ν' ἀχολογοῦνε
τὰ γέλια τους ἀπ' τῆς ζωῆς μακριὰ τὸ πανηγύρι...

«Σκιές»

Δάμιπρος Πορφύρας

ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δῶσον του τὴ χορά, τὴ μόνη ποὺ μποροῦσε
νὰ σοῦ ζήτησῃ ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἡ ψυχὴ του,
κάνε τὸ θάμα κι ἀσε τον νὰ ζήσῃ, δπως ἔζοῦσε,
σὲ μιὰ μεριά, ποὺ τάχατες νὰ μοιάζῃ τὸ νησί του.

Νά 'ναι τὰ βράχια στὸν γκρεμὸν βαθιὰ κουφαλιασμένα,
νάχη σωριάσει ἡ θάλασσα στὴν ἀμμουδιὰ τὰ φύκια,
κι ὀράδα ὀράδα στὸ γιαλὸν δεμένα, ἀποσταμένα,
νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ Σκιαθίτικα καΐκια.

Νά 'ναι οἱ νησιώτισσες οἱ γριές κι οἱ νιές οἱ πεθαμένες,
αὐτές, ποὺ τὶς θλιψμένες τους μᾶς ἔλεγε ἴστορίες,
νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γριές στὴν πόρτα καθισμένες.
Καὶ δίπλα στὰ παράθυρα ν' ἀνθίζουσι οἱ γαζίες.

Κι' ὕστερα ἀκόμα νά 'ναι ἐλιές καὶ νά 'ναι κυπαρίσσια
σκυμμένα νά 'ναι καὶ τὸ φῶς τ' ἀχνὸν νὰ προσκυνᾶνε,
νὰ τόνε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια
καὶ τὴ καμπάνα τους μακριὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δῶσ' του, Χριστέ μου, τὴ στερνὴ χαρὰ νὰ ίδῃ καὶ πάλι,
τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι,
ἄχ ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ τὴν εἶχε ψάλει,
ποὺ τῆς ἀξίζει ἑκεῖ ψηλὰ μαζὶ μ' αὐτὸν ν' ἀγιάση.

"Σκιές"

Λάμπρος Πορφύρας

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

"Ω ! νὰ τὸ παίρναν οἱ ἄνεμοι καὶ νὰ τὸ πήγαιναν μακριά,
νὰ τὸ σκορπίσουν σὲ ὥκεανούς, σὲ πέλασα, σ' ἀκρογιάλια,
Σειρῆνες νὰ τὸ ἀρμόνιζαν καὶ βούκινα*, ἡ ἀφροδροσιά
καὶ τῶν κυμάτων τὸ βουητὸν καὶ οἱ φλοίσβοι ἀγάλια ἀγάλια.

Κάτ' ἀπ' τῶν ἄστρων τὸ χορὸν κι ἀπ' τὸ φεγγάρι τὸ ἀργυρό,
κάτ' ἀπ' τὰ μαῦρα σύννεφα, ποὺ ἀργοκινοῦν καὶ πᾶνε,
οἱ τιμονιέρηδες ὄρθοι, γειρμένοι οἱ ναῦτες στὸ πλευρό,
κι οἱ ταξιδιώτες οἱ ἀγρυπνοι τὸν ἥχο νὰ κρατᾶνε.

“Ω ! νὰ τὸ παῖρναν οἱ ἄνεμοι καὶ νὰ τὸ πήγαιναν μακριά,
σὲ δάση καὶ σὲ ποταμούς, σὲ κάμπους, σὲ λαγκάδια
κι οἱ μύλοι νὰ τὸ λέγανε, τὰ μάγγανα κι ἡ φυλλωσιά
κι οἱ νιοί νὰ τὸ τραγούδαγαν κι οἱ νιές μαζὶ τὰ βράδια.

«'Αντίφωνα»

Μιλιτάδης Μαλακάσης

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Τοῦ κάκου ἀναζητῶ σ' ἐσᾶς, προγόνοι,
τ' ὄνομα τοῦ φτωχοῦ τῆς γῆς ἐργάτη,
ποὺ εὐλαβικὰ τὴ χερολάβα ἐκράτει
κι ἡ μοναχὴ χαρά του ἦταν νὰ ὅργώνη...

Πρόγονε ταπεινέ, ποὺ τὸ καυχιέμαι,
πᾶς μὲ τὸ ἀλέτρι σου ἔζησες μονάχα,
ἀπ' τὴ δική σου ἔγῳ τὴ ρίζα τάχα
δλόισα, κορφινδ κλαδί, κρατιέμαι.

Δὲν ξέρω τ' ὄνομά σου καὶ τὸν τόπο,
πόχυσες τὸν ἰδρό σου δὲν δρίζω,
μὰ βαθιά μου κοιτῶ καὶ σ' ἀντικρίζω,
μιὰν ἀρχοντιά νὰ ὑψώνης μὲ τὸν κόπο.

Τὰ δργωμένα χωράφια εἶναι γιὰ μένα
δ σεβαστός σου τάφος· ἀλαργεύω
ἀπὸ τὸν κόσμο κι ἔκει σὲ μνημονεύω
μὲ καθαρὴ καρδιά, ξάστερη φρένα.

“Οπου τῆς γῆς τὰ στέρνα ἔχουν φτωχύνει
ἀπ' τὶς σπορὲς — δικό σου τρόπαιο ! — κι δπου
δὲν ἔχει στάξει ἀκόμα ἰδρός ἀνθρώπου
κληρονομιά σου γιὰ μένα εἶναι ἔκείνη !

Στ' ἀξεχέρσωτ' ἀγρίδια δταν πλανιέμαι,
θαρρῶ, πώς μὲ βαραίνει μιὰ κατάρα,
ἀλλ' ἄκου τῆς καρδιᾶς μου τὴ λαχτάρα,
τὸν κακὸ κληρονόμο σχώρεσέ με!

Δὲν μπορῶ νάρβω πιάτ τὸ μονοπάτι,
ποὺ στὰ παρθενοτόπια θά μὲ βγάλη
κι δλόισια θά μὲ φέρη στὴ μεγάλη
χαρά τοῦ ταπεινοῦ τῆς γῆς ἐργάτη

Τοὺς κάμπους τοῦ χαρτιοῦ καθὼς ὅργώνω,
κολίγος τάχα δύστυχος, δὲν ἔχω
ἄλλη ἐλπίδα, ποὺ κοντά της νὰ τρέχω
καὶ τῆς καρδιᾶς τοὺς πόνους ν' ἀλαφρώνω,

παρὰ νὰ ίδω μιὰ μέρα ὁ πρῶτος γιός μου
περήφανα τὴ μάνα γῆ νὰ ὅργώνη
καὶ σοὶ ἀρχοντικὸ νὰ θεμελιώνῃ
στὴ δίκαιη τάξη ἐνὸς καινούριου κόσμου!

«Ἡμεροϊόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος»

Πεύργιος Ἀθάνας

ΔΟΞΑ ΣΟΙ!

Νά καὶ μιὰ μέρα, τέλος, δίχως ἔγνοια,
κελαθδισμούς γεμάτη, ἀγέρι, φῶς,
μέρα γλυκιά, καλή, παραμυθένια.
Δόξα σοι δόξα σοι, ὁ Θεός!

Τὸ δάσος ἀπ' τὸν ἥλιο ἔχει μεθύσει
καὶ μὲς στὴν ἀγκαλιά του λησμονῶ.
Τί φίλτρο μαγικό μ' ἔχει ποτίσει
κι ἀπάνω ἀπ' τὸν πόνο μου περνῶ;

Χαμογελώ στὸν πεῦκο ποὺ μ' ἀπλώνει
σὰν γκαρδιακός μου φίλος τὰ κλαδιά,
χαϊδεύω τὴ μυρτιά, ποὺ ἔφαντώνει,
ξαπλώνομαι στοῦ σχίνου τὴν καρδιά.

“Ο,τι ἡ ζωὴ καλὸ μπορεῖ νὰ δώσῃ,
τὸ βγάζει ἀπὸ τὰ σπλάχνα της ἡ γῆ,
εἶναι τὸ δέντρο ποὺ ἔχω καμαρώσει,
τὸ χορταράκι, τ' ἀνθος, ἡ πηγή.

Καὶ κεῖνα ποὺ ποτίζοντ' ἀπ' τ' αὐλάκι,
παράμερα, στοῦ κήπου τὴ γωνιά,
τ' ἀγγούρι, δ μαϊντανός, τὸ ραπανάκι,
ποὺ ξεμυτίζει ἀπὸ τὴ φυλλωσιά...

“Ο,τι ὁ Θεός γλυκὸ μᾶς ἔχει δώσει,
εἶναι τῆς μέρας τούτης τὸ ἄγιο φῶς,
ποὺ ἀπὸ τὴν ἔγνοια μ' ἔχει ἀπολυτρώσει.
Δόξα σοι, δόξα σοι, δ Θεός !

Περιοδικὸν «Νέα Ἔστία»

Μυρτιώτισσα (Θεώνη Δρακοπούλου)

ΑΠΟ ΤΗΝ „ΠΑΓΑΝ ΛΑΛΕΟΥΣΑΝ,,

ΟΙ ΜΑΓΝΗΤΕΣ

Ξανθὸ παιδί, στοῦ ὥραίου γιαλοῦ τὰ βότσαλα γειρμένο,
κάποιος μαγνήτης σὲ τραβάει στὸ κύμα τὸ ἀφρισμένο.
Στὴν κουπαστὴ τοῦ καραβιοῦ, λοστρόμε μου ἀσπρομάλλη,
ἔνα παιδάκι λαχταρεῖς, ποὺ παίζει στ' ἀκρογιάλι.

ANIMA RERUM

Κατάρτι, ποὺ σὲ δέρνουνε τοῦ ὠκεανοῦ οἱ ἀνέμοι,
τοῦ λόγγου πράσινο δεντρί, σκληρὰ ἔριζωμένο,
τὶ εἰν' ἡ χλωράδα ἡ μυστική, ποὺ στὴν κορφή σου τρέμει ;
— Νὰ ξαποστάσῃ ἐκάθισε πουλάκι πλανημένο.

ΚΡΗΤΗ

•Απ' τὸ γαλάζιο πέλαγος σὲ ξαγναντεύω, Κρήτη!
 Τοῦ δειλινοῦ τὰ σύννεφα χρυσὸ σοῦ πλέκουν στέμμα
 κι δ ἥλιος, βασιλεύοντας κατὰ τὸν Ψηλορείτη,
 σμίγει τὸ αἷμα τοῦ οὐρανοῦ μὲ τὸ δικό σου τὸ αἷμα.

ΔΕΛΦΟΙ

«Δὲν ἔχει δάφνη μάντισσα καὶ σπίτι πιὰ δ θεός...»
 Μὲς στὴ βραχώδη τὴν ἐρμιά παραμιλάει ἡ Πυθία.
 Στὶς Φαιδριάδες, ἄγριες, πέφτει χλομό τὸ φῶς
 καὶ δάκρυα στάζει, δάκρυα βουβά ἡ Κασταλία.

«Παγὰ Λαλέονσα»

Παῦλος Νιοβάνας

ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΟΥ

A'

Έγώ, Γεώργιος Σουρής, ιππότης τοῦ Σωτήρος
καὶ Χιώτης διαβολόλωλος ἀστείου χαρακτῆρος,
ἐπιχειρῶ νὰ σᾶς εἰπῶ ξηρῶς κι ἐν συντομίᾳ,
τὰ μᾶλλον σπουδαιότερα τοῦ βίου μου σημεῖα,
προτοῦ οἱ βιογράφοι μου καθ' ὅλα μ' ἀνατάμουν
καὶ εἰς ὅλην τὴν ύφήλιον ρεντίκολο μὲ κάμουν.

Κατ' ἄλλους εἶμαι γέννημα τῆς ἡρωΐδος Χίου
καὶ λέγουν, πώς ἔξ εύγενοῦς κατάγομαι στοιχείου,
πλὴν ἄλλοι παραδέχονται πατρίδα μου τὴν Σύρον
καὶ ἄλλοι περισσότεροι τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων.
Ἄλλα ἔγώ ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι πάντα Χιώτης,
μὰ κάποτε καὶ Συριανός κι ἔσθ' ὅτε Τσιριγώτης.

Ἡ μήτηρ μου μετήρχετο τὰ γυναικεῖα ἔργα
καὶ πότε πότε μ' ἔδερνε μὲ ξύλο καὶ μὲ βέργα·
ὅ δὲ πατήρ μου ἔμπορος ἐλέγετο, πώς ἦτο
καὶ μὲ τὸ Δούναι καὶ Λαβεῖν πολὺ ἐνησχολεῖτο
ἀπολαμβάνων πάντοτε οἰκιακής εἰρήνης.
Πλὴν λωποδύται κάμποσοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
στὸ μαγαζί του τρύπωσαν μιὰ νύχτα σκοτεινή
κι οὕτ' ἔνα ἀμερικάνικο δὲν τ' ἄφησαν πανί.
Καὶ ἀπὸ τότε δὲ πατήρ εἶχε μεγάλο χάλι,
ώστου ἐμουφλούζεψε* καθώς καὶ τόσοι ἄλλοι.
"Εγώ δὲ τότ' ἐσύχναζα μετὰ μεγάλου ζήλου
εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ γνωστοῦ κυρίου Θεοφίλου..."

Β'

"Αρτι μὲν ἔπαισσα φοιτῶν εἰς τὰ Διδασκαλεῖα
καὶ πούλησα τὰ λεξικά καὶ τ' ἄλλα μου βιβλία
καὶ φόρτωσα τὰ γράμματα στὸν πετεινὸν ἀπάνω,
σκεπτόμενος νυχθημερὸν τί δαίμονα νὰ κάνω.

Κι ἐνῶ τὸ μέλλον ἔβλεπα ἔμπρός μου μελανόν,
ἐφάνησαν στὸν ὑπνο μου δυδ ἄνδρες σκεπτικοί,
καθὼς ἐφάνησαν ποτὲ εἰς τὸν Λουκιανὸν
ἡ τῶν γραμμάτων "Ανασσα κι ἡ Ἐρμογλυφική.

'Ο εἶς ἐκ τούτων ἔλεγε, πῶς εἶναι δ 'Απόλλων,
δ τῆς ποιήσεως πατὴρ μὲ βλέμμα ἀκτινοβόλον,
δ δ' ἄλλος ἥτο δ 'Ἐρμῆς μ' ἔμπορικὰ τεφτέρια,
μὲ πῆχες, μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ ρόζους εἰς τὰ χέρια.

Λοιπὸν μὲ παίρνει δ 'Ἐρμῆς μὲ τρόπο κατὰ μέρος
κι ἔλα νὰ γίνης ἔμπορος μοῦ λέγ' Ἰδιαιτέρως
κι ἀφοῦ μοῦ εἴπε ἀρκετὰ μὲ τὸν γνωστόν του δόλον,
μὲ πιάνει ἀπὸ τὸν γιακὰ δ κύριος 'Απόλλων
καὶ ποιητῆς νὰ βαπτισθῶ κρυφίως μὲ προτρέπει,
γιατὶ νὰ γίνω ἔμπορος καθόλου δὲ μοῦ πρέπει.

Ταῦτα εἰπόντες ἔφυγαν κι οἱ δύο μὲ δρμῆν
κι ὅμέσως μὲ πυρέσσουσαν ἥγερθην φαντασίαν,
ἄλλ' ὅμως ἀπεφάσισα ν' ἀκούσω τὸν 'Ἐρμῆν
καὶ ώς ἐκ τούτου ἔφυγα κι ἐπῆγα στὴν Ρωσίαν.
Τὸ τί ἐτράβηξα ἐκεῖ στῆς ξενιτιᾶς τὸν δρόμον,
τὸ πειριγράφω ἔκτενῶς στὸν πρῶτο μου τὸν [τόμον.

'Επανελθῶν στὴν πάτριον ὅμέσως ἐνθυμήθην,
πῶς εἶχε μέγα δίκαιον δ κύριος 'Απόλλων
καὶ τότε τὸ ἔμπόριον παρέδωσα εἰς λήθην
καὶ πρὸς τὰς μούσας ἔστρεψα τὸν ἔρωτά μου δλον.

Μακράν τῆς τύρβης τῶν πολλῶν, μακράν τῶν ἐπιγείων,
 ἔρεμβαζα εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ εἰς τὰς ἔρημίας·
 τὸ πρῶτον μου δὲ ποίημα ὑπῆρξεν ἐλεγεῖον
 εἰς ἄνδρα βελτιώσαντα τὰ τῆς Ἀστυνομίας
 κι αὐτὸν ἐν μέσῳ φίλων του κι δλίγων συγγενῶν του
 δ' Ἅδιος τὸ ἀπήγγειλα εἰς τὸ μνημόσυνόν του
 μῷ ἔνα σακάκι μπλέ μαρέν καὶ ἄσπρο παντελόνι
 καὶ δ' ἰδῶν τὸ μαρτυρεῖ καὶ σᾶς τὸ βεβαιώνει.
 Κατόπιν τούτου ἔγραψα καὶ ἄλλα ἐλεγεῖα
 καὶ πάντοτε ἀνάπταυσις, ραχάτι καὶ ἀργύλα...

Δ'

Τὰ μετά ταῦτα περιττὸν νομίζω νὰ τὰ πῶ
 καὶ δλα τὰ πολὺ γνωστὰ τὰ παρασιωπῶ.
 Διότι θὰ γνωρίζετε, καθὼς δὲν ἀμφιβάλλω,
 πῶς ἔχρημάτισα κι ἕγω φαντάρος μιὰς φορὰ
 καὶ συλλογὴν ἔξεδωσα, εἰς τὴν δποίαν ψάλλω
 δσους πολέμους ἔκαμα μὲ ἄσφαιρα πυρά.
 Πρὸς τούτοις θὰ γνωρίζετε, πῶς σ' ἄλλας περιστάσεις
 εἰς τὸν Σεμτέλον* ἔδωσα σπουδαίας ἔξετάσεις
 καὶ ἀπερρίφθην παμψηφεὶ μετὰ πολλῶν ἐπαίγων
 γενόμενος ὑπόδειγμα τῶν ἔξεταζομένων.

*Ἐκτοτε δὲ γνωστότερον κατέστη τ' ὄνομά μου,
 τὸ δὲ Πανεπιστήμιον μ' εύγνωμονεῖ ἀπείρως·
 καὶ διὰ τοῦτο φαίνεται τὸ πραξικόπημά μου
 τὸ ἀργυροῦν παράσημον ἐπῆρα τοῦ Σωτῆρος.

Καὶ τώρα βγάζω τὸ Ρωμιὸ ἀπὸ τεσσάρων χρόνων,
 τιμάται δὲ δλόκληρος δραχμάς τριάντα μόνον
 καὶ τῆς Ἐλλάδος τραγουδῶ τὸ κλασικὸν βασιλειον
 κι ἐμμέτρως ἀεροβατῶν περιορῶ τὸν ἥλιον..

ΕΙΣ ΑΔΕΞΙΑΝ ΠΙΑΝΙΣΤΡΙΑΝ

Τόσο πολὺ χριστιανικά
πᾶνε τὰ δάκτυλά σου,
ποὺ δὲν γνωρίζει ή δεξιά
τί κάνει ή ἀριστερά σου !

ΕΙΣ ΑΣΤΕΙΟΝ ΚΥΝΗΓΟΝ

Τέτια τρομάρα προξενεῖ,
σὰν βγαίνη στὸ κυνήγι,
δποὺ τὸν βλέπουν τὰ πουλιά
καὶ... δπου φύγη φύγη.

ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μήν ἀκοῦς τί φλυαροῦνε !
μήπως ξέρουνε τί λένε ;
Γράφεις δράματα — γελοῦνε,
γράφεις κωμωδίες — κλαῖνε.

«Ἐπιγράμματα»

Κωνσταντίνος Σκόκος

ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Τραγωδία εἰς πέντε πράξεις.

[Υπόθεση τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ δραματική ζωὴ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ποὺ μετὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς παρασύρεται ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς αὐτοκράτειρας Θεοφανοῦς καὶ γίνεται σύζυγός της καὶ αὐτοκράτωρ. Πείθεται δμως ἀπὸ τὸ φίλο του μοναχὸν Ἀθανάσιο νὰ παραδώσῃ τὸ θρόνο στὸν ἀνήλικο διάδοχο τοῦ Ρωμανοῦ Βασιλείου, τὸν κατόπιν ἔνδοξο Βουλγαροκτόνο, καὶ νὰ ἀποσυρθῇ στὸ "Αγιον" Όρος. Δυστυχῶς δὲν προφταίνει νὰ ἐκτέλεση τὴν ἀπόφασή του, γιατὶ δολοφονεῖται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Τσιμισκή.]

ΠΡΑΞΙΣ Α'

ΣΚΗΝΗ Θ'

[Αἴθουσα τοῦ θρόνου.]

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ [προσκυνῶν.]

Τὴ βασιλεία σου δ Θεός δ μέγας ἄς φυλάγη.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ο Αθανάσιος !

[σπεύδει καὶ τὸν ἐναγκαλίζεται.]

"Ἄγιε καὶ ποθητὲ πατέρα !

τόσον καιρὸ σὲ ζήτησα, σὲ κάλεσα — ποῦ ἥσουν ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Καὶ τί μὲ θέλεις, βασιλιά ;— Προσεύχομαι γιὰ σένα μακριά σου.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

‘Αλλὰ σὲ ἥθελα πλησίον μου νὰ σ’ ἔχω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τῷ ὅνειρῳ ἐκεῖνο πέρασε.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Στὰ λόγια σου ἔχεις πίκρα.

Τὴν παλαιὰ λησμόνησες φιλία; Τὴν ζωή μας στοῦ στρατοπέδου τὴν σκηνή, στὶς φάραγγες τοῦ Ταύρου, στὴν Κιλικία τὴν μακρινή, στῆς Κρήτης τὰ λαγκάδια; Ποὺ μὲ τὸ ξίφος στὸ πλευρὸν καὶ τοὺς ἔχθροὺς τριγύρω ἐμελετούσαμε μαζὶ τὰ ιερὰ βιβλία; Τὰ οὐράνια τὰ λόγια σου, τῆς πίστεώς σου ἡ φλόγα καὶ τῆς ἀγγελοφόρητης ψυχῆς σου ἡ γοητεία μὲ μάγευσαν, μ' ἀνάρπαζαν σὲ ύπερκόσμιες σφαῖρες σὲ κόσμους ἀγιότητος. — Μὴ τάχης λησμονήσει;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τότε ἥσουν ἄλλος. ‘Ο τραχὺς τότε ἥσουν στρατιώτης, ὁ ἀσκητής, ποὺ φλόγιζαν τὴν ἄδολη ψυχή σου ἄγιοι πόθοι. Σήμερα τὸ ταπεινό μου ράσο μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα δὲν ταιριάζει.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

“Ἐνα πανάγιο σύμβολο τὸ ράσον ἀδελφώνει μὲ τὴν πορφύραν: δ Σταυρός! Απόστολός του ἀν εἶσαι, μήπως κι ἐγὼ δὲν ἔμεινα πιστός του στρατιώτης;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

‘Αθέτησες τὸ λόγιο σου καὶ τὴν ὑπόσχεσή σου.
“Οταν ἀπ’ τοὺς Σαρακηνοὺς ἐλύτρωσες τὴν Κρήτη, ἀπὸ τὰ πλούσια λάφυρα μοῦ ἔδωσες καὶ μοῦ εἶπες: «Πήγαινε ἀμέσως, πήγαινε νὰ κτίσης στ’ Ἀγιον Ὄρος.» Καὶ μὲ λαχτάραν ἔκτισα τὴν Λαύρα τὴν Ἀγία.
‘Αλλ’ ἔξαφνα, δ θεοσεβῆς ἐκεῖνος στρατηλάτης, δ ἀσκητής, ἐφόρεσε βασιλικὴ κορόνα!

"Ω! πόσο σὲ ἀποπλάνησεν ἡ λάμψις ἡ ματαία
τοῦ κόσμου! καὶ προτίμησες τὰ πρόσκαιρο ἀγαθά του
ἀπ' τὸ οὐράνιο βύθισμα στὰ κάλλη τῆς λατρείας.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Δὲν μὲ πλανέσαν τὸ ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα τοῦ κόσμου.
Ἐχθρὸς τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ Κράτους μας προδότης
Θὰ ἥμουν, ἀν στὸ ἀπόκοσμο κελὶ μου ἀναπαυόμουν,
ἐνῶ τριγύρω κινδυνοί μᾶς περιζώνουν μύριοι
καὶ τόσες βάρβαρες φυλὲς σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
μ' ἄγρια λαχτάρα στρέφουντε τὸ βάσκανό των μάτι
κατὰ τὴν θεοφρούρητη καὶ ζηλεμένη Πόλη!
Μήν παύσης τῆς θρησκείας μας τὸ πῦρ ν' ἀναδαυλίζης.
Μὲ τὰ χρυσὰ τὰ λόγια σου τὰ πνεύματα κατήχει.
Ἐργάζου γιὰ τὴ δόξα της. Ἔγὼ μὲ τὸ σπαθὶ μου
τὴ θεία βασιλεία της στὸν κόσμο θὰ ξαπλώσω.
Τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἄπειρο βασίλειο θ' ἀναστήσω,
τὸν τάφο τὸν Πανάγιο θὰ τὸν ἐλευθερώσω,
ποὺ χρόνια τὸν κατέχουντε, τὸν βεβηλώνουν χρόνια,
οἱ ἄπιστοι Σαρακηνοί.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ [μετὰ θερμότητος]

"Ω, ἀν γι' ἀγάπη τοῦ Σταυροῦ, γι' ἀγάπη αὐτῆς τῆς Πόλης
τὸν θρόνον ἐπροτίμησες ἀπ' τὸ σεμνὸ κελὶ σου!
Ἄλλὰ τὴν ἔθεμέλιωσες τὴ δόξα σου στὸ κρίμα.
Ο θρόνος, διοù κάθεσαι, στὴ γενεάν ἀνήκει
τοῦ Ρωμανοῦ. Κι δρκίστηκες δρκους φρικτούς μιὰ μέρα
ἀρπακτικὰ τὰ χέρια σου σ' αὐτὸν νὰ μὴν ἀπλώσης.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [ἐν ταραχῇ]

"Οχι, δὲν τοὺς λησμόνησα τοὺς δρκους μου ἑκείνους.
Ούδέποτε μὲ φλόγισεν ἡ ἄνομη λαχτάρα
ἀπ' τὰ παιδιὰ τοῦ Ρωμανοῦ τὸ θρόνο τους ν' ἀρπάξω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Δίκαιος εἶσαι κι εύσεβής. Ἄλλὰ πρὸς τὴν κακία

δ θρόνος εἶναι δλίσθημα. 'Ο θρόνος εἶναι πλάνος,
ποὺ αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχή, τὸ πνεῦμα σαγηνεύει
καὶ τοὺς δικαίους κι ἀγαθοὺς κάνει σκληρούς κι ἀδίκους.
Χύνει γι' αὐτὸν δ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ τὸ αἷμα,
καὶ στρίγγα λα ἡ μάνα γίνεται στὸ ἔδιο τὸ παῖδι της.
'Αν διμιούσαν τῶν παλατιῶν σου εἰ τοῖχοι,
θὰ μαρτυροῦσαν πράγματα, ποὺ δρθὲς τῆς κεφαλῆς σου
οἱ τρίχες θὰ ἐσηκώνοντο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὰ καὶ θὰ μολογοῦσαν,
ὅτι σ' αὐτὸν ἑκάθισαν τὸ θρόνο βασιλιάδες,
ποὺ εἶχαν ἀσάλευτη ψυχὴ τῆς ἀρετῆς τὸ βάθρο,
ἄγιοι, θεοφορούμενοι. Κι εἶχαν ἀγάπη μόνη
τὸ κράτος. Μόνην ἔχθρα των καὶ μίσος τοὺς ἔχθρούς του.
Σ' ἐμὲ λοιπὸν δὲν ἔχεις πίστη;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Στὸν στρατηγὸν ἐπίστευα. Στὸν αὐτοκράτορα ὅχι!
'Αφοῦ τὸν θρόνον ἔκλεξες, δὲν μ' ἀπομένει πλέον,
παρὰ μὲ πόνο καὶ στοργὴ νὰ σοῦ φωνάξω : 'Αγρύπνα!
'Ηλθα στὶς ἀπροσπέλαστες τοῦ θρόνου σου βαθμίδες,
ποὺ τόσα πάθη κρύβονται, τόσα φωλεύουν φίδια,
ποὺ σκύβουν δούλων μέτωπα καὶ χαμερπῶν κολάκων,
ἡλθα ἄφοβα κι ἐλεύθερα νὰ σοῦ φωνάξω, ἀγρύπνα!
Καὶ τώρα φεύγω, βασιλιά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὴ φεύγεις! στάσου ἀκόμα!
Μεῖνε κοντά μου σύμβουλος, πνευματικός μου μεῖνε.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Πνευματικὸ καὶ σύμβουλο θὰ μ' ἔχης στὸ "Αγιον" Όρος.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

'Αλλ' εἶναι ἡ ἀγιεσύνη σου πιὸ χρήσιμη ἐδῶ κάτω.
'Εδῶ, ποὺ πάθη πύρινα στὰ στήθη ἀντιπαλεύειν

καὶ συγκλονίζεται ἡ καρδιὰ κι δ νοῦς μας σκοτεινιάζει.
Μεῖνε καὶ δός μας φώτιση ἀπ' τὸ περίσσιο φῶς σου.
Ἡ ἀγγελικὴ γαλήνη σου θὰ φέρνῃ τὴν εἰρήνη
στὴν ταραγμένη μας ψυχή.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ζητεῖς ψυχῆς γαλήνη
κι ἀκόμα τὴν ἀμαρτωλὴν ἀνέχεσαι πορφύρα;
Ἐίναι στενὴ γιὰ τὸ πλατὺ κι ἐλεύθερό σου στῆθος.
Δὲν ἔχεις τόση δύναμη νὰ τὴν ἀποτινάξῃς;
Παράτησέ την. Δῶσε την στοὺς Πορφυρογεννήτους.
Σὺ μέγας εἶσαι, βασιλιά, καὶ δίχως τὴν πορφύρα.
Γι' αὐτὴν δὲν ἔγεννήθηκες. "Ελα στὸ "Αγιον "Ορος,
ποὺ ἀνθοβολοῦν τῆς πίστεως τὰ ρόδα καὶ τὰ κρίνα
καὶ μὲς στὴν ἀσυντόρακτη γαλήνην εύωδιάζουν.
Μαζὶ μὲ τὸ φιθύρισμα τὸ μυστικὸ τῆς Πλάσης
θὰ σμίγουν οἱ ψαλμοὶ μας
καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ ἀθάνατο, ποὺ στὰ οὐράνια τρέχει,
στὸν Πλάστη θ' ἀνεβαίνῃ ἡ προσευχὴ μας!
Ἐκεῖ ή βασιλεία σου. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμο!
Λαμπρότερη ἀπ' τῆς γῆς τοὺς θρόνους.
Δὲν ἔχει ἀνάγκην ὁ Σταυρὸς ἀπ' τὸ βαρύ σου ξίφος.
Ἡ ἀγγελικὴ του δύναμη καὶ τὸ γλυκό του πνεῦμα
τῆς Οἰκουμένης τὶς καρδιές θενά τὶς ὑποτάξῃ·
θενά χαθοῦν βασίλεια, θὰ συντριψτοῦν θρόνοι,
ἀλλ' ὁ Σταυρὸς ἀθάνατο τὸ κράτος του θ' ἀπλώνη.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [ἐν ἐκστάσει]

Μὲ συναρπάζ' ἡ γλῶσσα σου στὸ μαγικό τῆς ρεῦμα.
"Ω! νὰ μὴν εἶμ' ἐλεύθερος νὰ σὲ ἀκολουθήσω
εύθυς, χωρὶς ἀναβολή.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Κανεὶς δὲ σ' ἐμποδίζει.

Στὸ βασιλιά Βασίλειο, τοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο,
ἄς είναι ἀκόμη ἀνήλικος, παράδωσ' τὴν κορόνα.

[δ Νικηφόρος διπισθιχωρεὶ συνοφρυσούμενος.]

Κι ἔλα μαζὶ μου νὰ ύψωθῆς στὸ θρόνο, ποὺ σοῦ ἀνήκει.
Καὶ μὴν ἀργῆς.—'Αλλ' ἄκουσε: "Ἄν δὲ τὴν δῷρα ἔκείνη
ἥ ἀνταριασμένη σου ψυχὴ ζητήσῃ τῆς θρησκείας
τὸ στήριγμα — τὸ Γαβριήλ, τὸ θεῖον ὅμνογράφο,
ἀπὸ τοῦ Στουδίου τὴν μονὴν προσκάλεσε.

[δὸς Νικηφόρος ἵσταται ἀλλοφρονῶν.]
Σὲ ἀφήνω.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [ἅς ἀνανήφων, ἀτενίζει τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν ἔναγκα
καλίζεται.]

'Ο ἄγγελος προστάτης μου φεύγει, Θαρρῶ, μ' ἐσένα.

ΛΘΑΝΑΣΙΟΣ [ἐκτείνων πρὸς αὐτὸν ἐν εἰδει εὔλογίας τάξιχεῖρας]

'Η εὔλογία τοῦ Θεοῦ κι ἡ φώτιση μαζὶ σου !
[ἐξέρχεται.]

ΣΚΗΝΗ Ι'

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ [μόνος εἰς βαθεῖς διαλογισμούς.]

Νὰ παραδώσω τὴν ἀρχὴν στοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο !

[συνερχόμενος αἴφνης περιβλέπει ἐν ταραχῇ ὡς ἀναζητῶν τὸν
Ἀθανάσιον.]

"Ἐφυγε ! δὲν ἐβύθισε τὴν αὐστηρὴν ματιά του
στὴν ταραχὴν τοῦ στήθους μου, στὸ χάος τῶν λογισμῶν μου.
[μὲν ὄφος σκοτεινόν.]

Εἶν' ἡ καρδιά μου καθαρὴ καὶ ἡ συνείδησή μου
[τύπτει τὸ στήθος του.]

"Ω ! πῶς μποροῦν σὲ μιὰ καρδιά μαζὶ νὰ βασιλεύουν
ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία,
δικαιοσύνη κι ἀδικία !

[μὲν πικρίαν.]

"Οχι ! δὲν εἶναι κτῆμα μου τὸ στέμμα, ποὺ μ' ἀγῶνες
ἐλάμπρυνα καὶ δόξασσα ! Θὲ νὰ μὲν στιγματίσουν !

"Ἐπίορκο, παράνομο, ληστὴ θὰ μὲν ὑβρίσουν,
ᾶν ἀγκαλιάσω ὡς κτῆμα μου τὸ δημιούργημά μου !

"Νικηφόρος Φωκᾶς"

'Αριστομένης Προβελέγγιος

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Ιστορική τραγωδία σε πέντε πράξεις.

[Υπόθεση τοῦ ἔργου εἶναι ἡ δολοφονία τοῦ Καίσαρος καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος Ὁκταβίου, Ἀντωνίου καὶ Λεπίδου κατὰ τοῦ Βρούτου, τοῦ Κασσίου καὶ τῶν ἄλλων συνενόχων των. Τελειώνει μὲ τὴ μάχη τῶν Φιλίππων.]

Ο Ἀντώνιος μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Καίσαρος ύποκρίνεται τὸ φίλο τῶν δολοφόνων καὶ κατορθώνει νὰ τοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπικῆδειο τοῦ Καίσαρος.]

ΠΡΑΞΙΣ Γ'. ΣΚΗΝΗ Β'

Ἡ ἀγορὰ τῆς Ρώμης.

[Μπαίνουν δὲ Βροῦτος, δὲ Κάσσιος καὶ πλῆθος πολίτες.]

ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ μᾶς δώσετε λόγο, δῶστε λόγο!

ΒΡΟΥΤΟΣ — Λοιπὸν ἀκολουθήστε με καὶ ἀκούστε,
φίλοι, τὶ θὰ σᾶς πῷ! Ἐσύ, Κάσσιε, σύρε
κατὰ τὸν ἄλλο δρόμο! Καὶ τὸ πλῆθος
ἄς μοιραστῇ. “Οσοι θέλουν νὰ μ’ ἀκούσουν,
ποὺ θὰ μιλήσω, ἄς μείνουνε μαζί μου·
ὅσοι θέλουν καλύτερα τὸν Κάσσιο,
ἄς τὸν ἀκολουθήσουν! Θὰ ἐξηγήσουμε,
ποιά δημόσια συμφέροντα ἀπαιτήσαν
τὸ θάνατο τοῦ Καίσαρα.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Εγώ θ' ἀκούσω τὸ Βροῦτο.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Εγώ τὸν Κάσσιο,
κι ἔπειτα θὰ συγκρίνωμε τοὺς λόγους,
ποὺ θὰ μᾶς πῆ δικαίησας.

[ὁ Κάσσιος φεύγει καὶ μαζί του πηγαίνουν καὶ κάμποσοι πολίτες.
Ο Βροῦτος ἀνεβαίνει στὸ βῆμα.]

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Ανέβηκε ὁ γενναῖος Βροῦτος· σωπάτε!

ΒΡΟΥΤΟΣ — Κάνετε ὑπομονή, δοσπου νὰ τελειώσω! Ρωμαῖοι, συμπολίτες καὶ φίλοι! Ἀκούτε τὴν ἀπολογία μου καὶ σωπάτε, γιὰ ν' ἀκούστε καλύτερα. Πιστέψετε με, λογαριάζον·

τας τὸ καλό μου τὸ ὄνομα καὶ σεβαστῆτε τ' ὄνομά μου, γιὰ
νὰ μπορήτε νὰ δώσετε πίστη στὰ ὅσα θὰ σᾶς πῶ. Κρίνετε με
μὲ τὴ σοφία σας καὶ ξυπνήστε ὅλο σας τὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ βγά-
λετε σωστότερη κρίση. "Αν εἶναι κανένας μέσα σὲ τούτη τὴ
συνάθροιση, — κανένας ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Καίσαρα — σ'
αὐτὸν ἔγὼ θὰ πῶ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Βρούτου γιὰ τὸν Καί-
σαρα δὲν ἥτανε λιγότερη ἀπὸ τὴ δικῇ του. "Αν λοιπὸν αὐτὸς δ
φίλος ρωτάῃ, γιατὶ ὁ Βροῦτος σηκωθῆκε ἐναντίο τοῦ Καίσαρα
τούτη εἰν' ἡ ἀπάντησή μου: "Οχι γιατὶ ἀγαποῦσα τὸν Καίσαρα
λιγότερο, παρὰ γιατὶ ἀγαποῦσα περισσότερο τὴ Ρώμη... Θὰ προ-
τιμούσατε νὰ ζοῦσε ὁ Καίσαρας καὶ νὰ πεθαίνατε ὅλοι σας δοῦ-
λοι; "Η νὰ πεθάνῃ ὁ Καίσαρας, γιὰ νὰ ζήσετε ὅλοι σᾶν ἀν-
θρωποι ἐλεύθεροι;... 'Επειδὴ ὁ Καίσαρας μ' ἀγαποῦσε, θρηνῶ
τὸ θάνατό του. 'Επειδὴ ἔζησε εύτυχισμένος, χαίρομαι. 'Επειδὴ
ἥταν ἀντρεῖος, δοξάζω τ' ὄνομά του. Μὰ ἐπειδὴ ἥταν φιλόδο-
ξος, τὸν σκότωσα. "Έχω δάκρυα γιὰ τὴν ἀγάπη του· χαρά
γιὰ τὴν εύτυχία του· τιμὴ γιὰ τὴν γενναία του καρδιά· καὶ τὸ
θάνατο γιὰ τὴ μεγαλομανία του. Ποιός ἀπὸ σᾶς εἰν' ἔτσι τιπο-
τένιος, ὡστε νὰ θέλῃ τὴ σκλαβιά; "Οποιος εἶναι, ἀς τὸ πῆ,
γιατὶ αὐτὸν τὸν ἀδίκησα. Ποιός ἀπὸ σᾶς εἰν' ἔτσι βάρβαρος,
ὡστε νὰ θέλῃ μὴν εἶναι Ρωμαῖος πολιτης; "Οποιος εἶναι,
ἀς τὸ πῆ· γιατὶ αὐτὸν τὸν ἀδίκησα. Ποιός ἀπὸ σᾶς εἶναι τόσο
ἔλεεινός, ὡστε νὰ μὴν ἀγαπάῃ τὴν πατρίδα του; "Οποιος εἶναι,
ἀς μιλήσῃ· γιατὶ αὐτὸν τὸν ἀδίκησα. Σταματῶ, γιὰ ν'
ἀκούσω τὴν ἀπάντηση.

ΟΛΟΙ — Κανεὶς, Βροῦτε, κανεὶς.

ΒΡΟΥΤΟΣ — Τότε κανένα δὲν ἀδίκησα, δὲν ἔκανα τίποτα
περισσότερο στὸν Καίσαρα ἀπὸ κεῖνο, ποὺ θὰ κάνατε ἐσεῖς
στὸ Βροῦτο. Ή αἴτιολογία τοῦ φόνου του εἶναι γραμμένη στὸ
Καπιτώλιο, χωρὶς καμιὰ προσπάθεια νὰ ἐλαττωθῇ ἡ δόξα του
ἐκεῖ ποὺ τὴν ἀξίζει καὶ οὕτε νὰ ἔξογκωθοῦνε τὰ λάθη του, ποὺ
στάθηκαν ἡ αἴτια τοῦ θανάτου του.

[μπαίνουν ὁ Ἀντώνιος καὶ ἄλλοι μὲ τὸ νεκρὸ τοῦ Καίσαρα.]

Καὶ νὰ τὸ λείψωνό του. Τὸ ἀκολουθεῖ πενθώντας ὁ Μάρ-
κος Ἀντώνιος, ποὺ ἀν καὶ δὲν ἐργάστηκε γιὰ τὴ θανάτωσή

του, θὰ λάβη κι αύτὸς μέρος ἀπ' τῷ ἀγαθῷ, ποὺ φέρνει δὲ θάνατός του· καὶ θὰ πάρῃ τὴ θέση, ποὺ τοῦ πρέπει μὲν στὴ δημοκρατία. Μὰ καὶ ποιός ἀπὸ σᾶς δὲ θὰ τὴν ἔχῃ; Καὶ κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸ βῆμα, σᾶς λέω ἀκόμα τοῦτο: δτι, ὅπως σκότωσα τὸν πιὸ καλὸ μου φίλο γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ρώμης, ἔτσι ἔχω ἔτοιμο τὸ ἔδιο μαχαίρι καὶ γιὰ μέναν τὸν ἔδιο, ἄμα θελήσῃ ἡ πατρίδα μου τὸ θάνατό μου.

ΟΛΟΙ — Νὰ ζήσης, Βροῦτε! Ζήτω, ζήτω, ζήτω!

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ἄς τοῦ κάνωμε θρίαμβο κι ἄς τὸν πᾶμε ὅλοι μαζὶ στὸ σπίτι του!"

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ἄς στηθῇ τὸ ἄγαλμά του μαζὶ μὲ τοὺς προγένους του!"

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ τὸν κάνωμε Καίσαρα!

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ἄς τιμήσωμε τὶς πιὸ καλὲς τοῦ Καίσαρα ἀρετὲς στὸ πρόσωπο τοῦ Βρούτου!"

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ἄς τὸν πᾶμε μαζὶ στὸ σπίτι του ὅλοι μὲ φωνὲς καὶ μὲ ζήτω.

ΒΡΟΥΤΟΣ — Συμπολίτες.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Σιωπή· μιλάει δὲ Βροῦτος.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ε, σιωπή!"

ΒΡΟΥΤΟΣ — Καλοί μου συμπολίτες,
ἀφήστε με νὰ φύγω μόνος· καὶ γιὰ χάρη μου,
μείνετε δῶ ν' ἀκούστε τὸν Ἀντώνιο.
Τιμῆστε τὸν νεκρὸ τοῦ Καίσαρα, τιμῆστε
τὰ λόγια, ποὺ μὲ τὴ δικιά μας ἄδεια,
θὰ πῆ τώρα δὲ Ἀντώνιος, γιὰ νὰ ὑμνήσῃ
τοῦ Καίσαρα τὴ δόξα.
Παρακαλῶ, κανένας νὰ μὴ φύγη.

παρεχτός ἀπὸ μένα,
πρὶν τελειώσῃ τὸ λόγο του δὲ Ἀντώνιος.
[φεύγει.]

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ε, παιδιά· ἀς μείνωμε δλοι γιὰ ν' ἀκού-
σωμε τὸν Μάρκο τὸν Ἀντώνιο !

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ἄς ἀνεβῆ στὸ βῆμα.
Θὰ τὸν ἀκούσωμε δλοι. Ἀνέβα ἀπάνω,
γενναῖε Ἀντώνιε.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Γιὰ χάρη τοῦ Βρούτου
ἔχω ὑποχρέωση ἀπέναντι σὲ σᾶς.
[πηγαίνει στὸ βῆμα.]

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Πῶς εἶπε γιὰ τὸ Βροῦτο;

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Λέει, γιὰ χάρη τοῦ Βρούτου ἔχει ὑπο-
χρέωση ἀπέναντί μας.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Θὰ κάνη καλά,
νὰ μὴν πῆ τίποτε ἐναντίον τοῦ Βρούτου.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Ο Καίσαρας αὐτὸς ἤτανε τύραννος.

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ω, σίγουρα· ἤταν εὔτυχία γιὰ μᾶς,
ποὺ γλίτωσε ἀπ' αὐτὸν ἡ Ρώμη.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Ησυχία' ἀς ἀκούσωμε
τί θὰ μᾶς πῆ.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Εύγενικοι Ρωμαῖοι.

ΟΛΟΙ — "Ε, ήσυχία· γιὰ σταθῆτε ν' ἀκούσωμε.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Φίλοι, Ρωμαῖοι, πατριῶτες, δῶστε ἀκρόαση.
"Ἐρχομαι ἐδῶ νὰ κηδέψω τὸν Καίσαρα

κα. δχι νά τὸν ὑμνήσω.

Τὸ κακό, ποὺ θὰ πράξουν στὴ ζωή τους
οἱ ἄνθρωποι, ζῆ καὶ κατόπι ἀπ' αὐτούς·
οἱ καλές τους οἱ πράξεις συχνά θάβονται
μαζὶ μὲ τὸ κορμί τους. "Ετοι ἀς γίνη
καὶ μὲ τὸν Καίσαρα. 'Ο γενναῖος μας ὁ Βροῦτος
σᾶς εἶπε γιὰ τὸν Καίσαρα, πώς ἦταν
φιλόδοξος. "Αν ἦταν πρόγυματι ἔται,
ἦταν τὸ λάθος του βαρὺ καὶ βαριά πῆρε
γι αὐτὸ τὴ πληρωμή του. "Ἐρχομαι τώρα
μὲ τὴν ἀδεια τοῦ Βρούτου καὶ τῶν ἄλλων—
γιατὶ ὁ Βροῦτος εἶναι ἔντιμος πολίτης,
κι ὅλοι τους, ὅλει εἰν' ἔντιμοι πολίτες—
ἐρχομαι νὰ μιλήσω στὴν κηδεία τοῦ Καίσαρα.
"Ηταν φίλος μου, δίκαιος καὶ πιστός σὲ μένα.
Μὰ ὁ Βροῦτος λέει, πώς ἦτανε φιλόδοξος·
— κι ὁ Βροῦτος εἰν' ἀξιότιμος πολίτης.—
Εἶχε φέρει στὴ Ρώμη ἀπ' τοὺς πολέμους
ἔνα σωρὸ αἰχμαλώτους, ποὺ τὰ λύτρα τους
γιομίζαν τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους.
"Ηταν αὐτὸ φιλοδοξία τοῦ Καίσαρα;
Σὰν ἄκουγε τοὺς θρήνους τῶν φτωχῶν,
έκεινος ἔκλαιγε — ἡ φιλοδοξία
πρέπει νάναι, μοῦ φαίνεται, φτιαγμένη
ἀπὸ σκληρότερη ψλη.
Μὰ ὁ Βροῦτος λέει, πώς ἦτανε φιλόδοξος·
καὶ ὁ Βροῦτος εἰν' ἀξιότιμος πολίτης.
Τὸν εἴδατε ὅλοι, πώς στὰ Λουπερκάλια*
ἔκαναν τρεῖς φορὲς νὰ τοῦ προσφέρω
στέμμα βασιλικὸ καὶ τρεῖς φορὲς
δ Καίσαρας τὸ ἀρνήθη.
Τὸ δνομάζετε αὐτὸ φιλοδοξία;
Μὰ ὁ Βροῦτος λέει, πώς ἦτανε φιλόδοξος·
καὶ, δίχως ἄλλο, εἰν' ἔντιμος πολίτης.
"Ολα αὐτὰ δὲν τὰ λέω,
γιὰ νὰ χτυπήσω ἔκεινα ποὺ εἶπε ὁ Βροῦτος·

μὰ γὼ ἐδωπέρα λέω αὐτὰ ποὺ ξέρω.
 'Εσεῖς τὸν ἀγαπούσατε δλοι μιὰ φορὰ
 κι ծχι χωρὶς αἰτία. Ποιά αἰτία λοιπὸν
 σᾶς ἐμποδίζει τώρα νὰ τὸν κλάψετε;
 'Ω λογική! Πῶς ἔφυγες καὶ πῆγες
 στ' ἄλογα κτήνη καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν χάσει
 τὰ φρενικά τους! Σᾶς ζητῶ συγγνώμη·
 ἡ καρδιά μου εἶν' ἐκεῖ μέσα στὸ φέρετρο,
 κλεισμένη μὲ τὸν Καίσαρα· καὶ πρέπει νὰ σταθῶ,
 γιὰ νὰ ρθῇ πάλι σὲ μένα.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — Βρίσκω, πῶς εἶναι πολλὰ τὰ σωστὰ
 σ' αὐτὰ ποὺ λέει.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Αν τὸ συλλογιστῆς
 καλὰ καλὰ τὸ πράγμα, τοῦ ἔχει γίνει
 πολλὴ ἀδικία.

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Τὸ ἀκούσατε;
 Δὲν τὸ δέχτη τὸ στέμμα. "Ωστε βλέπεις
 πῶς, σιγουρα, φιλόδοξος δὲν ἥταν.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Αν εἶν' αὐτὸς σωστό, θὰ τὸ πληρώσουν
 πολὺ ἀκριβὰ καμπόσοι αὐτὸς ποὺ κάναν.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Ο δύστυχος! Τὰ μάτια του εἶναι κόκκινα
 σὰν τὴ φωτιά ἀπ' τὸ κλάμα.

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Δὲν ύπαρχει
 ἄνθρωπος πιὸ καλός ἀπ' τὸν Ἀντώνιο
 μέσα σ' δλη τὴ Ρώμη.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Γιὰ προσέξτε:
 Θὰ μᾶς μιλήσῃ πάλι.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — 'Εχτὲς ἀκόμα τοῦ Καίσαρα δ λόγος

μποροῦσε νὰ τὰ βάλη μὲ τὸν κόσμο.
 Τώρα κείτεται ἔδω κι οὕτε δικρότερος
 ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ δὲ σκύβει μπρός του.
 "Ω συμπολίτες! "Αν ἐπιθυμοῦσα
 ν' ἀνάψω στὴν καρδιά σας
 καὶ στὸ πνεῦμα σας λύσσα κι ἐπανάσταση,
 θ' ἀδικοῦσα τὸ Βροῦτο,
 θ' ἀδικοῦσα τὸν Κάσσιο, πού, δπως ξέρετε,
 εἶν' ἀξιότιμα πρόσωπα. Δὲ θέλω
 ν' ἀδικήσω κανέναν ἀπ' αὐτούς.
 Προτιμῶ ν' ἀδικήσω τὸ νεκρό
 πιὸ καλά, ν' ἀδικήσω τὸν ἑαυτό μου
 κι ἐσᾶς ἀκόμα, παρὰ ν' ἀδικήσω
 αὐτὰ τὰ τίμια πρόσωπα! Μὰ ίδού,
 τούτη ἡ περγαμηνὴ εἶναι σφραγισμένη
 ἀπὸ τὸν ὕδιο τὸν Καίσαρα· τὴ βρῆκα
 μὲς στὸ γραφεῖο του· εἶν' ἡ θέλησή του.
 "Ἄς ἄκουγε ὁ λαός τὰ δσα γράφει
 τούτη ἡ διαθήκη—πού, μὲ συμπαθᾶτε,
 δὲν ἔχω τὸ σκοπὸ νὰ τὴ διαβάσω—
 καὶ θὰ πήγαιναν ὅλοι νὰ φιλήσουν
 τὶς πληγές τοῦ νεκροῦ Καίσαρα καὶ νὰ βάψουν
 τὰ μαντήλια τους στ' ὅγιο του αἷμα· ναὶ,
 θὰ ζητοῦσαν νὰ πάρουνε γιὰ θύμηση
 μιὰ τρίχα ἀπ' τὰ μαλλιά του καὶ δταν πέθαιναν,
 θάγραφαν στὶς διαθήκες τους γι' αὐτὴν
 ἀφήνοντάς την στὰ παιδιά τους καὶ στὰ ἐγγόνια τους
 πολύτιμη κληρονομιά.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ τὴν ἀκούσωμε!
 Διάβασε τὴ διαθήκη, Μάρκο Ἀντώνιε!

ΟΛΟΙ — Ναὶ, τὴ διαθήκη, τὴ διαθήκη! Θέμε
 τὴ διαθήκη τοῦ Καίσαρα ν' ἀκούσωμε.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Κάνετε ύπομονή. καλοὶ μου φίλοι!

Δέν κάνει, δέν μπορῶ νὰ τὴ διαβάσω·
 καὶ οὕτε πρέπει νὰ μάθη κανείς, πόσο
 σᾶς ἀγαποῦσε δὲ Καίσαρας. Δέν εἴσαστε
 οὕτε ξύλα, οὕτε πέτρες, εἴσαστε ἄνθρωποι·
 καὶ γι' αὐτό, ἀν ἀκούατε τὴ διαθήκη
 τοῦ Καίσαρα, θὰ παίρνατε φωτιά
 καὶ θὰ σᾶς ἔπιανε μανία. Καλύτερα
 νὰ μὴ μάθετε, δτι εἶστε οἱ κληρονόμοι του·
 γιατὶ ἅμα τὸ μαθαίνατε, ὥς ἀλίμονο,
 τί μποροῦσε νὰ γίνη !

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ—Διάβασε τὴ διαθήκη, Μάρκο Ἀντώνιε !
 Θέμει νὰ τὴν ἀκούσωμε ! τὸ θέμει !
 Πρέπει νὰ μᾶς διαβάσης τὴ διαθήκη !
 τὴ διαθήκη τοῦ Καίσαρα !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — ‘Ησυχάστε !
 Περιμένετε λίγο ! Παρασύρθηκα
 καὶ σᾶς εἶπα γι' αὐτήν. Πολὺ φοβοῦμαι,
 μήπως βλάψω τὰ τίμια ἐκεῖνα πρόσωπα !
 ποὺ οἱ λεπίδες τους χτύπησαν τὸν Καίσαρα.
 Ναί, πολὺ τὸ φοβοῦμαι.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Εἶναι προδότες !
 ἀκοῦντες τὰ τίμια πρόσωπα !

ΟΛΟΙ — Ν' ἀκούσωμε
 τὴ διαθήκη, τὴ διαθήκη !

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Εἶναι κακοῦργοι,
 φονιάδες ! Τὴ διαθήκη ! τὴ διαθήκη !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — “Ωστε θέτε λοιπόν νὰ μ' ἀναγκάσετε
 νὰ τὴ διαβάσω ; Τότε σχηματίστε
 ἔναν κύκλο τριγύρω ἀπ' τὸ νεκρό του
 κι ἐλάτε νὰ σᾶς δείξω πρῶτα ἐκεῖνον,

πούγραψε τὴ διαθήκη.
Μπορῶ νὰ κατεβῶ ; Μοῦ τὸ ἐπιτρέπετε ;

ΟΛΟΙ — "Ελα κάτω !

ΠΟΛΙΤΗΣ Β' — Κατέβα !
[δ Ἀντώνιος κατεβαίνει ἀπὸ τὸ βῆμα.]

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Σοῦ ἐπιτρέπομε.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Κύκλο ! Σταθῆτε γύρω !

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — Κάντε πιὸ πέρα ἀπ' τὸ φέρετρό του !
Κάντε πιὸ πέρα ἀπ' τὸ νεκρό !

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Τόπο γιὰ τὸν Ἀντώνιο ! Τὸ γενναῖο
Ἀντώνιο !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Μὴ σπρώχνετε ἔτσι ! Κάντε λίγο τόπο !

ΟΛΟΙ — Κάνετε πίσω ! Τόπο ! Ἀνοῖχτε ἀκόμα !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — "Αν ἔχετε δάκρυα, ἐτοιμαστῆτε τώρα
νὰ τ' ἀφῆστε νὰ τρέξουν.
Τὴν τήβεννό του αὐτὴ τὴν ξέρετε ὅλοι.
Δὲ λησμονῶ ποτὲ κεῖνο τὸ βράδυ,
ποὺ τὴ φόρεσε δ Καΐσαρας γιὰ πρώτη
φορὰ ἔνα καλοκαίρι, στὴ σκηνή,
ὕστερ' ἀπὸ τὴ μάχη,
ποὺ εἶχε συντρίψει τοὺς Νερβίους*. — Γιὰ δέτε !
*Ἐδῶ ἔχει μπῆ τοῦ Κάσσιου τὸ μαχαίρι.
Κοιτᾶτε ἐδῶ τὶ κόψιμο ἔχει κάνει
δ ἐπίβουλος δ Κάσκας ! *Ἐδῶ χτύπησε
δ πολυαγαπητός του Βροῦτος...
καὶ ὅταν σύρθηκεν ἔξω
τὸ κατάρατο ἀτσάλι, δέτε ἐδῶ,

πῶς τοῦ Καίσαρα τὸ αἷμα
 τὸ ἀκολούθησε δρμώντας, γιὰ νὰ δῆ
 καὶ νὰ πειστῇ, πῶς ἥταν τόντι δὲ Βροῦτος,
 ποὺ εἶχε χτυπήσει ἔτσι ἄπονα. Τὶ δὲ Βροῦτος,
 δπως ὅλοι τὸ ξέρομε,
 ἥτανε γιὰ τὸν Καίσαρα δὲ ἄγγελός του. —
 Μαρτυρήστε, ὁ θεοί, πόσην ἀγάπη
 ἔτρεφε δὲ Καίσαρας γι' αὐτόν! — Τοῦτο,
 ἀπ' ὅλα τὰ χτυπήματα, ποὺ δέχτηκε,
 ἥταν τὸ πιὸ σκληρό. Καὶ ἄμα τὸν εἶδε
 δὲ Καίσαρας κι αὐτὸν νὰ τὸν χτυπᾷ,
 ἡ ἀχαριστία, πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὰ δπλα
 τῆς προδοσίας, τὸν ἔριξε στὴ γῆ!
 Τότε ράγισε πιὰ ἡ μεγάλη του καρδιά!
 Καὶ κρύβοντας τὴν δψη του στὴν τήβεννό του
 ἵσα ἵσα ἀπὸ κάτω ἀπ' τοῦ Πομπήιου
 τ' ἄγαλμα, δπου ποτάμι ἔτρεχε τὸ αἷμα,
 ἐπεσε δὲ μέγας Καίσαρας νεκρός.
 "Αχ, ἐκεῖνο τὸ πέσιμο,
 συμπολίτες μου! Ἐγὼ κι ἐσεῖς καὶ ὅλοι μας
 ἐπέφταμε στὴ γῆ τὴν ὕρα ἐκείνη
 καὶ ἀπὸ πάνω, νικήτρα,
 ἀλάλαζε ἡ αἱμοβρόα ἡ προδοσία!
 "Ω, βλέπω τώρα κλαῖτε
 καὶ νιώθετε τὴν πίκρα τῆς συμπόνιας!
 Αύτὲς εἰναι πολύτιμες σταγόνες!...
 "Ομως, εὐγενικὲς ψυχές, τὶ κλαῖτε;
 ποὺ βλέπετε πληγές στοῦ Καίσαρά μας
 τὰ φορέματα μόνο; Ἐδῶ κοιτᾶτε.
 νά δὲ ἴδιος δὲ Καίσαρας,
 καμωμένος κομμάτια ἀπ' τοὺς προδότες!

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ωχου, εἰκόνα φρικτή!

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ωχου, γενναῖε μας Καίσαρα!

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ωχου, μοίρα κακή !

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ωχου, προδότες, ό κακούργοι !

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ω θέαμα φονικό !

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ ἐκδικηθοῦμε !

ΟΛΟΙ — "Εκδίκηση ! 'Εμπρός ! 'Απάνω τους ! Φωτιά !
Πελέκι ! Μαχαίρι ! Νὰ μὴ μείνη προδότης !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Σταθῆτε, συμπολίτες.

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — "Ησυχία ! Ν' ἀκούσωμε τί λέει ὁ
'Αντώνιος !

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Θὰ τὸν ἀκούσωμε, θὰ τὸν ἀκολουθήσωμε,
θὰ πεθάνωμε μαζὶ του !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Καλοί μου φίλοι, ἀγαπητοί μου φίλοι !

Δὲ θέλω νὰ γινῶ ἔγώ ἡ αἰτία
γιὰ τὸ ξέσπασμα τέτοιου
ξαφνικοῦ ξεσηκώματος. Τὶ ἐκεῖνοι,
ποὺ κάναν τὸ ἔργο τοῦτο,
εἶναι τίμιοι πολίτες. Ποιά μποροῦσαν
νὰ ἔχουν αύτοὶ προσωπικὰ παράπονα —
ἀλίμονο ! — γιὰ νὰ τὸ κάνουν, δὲ γνωρίζω.
Μὰ εἰν' ἄνθρωποι φρόνιμοι καὶ τίμιοι
καὶ θὰ μᾶς παρουσιάσουν, εἴμαι βέβαιος,
γι' ἀπολογία τους λόγους σοβαρούς.
Δὲν ἔρχομαι ἔδω, φίλοι, νὰ κερδίσω
τὶς καρδιές σας μὲ λόγια. Ἐγὼ δὲν εἴμαι
ρήτορας σὰν τὸ Βροῦτο, παρὰ μόνο,
καθώς μὲ ζέρετε δλοί,
ἔνας ἄνθρωπος ἄκακος καὶ ἀπλός
καὶ ποὺ ἀγαπῶ τὸ φίλο μου. Αὐτὸς τόξεραν

καλά ἔκεινοι, πού μούδωσαν τὴν ἄδεια,
γιὰ νὰ μιλήσω στὴν κηδεία. Γιατὶ
δὲν ἔχω ἐγὼ οὕτε λόγια, οὕτε εὐφυῖα,
οὕτε τρόπο, οὕτε τέχνη, οὕτε κινήματα
κι ἀπαγγελία κι οὕτε τὴ δύναμη τοῦ λόγου,
γιὰ νὰ βάλω φωτιὰ στὸ αἷμα τοῦ κόσμου.
Ἐγὼ μιλάω ἀπλὰ καὶ σκέτα.

Σᾶς λέω αὐτά, πού ξέρετε καὶ οἱ ἕδιοι.
Σᾶς δείχνω τὶς πληγὲς τοῦ ἀγαπητοῦ μας
Καίσαρα — δόλια, δόλια βουβά στόματα —
καὶ τοὺς λέω νὰ μιλήσουν
αὐτές γιὰ μένα. "Ομως ἂν ἥμουν Βροῦτος
ἐγὼ τούτην τὴν ὅρα καὶ ἀν δ Βροῦτος
ἥταν 'Αντώνιος' τότε θὰ βρισκόταν
κάποιος 'Αντώνιος, γιὰ νὰ συναρπάξῃ
τὰ πνεύματα δλονῶν σας καὶ νὰ δώσῃ
στὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς πληγὲς τοῦ Καίσαρα
ἀπὸ μιὰ γλώσσα, πούθελε νὰ κάνῃ
καὶ τὶς πέτρες τῆς Ρώμης
νὰ σηκωθοῦν σὲ στάση καὶ ἐπανάσταση !

ΟΛΟΙ — Ζήτω ἡ ἐπανάσταση !

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ κάψουμε τοῦ Βρούτου εύτὺς τὸ σπίτι !

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — 'Εμπρός ! Πάμε νὰ βροῦμε τοὺς φονιάδες !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Μὰ ἀκοῦστε, φίλοι, ἀκοῦστε νὰ σᾶς πᾶ !

ΟΛΟΙ — "Ε, ήσυχία ! 'Ακοῦστε τὸν 'Αντώνιο !
Τὸ γενναῖο, τὸν τίμιο Μάρκο 'Αντώνιο !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Σταθῆτε, ἀγαπητοί μου !
Τραβᾶτε ἐμπρός, δίχως νὰ ξέρετε κι ἔσεῖς
τὶ θὰ πάτε νὰ κάνετε ! Γιατὶ εἶναι
τόσο ἄξιος τῆς ἀγάπης σας δ Καίσαρας ;

Δὲν τὸ ξέρετε, ἀλίμονο ! Εἶναι ἀνάγκη
λοιπὸν νὰ σᾶς τὸ πῶ : Τὴ λησμονήσατε
ἐκείνη τὴ διαθήκη, ποὺ σᾶς εἶπα !

ΟΛΟΙ — Ἀλήθεια, τὴ διαθήκη !
Σταθῆτε νὰ μᾶς ποῦνε τὴ διαθήκη !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Ἰδοὺ ἡ διαθήκη,
μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ Καίσαρα. Ἀφήνει
κάθε Ρωμαίου πολίτη
ἀπὸ ἐβδομήντα πέντε δραχμές, νὰ δοθοῦνε
χωριστὰ στὸν καθένα.

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Μεγαλόψυχε Καίσαρα !
Νὰ ἔκδικηθοῦμε τὸ χαμό του !

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Ὡ ἀρχοντικὴ ψυχή !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Κάνετε ύπομονή, γιὰ νὰ μὲ ἀκοῦστε !

ΟΛΟΙ — "Ε, ἔ, ήσυχία !

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Ἀκόμα σᾶς ἀφήνει ὅλα τὰ πάρκα
κι ὅλα τὰ περιβόλια καὶ τοὺς κήπους,
ὅσα βρίσκονται δῶθε ἀπ' τὸ ποτάμι.
Σᾶς τ' ἀφήνει γιὰ πάντα,
γιὰ νὰ τάχετε ἐσεῖς κι οἱ ἀπόγονοί σας,
νὰ σεργιανᾶτε μέσα
καὶ νὰ εύφραίνεστε. Αὐτὸς ἥταν ὁ Καίσαρας !
Μπορεῖ νὰ γεννηθῇ κι ἄλλος δμοίος του ;

Α' ΠΟΛΙΤΗΣ — Ποτέ ! Ποτέ ! Ἐλάτε ! Πάμε ! Πάμε !
"Ἄς κάψωμε τὸ σῶμα
στὸν Ἱερὸ τόπο κι ὕστερα νὰ πάμε
μὲ τοὺς Ἄδιους δαυλούς νὰ βάλωμε φωτιά,

δλοι μαζί, στῶν προδοτῶν τὰ σπίτια :
Σηκώστε τὸ νεκρό !

Β' ΠΟΛΙΤΗΣ — Πάμε νὰ πάρωμε φωτιά !

Γ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ βγάλωμε τοὺς μπάγκους.

Δ' ΠΟΛΙΤΗΣ — Νὰ βγάλωμε καθίσματα, παράθυρα
κι ὅ,τι ἄλλο βροῦμε.
[φεύγουν οἱ πολίτες μὲ τὸ νεκρὸ τοῦ Καίσαρα.]

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Τώρα ἀς κινήσῃ ἡ μηχανή. Καταστροφή,
μπῆκες στὸ δρόμο. Τράβα δπου σ' ἀρέσει !
[μπαίνει ἔνας ύπηρέτης.]
Τί τρέχει, νέε μου ;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ — Ο Ὁκτάβιος, κύριε, ἔφτασε στὴν Ρώμη.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Ποῦ εἶναι ;

ΥΠΗΡΕΤΗΣ — Στοῦ Καίσαρα τὸ σπίτι.
Εἶναι μαζὶ καὶ ὁ Λέπιδος.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Πηγαίνω
νὰ τὸν ἴδω. Ἡρθε ἀπάνω στὴν ὕρα.
Ἡ τύχη βρέθη στὶς καλές της κι ἔτσι
θὰ λάβωμε ἀπ' αὐτὴν ὅ,τι ποθοῦμε.

ΥΠΗΡΕΤΗΣ — Τὸν ἄκουσα νὰ λέη,
πὼς ὁ Βροῦτὸς κι ὁ Κάσσιος ἐπεράσαν,
τρέχοντας σὰν τρελοὶ μὲ τ' ἄλογά τους,
ἀπ' τὶς πύλες τῆς Ρώμης.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ — Δίχως ἄλλο θὰ μάθαν τὸν ἀναβράσμο,
ποὺ ἄναψα στὸ λαὸ μὲ κεῖνα ποὺ εἶπα.

‘Οδήγησέ με στὸν Ὁκτάβιο !
[φεύγουν.]

„Ιούλιος Καίσαρας“

Οὐεὶλλιαμ Σαιξπηρ [Μετάφρ. Κ. Καρθαίον]

ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας ! ὃ νησιά βλογημένα,
ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφώ τραγουδοῦσε,
ποὺ πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα
ποὺ τὸ φέγγος του δ Φοῖβος ἀπ’ τὴ Δῆλο σκορποῦσε !
“Ἄχ, ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ώς τὰ τώρα,
μὰ βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τ’ ἄλλα σας δῶρα !

Καὶ τῆς Χίος τὴ Μούσα καὶ τῆς Τέως τὴ Λύρα*,
ἀντρειούσυνης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετάφερε ἡ Μοίρα,
γιατὶ ἡ μαύρη τους μάνα μήτε ἀ ζοῦνε δὲ ρώτα !
Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ Δύση,
ἀπ’ ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουνά τὸ μεγάλο Μαραθώνα θωρᾶνε
κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
*Εδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πώς νάναι
θὰ μποροῦσε καὶ πάλι μιὰ ἐλεύθερη Ἑλλάδα !
Γιατὶ πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνῆμα
καὶ νὰ λέγω πώς εἶμαι τῆς σκλαβιᾶς κι ἔγῳ θύμα !

Στὸν γκρεμνὸν ποὺ ἀντικρίζει τὴ μικρὴ Σαλαμίνα,
μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου,
διχως τέλος καράβια, μὲ τ’ ἀμέτρητα ἐκεῖνα
μαζευόντανε πλήθη. Ὅταν ὅλα δικά του.
Τὴν αὔγῃ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
μὰ τὶ γίνηκαν ὅλα σᾶν ἐβράδιασε ἡ μέρα !

Ποῦ εἶν' ἔκεινα ! Ποῦ εἶναι, ὃ Πατρίδα καημένη !
 Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιάλι ἐβωβάθη !
 Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἔνας μύθος δὲ μένει,
 τῆς μεγάλης καρδιᾶς τεս κάθε χτύπος ἔχάθη.
 Καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, ωιμένα !
 ἀπ' τοὺς θείους σου ψάλτες νὰ ξεπέσῃ σὲ μένα !

Μὲς στὸν ἄδοξο δρόμο, ποὺ μιὰ τύχη μὲ σέρνει
 μὲ φυλὴ ποὺ σηκώνει τῆς σκλαβιᾶς ἀλυσίδα,
 κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγούδι μου φέρνει
 ἡ ντροπή, ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα !
 Καὶ τὶ νάχη ἐδὼ ἄλλο ποιητής, παρὰ μόνο
 γιὰ τοὺς "Ἐλληνες πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνο !

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα
 καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφη, ἀντὶς αἷμα σὰν πρῶτα ;
 Βγάλε, ὃ γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἔνα
 ἱερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εύρωτα !
 "Απ' ἔκειούς, τοὺς Τρακόσους, τρεῖς ἀς ἔρθουνε, φτάνουν
 ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς ! 'Ακόμα σωπαίνουν ; Πῶς ! 'Ακόμα συχάζουν ;
 "Οχι, ὅχι ! 'Ακούγω τὶς ψυχὲς ἀπ' τὸν "Αδη,
 σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν :
 «Ἐνας μόνο ἀς σαλέψη ζωντανὸς καὶ κοπάδι
 ἀπ' τὴ γῆς ἀποκάτου λεβεντιά ξεκινοῦμε,
 εἶναι αὐτὸι ποὺ κοιμοῦνται· ἐμεῖς ἀκόμα σ' ὀκοῦμε !»

"Αχ, τοῦ κάκου, τοῦ κάκου ! "Αλλες λύρες στὰ χέρια !
 Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἀς γεμίση.
 "Αφηνε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκέρια,
 καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἀς μᾶς χύσῃ !
 Δέξ τους ! "Ολοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ώς ἀπάνω,
 τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἔγκωμιο σὰν κάνω !

Τὸν Πυρρίχιο χορό σας ώς τὰ τώρα βαστάτε,
 ἡ Πυρρίχια ἡ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι!
 'Απὸ δυὸ τέτοια δῶρα, πῶς ἔκεινο ξεχνᾶτε,
 ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιές ἀνασταίνει!
 Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
 τάχα νάταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε;

«Ἐκλεγτὲς σελίδες»

Βύρων [Μετάφρ. 'Αργύρη 'Εφταλιώτη]

ΑΝ.....

"Αν νὰ κρατᾶς καλὰ μπορῆς
 τὸ λογικό σου, δταν τριγύρω σου ὅλοι
 τάχουν χαμένα καὶ σ' ἔσε
 τῆς ταραχῆς των ρίχνουν τὴν αἰτία.

"Αν νὰ ἔμπιστεύεσαι μπορῆς
 τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου, δταν ὁ κόσμος
 δὲ σὲ πιστεύῃ κι ἀν μπορῆς
 νὰ τοῦ σχωρωνᾶς αὐτὴ τῇ δυσπιστίᾳ.

Νὰ περιμένης ἀν μπορῆς
 δίχως νὰ χάνης τὴν ύπομονή σου.
 Κι ἀν ἄλλοι σὲ συκοφαντοῦν,
 νὰ μὴ καταδεχθῆς ποτὲ τὸ ψέμα,
 κι ἀν σὲ μισοῦν, ἐσὺ ποτὲ
 σὲ μίσος ταπεινὸ νὰ μὴν ξεπέσης,
 μὰ νὰ μὴν κάνης τὸν καλὸ
 ἥ τὸν πολὺ σοφὸ στὰ λόγια.

"Αν νὰ δνειρεύεσαι μπορῆς
 καὶ νὰ μὴν εἶσαι διοῦλος τῶν δνείρων,
 ἀν νὰ στοχάζεσαι μπορῆς,
 δίχως νὰ γίνη ὁ στοχασμὸς σκοπός σου,
 ἀν ν' ἀντικρίζης σοῦ βαστᾶ
 τὸ θρίαμβο καὶ τῇ συμφορὰ παρόμοια

κι δύοια νὰ φέρνεσαι σ' αύτούς
 τοὺς δυὸς τυραννικοὺς ἀπατεῶνες,
 ἀν σοῦ βαστᾶ ἡ ψυχὴ ν' ἀκοῦσ
 ὅποιαν ἀλήθεια ἔσθ εἶχες εἰπωμένη,
 παραλλαγμένη ἀπ' τοὺς κακούς,
 γιὰ νάναι γιὰ τοὺς ἄμυναλους παγίδα,
 ἢ συντριψμένα νὰ θωρῆς
 δσα σοῦ ἔχουν ρουφήξει τὴ ζωὴ σου
 καὶ πάλι νὰ ξαναρχινᾶς
 νὰ χτίζεις μ' ἐργαλεῖα πούναι φθαρμένα.
 "Αν δσα ἀπόχτησες μπορῆς
 σ' ἔνα σωρὸ μαζὶ νὰ τὰ μαζέψῃς
 καὶ δίχως φόβο, μονομιᾶς
 κορόνα ἢ γράμματα ὅλα νὰ τὰ παίξῃς
 καὶ νὰ τὰ χάσης καὶ ἀπ' ἀρχῆς,
 ἀτράνταχτος νὰ ξεκινήσης πάλι
 καὶ νὰ μὴ βγάλης καὶ μιλιά
 ποτὲ γι' αύτὸ τὸν ξαφνικὸ χαμό σου,
 "Αν νεῦρα καὶ καρδιὰ μπορῆς
 καὶ σπλάχνα καὶ μυαλὸ καὶ ὅλα νὰ τὰ σφίξῃς
 νὰ σὲ δουλέψουν ξαναρχῆς,
 κι ἀς εἶναι ἀπὸ πολὺ καιρὸ σωσμένα
 καὶ νὰ κρατιέσαι πάντα δρθός,
 δταν δὲ σούχη τίποτε ἀπομείνει
 παρὰ μονάχα ἢ θέληση,
 κράζοντας σ' ὅλα αύτά: «ΒΑΣΤΑΤΕ».
 "Αν μὲ τὰ πλήθη νὰ μιλᾶς
 μπορῆς καὶ νὰ κρατᾶς τὴν ἀρετὴ σου,
 μὲ βασιλιάδες νὰ γυρνᾶς,
 δίχως ἀπ' τοὺς μικροὺς νὰ ξεμακρύνης.
 "Αν μήτε φίλοι, μήτ' ἔχθροι
 μποροῦνε πιὰ ποτὲ νὰ σὲ πειράξουν,
 ὅλο τὸν κόσμο ἀν ἀγαπᾶς,
 μὰ καὶ ποτὲ πάρα πολὺ κανένα.
 "Αν τοῦ θυμοῦ σου τὶς στιγμές
 ποὺ φαίνεται ἀδυσώπητη ἡ ψυχὴ σου,

μπορῆς ν' ἀφήσης νὰ διαβοῦν
 τὴν πρώτη ξαναβρίσοκοντας γαλήνη,
 δική σου θάναι τότε ἡ Γῆ,
 μ' δσα καὶ μ' δ. τι ἀπάνω της κι ἄν ἔχῃ
 καὶ κάτι ἀκόμα πιὸ πολύ :
 "Αντρας ἀληθινὸς θάσαι, παιδί μου

Ρούντγιαρτ Κίπλιν [Μετάφρ. Ν. Καρβούνη]

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΑ ΒΡΑΧΙΑ

"Ομορφα ποὺ εἶναι τὰ βουνὰ μὲ τὸ ίσκιερά πλουμίδια !
 Θάλασσα μεγαλόχαρη, λαμπρὲ οὐρανέ, ώσαννά !
 Διαβάτρες εἶναι οἱ μέρες μου, Θεέ ! δὲν τὶς λογαριάζω,
 'γγιζω, θωρᾶ τὰ ἀπέραντα καὶ τὰ παντοτινά.

Σωπάστε, πάθη, μέσα μου καὶ μπόρες ! 'Η κορδιά μου
 ποτὲ δὲν ἥρθε πρὸς τὸ Θεό τόσο κοντά, δπως τώρα.
 Μοῦ μιλᾶς θάλασσα πλατιά, νιώθω ιερὸς πῶς εἶμαι,
 μὲ βλέπει μὲ τὰ μάτια της ἡ δύση τὰ πυρφόρα.

"Η μὲ μισεῖς ἡ μ' ἀγαπᾶς, εὐλογημένος νὰ εἶσαι !
 'Ηχολογάει στὰ πόδια μου τὸ κύμα, ἡ φωτιά ψάλλει,
 παντοῦ, Θεέ μου, ἀπλώνεται τετράφωτος ὁ ἥλιος,
 πόσο μικρὸς ὁ ἄνθρωπος, πόσο ἡ ψυχὴ μεγάλη !

Τὰ πλάσματα, ἡ φωτιά ποὺ λάμπει, ἡ θάλασσα ποὺ τρέμει,
 δλα τοῦ 'Υψιστού τ' ὅνομα τὸ μισοξέρουν μόνο,
 τὴ συλλαβή του λέει καθείς, μόνος ἐγὼ τὴ λέξη,
 τραυλίζουν ἥχους δλοι τους, ἐγὼ τοὺς συναρθρώνω.
 "Αβυσσο, ύψωνεται ἡ φωνή μου ως ἡ φωνή σου. Πέλαο
 μ' ἐσὲ δνειρεύομαι, μ' ἐσὲ προσεύχομαι βουνό,
 ἡ πλάση τὸ αἰώνιο ἀγνό, τὸ ίδεατὸ λιβάνι,
 τὸ θυμιατήρι ἐγώ.

Ξανατονισμένη Μουσική

Βίντωρ Ούγκω [Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τοῦρκοι διαβῆκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ώς πέρα.

‘Η Χιο, τ’ ὀλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,

μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,

τ’ ἀρχοντονήσι, ποὺ βουνά καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια

καὶ στὸ χορὸ τὶς λιγερές καμμιά φορὰ τὰ βράδια

καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

Ἐρμιὰ παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνω ἐκεῖ στὸ βράχο,

στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα κάποιο παιδὶ μονάχο

κάθεται, σκύβει θλιβερά

τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπη τοῦ ἀπομένει

μόνο μιὰν ἄσπρη ἀγράμπελη σὰν τοῦτο ξεχασμένη

μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

— Φτωχὸ παιδὶ, ποὺ κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,

γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τ’ ἥθελες τάχα νάχης,

γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ τὰ θαλασσᾶ

ματάκια σου ν’ ἀστράψουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι

καὶ νὰ σηκώσης χαρωπά σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι

μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσά ;

Τὶ θέλεις, ἄτυχο παιδὶ, τὶ θέλεις νὰ σοῦ δώσω,

γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξένοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω

ριχτὰ στοὺς ὅμους σου πλατιὰ

μαλλάκια, ποὺ τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τάχει ἀγγίξει ἡ κόψη

καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν ὅψη

καὶ σὰν τὴν κλαίουσαν ἴτιά ;

Σὰν τὶ μποροῦσε νὰ σοῦ διώξῃ τάχα τὸ μαράζι ;

Μήπως τὸ κρίνο ἀπ’ τὸ Ἰράν, ποὺ τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει ;

Μὴν ὁ καρπὸς ἀπ’ τὸ δεντρί,

ποὺ μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει
κι ἔν' ἄλογο, χρόνια ἐκατὸ κι ἀν πηλαλάη, δὲ σώνει
μὲς ἀπ' τὸν ἵσκιο του νὰ βγῆ;

Μήν τὸ πουλί, ποὺ κελαηδάει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα;
Τὶ θές κι ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα; Πές! Τ' ἄνθος, τὸν καρπό; θές τὸ πουλί;
— Διαβάτη,
μοῦ κράζει τὸ 'Ελληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι:
Βόλια, μπαρούτη, θέλω, νά!

«Ξανατοιχισμένη Μουσικὴ»

Bίντωρ Οὐγκὼ [Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Μὲ τὴν αύγὴ καὶ ἡ θάλασσα μενεξεδένια
λάμπει καὶ μὲ τὸ φῶς τὰ πάντα ξανανιώνουν.
Νά ἡ ἄνοιξη γυρίζει, νά τὸ χελιδόνι
στὸν Παρθενώνα ξαναχιλίζει τὴ φωλιά του!
Πανίερη 'Αθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου τὰ σαρακωμένα.
Κι ἀν πρέπει νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
θεία εἰν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

'Αγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κύμα,
νά ἡ ἄνοιξη γυρίζει, μὰ στὰ κορφοβούνια
τοῦ Προμηθέα τὰ σπλάχνα σκίζοντας ἔνα ὅρνιο
μεγάλο, ἀσάλευτο ξανοίγεται μακριάθε·
γιὰ νὰ διώξῃς τὸ μαῦρο γύπα, ποὺ σὲ τρώει,
ἀρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.
Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
θεία εἰν' ἡ δάφνη! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τ' ἀνάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας ;
 «Νίκη στῶν ἡμιθέων τὰ 'γγόνια !» 'Απὸ τὴν "Ιδη
 δός τῆς Νικαίας τ' ἀκρογιάλια ξανανθίζουν
 αἰώνιες οἱ ἔλιές ! Μὲ τ' ἄρματα στὰ χέρια
 ἐμπρός ! Τὰ ὑψη τῶν βουνῶν ἀς τ' ἀνεβοῦμε
 τοὺς Σαλαμίνιους ἀντίλαλους ξυπνώντας !
 "Αν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κι ἔλα, ἔτοιμάστε τὰ λευκὰ φορέματά σας,
 ἀρραβωνιαστικές, γιὰ νὰ στεφανωθῆτε
 στὸ γυρισμὸ τοὺς ἀκριβούς σας· μὲς στὸ λόγγο
 γι αύτούς, ποὺ σᾶς γλιτώσανε, κόφτε τὴ δάφνη.
 'Αγγάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εύρώπη,
 ἀς πιοῦμε ξέχειλη τὴ δόξα, παλικάρια.
 Κι ἀν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

"Ο, τι ἔγινε, μπορεῖ νὰ ξαναγίνη, ἀδέρφια !
 στῶν πυρωμένων τούτων βράχων τὴ λαμπράδα
 μὲ σάρκα θεία μπόρεσ' ὁ ἄνθρωπος νὰ ντύσῃ
 τὸ φωτερότερο κι ἀπ' ծλα τὰ ծνειρά του.
 Κι ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ βουβὴ ἔκει πέρα θὰ εἶναι ;
 Κι ἔμετς ἐνὸς ξεροῦ κορμοῦ ξερόκλαδα ἔκει πέρα ;
 Κι ὃν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τὸ Μαραθώνιο πεζοδρόμο ἀκολουθώντας
 κι ὃν πέσωμε, τὸ χρέος μας ἔχομε κάμει !
 Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
 τὸ αἷμα μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
 θὰ πορφυρώσῃ τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
 καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο στὸ κλῆμα.
 Κι ὃν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν 'Ελλάδα,
 θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τῆς ἴστορίας μας φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.
 'Ορθοί ! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τώρα τὸ παλάτι
 ετὸν τόπο ἐκεῖ, ποὺ λύθηκαν τὰ κακὰ μάγια
 κι δ φοίνικας ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
 Στὶς ἀμμουδιὲς τῆς Μέκκας, διῶξε το, "Ηλιε,
 τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπ' τὸν οὐρανό μας...
 "Αν πρέπη νὰ πεθάνωμε γιὰ τὴν Ἐλλάδα,
 θεία εἰν" ἡ δόψη ! Μιὰ φορά κανεὶς πεθαίνει.

"Πολιτεία καὶ Μοναξιὰ Φρειδερίκος Μιστράλ [Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]

ΤΟ ΥΔΡΑΙΟΠΟΥΛΟ

"Ημουνα μικρὸ παιδάκι καὶ μαζὶ του μιὰν ήμέρα
 δ πατέρας μου μὲ πῆρε στὰ μακριὰ πελάγη πέρα.
 Μούμαθε εὔκολα κολύμπι μ" ἔνα χέρι δυνατὸ^ν
 μὲς στὰ κύματα νὰ πέφτω κι ὡς τὴν ἄμμο νὰ βουτῶ.
 "Ασημόφραγκο πετοῦσε τρεῖς φορὲς μὲς στὸ νερό
 καὶ γιὰ δῶρο μοῦ τ' ἀφήνει, μόνο ἀν τρεῖς φορὲς τὸ βρῶ.
 "Υστερα κουπὶ μοῦ δίνει καὶ στὴ βάρκα του μὲ βάζει,
 ἐνῶ ἀκούραστος κοντά μου στέκεται καὶ μὲ γυμνάζει.
 Μούμαθε νὰ σπῶ τὸ κύμα μ" ἔνα χτύπο κοφτερό,
 τὰ μπουρίνια* ν' ἀποφεύγω, τὰ κοτρώνια ν' ἀψηφῶ.
 Κι ἀπὸ τὴ μικρὴ βαρκούλα στὸ καράβι του μὲ παίρνει,
 ποὺ στοὺς βράχους καὶ στὶς ζέρες ἄγρια τρικυμιὰ μᾶς σέρνει.
 Πάνω στὸ ψηλὸ κατάρτι κοίταζα στὸ περιγιάλι,
 νὰ περνοῦν βουνὰ καὶ κάστρα πίσω μας μὲ βιὰ μεγάλη.
 Κάθε πέταμα μοῦ δείχνει τῶν πουλιῶν νὰ μελετῶ,
 κάθε φύσημα τοῦ ἀγέρα, κάθε νέφος νὰ κοιτῶ.
 Κι ἀν λιγοῦσε τὸ κατάρτι μέσα στὴν ἀνεμοζάλη
 κι ἀν μὲ ράντιζε τὸ κύμα λούζοντάς με ὡς τὸ κεφάλι,
 δ πατέρας μου στὰ μάτια μ" ἔβλεπε μὲ προσοχή^ν
 στὸ καλάθι ἐγὼ καθόμουν δίχως φόβου ταραχή.
 Τότε μ" ὅψη φλογισμένη, λέει, καὶ μάτι ἀστραφτερό :

«Βλογημένο τὸ σπαθὶ σου, 'Υδραιόπουλο μικρό!»
 Σήμερα σπαθὶ στὸ χέρι μούβαλε καὶ μ' ἄγια ἐλπίδα
 μ' ὅρκισε νὰ πολεμήσω γιὰ Θεὸ καὶ τὴν Πατρίδα.
 Μὲ τὸ βλέψμα του ἀπ' τὰ πόδια μὲ μετροῦσε ὡς τὴν κορφὴ
 καὶ τὸ βύθιζε, θαρροῦσες, στὴν καρδιά μου σὰν καρφὶ.
 Ἀπ' τὸ χέρι τὸ σπαθὶ μου ἔσφου μιὰ στιγμὴ τ' ἀρπάζει
 καὶ κρατώντας τὸ σὰν ἄντρας, πρὸς τὸν οὐρανὸν κοιτάζει.
 Κι εἶπε μ' ὅψη φλογισμένη καὶ μὲ μάτι ἀστραφτερό :
 «Βλογημένο τὸ σπαθὶ σου, 'Υδραιόπουλο μικρό!»

«Τραγούδια τῶν 'Ελλήνων»

Γουλιέλμος Μύλλερ [Μετάφρ. Γ. Στρατήγη]

ΦΑΟΥΣΤ

[Ο δόκτωρ Φάουστ, θρυλικὸ μεσαιωνικὸ πρόσωπο, ἔζησε πιθανῶς στὴ Νότιο Γερμανία τὸν 16ον αἰώνα μ.Χ. Ἀσχολήθηκε μὲ δλες τὶς ἐπιστῆμες: τὴν Ιατρική, ἀλγημεία, ἀστρολογία καὶ μὲ τὴν τέχνη τῆς μαγείας ἀκόμη, γι' αὐτὸ καὶ θεωρήθηκε συχνὰ συνεργάτης τοῦ Διαβόλου.

Η ἴστορία του, ποὺ ἔξεδόθη γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1587, ἐνέπνευσε πολλοὺς γερμανοὺς ποιητάς: τὸν Λέναου, τὸν Λέσσιγκ, τὸν Χάινε, καθὼς καὶ τὸν ἄγγελον Μάρλουσου. Τέλος καὶ τὸν Γκαΐτε, τοῦ δποίου δ Φάουστ θεωρεῖται ἔνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα, ποὺ παρήγαγε τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα.

Ο Φάουστ τοῦ Γκαΐτε διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: τὸ πρῶτο, τὸ δραματικότερο, εἶναι καὶ τὸ περισσότερο γνωστὸ καὶ παρουσιάζει τὴν αἰώνια πάλη τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων πρὸς τὸν ἔξωτερικὸ κόσμο. Τὸ δεύτερο, καθαρὰ φιλοσοφικό, δίνει ἀπλούστατα ἀφορμὴ στὸν Γκαΐτε νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μὲ τὶς περιπέτειες τοῦ δόκτορος Φάουστ τὴν κομιθεωρία του.

Ο πρόλογος, ποὺ δίνομε παρακάτω, εἶναι ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος καὶ ἔξηγει, γιατί ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ ἄφησε ἐλεύθερη τὴ δράση στὰ πονηρὰ πνεύματα].

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Πρόσωπα: Ο ΦΑΟΥΣΤ, ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ, Ο ΒΑΓΝΕΡ, ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

[Σὲ μιὰ γοτθικὴ κάμαρα μὲ ψηλοὺς θόλους εἶναι καθισμένος δ Φάουστ μπροστὰ στὸ γραφεῖο του.]

ΦΑΟΥΣΤ

"Αχ ! σπούδασα φιλοσοφία
καὶ νομική καὶ γιατρική
κι ἀλὶ μου καὶ θεολογία
μὲ κόπο καὶ μ' ἐπιμονή.
Καὶ νά' μαι δῶ μὲ τόσα φῶτα
έγώ δ μωρὸς ὅσο καὶ πρῶτα !
Μὲ λένε μάγιστρο*, ἀκόμα δόκτορα
καὶ σέρνω δέκα χρόνια τώρα
ἀπὸ τὴ μύτη ἐδῶ κι ἔκει
τοὺς μαθητές μου — καὶ τὸ βλέπω δὲν μπορεῖ
κανένας κάτι νὰ γνωρίζῃ !
Λές τὴν καρδιά μου αὐτὸ φλογίζει.
Ναὶ, πιότερα ξέρω παρὰ ὅλοι μαζὶ¹
γιατροί, δικηγόροι, παπάδες, χαζοί·
δισταγμοί, ὑποψίες δὲ μὲ ταράζουν,
κόλασες, διάολοι δὲ μὲ τρομάζουν·
ἔτσι δμως κι ἡ χαρά μου εἶναι φευγάτη,
δὲν τὸ φαντάζομαι, πῶς ξέρω κάτι
καλό, στὸν κόσμο νὰ τὸ διδάξω,
νὰ τὸν φωτίσω, νὰ τὸν ἀλλάξω.
Οὕτ' ἔχω δά καλδ καὶ πλοῦτο,
δόξα, τιμές στὸν κόσμο τοῦτο,
Μήτε σκυλὶ ἔτσι θάθελα νὰ ζῇ !
Γι' αὐτὸ ἔχω στὴ μαγεία παραδοθῆ,
μήπως τὸ πνεῦμα τὸ στόμα ἀνοίξῃ
κι ἡ δύναμή του μὴ μοῦ δείξῃ
κάποια μυστήρια, ὥστε ἄλλο ἐδῶ
νὰ μὴν παιδεύωμαι νὰ πῶ,
ὅτι δὲν ξέρω νὰ γνωρίσω τί
βαθιά στὸν κόσμο συγκρατεῖ,
κάθε ἀφορμὴ καὶ σπόρο ν' ἀντικρίσω
καὶ κούφια λόγια πιά νὰ μὴν πευλήσω.

Νάβλεπες, φῶς τοῦ φεγγαριοῦ
τὸν πόνο μου στερνὴ φορά,
τὶς δύρες τοῦ μεσονυχτιοῦ
ποὺ ἐδῶ σὲ πρόσμενα συχνά :
Πῶς σὲ βιβλία, χαρτιὰ σωρό,
σύντροφο σ' εἶχε θλιβερό !
"Ἄχ, νὰ μποροῦσα στὶς ψηλές
μὲ σὲ ν' ἀνέβαινα κορφές,
μὲ στοιχειὰ στὰ σπήλαια νὰ πετοῦσα.
στὸ θάμπος σου λιβάδια νὰ γυρνῶ,
κάθε γνώσης τινάζοντας καπνὸ
στὸ δρόσο σου νὰ ξαρρωστοῦσα !

Στὴ φυλακὴ εἶμαι ἀκόμα ; 'Αλι !
Τρύπα μουχνὴ* καταραμένη,
ποὺ ἀπὸ βαμμένα τζάμια μπαίνει
κι ἡ λάμψη τοῦ οὐρανοῦ θολή !
Φραγμένη ἀπὸ βιβλία σωρὸ
σκουληκιασμένα, σκονισμένα
καὶ μὲ χαρτὶ καπνιδερὸ
ψηλά ως τὸ θόλο τυλιγμένα·
γυαλιά γεμάτη καὶ κουτιά,
δλη ἔργαλεῖα στοιβαχτὴ
καὶ πράγματα προγονικά —
Νά δ κόσμος σου ! Κι αὐτὸ κόσμος θὰ πῆ !

Κι ἀκόμα τὸ ρωτᾶς : σκιαχτὰ
πῶς μέσα σφίγγεται ἡ καρδιά σου ;
πῶς θλιψη ἀξηγητη κρατᾶ
δεμένο κάθε κινημά σου ;
'Αντὶς ἡ φύση ἡ ζωντανή,
ποὺ μέσα σ' ἔπλασε δ Θεός,
σὲ τριγυρίζει ἐδῶ καπνός,
μούχλα καὶ σάπιος σκελετός.
Φύγε ! κι ἔβγα ἔξω στ' ἀνοιχτά !
Μὰ ἡ γραφὴ τούτη ἡ μυστικὴ

τοῦ Νοστραδάμου* δὲν ἀρκεῖ
γιὰ σύντροφος; Τὸ δρόμο πιὰ
τῶν ἀστεριῶν ὅμα κατέχης
καὶ γιὰ δῆμο τὴ φύση ἀν ἔχης,
τότε ἡ ψυχή σου θὰ νοῆ,
πνεῦμα μὲν πνεῦμα πῶς μιλεῖ.
Τοῦ κάκου ἡ σκέψη μοναχά
τ' ἄγια σημεῖα σοῦ ἔξηγᾶ:
Πνεύματα, πλάι μου πετάτε,
ἔδω ἀν μ' ἀκοῦστε, μοῦ ἀπαντάτε!

[ἀνοίγει τὸ βιβλίο καὶ κοιτάζει τὰ σημεῖα τοῦ Μακρόκοσμου*]

"Α! ποιά ἀναγάλλια ἐμπρός σ' αὐτὴ τὴ θέα
μεμιᾶς ὅλα τὰ φρένα μοῦ περνᾶ!
Αἰσθάνομαι μιὰ νέα Ἱερὴ χαρὰ
στὶς φλέβες μου νὰ ρέη μὲ φλόγα νέα,
·Απὸ Θεὸ ἔχουν τὰ σημεῖα αὐτὰ γραφῆ,
ποὺ τὴν ἀντάρα μέσα μου σιγάζουν
στὴν ὅμοιρη καρδιὰ χρά σταλάζουν
καὶ σὰ μιὰν δρμὴ κρυφὴ
γύρω τὶς δύναμες τῆς φύσης ξεσκεπάζουν;
Θεός μὴν εἰμαὶ; δ νοῦς φωτίζεται!
Στὶς καθαρές γραμμὲς ἔδω
στὴ δράση της ἡ φύση μοῦ φαντίζεται.
Τώρα μόλις τί λέει δ σοφὸς νοῶ:
«Ο μαγικὸς δ κόσμος δὲν ἐκλείστη·
»κλειστὸς δ νοῦς σου εἶναι, ἡ καρδιὰ νεκρή!
»·Ακούραστος νὰ λούσης ξύπνα, μύστη,
»τὸ γήινο στῆθος μὲς στὴ ροδαυγή!»

[Κοιτάζει τὸ σημεῖο.]

Πῶς ὅλα στὸ δόλο ὑφαίνονται μαζί,
τὸ ἔνα στὸ ἄλλο ἐνεργεῖ καὶ ζῇ!
Πῶς δυνάμεις οὐράνιες ἀραδιάζουν
ἀπάνω κάτω καὶ χρυσοὺς κάδους ἀλλάζουν!
Μὲ φτερά, ποὺ εύτυχία εύωδιάζουν,
ἀπὸ τὰ οὐράνια τὴ γῆ σκίζοντας περνοῦνε

καὶ μὲ ἀρμονία τὸ σύμπαν πλημμυροῦνε !
 Τί δραμα ; δμως ἄχ ! δραμα μόνο !
 Ποῦ θά σὲ πιάσω, ὃ δίχως τέλος Φύση ;
 καὶ σένα, στῆθος, κάθε ζωῆς βρύση,
 ποὺ πίνει κι ούρανδς καὶ γῆ ! ἡ ξερὴ
 καρδιά μου ἐσένα λαχταρεῖ —
 τρέχεις, ποτίζεις κι ἄδικα ἔγώ λιώνω !

[γυρίζει ἀγανακτισμένος μερικὰ φύλλα τοῦ βιβλίου καὶ κοιτάζει τώρα τὸ σημεῖο τοῦ πνεύματος τῆς Γῆς.]

Πῶς τὸ σημεῖο αύτὸ δλλάζει τὴν ψυχή μου !
 Πνεῦμα τῆς γῆς πιδ κοντά μου εἶσαι σύ·
 νιώθω κιόλας, πληθαίνει ἡ δυναμή μου,
 σάν ἀπὸ νέο φλογίζομαι κρασὶ
 καὶ παίρνω θάρρος στὴ ζωὴ νὰ δρμήσω
 τῆς γῆς χαρὲς καὶ πόνους ν' ἀντικρίσω,
 μὲ τρικυμίες νὰ πολεμήσω
 καὶ τὸν τριγμὸ τοῦ συντριμοῦ νὰ μὴν ψηφήσω.
 *Απάνωθέ μου συννεφιάζει —
 κρύβει τὸ φῶς του τὸ φεγγάρι —
 'Ο λύχνος σιβήνει !
 Καπνίζει ! — Φλόγες κόκκινες ἀστράφτουν
 στὸ κεφάλι μου γύρω — Τρόμος
 φυσᾶ ἀπ' τὸ θόλο ἀπάνω
 καὶ μὲ ἀρπάζει !
 Σὲ νιώθω, πνεῦμα ἰκετεμένο, δλόγυρά μου.
 Φανερώσου !
 "Α ! πῶς σπαράζεται ἡ καρδιά μου !
 Μοῦ εἰν' ἀνοιγμένη
 σ' αισθήματα καινούργια ὅλη ἡ ψυχή !
 Νιώθω δλη τὴν καρδιά σ' ἐσὲ δοσμένη :
 'Εβγα κι ἀς μοῦ στοιχίσῃ τὴ ζωὴ !

[ἀνοίγει τὸ βιβλίο καὶ μελετᾶ μὲ μυστήριο τὸ σημεῖο τοῦ Πνεύματος. Λάμπει κοκκινωπὴ ἡ φλόγα, τὸ Πνεῦμα παρουσιάζεται μέσα στὴ φλόγα.]

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Ποιός κράζει ;

ΦΑΟΥΣΤ

[γυρίζει τὸ πρόσωπο.]

"Οραμα φοβερό !

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μ' ὅρμὴ μ' ἔχεις βγαλμένο,
βυζαίνοντας στὴ σφαίρα μου καιρὸ
καὶ τώρα —

ΦΑΟΥΣΤ

'Οιμέ ; Δὲ σὲ ύπομένω !

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μὲ τὴν πνοὴν πιασμένη μὲ λικετεύεις,
τὴ φωνή μου ν' ἀκούσης, νὰ μὲ δῆς γυρεύεις.
Γέρνω στὴ δυνατή σου δέηση κι ἔρχομαι ! "Ομως,
ύπεράνθρωπε, ποιός σὲ πιάνει τρόμος ;
Ποῦ εἶν' ἡ ὅρμὴ τῆς ψυχῆς; ποῦ εἶναι τὸ στῆθος,
ποὺ κόσμο ἔπλασε κι ἔτρεφε στὸ βύθος ;
ποὺ σὲ χαρᾶς φουσκώνοντας μεθύσι,
ἔμâς τὰ πνεύματα κῆθελε νὰ γγίσῃ ;
Ποῦ εἰσαι, Φάουστ, ποὺ ἡ φωνή σου μὲ καλοῦσε,
ποὺ μ' ὅση δύναμη εἶχε, μὲ ἀπαιτοῦσε ;
Σὺ εἶσαι, ποὺ νιώθεις στὴν πνοή μου φρίκη
κι ὀλόβιαθά σου τρέμεις σὰ σκουλήκι,
ποὺ στὴ γῆ κουλουριάζεται δειλό ;

ΦΑΟΥΣΤ

'Ἐγώ, φλόγινη εἰδή*, νὰ φύγω ἐμπρός σου ;
δ Φάουστ εἰμ' ἐγώ, δ ὅμοιός σου !

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Στὸ κύμα τῆς ζωῆς, στῶν ἔργων τὸ βρασμὸν
κατεβαίνω, ἀνεβαίνω,
ἔδω κι ἐκεῖ πηγαίνω.
Γέννα καὶ μνήμα
αἰώνιο κύμα,
φάδι ποὺ ἀλλάζει·
Ζωὴ ποὺ βράζει,
στοῦ καιροῦ ἔγὼ διάζομαι* τὸ βοερὸν ἀργαλειόν
καὶ τοῦ Θεοῦ τὸ φόρεμα ὑφαίνω ζωντανό.

ΦΑΟΥΣΤ

Σύ, ποὺ τὸν κόσμο δόλάκερο ἀγκαλιάζεις,
πνεῦμα ἀσύγαστο, πόσο εἶμαι κοντά σὲ σένα !

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ

Μὲ τὸ πνεῦμα, ποὺ νιώθεις, μοιάζεις,
δχι μὲ μένα.

[χάνεται.]

ΦΑΟΥΣΤ

[πέφτοντας κάτω.]

"Οχι μὲ σένα ;
Τότε μὲ ποιόν ;
Ἐγώ, τοῦ Θεοῦ δόμοίωμα !
Καὶ μήτε κὰν ἐσένα !

[χτυπᾶ ἥ πόρτα.]

Στὴν δόργη ! Τὸ γνωρίζω — εἶν' ὁ βοηθός μου —
‘Η εὐτυχία μου δόλακερη θά σβήσῃ !
Ναρθῆ δ σχολαστικός αὐτὸς νὰ κυνηγήσῃ
τὰ δράματα τὸ πλῆθος ἀπὸ μπρός μου !

[Ο Βάγνερ* μπαίνει φορώντας ρόμπα καὶ νυχτικὸν σκούφον καὶ κρατώντας λύχνο στὸ χέρι. Ο Φάουστ γυρίζει τὸ πρόσωπό του δυσαρεστημένος.]

I. Γκαῖτε [Μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου]

Η ΚΟΛΑΣΙΣ

[«'Η Κόλασις» είναι τὸ ἔνα ἀπὸ τὰ τρία τμήματα τοῦ μεγάλου ἐπικοῦ ποιήματος «Θεία Κωμῳδία». Τὰ ἄλλα δύο είναι «Τὸ Καθαρητρίο» καὶ «Ο Παράδεισος».

«Ο ποιητὴς ἔνω βρίσκεται μιὰ νύχτα σ' ἔνα σκοτεινὸ δάσος κι ἐμποδίζεται ὁ δρόμος του ἀπὸ ἔνα θηρό, συναντάει τὴ σκιὰ τοῦ Βιργιλίου, ποὺ γίνεται ὁδηγός του νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Κόλαση. Στὴν ἀρχὴ συναντοῦν μέσα σὲ κλάματα καὶ θρήνους ἑκείνους, ποὺ στὴ ζωή τους δὲν ἔκαμαν οὔτε καλὴ οὔτε κακὴ πράξη, ἀλλὰ φρόντισαν μονάχα γιὰ τὸν ἔαυτό τους. »Επειτα ἀπαντοῦν τὸ Χάροντα, ποὺ μεταφέρει τίς ψυχὲς τῶν κολασμένων. Ξαφνικὰ μιὰ δυνατὴ βροντὴ καὶ μιὰ ἀστραπὴ ἔριξαν ἀνάισθητο τὸν ποιητή. Κι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα.

«Ο ποιητὴς φαντάζεται τὴν Κόλαση μὲ δόκτω κύκλους, στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἥταν καταδικασμένοι νὰ βασανίζωνται ὀρισμένης κατηγορίας κολασμένοι. Στοὺς βαθύτερους κύκλους είναι βυθισμένοι ὅσοι διέπραξαν βαρύτερα ἔγκλήματα.]

Ἄσμα τέταρτο.

Μούκοψε τὸ βαθὺ τὸν ὕπνο στὸ κεφόλι
ἔνας βαρύς ἀχός, ὥστ' ἐτινάχτηκ' ὅλος
σὰν ἄνθρωπος, ποὺ ξάφνου ἀθέλητα ξυπνάει.

Ἐσηκώθηκα δλόρθος κι ἔστρεψα τριγύρω
τ' ἀναπαυμένο μάτι καὶ γοργὰ κοιτοῦσα,
γιὰ νὰ γνωρίσω σὲ ποιόν τόπον εύρισκόμουν.

Ἀλήθεια είναι, πῶς εύρέθηκα στὸν ὅχτο
τῆς πολυστέναχτης κοιλάδας τῆς ἀβύσσου,
ποὺ μέσα της ἀχὸ δέχετ' ἀπείρων θρήνων.
Τρίσβαθη, σκοτεινή, καταχνιαστή ταν τόσο,
π' ὅσο κι ἀν ἔχωνα τὰ μάτια μου στὸ βάθος,
δὲν ξεχώριζ' ἀντικείμενο κανένα.

«Ἄς κατεβοῦμ' ἔδω στὸν ἄφεγγο αὐτὸν κόσμο»
ἀρχισ' ὁ ποιητὴς μ' ἀποσβησμένην ὅψη
«θά μαι πρῶτος ἔγώ, σὺ δεύτερος θὲ νάσαι.»
Κι ἔγώ, ποὺ τῆς θωριᾶς δοκήθηκα τὸ χρῶμα,
εἶπα. «Πῶς θὰ ἡμπορέσω νάρθω, ἀν σὺ φοβᾶσαι,
»πούσαι στοὺς δισταγμούς μου ὁ θαρρευτής μου πάντα ;»

Κι αύτός εἶπε σ' ἐμένα· «'Ο πόνος τῶν ἀνθρώπων,
 »πούναι δῶ κάτω, στὴ θωριά μου ζωγραφίζει
 »τὴ σπλαχνοσύνη αὐτῇ, ποὺ σὺ λογιάζεις φόβο.
 »"Ἄς κινήσωμε· δὲ δρόμος δὲ μακρὺς μᾶς βιάζει..»
 Εἶπε καὶ κίνησε κι ἐμένα ἔκαμε νάμπω
 στὸν πρῶτο γύρο, ποὺ τὴν ἄβυσσο κυκλώνει.
 'Εκεῖ, σ' ὅσο μποροῦσ' ἀπ' ὅκοῃ νὰ κρίνω,
 δχι κλάμ', ἀλλὰ μόνο στεναγμοὶ ταν π' ὅλον
 τὸν αἰώνιο ἀέρα ἔκαναν νὰ τρέμῃ.
 Κι ἡταν αὐτὸ ἀπὸ πόνο, ἀλλὰ χωρὶς μαρτύρια.
 πού 'χαν τὰ πλήθη τὰ περίσσια καὶ μεγάλα
 ἀπὸ μωρὰ πισιδιὰ κι ἀπὸ γυναῖκες κι ἄντρες.
 Κι δὲ καλός μου δόηγός· «Δὲ μὲ ρωτᾶς, μοῦ λέει,
 »τὶ ψυχὲς εἶναι τούτες, ποὺ μπροστά σου βλέπεις;
 »θέλω τώρα νὰ ξέρης. πρὶν ἐμπρὸς κινήσης,
 »πὼς δὲν ἀμάρτησαν κι ἀν ἔχουν καλὰ ἔργα,
 »δὲ φτάνει αὐτό, γιατὶ καὶ βάφτισμα δὲν εἶχαν,
 »ποὺ τῆς θρησκείας εἶναι, ποὺ πιστεύεις, μέρος·
 »κι ἀν ἔζησαν καὶ πρὶν ἀπ' τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη.
 »δὲν προσφέραν τιμὴ στὸν "Ψυστο, δπως πρέπει
 »κι ἔγω δὲν οἶδενας ἀπὸ τούτους εἶμαι.
 »Γιὰ ἐλαττώματα τέτοια, δχι χειρότερ' ἀλλα,
 »εἴμαστ' ἐμεῖς χαμένοι καὶ μᾶς βλάπτει μόνο,
 »ποὺ στὴν ἐπιθυμία δίχως ἐλπίδα ζοῦμε.»
 Πόνος πολὺς γρικώντας τὴν καρδιά μου ἐπῆρε,
 δτι ἀνθρώπους πολλούς καὶ περισσῆς ἀξίας
 ἐγνώρισα σ' αὐτὸν τὸν ἀδη μετεώρους.
 «Λέγε μου, δάσκαλέ μου, λέγε, κύριέ μου»
 ἀρχιστα ἔγω, γιὰ νὰ στηρίξω στὴν ψυχὴ μου
 τὴν πίστη ἑκείνη, ποὺ νικᾶ κάθε μας πλάνη
 «βγῆκε ποτὲ κανείς, ἥ γιὰ δική του ἀξία
 »ἥ ἀλλου, ποὺ μακάριος ἔπειτα νὰ γίνη ;»

Κι ἐννοώντας αὐτός τὸ σκεπαστό μου λόγο,
 ὅρχισε· «Νέος στὴν κατάσταση αὐτῇ ἡμουν,
 »σὰν εἶδα κάποιον πολυδύναμο ἐδῶ μέσα

»νάρθη στεφανωμένος μὲ σημεῖο νίκης.
 »Τὸν ἵσκιο ἔβγαλε τοῦ πρώτου μας πατέρα,
 »τοῦ υἱοῦ του Ἀβελ τὴν ψυχὴν κι αὐτὴν τοῦ Νῶε,
 »τοῦ θεοφοβούμενου Μωυσῆ, τοῦ νομοθέτη,
 »καὶ τοῦ Δαβΐδ· τὸν Ἀβραὰμ τὸν πατριάρχη,
 »ιὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰσραὴλ μὲ τὰ παιδιά του
 »καὶ τὴν Ραχήλ του, ποὺ γι' αὐτὴν ἔκαμε τόσα
 »καὶ πολλοὺς ἄλλους, ποὺ μακάριους ἔχει κάμει.
 »Καὶ πρὶν αὐτοὶ σωθοῦν, θέλω νὰ ξέρης, δτι
 »ψυχὲς ἀνθρώπινες δὲν ἥταν λυτρωμένες.
 Νὰ περπατοῦμε δὲν ἐπαύαμε ώς λαλοῦσε,
 ἀλλὰ διαβαίναμε τὸ δάσος δλοένα,
 τὸ πυκνὸ δάσος λέγω ἀπὸ ψυχὲς περίσσιες.

‘Ο δρόμος μας ἀκόμα μακριὰ δὲν ἥταν
 ἀπ' τὸν τόπο τοῦ ὑπνου μιστικά σὰν εἶδα,
 ποὺ τὰ σκοτάδια πούταν γύρω της, νικοῦσε.
 ‘Ημαστε ἀκόμη λίγο μακριὰ ποκεῖθε,
 δμως ὅχι καὶ ὕστε νὰ μὴ βλέπω κάπως,
 πώς ἀνδρες σεβαστοὶ τὸν τόπο αὐτὸν κρατοῦσαν.
 «Ω σὺ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης δόξα,
 »πειοὶ εἰναι, πές μου, αὐτοὶ, ποὺ τόσο σέβας ἔχουν,
 »ποὺ ἀπ' τὴν κατάσταση τῶν ἄλλων τοὺς χωρίζει;
 Κι αὐτός «Η τιμημένη φήμη» μ' ἀποκρίθη,
 «ποὺ γι' αὐτοὺς ἀντηχᾶ στὸν κόσμο τῆς ζωῆς σου,
 »βρίσκει χάρη ψηλά, ποὺ τόσο τοὺς λαμπρίζει.
 Στὸ μεταξὺ τοῦτο φωνὴ νὰ λέγη ἀκούσθη'
 «Τὸν ποιητὴ τὸν ὑψηλότατο τιμῆστε·
 »ξανάρχεται ἡ σκιά του, ποὺ μᾶς εἶχε ἀφήσει.
 ‘Αμα ἐστάθη ἡ φωνὴ κι ἐσίγησεν ὁ ἥχος,
 τέσσερες σκιές εἶδα ἐμπρός μας νὰ προβαίνουν,
 ποὺ μήτ' ὅψη φαιδρὴ μήτε θλιμμένην εἶχαν.
 ‘Ο ἀγαθὸς δάσκαλός μου ἄρχισε τότε κι εἶπε.
 «·Ιδὲς αὐτὸν μ' ἐκεῖνο τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
 »ποὺ ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐμπρόδες σὰ βασιλιάς προβαίνει.
 »‘Ο “Ομηρος εἰν” ἐκεῖνος, ποιητὴς μεγάλος,

»δ ἄλλος Ὁράτιος εἶναι δ σάτυρος κατόπι,
 »Οβίδιος εἶν' δ τρίτος κι δ στερνὸς Λουκάνος*.
 »Καθὼς εἶν' ὅμοιος δ καθένας τους μ' ἔμένα
 »στ' ὄνομα, ποὺ ἡ φωνὴ μελέτησεν ἡ μία,
 »μὲ τιμοῦν καὶ σὲ τοῦτο αὐτὸ ποὺ πρέπει, κάνουν». .
 »Ἐτσ' εἶδα τὴ σχολὴν ν' ἀρμόδουν τὴν ὠραία
 οἱ δοξαστοί, ποὺ τ' ἀσμα τ' ἄφθαστον ἐψάλαν,
 ποὺ ἀπάνου ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα σὰν ὀστέος πετάει
 Ἀφοῦ συντύχαν μεταξὺ τους λίγην ὥρα,
 οὐ ἔμένα ἐστρέψαν χαιρετώντας μὲ σημεῖο
 κι δ δάσκαλός μου ἀπὸ χαρὰ χαμογελοῦσε.
 Ἀλλὰ κι ἄλλῃ τιμῇ τρανότερη μοῦ κάμαν,
 ποὺ μὲ κάμαν κι ἔμὲ τῆς συντροφιᾶς τους ἔναν
 κι ἔγινα μεταξὺ τόσης σοφίας ἔκτος.
 Ἐπερπατήσαμ' ἔτοι ὡς ὅπου ἦταν ἡ λάμψη,
 λέγοντας πράγματα πούν' ὅμορφο νά κρύψω,
 δέο τὸ νά εἰπωθοῦν ἦταν στὸν τόπο πούμουν.
 Ἐφτάσαμε σιμὰ σ' ἔνα λαμπρὸ καστέλι,
 ποὺ ἔφτά φορὲς τειχὶς ψηλὰ τὸ περιζῶναν
 καὶ τὸ φύλαγε γύρω ποταμάκι ὠραῖο.
 Τὸ περάσαμε αὐτό, σὰ νάταν στεγνὸ χῶμα,
 ἔφτά θύρες μὲ τούτους τοὺς σοφοὺς ἐδιάβην
 κι ἥρθαμε σὲ λιβάδι ἀπὸ δροσάτη χλόη.
 Πολλοὶ τὰν κεῖ μ' ἀργὰ καὶ σοβαρὰ τὰ μάτια
 κι εἶχαν δλοι πολὺ τὰ πρόσωπα σεβάσμια
 καὶ μὲ λόγια γλυκὰ καὶ λίγα συντυχαῖναν.
 Ἐτροβήξαμε ἀπ' ἔνα ἀπ' τὰ πλάγια ἐκεῖθε
 σὲ μέρος ἀνοιχτὸ ψηλὸ καὶ φωτισμένο,
 ἀπ' ὅπου δλους κανεὶς μποροῦσε νά τοὺς βλέπη.
 Ἐκεῖ καταντικρὺ στὴν πράσινη πεδιάδα
 τὰ μεγαλόψυχα τὰ πνεύματα μοῦ δεῖξαν,
 ποὺ δ λογισμός μου ἀνιστορώντας μεγαλώνει.
 Εἶδα μὲ περισσοὺς συντρόφους τὴν Ἡλέκτρα
 κι ἦταν κι δ Ἐκτορας ἀνάμεσα κι δ Αἰνείας
 καὶ μὲ πύρινα μάτια δ Καΐσαρ δπλισμένος.
 «Θεία Κωμῳδία» Δάντης Ἀλιγνιέρι [Μετάφρ. Γ. Καλοσγούνδου]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

- Άδελφός τοῦ Φεγγαριοῦ — ἔνας τῶν τίτλων τοῦ Σουλτάνου.
άεροπλάνα — πλανώμενα ἀνὰ τοὺς αἰθέρας, πλανώμενα ἀνὰ τοὺς κόσμους.
- Άετοῦ τὸ μάτι — δο ποιητής ἐννοεῖ τὴν Αύστριαν, ἔχουσαν ως ἔμβλημα τὸν ἀετόν.
- άιμασιὰ — φράκτης ἔξι ἀκανθῶν καὶ κλάδων, φράκτης.
- αἰπόλος — αἴγυοβοσκός.
- άκηρατος — ἀκέραιος, ἄθικτος.
- άκοσιστο — τὸ μὴ κομμένον μὲ τὴν κόσαν, κοπτῆρα, δρέπανον θερισμοῦ.
- άκρεμων — κλαδί, κλωνάρι.
- άκροδιμος — ταράτσα.
- Άλαμάνα — δο ποταμὸς Σπερχειός.
- Άλιτζέρι — Άλγεριον.
- άλουργίς — πορφυροῦν φόρεμα μεγαλοπρεπές, βεβαμμένον διὰ γνησίας πορφύρας.
- άλωὴ — ἀλώνι, μέρος ἀνοικτόν, κῆπος.
- άμαδες — πέτρινοι δίσκοι, πεπλατυσμένοι λίθοι, ποὺ παίζουν μὲ αὐτοὺς οἱ παῖδες ἢ ποὺ ρίπτουν αὐτούς.
- Άμαδρυάς — νύμφη τῶν δένδρων «διὰ τὸ ἄμα ταῖς δρυσὶ γεννᾶσθαι ἢ φθείρεσθαι».
- άμιράς καὶ ἐμίρης — ἡγεμών, βασιλεὺς Μωαμεθανῶν ἢ Ἀράβων.
- άμφιλαφῆς — εύρυχωρος, ἀφθινος, δασύς, πυκνός.
- άνθοσμίας — δο ως ἄνθος εύωδιάζων οἶνος, κοινῶς μοσχάτο.
- άντισκοφτε — ἀντισκόφτω, φωτίζω.
- άντραλα — ταραχή, σύγχυσις.
- άντραλεζομαι — ταράσσομαι, συγχύζομαι.
- άπορρωξ — ἀπότομος, ἀπόκρημνος.
- άραξοβόλι — λιμάνι, ὅρμος.

ἀργάτης — βαροῦκλον τοῦ πλοίου.

ἄφτουρος — ἄχρηστος, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τίποτε, ἐντελῶς ἀνίκανος.

B

Βάγνερ — "Ονομα μαθητοῦ καὶ βοηθοῦ τοῦ Φάουστ.

βαλμάς — ἴπποτρόφος.

Βαρβαρέζοι — κάτοικοι τῆς Βαρβερίας τῆς Β. Ἀφρικῆς, οἵτινες ὡς πειραταὶ ἐμάστιζον τὰ παράλια τῆς Μεσογείου.

βαρκό — ἔλωδης τόπος.

Βικέλας — Β. Δημήτριος, ὁ γνωστὸς Συριανὸς λογοτέχνης, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων».

βούκινα — σάλπιγγες.

βουρνούζια — φόρεμα ρασοειδὲς τῶν Ἀράβων κλ.

G

Γαλάρες — τὰ πρόβατα ἢ αἱ αἴγες, ποὺ ἔχουν γάλα, διὰ νὰ ἀρμέγωνται.

γιατάκια — φωλεά, στρωμνή, λημέρι, καταφύγιον.

Γκαΐτε — ὅρα βιογραφίας.

Γκέκηδες — Ἀλβανικὸν φῦλον τῆς βορ. Ἀλβανίας.

γκορτσά — ἀγριαχλαδιά.

γογγύλια — τὸ φυτὸν γογγύλι.

γυροβολὴ — περιστροφή.

C

Cenacelo degli Apostoli — Ο μυστικὸς δεῖπνος τῶν Ἀποστόλων.

Δ

Δάντης — ὅρα βιογραφίας.

δημογεροντικὸς — ὅ,τι ἀνήκει εἰς τοὺς δημογέροντας, οἱ δόποιοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἔξήσκουν τὰ γνωστὰ προνόμοια.

διάζομαι — παρασκευάζω τὸ νῆμα εἰς παραλλήλους κλωστὰς (διασύδι) πρὸς σχηματισμὸν τοῦ στήμονος, στριφογυρίζω.

διακονιά — ἐπαυτεία.

Δομινικάνοι — οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ καθολικὸν μοναχικὸν τάγμα τοῦ ἀγίου Δομινίκου.

δράνες — ἀναδενδράδες.

δρομάρι — κάθε ἐπίμηκες ξύλον ἐν εἰδει δοκοῦ.

δύο μεγάλα σὲ θωρῶ — δ ποιητὴς ἐννοεῖ τὸ κάψιμο τοῦ πλοίου τοῦ καπετάν πασᾶ, καὶ ἐνὸς ἄλλου παρὰ τὴν Τένεδον.

Ε

Ἐδειματοῦτο — ρ. δειματῶ, φοβίζω, πτοῶ, τρομάζω.

εἰδὴ — μορφή.

Ἐκκερμαν — Γερμανός λόγιος (1792—1854) φίλος τοῦ Γκαΐτε.

ἐκλικιμίζω — ρ. λιχνίζω.

ἐμουφλούζεψε — ρ. μουφλουζεύω, πτωχεύω.

ἐπιπροσθῶν, -οῦσα, -οῦν — ἐκεῖνος ποὺ εἰναι ἔμπροσθεν, ἐπομένως δ ἐμποδίζων, δ καλύπτων.

ἔργων ἔχθρὸς — φράσις ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Κάλβου «Εἰς τὸν οερὸν λόχον».

εύδια — ἀνέφελος οὐρανός, καλὸς καιρός, ξαστεριά.

Ζ

Ζαλίκι — φορτίον ξύλων, φερόμενον ἐπὶ τῆς ράχεως κλ.

ζάλογγο — πυκνὸν δάσος ἀπὸ θάμνους, παρθένον δάσος.

ζεύκια — συμπόσιον, διασκεδάσεις, καλοπέραση.

Ζιτούνι — ἡ πόλις Λαμία.

Θ

Θριγγὸς — ἡ ἐξέχουσα κορυφὴ τοῦ τοίχου, γεῖσον.

Ι

Ίβήρων μονὴ — μία τῶν μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὁρους.

Ἔψεν — διαματικός συγγραφεὺς τῆς Νορβηγίας (1828 - 1906).

Κ

Καλαμαρία — ἐκτεταμένη πεδιάς πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλονίκης μεταξὺ τοῦ ὄρους Χορτιάτου καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

καλιακούδα — εἶδος κόρακος.

καρβανάρος — δ ἀρχηγὸς τοῦ καραβανιοῦ, ἀγωγιάτης.

Καρδάκι — τοποθεσία καὶ κρήνη παραλιακή παρὰ τὴν Κέρκυραν, ποὺ πιστεύουν οἱ ἐντόπιοι, διτὶ τὸ ποίημα ἐξηγεῖ εἰς τὸ τέλος του.

καρδάρα — δοχεῖον ξύλινον διὰ τὸ γάλα τῶν ποιμνῶν, γιασούρτην κλ.

Καρυατὶ — συνοικισμὸς τοῦ Ἀγίου Ὁρους, κέντρον τῆς διοικήσεως τῶν μονῶν αὐτοῦ.

Κάστρον — ή παλαιά πρωτεύουσα τῆς νήσου Σκιάθου, ἐν ᾧ καὶ πᾶσαι αἱ τοποθεσίαι τοῦ διηγήματος «Φτωχὸς Ἀγιος».

κατάνακρα — ἄκρη ἄκρη, εἰς τὸ τελευταῖον ἄκρον.

κιβούρι — νεκρικόν φέρετρον, τάφος.

κιοτής — δειλός.

Κιτρών, Κίτρος — πολίχνη τῆς ἐπαρχίας Πιερίας, ἔδρα ἐπισκοπῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

κολίγας — ἐπίμορτος καλλιεργητής, σέμπρος, δικαλλιεργῶν ξένον κτῆμα καὶ λαμβάνων τὸ 1/2 τῶν καρπῶν.

κονεύω — ἐγκαθίσταμαι προσωρινῶς, καταλύω.

Κόνιαρος — Τούρκος ἐξ Ἰκονίου, κατοικῶν ἄλλοτε ίδιᾳ εἰς Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν.

κοντρὶ — μικρὸς βράχος ἐν Ἡπείρῳ, κορμὸς δένδρου.

κουρταλῆ — ρ. κουρταλῶ, κρούω, κτυπῶ.

κρόκη — ὑφάδι, νῆμα.

Κροῖμος — ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, κατανικήσας τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον Α', τὸ κρανίον τοῦ δοπίου, λέγεται, ὅτι ἔχρησιμοποίησεν ὡς ποτήριον.

▲

Λαγαρίζω — ρ. καθαρίζω (λαγαρός - καθαρός).

λαγγεύω — ρ. καταστρέφω, καίω.

λαγούμι — ὑπόγειος στοά, φωλεά ζώων, κρύπτη.

λακπατήθεις — ρ. λακπατῶ, κλωτσοπατῶ, τσαλαπατῶ.

Λαύρα(-ς) μονὴ τῆς Μεγάλης Λ. — μία τῶν μονῶν τοῦ Ἀγίου Ὄρους. Λέστιγγ — δόνομαστὸς Γερμανὸς ποιητὴς καὶ κριτικός (1727 - 1791).

λῆρος — φλυαρία, μωρολογία, ἀνοησία.

Λιάπηδες — Ἀλβανικὸν φῦλον.

Λιαπουριά — οἱ Λιάπηδες (ἴδε ἀνωτ.).

Λουκάνος — δόνομαστὸς ποιητὴς τῆς Ρώμης μετὰ τὸν Βιργίλιον.

Λουκρητία — περιφήμος διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῆς Ρωμαία δέσποινα ἀποθανοῦσα τὸ 510 π. Χ.

λοιμίνια — θρυαλλίς, φυτίλι, ίδιως φυτίλι, ποῦ περνᾶ εἰς τὸ κέντρον μικροῦ χαρτίνου δίσκου, διὰ τοῦ δοπίου στηρίζεται ἐπὶ τῆς κανδηλήθρας.

Λουπερκάλια — ἀρχαία ρωμαϊκὴ ἔορτὴ ἀναφερομένη εἰς τοὺς θρύλους τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης.

λόχμη — κρύπτη ἀπὸ πυκνούς θάμνους, πυκνοὶ θάμνοι.

Λύρα τῆς Τέως — δ ποιητὴς Ἀνακρέων καταγόμενος ἀπὸ τὴν Τέω.

Μ

Μάγιστρος — Ἀρχηγός τῶν φρουρούντων τὸν βασιλέα. Ἀνώτατον ἀξίωμα τῆς πολιτείας παρὰ βυζαντινοῖς.

Μαδεμοχωρίται — χωρικοί τῶν Μαδεμοχωρίων, τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Χαλκιδικῆς.

μαγνάδι — πέπλος.

Μακρόκοσμος — δι μέγας κόσμος, τὸ σύμπαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μικρόκοσμον, τὸ ἀνθρώπινον γένος.

μαχμουτιές — χρυσοῦν τουρκικὸν νόμισμα ἵσον μὲ 5 περίπου χρυσᾶς δραχμᾶς.

μετερίζι — πρόχωμα, προκάλυμμα.

μήνη — σελήνη.

μιλιόνια — εἰδος μακροῦ ἐμπροσθογεμοῦ τουφεκίου ἐν χρήσει ἐπὶ τουρκοκρατίας Ιδίως.

μισιακὸ — ὅ, τι ἀνήκει κατὰ τὸ 1/2, Ιδίως ἐπὶ καρπῶν, κτηνῶν κλ. μεταξὺ κυρίου καὶ καλλιεργητοῦ, ἢ ἐργοδότου καὶ ἐργάτου.

Montaigne — διάσημος Γάλλος φιλόσοφος, συγγραφεὺς τῶν «Δοκιμών» (1533 - 1593).

Μορφεὺς — πρόσωπον τῆς ἀρχ. μυθολογίας, θεὸς τῶν δνείρων, "Υπνος".

Μούκιος Σκαιόλας — Ρωμαῖος πατριώτης, ὅστις, ἀρνούμενος νὰ προδώσῃ τὰ μυστικὰ τῆς Ρώμης εἰς τὸν βασιλέα τῶν Τυρρηνῶν Πορσῆναν, ἔθεσε τὴν δεξιάν του χεῖρα ἐπὶ τῶν καιομένων ἀνθράκων, μέχρις οὗ αὕτη κατεκάθη, ἐξ οὗ ὠνομάσθη Σκαιόλας, ἥτοι ἀριστερόχειρ.

μουτεσελήμης — δημόσιος εἰσπράκτωρ παρὰ Τούρκοις.

μουχνὴ — μισοσκότεινη, θαμπή.

μπουλουκμπασῆδες — οἱ διοικηταὶ μπουλουκιῶν, οἱ καπεταναῖοι.

μπαϊράκι — σημαία, σῆμα ἀρχηγοῦ.

μπάρκο — τρίστηλον ἴστιοφόρον, τοῦ ὁποίου ὁ ἀκάτιος ἴστὸς φέρει σταυρωτάς κεραίας.

μπουρίνι — ισχυρά καὶ ἀπότομος πνοὴ ἀνέμου.

μπρίκι — ἴστιοφόρον μὲ δύο ἴστούς, σταυρωτάς κεραίας καὶ τετράγωνα πανιά.

N

Νέρβιοι — λαδὸς γαλατικὸς ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Καίσαρος.

Νοστραδάμος — Γάλλος Ιατρὸς καὶ ὀστρολόγος (1507 - 1566), δημοσιεύσας μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του βιβλίον ἐμμέτρων προφητειῶν.

ντοβλέτι — κυβέρνησις, μεταφορ. κράτος.

Ξ

Ξηροποταμινὸν δάσος — δάσος τῆς μονῆς Ξηροποτάμου τοῦ Ἀγίου Όρους, ἐν φυλακῇ πάσαι αἱ τοποθεσίαι τῆς περιγραφῆς «Ἀθωναῖς».

Ο

Όρθριζω — ἐγείρομαι ἐνωρὶς τὸ πρωΐ.

δύψιμιά — τὰ δύψιμα σπαρτά, τὰ σπαρτά ποὺ σπείρουν τελευταῖα.

Π

Παλάγκο — εἶδος τροχαλίας.

Παζαρούδα — πολίχνη τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας τῆς Χαλκιδικῆς, μετονομασθείσα εἰς Ἀπολλωνίαν.

ποιητής — δό Κάλβος, τοῦ δόπιού εἰναι ὁ στίχος.

ποντίλια — καρφοβελόναι, πρόκες.

πούλουδα — λουλούδια (ποικιλόχρουν ἔλαφον) μεταφ. λουλουδένια στολίδια.

Ρ

Ραϊδιό — βουνοκορφή, βράχοι, β. ἀπότομοι.

ράμνος — εἶδος θάμνου ἀκανθώδους, παλιούρι, κλάδος.

ρεαλισμὸς — τὸ αἰσθητικὸν δόγμα τοῦ νὰ γίνεται ἡ ἀναπαράστασις ως ἔχουν τὰ πράγματα ἀνευ τάσεως πρὸς βελτίωσιν.

ρόγα — μισθός.

ρογιασμένο ἀσκέρι — μισθοφορικὸν στράτευμα.

ρουμάνια — παρθένα δάση.

ρουπάκι — θαμνώδης δρῦς.

ρουφαλιά — πνοὴ ἰσχυροῦ ἀνέμου.

ρυάζομαι — ρ. ὠρύομαι, οὐρλιάζω.

Σ

Σάλωνα — ἡ πόλις Ἀμφισσα.

σεϊζης — ἵπποκόμος.

σερμαγιά — τὸ πρῶτον κεφάλαιον, προζύμι.

Σεμτέλος — Σεμιτέλος Δημήτριος, καθηγητὴς τῆς μετρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Σίλλερ — μέγας γερμανὸς ποιητὴς (1759-1805).

σμυνωριά — σμέρνα, εἶδος ἱχθύος ἐγχελοειδοῦς.

σοιβῶ — σ. τὸ αἴπολιον, βάλλω εἰς κίνησιν τὸ ποίμνιον, τρομάζω διὰ φωνῶν, προτρέπω.

σούδα — χάνδαδ, τάφρος, στενὸν μέρος, πέρασμα.

στιά — ἐστία, μεταφορ. φωτιά.

στραβολέκα — ποιμενική ράβδος, κλίτσα.

στρωνάώ — στρέφω.

σφάντσικα — ἀσημένια δραχμὴ ἐπὶ Ὀθωνος.

Τ

Taine — Γάλλος φιλόσοφος, ιστορικὸς καὶ κριτικὸς (1828 - 1893).

ταϊφάς — τὸ στρατιωτικὸν σῶμα ἐνὸς ἀρχηγοῦ.

Τζοκόντα — διάσημος πίναξ τοῦ Ντά Βίντσι, προσωπογραφία.

τήξη — λιώσιμο, φθορά, καταστροφή, σπατάλη.

τίρο — ἀπόστασις, ἀπόστασις βολῆς.

Τισσαμενδς — γραμματεὺς τοῦ Παπαφλέσσα, οἱ δὲ λοιποὶ ἀναφερόμε-

νοι εἶναι διάφοροι καπετανᾶιοι τῆς Ἐπαναστάσεως.

τύμπανον τερπνὸν — ἐκ τῆς Ἐξόδου κεφ. ιε'.

Φ

Φαλαρίδα — πτηνὸν ὄνδροβιον, ὄνδρόνις ἡ μέλαινα, νερόκοτα.

φολιδοειδῶς — ἐν εἴδει φολιδῶν, λεπίων.

φουσάτο — πλῆθος, στρατός.

Χ

Χάλαρα — βράχοι μεγάλοι κομμένοι, βραχώδεις ἀκταί.

Χαλκομάτα' — χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσσης, τὸ ὅποῖον κατεῖχε

τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ.

χαντζάρι — εἶδος μακρᾶς μαχαίρας μὲν ἐλαφρῶς κυρτὴν ράχιν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΘΑΝΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου - Νόβα. Ἔγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1894. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ἔχρημάτισε βουλευτὴς καὶ δημοσιογράφος. Ἔγραψε ποιήματα καὶ διηγήματα. Αἱ κυριώτεραι ποιητικαὶ του συλλογαὶ εἰναι: «Πρωινὸς Εσκίνημα», «Καιρὸς Πολέμου», «Ἀγάπη στὸν Ἐπακτο». Ἐκ τῶν διηγήμάτων του ἡ συλλογὴ «Ἀπλοῖκες Ψυχὲς» ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

35 64

ΒΑΛΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Κατὰ πρῶτον ἔξεπαιδεύθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰδιαιτέρας πατρίδος του εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλήν. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἔξελέγη μεταξὺ τῶν πρώτων βουλευτῶν, οἱ δόποιοι ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς ἔλευθέρας Ἑπτανήσου εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιητὴς διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πατριωτισμόν του. Ἐργα του: «Σπιχονογήματα», «Μηνοδόσνα», «Κυρὰ Φροσύνη», «Ἀθανάσιος Διάκος», «Φωτιώνες» κ. ἄ. Τὰ δύο τελευταῖα θεωροῦνται τὰ καλύτερα τοῦ ποιητοῦ. 55 xρῶν

ΒΑΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, δὲν ἔλαβεν δῆμος διπλωματικὸν ἔχρημάτισε διευθυντῆς τῶν ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἅσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν, πρὸ παντὸς δὲ μὲ τὰς πηγὰς τῆς ιστορίας τοῦ ἔθνικοῦ ἀγῶνος. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἰναι: «Ιστορίες», «Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον», «Ἀρχεῖον στρατηγοῦ Μακρυγιάννη», «Χιακὸν Ἀρχεῖον», «Ιστορικὴ Ἀνθολογία», «Οἱ Κλέφτες τοῦ Μωριᾶ», κ. ἄ. Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του διακρίνονται: «Ἐδμος Κόσμος», «Γύροι τῆς Ἀνέμης», «Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι», «Μεγάλα Χρόνια», «Τὰ Παλιάρια τὰ παλιά», «Πετεινός» κ. ἄ. που εἰναι μᾶλλον πεζοτράγουδα εἰς καθαρὰν δημοτικὴν καὶ ἐντελῶς προσωπικὸν ὑφος. Ἀπέθανε τὸ 1945. 77 xρῶν

ΒΥΡΩΝ (ΛΟΡΔΟΣ)

Τὸ ἀγγλικόν του ὄνομα Μπάυρον (Γεώργιος Γόρδων). Διάσημος Ἀγγλος ποιητής καὶ ἔνθερμος φιλλέλην. Ἐγεννήθη εἰς Λονδίνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Ἐνθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ἡ ποίησίς του περιέχει εὐγενεῖς καὶ ύψηλάς ἰδέας. Ἐργα του είναι: «Τοσαύδη Χάρολδ», «Δὸν Ζουάν», «ὁ Κονράδος», «Γκαούν».

ΓΚΑΙΤΕ ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΟΛΦΓΚΑΓΚ

Ἐγεννήθη εἰς Φραγκφούρτην τὸ 1749 καὶ ἀπέθανε τὸ 1832. Ποιητής ἐλληνολάτρης, φιλόσοφος, ἐπιστήμων, ἡ μεγαλυτέρα διάνοια τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶ μία τῶν μεγάλων πνευματικῶν κορυφῶν τοῦ κόσμου, καθώς ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαΐκσπηρ. Πολλῶν ἔργων τοῦ Γκαίτε ἔχομεν μεταφράσεις εἰς τὴν ἐλληνικὴν παρὰ δοκίμων Ἐλλήνων λογοτεχνῶν, ιδίᾳ δὲ τοῦ «Φάσοντος».

83 χρονῶν

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Σίφνον τὸ 1872. Φιλόλογος, διατελέσας ἀνώτερος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, Τμηματάργης Ὑπουργείου Παιδείας καὶ διευθυντής τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου. Ἐργα του: «Σκαραβαῖοι καὶ Τεραπότες», ποιήματα. Μετέφρασεν ἐπίσης τὴν «Πολιτείαν» καὶ τὸν «Ἐνθύδημον» τοῦ Πλάτωνος, τὰς τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τινας τοῦ Σοφοκλέους. Ἐκ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου «Ο Προμηθεὺς» παρεστάθη κατὰ τὰς Δελφικὰς ἔορτάς εἰς Δελφούς. Ὁ Γρυπάρης ὅχι μόνον είναι ἐκλεκτὸς ποιητής, ἀλλὰ καὶ μεταφραστής τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν δοκιμώτατος, ἀποδώσας εἰς δημοτικούς στίχους μὲ σπανίαν τέχνην καὶ χάριν καὶ μουσικότητα γλώσσης! τὰς ἀρχαία κείμενα. Ἀπέθανε τὸ 1942.

70 χρον.

ΔΑΝΤΗΣ ΑΛΙΓΚΕΡΙ

Ἐγεννήθη εἰς Φλωρεντίαν τὸ 1265 καὶ ἀπέθανε τὸ 1321. Θεωρεῖται δὲ μεγαλύτερος ποιητής τῆς νέας Ιταλίας παραβαλλόμενος μὲ τὸν Βεργίλιον ἔγραψε πρῶτος αὐτὸς ἀντὶ τῆς λατινικῆς εἰς τὴν δημοτικὴν Ιταλικὴν γλώσσαν τῆς ἐποχῆς του, γενόμενος θεμελιωτὴς τῆς νέας Ιταλικῆς γλώσσης. Ἐκ τῶν ἔργων του ἡ «Θεία Κωμῳδία» ἀποτελούμενή ἐκ τριῶν μερῶν: τῆς Κολάσεως, τοῦ Καθαρτηρίου καὶ τοῦ Παραδείσου καταδεικνύει τὴν ἔξέχουσαν ποιητικὴν αὐτοῦ διάνοιαν.

56 χρονικῶν

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ γονεῖς Μεσολογγίτας. Μετὰ τὰς σπουδάς του εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς τμηματάρχης εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας. Ἐδημοσίευσε πολλάς συλλογὰς ποιημάτων καὶ ἀρκετά πεζά, διηγήθησε δὲ καὶ διάφορα περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ πολλῶν ἔτῶν γενικός γραμματεὺς τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὧφελίων βιβλίων», τοῦ δποίου εἶναι ἡ κυρία κατευθύνουσα προσωπικότης.

67χρονων

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κλεάνθους Μιχαηλίδου. Έγεννήθη εἰς Μόδυτον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἄν καὶ νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ἡσχολήθη ἐπιτυχῶς καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν Τὰ ἔργα του διακρίνει πρὸ παντὸς ἔξαίρετος ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας. Κυριώτερα τούτων εἶναι : «Νησιώτικες ἴστοριες», «Φυλλάδες τοῦ γερο-Δήμου», «Ιστορία τῆς Ρωμιοσύνης» κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ἔμμετρως καὶ τὴν «Οδύσσειαν» τοῦ Οὐμῆρου ὡς καὶ μερικὰ ποιήματα «Ἀγγλων ποιητῶν». 75χρονων

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Έγεννήθη εἰς Κέρκυραν τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἰατρικήν, μαθηματικά καὶ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε Διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐργα του : «Ἀπελῆς», δ «Κατάδικος», «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα», «Σκιλάροι στὰ δεσμά τους» κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ἔνης λογοτεχνίας ὡς καὶ τὰ «Γεωργικά τοῦ Βεργίλιου». 51χρονων

ΚΑΛΟΣΓΟΥΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε εἰς Ἰταλίαν τὸ 1902. Λόγιος τοῦ δποίου τὸ ἔργον κυρίως εἶναι μεταφραστικὸν καὶ μάλιστα ἐκ τῆς ιταλικῆς κλασικῆς λογοτεχνίας. Ἐκ τῶν μεταφράσεών του διακρίνονται : ή «Κόλασις» τοῦ Δάντου, οἱ «Τάφοι» τοῦ Φωσκόλου, δ «Σωνὸν» τοῦ Ἀλφιέρη, κ. ἄ. Μετέφρασεν δμοίως ἐπιτυχῶς τὰ ιταλικὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ ἐκδοθέντα εἰς Ἰδιον τόμον, ὡς καὶ τὸν «Προμηθέα» τοῦ Αἰσχύλου. 53χρονων

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Έγεννήθη εἰς Ἰθάκην τὸ 1880. Δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Μετέσχε τῶν πολέμων 1912-1913 ὡς καὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἐκστρατείας καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας λυρικωτάτας τούτων περιγραφάς. Τούτων ἐξεδόθη εἰς τόμον «Ο πόλεμος Ἐλλάδος καὶ Βονέτας». Ἀπέθανε τὸ 1947. 67χρονων

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΤΡΕΑΣ

Έγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινά τῆς Ἡλείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1922 εἰς τὸ Ἀμαρούσιον. Ὅτο στρατιωτικὸς ἀρχίστρος, κυρίως δύμως διεκρίθη ὡς διηγηματογράφος μὲν ἀγάπην πρός τὰς παραδόσεις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ἐλληνικὴν ὕπαιθρον καὶ τὴν ἐλληνικὴν θάλασσαν. Εἶναι δὲ εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους διηγηματογράφους τῆς νέας Ἑλλάδος. Τὸ ἔργον του ἀποτελεῖ ἔπτά τόμους. Τὰ κυριώτερά τῶν διηγημάτων του εἰναι: «Ο Ζητιάνος», «Η Αιγαίος», «Ο Ἀρχαιολόγος» — ἐκτενῆ διηγήματα, «Λόγια τῆς Πλάτωνος», «Παλιὲς ἀγάπες» κ. ἄ. συλλογαὶ διηγημάτων. 56

ΚΑΡΘΑΙΟΣ ΚΛΕΑΝΔΡΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ Κ. Λάκωνος. Έγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1878. Συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατείᾳ, λογοτέχνης. Ἐργα του ποιητικά: «Τὰ τραγούδια τοῦ Νησιοῦ μου», «Οἱ Κηφισιώτικες Μελῳδίες» κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας, ὡς τὸν «Ιούλιον Καίσαρα», τὸν «Μάκβεθ» τοῦ Σαΐξπηρ, κ. ἄ., ἀναβιβασθέντα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ μας θεάτρου. 57

ΚΙΠΛΙΝ ΡΟΥΝΤΓΙΑΡΤ (Kipling R.)

Διάσημος Ἀγγελος πεζογράφος καὶ ποιητής γεννηθεὶς τὸ 1865. Ο Κίπλιν ἐγένετο ἀγαπητὸς εἰς τὸν Βρετανικὸν κόσμον χάρις εἰς τὰ πατριωτικά του ποιήματα ἐτιμήθη καὶ διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ.

ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Έγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, διετέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς. Ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐκτὸς τῶν παιδαγωγικῶν ἔργων του ἡσοχολήθη καὶ μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Τὰ περισσότερα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ παιδικὸν περιοδικόν «Διάπλασις τῶν Παιδῶν», τοῦ δποίου διετέλεσε καὶ ἀρχισυντάκτης. Εἰς ιδιαιτέρους τόμους ἔξεδόθησαν: «Παιδικά Διηγήματα», «Θέατρον Οἰκογενείας καὶ Σχολείου», «Παιδικὴ Χαρὰ» κ. ἄ. Εἶναι ἔνας ἀπὸ τοὺς καλυτέρους συγγραφεῖς παιδικῶν λογοτεχνημάτων. 70 ×ρονῶν

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Έγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Ἀρταν τὸ 1894. Ἐγραψε διάφορα ποιήματα καὶ διηγήματα, τὰ ὅποια διακρίνονται διὰ τὴν ἐλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἔμπνευσίν των, εἶναι καθ' αὐτὸν ἔθνικὰ καλλιτεχνῆματα. Τὰ «Ἀπαντά του ἔξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐργα». 26

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Έγεννήθη εἰς Κέρκυραν ἔξι Ήπειρωτικής οἰκογενείας τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1919. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν. Ὅτο εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Ἑλλήνων ἴστορικῶν τῶν νεώτερων χρόνων, πολυμαθέστατος καὶ πολυγράφος. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδίδαξεν ὡς καθηγητής τῆς ἴστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Έγραψεν «*Ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος*», «*Τὰ Ἑλευθέραια*», πανηγυρικούς πατριωτικούς λόγους καὶ πλείστας ἐπιστημονικάς μελέτας. Ἐξέδιδε καὶ τὸν «*Νέον Ἑλληνομήμονα*», περιοδικὴν ἴστορικὴν ἔκδοσιν. Διετέλεσε καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος. 68

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἁπείρου ὑπὲρ πατρίδος. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἦτο ποιητής. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ ποιήματά του ὡς καὶ αἱ μεταφράσεις του ἐκ τῆς ξένης λογοτεχνίας ἐξεδόθησαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἐργα*». Ο Μαβίλης διεκρίθη κυρίως ὡς ποιητής σονέτων, εἰς τὰ ὅποια ἀναγνωρίζεται ὡς ἀριστοτέχνης. 57

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

Έγεννήθη εἰς Μεσολόγιον τὸ 1870. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ᾽ ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἰδίᾳ μὲ τὴν ποίησιν. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ἐργα του: αἱ ποιητικαὶ συλλογαὶ: «*Συντρίματα*», «*Πεπρωμένα*», «*Ασφαδελοι*», «*Ἀντίφωνα*» κ. ἄ. Ἐτιμήθη μὲ τὸ ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων. Ἀπέθανε τὸ 1943. 73

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1826 εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 εἰς Κέρκυραν. Ἐσπούδασε νομικά, διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ιονίου Πολιτείας καὶ βουλευτής Κερκύρας μετά τὴν ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου. Ἐργα του ποιητικά: «*Μικρὰ Ταξίδια*», «*Ποιητικὰ Ἐργα*», «*ο δ "Ορκος*», ποίημα ἐπικολυρικόν, θεωρούμενον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. 85

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1883 εἰς Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τοῦ 1935 είναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Ἐργα του θεατρικά: «*Ο Γιός των Ισκιου*», «*Τὸ Κόκκινο Πουκάμισο*», «*Τὸ Χαλασμένο Σπίτι*», «*Τὸ Ἀσπρο καὶ τὸ Μαύρο*», «*Μιὰ Νύχτα μιὰ Ζωὴ*», «*Ο Μπαμπάς ἐκπαιδεύεται*», παιχθὲν καὶ ἀπὸ

ξένα θέατρα, «'Ιούδας», «Ο Παπαφλέσσας». Πεζά: «Πολεμική σελίδες 1912», «Τὰ Ταξίδια μου», «Σφυρίγματα», «Κουβέντες» καὶ αἱ βιογραφίαι: «Τὰ Ματωμένα Ράσα», «Ο Μιαούλης», «Ο Γέρος τὸν Μωριᾶ» βραβευθεῖσα ύπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Αἱ βιογραφίαι αὐταὶ δὲν εἰναι μόνον ἀπλῆ ἔξιστόρησις τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τῶν βιογραφουμένων, ἀλλὰ εἰναι κυρίως ἔργα κριτικοῦ ἅμα δὲ καὶ λογοτεχνικοῦ χαρακτῆρος, παριστάνουσαι ζωντανώτατα τὰς ἀρετὰς καὶ κακίας, τὰ προτερήματα καὶ ἐλαττώματα τῶν μεγάλων μας ἄγωνιστῶν τοῦ 21 καὶ κατὰ βάθος μᾶς γνωρίζουν αὐτοὺς καὶ ὡς ἰδιώτας καὶ ὡς δημοσίους ἄνδρας. 76 35

ΜΙΣΤΡΑΛ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ

Γάλλος ποιητής (1830—1914), τοῦ δόποιου διάσημος εἰναι ὁ «Ἐλληνικὸς "Υμνος». 24 χρονῶν.

ΜΥΡΤΙΩΤΙΣΣΑ

Ψευδώνυμον τῆς ποιητρίας Θεώνης Δρακοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1883, ἀλλ’ ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας. Τὰ πρῶτα τῆς ποιήματα ἐδημοσίευσε τὸ 1911 εἰς τὰ περιοδικά «Νομούς» καὶ «Παναθήναια». Ἐξέδωσε τὰς συλλογὰς «Τραγούδια», «Κίτρωνες φλόγες», «Κραυγὴς» κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης ποιήματα τῆς Γαλλίδος ποιητρίας κομίσσης ντὲ Νοάιη. 28 χρονῶν

ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σκίαθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1929. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ κατέγινεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἡτο πολὺ φιλόθρησκος καὶ ἡγάπα τὰς Ἑλληνικὰς παραδόσεις. Ἐγράψε πολλὰ διηγήματα καὶ περιγραφάς. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἰναι: «Μὲ τὸν Βορεῖα τὰ Κύματα» τόμοι 6, «Διηγήματα» τόμοι 6 κ. ἄ. 77 χρονῶν

ΜΥΛΛΕΡ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ

Γερμανὸς ποιητής (1794 - 1897). Οὗτος ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἔγραψε τὰ «Τὰ τραγούδια τῶν Ἐλλήνων» εἰς 5 βιβλία. Ἡ Ἑλλάς εὐγνωμονοῦσα, ὅτε ἀνεγείρετο ἐν Γερμανίᾳ ὁ ἀνδριάς τοῦ ποιητοῦ, ἀπέστειλε τὸ ἀπαιτούμενον μάρμαρον ὡς καὶ ἀναμνηστικὴν πλάκα μὲ τὴν ἐπιγραφήν: 105 χρονῶν

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΙ ΜΥΛΛΕΡ

ΤΩΙ ΠΟΙΗΤΗΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ
Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ΕΥΓΝΩΜΩΝ

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ

Φιλολογικὸν φευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς Ρωσίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1938 εἰς Ἀθήνας. Ὅτο ἀρχίστρος τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, δημοσιογράφος καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἔγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα, θεατρικὰ ἔργα, μυθιστορήματα, ποιήματα καὶ τὴν «Γλωσσιὴν Αὐτοβιογραφίαν του». Τούτων εἰς τόμους ἔξεδόθησαν: Διηγήματα: «Τὸ Συναξάρι τοῦ παπᾶ - Παρθένη», «Ἡ Βοσκοπούλα μὲ τὰ Μαργαριτάρια», «Τὸ Πέρασμα τοῦ Θεοῦ». Χρονογραφήματα: «Ἀπὸ τὴν Φύσιν καὶ τὴν Ζωὴν», «Ἡ Ζωὴ τοῦ Λρόμου» κ.ἄ. Θεατρικά: «Τὸ χελιδόνι», «Μαρία ἡ Πενταγάτισσα», «Ο Ἄρχιεπίσκοπος Μάρθας» κ.ἄ. Μυθιστορήματα: «Τὸ Ἀγριολύλιον», «Τὸ ἔγκλημα τοῦ Ψυχικοῦ» κ.ἄ. Ποιήματα: «Παγὰ Λαλέσσα». 72

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡ

Εῖς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1802—1885) καὶ γενικῶς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος, πολιτευόμενος. Ὑπῆρξε μέγας φιλέλλην καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἐλληνικήν, μεταξὺ τῶν δροίων καὶ «Οἱ Ἀθλιοί», μέγα μυθιστόρημα, ἀποκτήσαν παγκόσμιον δημοτικότητα. 83

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας, κατάγεται δὲ ἐκ Μεσολογγίου. Ἐπὶ ἔτη ὑπηρέτησεν ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, διετέλεσε δὲ καὶ Ἀκαδημαϊκός. Θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὡς εἰς τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου. Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων του ἔχει γράψει καὶ πεζά. «Ολα τὰ ἔργα του ἀποτελοῦν 35 περίπου τόμους. Τὰ σπουδαιότερα ποιητικὰ ἔξι αὐτῶν είναι: «Τραγούνι· τῆς Πατρίδος μου», «Ο Ύμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν», «Τὰ μάτια τῆς Ψυχῆς μου», «Ο Τάφος», «Δωδεκάλογος τοῦ Γύρτου», «Ἡ Φλογέρα τοῦ Βασιλιά», «Ἄσαλενη ζωὴ», «Πολιτεία καὶ Μοραξιά» κ.ἄ. Τὸ διήγημά του «Θάνατος παλικαριοῦ» ἔχει μεταφρασθῆ καὶ εἰς ἑνας γλώσσας. Ἀπέθανε τὸ 1943. 84

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Σκιάθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους Ἑλληνας διηγηματογράφους. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται εἰς τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος του, τὴν ζωὴν τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς καὶ τῶν ἀπλοϊκῶν τύπων καὶ τὴν ἐλληνικὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Τὰ γνωστότερα ἔξι αὐτῶν εἶναι τὰ «Χριστουγεννιάτικα», «Πρωτοχρονιάτικα», καὶ «Πασχαλιά» διηγήματα, ἥ «Γυρφοποιόλι», «οἱ Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν», «Ἡ Φόρισσα», ἐκτενὲς διήγημα, τὸ ὅποιον θεωρεῖται ὡς τὸ καλύτερον τῶν ἔργων του. 60

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Έγεννήθη τὸ 1877 εἰς τὸ Καρπενήσιον καὶ ἀπέθανε τὸ 1940 εἰς Ἀθήνας. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, δηγήματα, θεατρικά ἔργα, λογοτεχνικάς καὶ καλλιτεχνικάς κριτικάς. Τὰ κυριώτερα ἔργα του είναι: τὰ «Δημήματα», οἱ „Πέζοι Ρυθμοί“ πεζά ποιήματα, τὰ «Θεῖα Δᾶσα», ποιήματα, δὲ «Οδων», δὲ «Βυζαντινὸς Ὁρθος», ή «Θυσία», τὸ «Ἄγιον Ὁρος» καὶ τὰ «Χελιδόνια», ποιήματα παιδικά. 63

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Έγεννήθη εἰς Κων/πολιν τὸ 1815 καταγόμενος ἐκ Βυτίνης τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1891 εἰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τὸ 1851 διώρισθη καθηγητὴς τῆς ἴστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Είναι δὲ ἐπιφανέστατος ἴστορικός τῆς Νέας Ἑλλάδος καὶ ή «Ιστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους» ἀποτελεῖ ἴστορικὸν ἔθνικὸν μνημεῖον μετὰ καταδήλων λογοτεχνικῶν χαρισμάτων. 76

ΠΟΛΙΤΗΣ ΦΩΤΟΣ

Έγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1890 καὶ ἀπέθανε τὸ 1935. Ἐσπούδασε νομικά. Ἐδίδαξεν δώς καθηγητὴς τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου καὶ βραδύτερον διώρισθη διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ μας Θεάτρου. Διετέλεσε φιλολογικός καὶ θεατρικός κριτικός πολλῶν ἐφημερίδων, διακρινόμενος διά τὴν βαθύτητα καὶ ἀντικειμενικότητα τῶν παράτηρήσεων καὶ σκέψεών του. Ἐγραψε τὴν σάτιραν «Καραγκόζης δ Μέγας» κ.ἄ. Μετά τὸν θάνατόν του ἔξεδόθησαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκλογαί» αἱ χαρακτηριστικώτεραι ἐκ τῶν κριτικῶν μελετῶν του. 45

ΠΟΛΥΛΑΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1826 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1898. Ἐσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν καὶ τὰς ξένας λογοτεχνίας. Ἐπανίλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ συνεδέθη διά στενῆς φιλίας μὲ τὸν Σολωμόν, μετά τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἔξέδωσε «Τὰ εὐδικόμενα τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ», εἰς τὰ ὅποια πρόέταξε τὰ περίφημά του «Προληγόμενα». Ἐργα του: «Τοῖα Δημήματα», «Τοῖα Σοιέτα», μεταφράσεις τῆς Ὁδύσσειας καὶ τινων ραψῳδιῶν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου, ὡς καὶ τινων τραγῳδιῶν τοῦ Σαίκοπηρ. Ὁ Πολυλάς είναι ἔνας ἀπὸ τοὺς πρώτους κριτικοὺς τῆς λογοτεχνίας μας. 72

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Συψώμου. Έγεννήθη εἰς

τὴν Χίον τὸ 1879 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. "Εγραψεν δλίγα, ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικὰ ποιήματα. Τούτων ἔξεδόθησαν οἱ τόμοι: «Σκιές» καὶ μετὰ θάνατον «Μουσικὲς φωνές». 53

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ

86

'Εγεννήθη τὸ 1850 εἰς τὴν Σίφνον. 'Εσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. 'Εξελέγη βουλευτὴς τῆς Ἱδιαίτερας πατρίδος του. 'Απὸ τὰ πρῶτα μέλη τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. 'Απέθανε τὸ 1936. Συλλογαὶ ποιημάτων: «Ποίηματα παλαιὰ καὶ νέα», «Ποίηματα», «Ἐμπρὸς στὸ Ἀπειρον». "Εμμετρα δράματα: «Ο Ρήγας», «Η Κόρη τῆς Λήμνου», «Νικηφόρος Φωκᾶς» (ἐβραβεύθη εἰς δραματικὸν διαγωνισμόν), «Φαΐδης» κ. ἄ. Μεταφράσεις: «Ο Φάσουστ», τοῦ Γκαΐτε, «Ο Λαοκόων» τοῦ Λέσσιγγ κ. ἄ. Τὸ Ἱδιαίτερον γνώρισμα τῶν ἔργων του εἶναι ὁ ἰδεαλισμὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν γενέτειραν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ναυτικῶν.

ΣΑΙΚΣΠΗΡ ΟΥΓΓΛΙΑΜ

Μέγας Ἀγγελος δραματικὸς ποιητὴς καὶ δ μεγαλύτερος τοῦ νεωτέρου κόσμου (1564-1616). "Εγραψε τριάκοντα ἐπτὰ δραματικὰ ἔργα, τῶν δποίων πολλὰ μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν: «Μάχεθ», «Ἀμλέτος», «Βασιλεὺς Δῆρ», «Ιούλιος Καίσαρ», «Οθέλος» κ. ἄ. Περίφημα εἶναι ἀκόμη καὶ τὰ «Σονέτα» του. 52

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

'Εγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1854 καὶ ἀπέθανε τὸ 1928. 'Εσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. "Εργα του ποιητικά: «Ἐαρ», «Ἀκινές καὶ Μύρα», «Σαντοριά Επιγράμματα». Πεζά: «Τὰ Παράξενα τῆς Ζωῆς» κ. ἄ. Διηγύθυνεν ἐπὶ 30ετίαν τὸ «Ἐθνικὸν Ἁμερολόγιον». 74

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

'Εγεννήθη τὸ 1796 εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. 'Εσπούδασε νομικά εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἶχεν δόμως μεγάλην κλίσιν εἰς τὴν ποίησιν. Εἶναι δ ἔθνικός μας ποιητὴς καὶ δ πρῶτος ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἐλλάδος. Τὰ ἔργα του συνέλεεξε καὶ ἔξεδώσε μετὰ τὸν θάνατόν του πρῶτος δ φίλος του ποιητὴς καὶ λόγιος Ἰάκωβος Πολυλάς. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι: «Ὑμος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» (Ο Ἐθνικός μας "Υμονος"), «οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι», δ «Κορυτικός», δ «Λάμπρος», δ «Πόρθρος», «Η Φαρμακωμένη» κ. ἄ. "Εγραψε καὶ ποιήματα εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν μεταφρασθέντα εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Καλοσγούρου. 61

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη εἰς Χίον τὸ 1853 ἐκ Σύρου καταγόμενος καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1919. Ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ δὲν ἔλαβε διπλωματικούς μεταξύ τὴν ποίησιν, ίδιᾳ τὴν σατιρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1883 ἰδρυσε τὸν «Ρωμιό» ἔμμετρον σατιρικήν ἐφημερίδα. Τῶν ποιημάτων του ἔξεδόθησαν 6 τόμοι. Ἐγραψεν ἐπίσης καὶ θεατρικά ἔργα καὶ μετέφρασεν ἔμμετρως τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους. Ή σάτιρα τοῦ Σουρῆ, δύον καυστική καὶ ἄν τι, εἶχε τὸ προτέρημα νὰ μὴ προκαλῇ μῖσος καὶ ἐκδίκησιν. 66

ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη τὸ 1860 εἰς τὰς Σπέτσας καὶ ἀπέθανε τὸ 1938. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Γερμανίαν καὶ μετά ταῦτα διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ύπαλληλος. Ἐγραψε διηγήματα καὶ θεατρικά ἔργα, ἀλλὰ κυρίως διεκρίθη ὡς ποιητής. Αἱ γνωστότεραι ποιητικαὶ συλλογαὶ του είναι : «Τὰ τραγούδια τοῦ Σπιτιοῦ», «Τὶ λὲν τὰ Κύματα» κ. ἄ. Ἐπίσης κατέγινε καὶ εἰς μεταφράσεις ἔργων τῆς ξένης λογοτεχνίας. 78

ΤΕΡΤΣΕΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1800 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1874. Ἐσπούδασε νομικά εἰς Παρισίους, μετέσχε τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἔχρημάτισεν ἀνώτερος δικαστικός καὶ ἔφορος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς. Ἐγρα του ποιητικά : «Πίνδαρος καὶ Κόρινθος», «Οἱ γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» κ. ἄ. Πεζά : «Λόγοι», «Τὸ ὀνταῖν τῆς Τέχνης», «Διήγησις συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς» κ. ἄ. Ο Τερτσέτης διακρίνεται διὰ τὴν χάριν καὶ ἀπλότητα τοῦ ύφους. 74

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Έγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἶτα ἐσπούδασεν εἰς Ἐσπερίαν. Μετά τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔχρημάτισε βουλευτής, ὑπουργός, πρωθυπουργός, πρεσβευτής. Αὐτὸς παρεκίνησε τὸν Σολωμὸν νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικήν γλώσσαν. Ἐγρα του : «Λόγοι», «Ποιήματα» καὶ ἡ «Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Ο Τρικούπης είναι ἔχέχουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν νεοελληνικήν πνευματικήν ζωήν.

85

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Έγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1920. Ἐγρα του ποιητικά : «Τραγούδια τῆς Ἐρημᾶς», «Ἐλεγεία καὶ Εἰδόλια» ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, «Ἀπλοὶ Τρόποι», «Βραδινοὶ Θρύλοι». Πεζά : «Ο Πύργος τοῦ Ἀκροπόλιτου», «Τάσω στὸ σκοτάδι κ. ἄ. διηγήματα», «Φθινόπωρο», μυθιστόρημα κ. ἄ. Μετέφρασεν ἐπίσης τὸ

πρώτον μέρος τοῦ «Φάονσι» καὶ τὴν «Ιφιγένειαν» τοῦ Γκαΐτε καὶ ἄλλα ἔργα τῆς Βορείου Λογοτεχνίας. Οἱ Χατζόπουλος ἰδρυσε ἀκόμη τὸ περιοδικὸν «Τέχνη» (1898—1899) εἰς τὴν κριτικήν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ δόποιον συνειργάσθησαν οἱ καλύτεροι λογοτέχναι τῆς ἐποχῆς καὶ συνέβαλεν εἰς τὸν συντονισμὸν τῶν γλωσσικῶν καὶ φιλολογικῶν προσπαθειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ἐγεννήθη εἰς Ὀδησσόν τὸ 1854 καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τὸ 1929. Φιλόλογος, λογογράφος, ὁ δόποιος διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ζωντανῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν εἰς Παρισίους. Ἐργα του: «Τὸ Ταξίδι μου», γλωσσικὴ μελέτη, ἔργον εἰς καθαρὰν δημοτικὴν, τὸ δόποιον ἀπετέλεσε σταθμὸν εἰς τὴν ἴστοριάν τῆς γραφούμενης γλώσσης (1898) καὶ προεκάλεσε μεγάλην ἀντίδρασιν τῶν δοπαδῶν τῆς καθαρευούσης. «...Δική μου γλώσσα δὲν ἔχω καὶ δὲν ἔφτιασα γλώσσα, γιατὶ πλάστης δὲν είμαι. Γράφω τὴν κοινὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Οταν ἡ δημοτικὴ γλώσσα δὲν ἔχει μιὰ λέξη, παίρων τὴ λέξη ἀπὸ τὴν ἀρχαῖα καὶ προσπαθῶ, ὅσο εἶναι δυνατό, νὰ τὴν ταιριάξω μὲ τὴν γραμματικὴ τοῦ λαοῦ» ἔγραψε ὁ Ἰδιος εἰς αὐτό. Παρὰ τὴν μεγάλην ἀντίδρασιν ὁ Ψυχάρης μὲ τὸ «Ταξίδι μου» ἔσχε τοὺς πρώτους προσηλύτους, μεταξὺ τῶν δοποίων καὶ ὁ Ροΐδης, Θεωρητικὸς ἀπολογητὴς τοῦ Ψυχάρη, ὁ Παλαμάς, ὁ Πολέμης, ὁ Δροσίνης κ.ἄ. «Ρόδα καὶ Μῆλα» εἰς 6 τόμους, ἐκ τῶν δοποίων ὁ τρίτος περιλαμβάνει τὴν «Ἀπολογία» του, τὸ κυριώτερον αὐτοῦ βιβλίον τῆς γλωσσικῆς πολεμικῆς, «Τὸ ὄντιστο τοῦ Γιαννίδη», «Ἄγνη» κ.ἄ. Ἐγραψεν ἐπίσης γαλλιστί, γερμανιστί καὶ Ιταλιστί σειράν ἀρθρῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Ο Ψυχάρης μὲ δλίγας λέξεις εἶναι ὁ συνεχιστὴς τῆς δημοτικῆς παραδοσεῶς εἰς τὴν γλώσσαν μας καὶ ὁ φανατικῶτερος τῶν ύποστηρικτῶν τῆς δημοτικῆς. Σήμερον αἱ ἰδέαι τοῦ Ψυχάρη περὶ τῆς γραμματικῆς καὶ τῆς δρθογραφίας τῆς δημοτικῆς δὲν παρακολουθοῦνται ὑπὸ τῶν πλείστων δημοτικιστῶν, θεωρούμεναι ὑπερβολικαὶ καὶ ἐν πολλοῖς αὐθαίρετοι.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ

ΝΤΑ ΒΙΝΤΣΙ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

Μέγας ἵταλὸς καλλιτέχνης τῆς Ἀνεγεννήσεως καὶ ἔνας τῶν μεγίστων καλλιτεχνῶν τοῦ κόσμου (1452—1519). Ἐκ τῶν διασημοτέρων καλλιτεχνικῶν ἔργων του εἶναι: «Ο Μυστικὸς Δεῖπνος», «Η Παρθένος τῶν Βράχων», «Ο Ἄγιος Ἰωάννης», «Η Ἁγία Οἰκογένεια», «Η Τζοκόντα», προσωπογραφία κ.ἄ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

I. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ — ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Σελίς

1. 'Ο φτωχός ὄγιος, 'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη	7
2. 'Υπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν, 'Αλεξάνδρου Παπαδιαμάντη	25
3. 'Η θάλασσα, 'Αντρέα Καρκαβίτσα	30

II. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ — ΠΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. *Αθωνας, 'Αλεξάνδρου Μωραϊτίδη	43
2. Ακρόπολη, Γιάννη Ψυχάρη	48
3. Στὰ Δωδεκάνησα, Γιάννη Ψυχάρη	49
4. Ζωγραφιά (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα «Φθινόπωρο»), Κώστα Χατζοπούλου	52
5. 'Η σπορά (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ διήγημα «Κατάδικος»), Κώστα Θεοτόκη	53
6. Τ' ἀγδόνι τὸ πρωτόφαντο, Γιάννη Βλαχογιάννη	57
7. Εύχαριστω τὸ Δημιουργό, Ζαχαρία Παπαντωνίου	59
8. 'Ο πλάτανος, Ζαχαρία Παπαντωνίου	59

III. ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

1. 'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', Γεωργίου Τερτσέτη	61
2. 25 Μαρτίου 1901, Σπυρίδωνος Λάμπρου	66
3. 'Η Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1821, Σπυρίδωνος Τρικούπη	70
4. Χαρακτηρισμός τοῦ Καραϊσκάκη, Κ. Παπαρρηγοπούλου	73
5. Οἱ θρύλοι, Φώτου Πολίτη	76
6. Οἱ κλέφτες, Σπύρου Μελά.	79

IV. ΚΡΙΤΙΚΑ — ΑΙΣΘΗΤΙΚΑ

1. 'Απὸ τὰ προλεγόμενα στὴν α' ἔκδοση τῶν Εύρισκομένων τοῦ Δ. Σολωμοῦ, 'Ιακώβου Πολυλά	83
2. 'Ο Ήνιοχος τῶν Δελφῶν, Ζαχαρία Παπαντωνίου	85
3. 'Η ψυχὴ τοῦ χεριοῦ, 'Αριστοτέλους Κουρτίδου	89

V. ΠΕΖΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Παπαφλέσσας, δ μπουρλοτιέρης τῶν ψυχῶν, Σπύρου Μελά .	99

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΣΙΣ

	Σελίς
1. *Υμνος εις τὴν Ἐλευθερίαν, Διονυσίου Σολωμοῦ	111
I. ΕΠΙΚΑ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ — ΕΠΥΛΛΙΑ	
1. Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι (<i>σχεδίασμα Β' καὶ Γ'</i>), Διονυσίου Σολωμοῦ	134
2. Ἀθανάσιος Διάκος (<i>άναμα ΣΤ'</i>), Ἀριστοτέλους Βαλαρίτου	138
3. Ὁ ὄρκος (<i>ἀπόσπασμα</i>), Γερασίμου Μαρκορᾶ	141
4. Ὁ θεῖος Βράχος, ἀπόσπασμα ἀπό τὴν «Φλογέρα του Βασιλιά», Κωστή Παλαμᾶ	147
5. Ὁ γέρος καρβανάρος, Κώστα Κρυστάλλη	150
6. Τραγούδια τῆς Πάργας (<i>δημοτικά</i>)	151
7. Τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου (<i>δημοτικὸν</i>)	152
8. Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι (<i>δημοτικὸν</i>)	153
9. Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ (<i>δημοτικὸν</i>)	154
10. Τοῦ κάστρου τῆς Ὡριδᾶς (<i>δημοτικὸν</i>)	157
II. ΛΥΡΙΚΑ	
1. Εἰς Φραγκίσκαν Φραΐζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ	160
2. Πρώτη Μαΐου, Διονυσίου Σολωμοῦ	160
3. Πρὸς τὸν κύριον Γεώργιον δὲ - Ρώση, Διονυσίου Σολωμοῦ .	160
4. Λήθη, Λορέντσου Μαβίλη	161
5. Καρδάκι, Λορέντσου Μαβίλη	162
6. Στὰ μάτια ὅμνος, Κωστή Παλαμᾶ	162
7. Τὰ βιβλία, Κώστη Παλαμᾶ	164
8. Κομμάτι απὸ τὸν «Παράδεισούς», Κωστή Παλαμᾶ	165
9. Τὸ ἥλιοβασίλεμα, Κώστα Κρυστάλλη	166
10. Ὁ θάνατος τοῦ Μπάυρον, Γεωργίου Δροσίνη	168
11. Στὸν Παλαμᾶ, Γεωργίου Δροσίνη	168
12. Σιγὰ ἢ πηγὴ, Κώστα Χατζοπούλου	169
13. Τὸ μελτέμι, Ἰωάννου Γρυπάρη	170
14. Καίει ὁ ἥλιος, Ἰωάννου Γρυπάρη	171
15. Ἐσπερινός, Λάμπρου Πορφύρα	172
16. Βράδυ σ' ἔνα χωριό, Λάμπρου Πορφύρα	172
17. Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, Λάμπρου Πορφύρα	173
18. Τὸ τραγούδι, Μιλιτιάδη Μαλακάση	174
19. Ἀγροτικὴ νοσταλγία, Γεωργίου Ἀθάνα	175
20. Δόξα σοι! Μυρτιώτισσας	176
21. Ἀπὸ τὴν «Παγάν Λαλέουσαν», Παύλου Νιρβάνα	177

III. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Σελίς

1. Σύντομος αύτοβιογραφία μου, Γεωργίου Σουρῆ	179
2. Ἐπιγράμματα, Κωνσταντίνου Σκόκου	182

IV. ΕΜΜΕΤΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ

1. Νικηφόρος Φωκάς (<i>πρᾶξις Α'</i> , σκηνὴ Θ'), Ἀριστομένους Προ-
βελεγγύου	183

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

1. Ἰούλιος Καΐσαρ (<i>πρᾶξις Γ'</i>), Οὐίλλιαμ Σαίξπηρ [μετάφρ. Κ. Καρ-
θαίου]	191
2. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας (<i>ποίημα</i>), Βύρωνος [μετάφρ. Ἀργύρη
Ἐφταλιώτη]	205
3. Ἄν....(<i>ποίημα</i>), Ράντγιαρντ Κίπλιν [μετάφρ. Ν. Καρβούνη] .	207
4. Περίπατος στὰ βράχια (<i>ποίημα</i>), Βίκτωρος Ούγκω [μετάφρ. Κ.
Παλαμᾶ]	209
5. Τὸ Ἑλληνόπουλο (<i>ποίημα</i>), Βίκτωρος Ούγκω [μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ]	210
6. Ὁ Ἑλληνικὸς ὕμνος (<i>ποίημα</i>), Φρειδ. Μιστράλ [μετάφρ. Κ. Πα-
λαμᾶ]	211
7. Τὸ Ὑδραιόπουλο (<i>ποίημα</i>), Γ. Μύλλερ [μετάφρ. Γ. Στρατήγη] .	213
8. Φάουστ (<i>πρᾶξις Α'</i>), Ἰω. Βολφ. Γκαΐτε [μετάφρ. Κ. Χατζο-
πούλου]	214
9. Ἡ Κόλασις (<i>άσμα Δ'</i>), Δάντη Ἀλιγκιέρι [μετάφρ. Γ. Καλοσγούρου]	221
Παράρτημα Α'. Λεξιλόγιον	225
Παράρτημα Β'. Βιογραφίαι συγγραφέων	232
— Βιογραφίαι καλλιτεχνῶν	242

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΕΙΣ

I. Ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς Μελή Νικολαΐδη — Γ., Καλαματιανοῦ.

Σελίς

1. Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα στὴν α' ἔκδοση τῶν Εύρισκομένων τοῦ Σολωμοῦ, Ἰακώβου Πολυλά	83
2. Ἡ ψυχὴ τοῦ χεριοῦ, Ἀριστοτέλους Κουρτίδου	89
3. Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	134
4. Ἀθανάσιος Διάκος (ποίημα), Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	138
5. Εἰς Φραγκίσκαν Φραγκίζερ (ποίημα), Διονυσίου Σολωμοῦ	160
6. Καρδάκι (ποίημα), Λορέντιου Μαβίλη	162
7. Κομμάτι ἀπὸ τοὺς «Παράδεισους» (ποίημα), Κωστῆ Παλαμᾶ .	165
8. Βράδυ σ' ἓνα χωριό (ποίημα), Λάμπρου Πορφύρα	172
9. Ἐπιγράμματα (ποίηματα), Κωνσταντίνου Σκόκου.	182
10. Νικηφόρος Φωκάς (ἔμμετρον δρᾶμα), Ἀριστομένους Προβε- λεγγίου	183
11. Ἰούλιος Καΐσαρ (πρᾶξις Γ'), Σαίξπηρ [μετάφρ. Κ. Καρθαίου].	191
12. Ἡ Κόλασις (ᾶσμα Δ'), Δάνητη Ἀλιγκιέρι [μετάφρ. Γ. Κα- λοσγούρου]	221

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς Διονυσίου Μπαντούνα — Δημ. Πετροπούλου.

1. Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε', Γεωργίου Τερτσέτη	61
2. 25 Μαρτίου 1901, Σπυρίδωνος Λάμπρου	66
3. Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ 1821, Σπυρίδω- νος Τρικούπη	70
4. Οἱ θρύλοι, Φώτου Πολίτη	76
5. Ὁ γέρος καρβανάρος (ποίημα), Κώστα Κρυστάλλη	150
6. "Αν... (ποίημα), Ράντγιαρντ Κίπλιν [μετάφρ. Ν. Καρβούνη].	207

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης συλλογῆς
Γαλ. Τουρνάισσεν (Γρηγοριάδη) — Μ. Φοίνικα.

Σελίς

1. Φάουστ (πρᾶξις Α'), Ιω. Γκαΐτε [μετάφρ. Κ. Χατζοπούλου]. . . 214

IV. Ἐξ ἄλλων συλλογῶν.

1. Τραγούδια τῆς Πάργας (δημοτικά), (Συλλογὴ Μιχ. Οἰκονόμου Δ' τάξεως)	151
2. Τὸ τραγούδι τοῦ Διάκου (δημοτικὸν), (Συλλογὴ Μιχ. Οἰκονόμου, Δ' τάξεως)	152
3. Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι (δημοτικόν), (Συλλογὴ Θ. Μακροπούλου, Δ' τάξεως)	153
4. Τὸ Ὑδραιόπουλο (ποίημα), Γουλιέλμου Μύλλερ [μετάφρ. Γεώργιου Στρατήγη] [Συλλογὴ Μιχ. Οἰκονόμου, Ε' τάξεως]	213

Πάντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς τυχούσης τοῦ πρώτου βραβείου συλλογῆς Νικολάου Ἀθ. Κοντοπούλου.

¹Ανάδοχος ἐκτυπώσεως: ΓΕΡΤΡΟΥΔΗ Σ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΥΙΟΣ — Γαμβέτα 7, Ἀθῆναι
²Ανάδοχος βιβλιοδεσίας: ΑΔΕΛΦΟΙ Γ. ΡΟΔΗ — Κεραμεικοῦ 42, Ἀθῆναι

50

Σ

